SUPPLEMENT OP DEN CATALOGUS

VAN DE

JAVAANSCHE EN MADOEREESCHE HANDSCHRIFTEN

DER

LEIDSCHE UNIVERSITEITS-BIBLIOTHEEK.

Deel I.

MADOEREESCHE HANDSCHRIFTEN, OUDJAVAANSCHE INSCRIPTIES EN OUD- EN MIDDELJAVAANSCHE GEDICHTEN

DOOR

Dr. H. H. JUYNBOLL.

BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ
VOORHEEN
E. J. BRILL
LEIDEN — 1907

MADOEREESCHE HANDSCHRIFTEN.

SUPPLEMENT OP DEN CATALOGUS

VAN DE

JAVAANSCHE EN MADOEREESCHE HANDSCHRIFTEN

DER

LEIDSCHE UNIVERSITEITS-BIBLIOTHEEK.

SUPPLEMENT OP DEN CATALOGUS

VAN DE

JAVAANSCHE EN MADOERBEESCHE HANDSCHRIFTEN

DER

LEIDSCHE UNIVERSITEITS-BIBLIOTHEEK.

Deel I.

MADOEREESCHE HANDSCHRIFTEN, OUDJAVAANSCHE INSCRIPTIES
EN OUD- EN MIDDELJAVAANSCHE GEDICHTEN

DOOR

Dr. H. H. JUYNBOLL.

BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ
VOORHEEN
E. J. BRILL
LEIDEN — 1907

BOEKDRUKKERIJ voorheen E. J. BRILL. — LEIDEN.

INLEIDING.

In de inleiding van zijn Catalogus van de Javaansche en Mad. handschriften der Leidsche Universiteitsbibliotheek (Leiden, E. J. Brill, 1892) spreekt Prof. Vreede de hoop uit, dat het aantal dezer handschriften zoo zou vermeerderen, dat een Supplement op zijn catalogus zou noodig blijken te zijn (pag. VI).

Deze hoop is ten volle verwezenlijkt: in de laatste 15 jaren is het aantal dier handschriften van 444 gestegen tot bijna 2500, vooral door de inlijving der groote verzameling uit de nalatenschap van dr. Neubronner van der Tuuk, der Lombok-collectie en der handschriften-verzameling, afkomstig van dr. Gericke, dr. van der Vlis en dr. Engelmann, welke laatste door het Nederlandsch Bijbelgenootschap aan het Legatum Warnerianum in bruikleen is afgestaan.

Daar de stof voor één boek te groot bleek te zijn, is deze in twee deelen gesplitst: in dit eerste deel zijn de Madureesche handschriften, de Oudjavaansche inscripties en de Oud- en Middeljavaansche gedichten beschreven. Het tweede deel zal de Nieuwjavaansche gedichten, alle Javaansche prozageschriften (Oud-, Middel- en Nieuwjavaansche) en de Balineesche en Sasaksche handschriften bevatten.

Het aantal *Madureesche* handschriften, dat in 1892 slechts 24 bedroeg, is met 198 vermeerderd. Daar ook de bronnen voor de studie dezer taal zeer toegenomen zijn door de werken van den heer Kiliaan — wij noemen hier slechts zijne Nederlandsch-Mad. en Mad.-Nederl. lexica en zijn spraakkunst, bekend door Prof. Kern's waardeerende aankondiging in het Tijdschr. v. Ned. Indië, 1898 — is het van belang, ook op de Madureesche *letterkunde*, waarvan tot nu toe alleen de door Prof. Vreede uitgegeven teksten bekend waren, meer de aandacht te vestigen.

De Madureesche handschriften zijn in twee hoofdgroepen verdeeld: de gedichten, die de groote massa vormen (140) en de prozageschriften (58), terwijl de laatste gesplitst zijn in de Bangkalansche (38) en de Sumĕnĕpsche (17). In ieder dezer groepen zijn de reeds uitgegevene of de belangrijkste geschriften vooraan geplaatst, terwijl de verhalen, die tot dezelfde klasse behooren, zooals de aan de Oudindische heldendichten ontleende geschriften eenerzijds en de Perzische *Amîr Hamza*-verhalen anderzijds zooveel mogelijk onmiddellijk achter elkander beschreven zijn. Kenners der Maleische, Javaansche en Sundaneesche literatuur zullen in de Madureesche letterkunde vele oude bekenden terugvinden, o. a. de wonderverhalen van den profeet, de *Alexander*- en *Ah̆mad Mohammad*-romans, enz.

Verder bevat de Madureesche letterkunde vele volksverhalen, die voor de vergelijkende *folk-lore* van belang zijn. Zoo komt b. v. in de geschiedenis van *Lĕmos* (cod. 4834) een tafeltje-dek-je voor. Het verhaal van den Halven, dat o. a. in de Tontemboansche, Lodasche, Sangireesche, Parigische en Niasche letterkunde [1]) bekend is, vindt men hier in de geschiedenis van *Sĕsigar* of *Sebak* (cod. 4835) terug. Ook van het verhaal van den Gulzigaard, waarvan dr. Adriani de Tontemboansche, Bare'e en Sangireesche bewerking uitgegeven heeft [2]), bestaat een Madureesche redactie (zie cod. 4964 (3)).

De transcriptie der Madureesche woorden is in overeenstemming met die der Oudjavaansche in ditzelfde boek en wijkt dus geheel af van die, gevolgd door Prof. Vreede en den heer Kiliaan. Zoo zijn b. v. de *dj* en *tj* weergegeven door *j* en *c*, de Nederlandsche *j* door *y*, de *oe* door *u*. De teekens, die de heer Kiliaan gebruikt, om de juiste uitspraak der vocalen aan te duiden en zijne geäspireerde letters zijn in dit boek, daar het geen leerboek is, niet gebruikt, b. v. ꦧꦫꦏꦪ꧀ is hier niet getranscribeerd met *bḁrḁkaj*, zooals Kiliaan (Mad. Ned. woordenboek, II, pag. 299) geeft, maar met *barakay*.

Op de beschrijving der Madureesche handschriften volgt die der

---

1) Zie Intern. Arch. für Ethnogr. 1906, pag. 48. — Bijdr. T. L. en Vk. 1904, pag. 458—460; 1894, pag. 159—161. — Tijdschr. Ind. T. L. en Vk. XL, pag. 380; XXXI, pag. 317.

2) In Verh. Bat. Gen. LV, 1e stuk, waar ook de Lodasche lezing medegedeeld wordt.

Javaansche, die uit den aard der zaak het leeuwenaandeel vormen. In dit deel zijn uitsluitend oudere (Oud- en Middeljavaansche) geschriften beschreven.

Bij de indeeling dezer handschriften is de historische volgorde in acht genomen. Eerst zijn de *inscripties* en de afschriften en afteekeningen hiervan beschreven, daar deze het oudste Kawi bevatten. Hierbij is, voor zoover zij tot het legaat van der Tuuk behooren, gebruik gemaakt van den uitstekenden inventaris van dr. Brandes, die bijna woordelijk overgenomen is [1]). Zooals men weet, heeft dezelfde geleerde ook de in Vreede's Cat. der Jav. en Mad. hss. (pag. 378—384) slechts vluchtig vermelde afdrukken van inscripties enz. monographisch behandeld (Tijdschr. Ind. T. L. en Vk. XLVII, pag. 448—460).

Daarop volgen de *Oudjavaansche gedichten* in groote Indische versmaten, de zoogenaamde *kakawin*'s, die uitsluitend Indische onderwerpen bevatten en waaraan thans geen enkel belangrijk gedicht ontbreekt. Ook in deze afdeeling gaat de beschrijving der reeds uitgegeven gedichten *Arjunawiwâha*, *Râmâyaṇa*, *Bhâratayuddha*, *Bhomakâwya*, *Wṛttasañcaya* en *Nîtiçâstra* aan die der onuitgegevene vooraf.

Op de Oudjavaansche gedichten volgen de *Middeljavaansche*, die meestal echt-Javaansche onderwerpen bevatten. Zij zijn gesplitst in gedichten in *tĕngahan*- en die in *macapat*-metrum of kleine Javaansche versmaten. Ook deze zijn thans uitstekend in het Legatum vertegenwoordigd, o. a. door alle Middeljavaansche *Pañji*-gedichten, de verschillende redacties van het fabelboek *Tantri*, den historischen *Rangga Lawe* en de *Sri Tañjung*.

De verzameling handschriften, die aan dr. van der Tuuk toebehoord heeft, is reeds gedeeltelijk (van *Adigama* tot *Putrûpasaji*) beschreven door dr. Brandes. Deze volgt het systeem, dat o. a. in catalogi van Sanskṛt-handschriften gebruikelijk is, waarbij de beginwoorden der zangen (als het gedichten betreft) en het begin en slot der handschriften medegedeeld worden. Omtrent den inhoud drukt dr. Brandes meestal slechts over hetgeen in het Kawi-Balin. woordenboek van dr. van der Tuuk over ieder werk te vinden is. Hoewel

1) Ook van de hss. van het Ned. Bijbelgen. heeft dr. Brandes een dergelijken inventaris vervaardigd.

niet ontkend kan worden, dat het een gemak oplevert, eenige herkenningsmiddelen te bezitten, wanneer men een onbekend handschrift voor zich heeft, zijn er toch ook bezwaren aan deze methode verbonden. Het begin der handschriften is dikwijls van den afschrijver en niet van den schrijver, zoodat het weinig waarde heeft. Bovendien leert men op die wijze te weinig den inhoud en de intrinsieke waarde der behandelde geschriften kennen. Daarom heb ik dan ook de voorkeur geschonken aan de vroeger door Prof. Vreede en mij gevolgde beschrijvende methode. Bij ieder hs. is, voor zoover het tot de collectie van der Tuuk behoort, naar den catalogus van dr. Brandes verwezen, waarvan echter slechts twee deelen in druk verschenen zijn.

Ook de Javaansche handschriften van het Nederlandsch Bijbelgenootschap zijn reeds door dr. Engelmann beschreven (in Tijdschr. v. Ned. Indië, 1870, II, pag. 157—186), doch zoo vluchtig en onsystematisch, dat eene nieuwe beschrijving zeer noodig is. Zelfs het formaat der handschriften en het aantal pagina's is daar niet opgegeven.

De hier beschreven handschriften zijn op de volgende wijze in het bezit van het Legatum Warnerianum gekomen:

Cod. 1—417 zijn in 1906 door het Nederlandsch Bijbelgenootschap in bruikleen aan het Legatum afgestaan.

Cod. 1879 is in 1864 overgebracht uit Delft.

Cod. 1977 is omstreeks 1871 overgebracht uit de Bibliotheek van de Rijksinstelling tot opleiding van Indische ambtenaren. Daar het begin Maleisch is, heeft Prof. Vreede het niet opgenomen in zijn Catalogus.

Cod. 2247 is omstreeks 1878 overgebracht uit de biblioth. der Rijks-Instelling t. opleiding v. O.-I. ambtenaren.

Cod. 2330 en 2331 zijn in 1882 gekocht uit de nalatenschap van dr. Palmer van den Broek, zooals Prof. Vreede reeds opmerkte in de inleiding van zijn Cat. der Jav. en Mad. hss. (pag. V), waarin zij echter niet voorkomen.

Cod. 3061 is in 1887 uit 's Rijks Ethnographisch Museum overgebracht en door Prof. Vreede over het hoofd gezien, bij de uitgave van zijn Cat. der Jav. en Mad. hss. (1892), waarschijnlijk omdat het begin *Tamil* bevat.

Cod. 3068 is een geschenk van Jhr. Mr. de Stuers, in April 1887.

Cod. 3069 is in 1887 overgebracht van het Departement v. Koloniën.

Cod. 3119 is in 1890 gekocht bij den antiquaar Horloos.

Cod. 3121—3124 zijn geschenken van Prof. Poensen, in 1890.

Cod. 3142 id. van de heeren F. A. Lindeman en Mr. H. L. van Bloemen Waanders in Mei 1890.

Cod. 3164 is een geschenk van den heer Bosboom in 1892.

Cod. 3166—86 zijn geschonken door de heeren Prof. Vreede en Sigal in 1892 (cod. 3183 is reeds beschreven in mijn Cat. der Mal. en Sund. handschriften, pag. 185, cod. CLXVI).

Cod. 3187 is een geschenk van Mevrouw de weduwe Esser, geb. Hovy, Nov. 1892.

Cod. 3189 en 3190 zijn in 1895 gekocht door den Interpres.

Cod. 3191 is in 1895 gekocht van den fuselier Leestonner.

Cod. 3192 is een geschenk van Prof. Pijnappel in 1895.

Cod. 3353—3359, 3388—3393 en 3578—4717 zijn in 1896 uit Indië ontvangen en vormen als *legaat van der Tuuk het hoofdbestanddeel van dit Supplement op den catalogus der Javaansche handschriften, terwijl zij tevens bijna alle Balineesche en Sasaksche handschriften bevatten.*

Cod. 4828—4966 zijn door den heer *Kiliaan* verzameld en in 1897 van het Departement van Koloniën naar de Leidsche Universiteitsbibliotheek overgebracht. *Hiertoe behooren ongeveer alle Madureesche handschriften, die hier beschreven worden.*

Cod. 4975 is een geschenk van den heer A. A. J. Schilt, officier van administratie op H. M. schip Zeeland te Nieuwediep, in 1899.

Cod. 4980—4988 zijn geschonken door Prof. Kern in Mei 1903.

Cod. 4998—5001 behooren tot de nalatenschap van Prof. Millies en zijn gekocht in Maart 1905.

De cod. 5012—5286 zijn na de Lombok-expeditie door de Indische Regeering aàn de Leidsche Universiteitsbibliotheek afgestaan. Na eerste te Batavia in bruikleen geweest te zijn, zijn zij in 1906 naar Leiden gezonden en vormen de *Lombok-collectie*, afkomstig van de *puri* van *Cakra Nĕgara*.

Wat de beteekenis der hier dikwijls gebruikte technische termen: *cakĕpan, lĕmpiran* en *ĕmbat-ĕmbatan* betreft, kan verwezen worden naar van der Tuuk's Kawi-Bal. woordenboek en de voorrede van

de Beschrijving der Jav., Bal. en Sasaksche handschriften van dr. van der Tuuk door dr. Brandes, blz. v.

Een alphabetisch register op beide deelen zal achter het tweede deel verschijnen.

Ten slotte rest mij nog, mijn dank te betuigen aan Prof. Vreede, die de welwillendheid had, de revisie der drukproeven te lezen.

LEIDEN, April 1907. Dr. H. H. JUYNBOLL.

VERBETERINGEN EN BIJVOEGSELS.

Blz. 110, r. 10 v. o. Bij te voegen: Deze oorkonde is in 1879 (Verh. Bat. Gen. XXXIX) door Holle in facsimile en transcriptie en in 1881 met vertaling, transcriptie en toelichtingen uitgegeven door Prof. Kern (Versl. en Med. Kon. Akad. v. Wetensch. Afd. Letterk. 2e reeks, deel X, pag. 77—115). Het origineel er van bevindt zich sedert 1884 in 's Rijks Ethnogr. Museum (Serie 401/22).

Blz. 118, noot 1. Bij te voegen: De *Bibliothèque Nationale te Parijs* bezit twee lontarhandschriften, die fragmenten van het Oudjav. *Râmâyaṇa* bevatten, n.l. Mal. Jav. 133, een *cakĕpan*, lang ± 53 cM. en groot 6 folia, bevattende Sarga XXIV, vers 81—128 en Mal. Jav. 137, een *lĕmpiran*, lang 46 cM. en groot 15 fol., bevattende het begin van het *Râmâyaṇa* tot vers 22 van Sarga III.

Blz. 122, noot 2. Bij te voegen: Ook van het Oudjav. *Bhârata-yuddha* bezit de Bibliothèque Nationale twee fragmenten, n.l. Mal. Jav. 136, een *ĕmbat-ĕmbatan*, groot 21 folia en lang 46 cM., bevattende het begin van het gedicht tot vers 2*b* van zang zang XI en Mal. Jav. 141, een *ĕmbat-ĕmbatan*, groot 7 folia en lang ± 62 cM., bevattende het begin tot vers 14*c* van zang I, de eerste woorden met Bal. vertaling.

Blz. 156, noot 1. Bij te voegen: Ook de relief-tableaux van het 2e en 1e terras van de *Candi Panataran* bevatten tafereelen uit het *Kṛṣṇâyaṇa* (Not. Bat. Gen. XXXIX, pag. 135).

Blz. 182, noot 1. Van den *Malat* bezit de Bibliothèque Nationale een fragment, n.l. Mal. Jav. 138, een *ĕmbat-ĕmbatan*, lang ± 60 cM. en groot 10 folia, beginnende met zang VI.

Blz. 210, noot 1, r. 2 v. o. staat: 1409/1587, lees: 1403/1587.

Blz. 231, r. 6 v. o. Bij te voegen: Zie Brandes, Mededeeling over eenige bijzonderheden der metriek, het notenschrift en de geschiedenis van het schrift der Javanen (Not. Bat. Gen. XXXVII, bijl. VII).

INHOUD.

MADOEREESCHE HANDSCHRIFTEN.

A. Poëzie.

	Bladz.
Barakay (I—VII)	1
Jaka Ṭule (VIII—XVIII)	2
Taṇḍa Angrek (XIX—XXII)	4
Bagiṇḍah Ali (XXIII)	5
Ĕṇṭol Anom (XXIV—XXXII)	5
Paksi Bayan (XXXIII)	6
Rama (XXXIV—XLI)	7
Indrajit (XLII—XLIII)	8
Batuh Gunung XLIV—XLV)	9
Mangliyawan (XLVI—XLVII)	9
Arjuna Bijaja (XLVIII—XLIX)	10
Jabĕlan Astena (L—LI)	11
Jabĕlan Wiraṭa (LII—LIII)	11
Judasan Arab (LIV—LV)	12
Menak Satip (LVI—LVII)	13
Prabu Rara (LVIII—LXII)	15
Sujana Iman (LXIII—LXVI)	17
Rĕngganis (LXVII—LXXI)	18
Rañćang Kañcana (LXXII—LXXVI).	18
Ratu Bahram (LXXVII—LXXVIII)	20
Lukayanti (LXXIX—LXXX)	21
Ḥokomollah (LXXXI—LXXXII)	21
Mehrat Nabi Mukamad (LXXXIII—LXXXIV)	22
Pĕṇḍita Rahip (LXXXV—LXXXVIII)	22
Solok (LXXXIX—XCI)	23
Bujahal Rum (XCII—XCIII)	24
Kyahi Sĕntar (XCIV—XCV)	25
Raja Kombang (XCVI—C)	26
Raden Putra (CI—CI)	27
Ratu Mualam (CII)	28
Lĕmos (CIII—CIV)	28
Sĕsigar, of Sebak (CV—CVI)	29

Bladz.
…CVII—CVIII) 30
…sem (CIX—CXI) 30
…uhamad (CXII—CXV) 31
…Bulan (CXVI—CXVII) 32
Arjuna…Prataka (CXVIII—CXIX) 33
Râmâ…an Madura (CXX—CXXI) 34
Bhâr…yarĕp (CXXII—CXXIII) 35
Bh…aksma Jati (CXXIV—CXXV) 35
W… Radin Sukmadi (CXXVI) 36
Morsada (CXXVII—CXXVIII) 36
Ratò Rom (CXXIX—CXXX) 37
Gonda Kusuma (CXXXI—CXXXII) 37
Lolongidan (CXXXIII—CXXXIV) 39
Sĕjarah Madura (CXXXV) 40
Bayanulla (CXXXVI—CXXXVII) 41
Rato Sasoce (CXXXVIII) 42
Radin Langkara (CXXXIX) 43
Asmara Supi (CXL) 43

B. Proza.

a. Bangkalansch.

Bangsah Carah (CXLI—CXLII) 46
Yusup (CXLIII) 47
Yusup pĕrang (CXLIV) 47
Barakay (CXLV) 48
Maona (CXLVI) 48
Jaka Prataka (CXLVII) 49
Rĕngganis (CXLVIII) 50
Rato Satek (CXLIX) 50
Asmara Supi (CL) 50
Bagenḍa Ali (CLI) 51
Sĕmangon (CLII) 51
Dungengah oreng megah manoh (CLIII) 51
Roro Kusuma (CLIV) 51
Jaka Udarsa (CLV) 53
Rato Baktiyar (CLVI) 54
Bunawwas (CLVII) 56
Soltan Ĕrom (CLVIII) 57
Bimanyo abine (CLIX) 59
Isabinisa (CLX) 60
Radin Subroto (CLXI) 61
Rato Mĕser (CLXII) 63
Rato Ayaban (CLXIII) 65
Radin Abdulkasan (CLXIV) 66
Rato Pakurĕjo (CLXV) 67
Rato Luman (CLXVI) 68

Bladz.
Radin Sapotra (CLXVII) . . . 176
Kala Senget (CLXVIII) . . . 176
Yajit Calaka (CLXIX) . . . 176
Rato Branggnn (CLXX) . . . 176
Pako Jagat (CLXXI) . . . 176
Rato Barjun (CLXXII) . . . 177
Nabi Saleman (CLXXIII) . . . 178
Jragan Mosakaka (CLXXIV) . . . 180
Dungenga oreng disa (CLXXV) . . .
Dungenga oreng andih anah kondur (CLXXVI) . . . 81
Kombang abine tekos (CLXXVII) . . . 83
Koros (CLXXVIII) . . . 84
Babang mera Babang pote (CLXXIX) . . . 85

b. Suměněpsch.

Rato těro andiha anah (CLXXX) . . . 87
Rato andih bungkana kaju mangar (CLXXXI) . . . 88
Oreng dumeh ñama Barkan se bine ñama Mesi e nagara Bintaran (CLXXXII) 91
Kěres Majapahet (CLXXXIII) . . . 93
Oreng disa (CLXXXIV) . . . 93
Rato ajujuluk Mangganeng prang nagara Paser (CLXXXV) . . . 94
Rato ajujuluk Endrawati nagara e Kěmbangan andih paksi bayan lalakeh (CLXXXVI) . . . 95
Oreng sogi (CLXXXVII) . . . 96
Dungenga radin Masrop nagara Panggiling (CLXXXVIII) . . . 97
Rato Abdulmolki (CLXXXIX) . . . 98
Nabi Esa (CXC) . . . 99
Malaekat dadi rato (CXCI) . . . 100
Rato Jubarjaber (CXCII) . . . 100
Rato Kelab ban papatena (CXCIII) . . . 101
Rato Majapahet ajujuluk radin Pañji Laleyan (CXCIV) . . . 102
Rato Barangta Jaya (CXCV) . . . 102
Koceng ngakan tekos (CXCVI) . . . 103

Baweansch (CXCVII) . . . 103
Madoereesch-Nederlandsch woordenboek (CXCVIII) . . . 104

JAVAANSCHE HANDSCHRIFTEN.

I. Inscripties en afschriften en afteekeningen daarvan.

Kawi-oorkonde op koper (CXCIX) . . . 107
Afschriften en afteekeningen van inscripties (CC—CCI) . . . 107

II. Oudjavaansche gedichten (*kakawin's*).

	Bladz.
Arjunawiwâha (CCII—CCXXIII)	113
Râmâyaṇa (CCXXIV—CCXLVI)	117
Bhâratayuddha (CCXLVII—CCLXXVII)	122
Bhomakâwya (CCLXXVIII—CCXCVIII)	128
Wṛttasañcaya (CCXCIX—CCCII)	132
Nîtisâra (CCCIII—CCCIX)	133
Arjunawijaya (CCCX—CCCXVII)	135
Indrawijaya (CCCXVIII)	137
Smaradahana (CCCXIX—CCCXXVII)	137
Brahmâṇḍapurâṇa (CCCXXVIII—CCCXXXII)	139
Pârthayajña (CCCXXXIII)	140
Sutasoma (CCCXXXIV—CCCXLIV)	140
Hariwangça (CCCXLV—CCCXLVIII)	143
Sumanasântaka (CCCXLIX—CCCLVIII)	144
Wighnotsawa (CCCLIX—CCCLX)	147
Bratasraya (CCCLXI)	148
Ghaṭotkacâçraya (CCCLXII—CCCLXIII)	149
Hariçraya (CCCLXIV—CCCLXVI)	151
Hariwijaya (CCCLXVII)	152
Kalayawanântaka (CCCLXVIII)	154
Kṛṣṇântaka (CCCLXIX)	155
Kṛṣṇâyaṇa (CCCLXX)	156
Lubdhaka (CCCLXXI—CCCLXXIX)	157
Kuñjarakarṇa (CCCLXXIX)	159
Jinârthiprakṛti (CCCLXXIX)	159
Kṛtasamaya (CCCLXXIX)	159
Nâgarakṛtâgama (CCCLXXIX)	159
Râmawijaya (CCCLXXX)	159
Ratnawijaya (CCCLXXXI)	160
Anggabañcana (CCCLXXXII—CCCLXXXIII)	161
Dharmasawita (CCCLXXXIV—CCCLXXXVI)	162
Dharmaçûnya (CCCLXXXVII—CCCXCIV)	163
Dewaruci (CCCXCV—CCCXCVI)	165
Dewâtmaka (CCCXCVII—CD)	165
Manuk Abha (CDI—CDIV)	167
Pasasangkalan (CDV—CDVII)	168
Sangu tangis (CDVIII—CDIX)	169
Sundari tĕrus (CDX)	170
Caṇḍakiraṇa (CDXI—CDXII)	170
Uçana Bali (CDXIII—CDXIV)	172
Hañang Nirartha (CDXV—CDXVII)	173
Bhârgawaçikṣâwartaçâstra (CDXVIII)	176
Ekâkṣara (CDXVIII)	176
Nirartha (CDXVIII)	176
Bhâsa Dharmâcâra (CDXVIII)	176

Bladz.
Bhâsa tutur nirmala (CDXVIII) 176
Lokanâthastawa (CDXVIII) 176
Bhâsâmrtasâdhana (CDXVIII). 176
Çaçangkaçarana (CDXVIII). 176
Lambang Salukat (CDXIX—CDXXI) 176
Aji kĕmbang (CDXXII—CDXXIII). 177
Wawatĕkan (CDXXIV). 178
Gedichten zonder titel (CDXXV—CDXXIX) 180

III. Middeljavaansche gedichten in *tĕngahan*-metrum.

Malat (CDXXX—CDLXXII) 182
Mantri wadak (CDLXXIII—CDLXXVI) 195
Mĕnur wilis (CDLXXVII) 197
Misa Gagang (CDLXXVIII—CDLXXXII) 198
Smarawedana (CDLXXXIII—CDLXXXVI) 199
Undakan Pangrus (CDLXXXVII—CDXCIX) 203
Wangbang Wideha (D—DXII) 205
Waseng (DXIII—DXXIV) 208
Purusâdaçânta (DXXV) 211
Ajar Pikatan (DXXVI—DXXXIV) 212
Smarawijaya (DXXXV) 215
Dangdang Pĕtak (DXXXVI—DXLI) 216
Pañji-gedichten zonder titel (DCXLII—DXLIII) 217
Âdiparwa kidung (DXLIV) 218
Adji dharma (DXLV) 219
Amad (DXLVI) 220
Arjuna pralabda (DXLVII—DLIII) 221
Jaya prameya (DLIV—DLVI) 224
Krtasamaya kidung (DLVII—DLVIII) 225
Kuntîyajña (DLIX). 226
Pañji Margasmara (DLX—DLXII) 227
Râmâyana kidung (DLXIII) 228
Sumanasântaka kidung (DLXIV—DLXV) 228
Alisalis hijo (DLXVI—DLXX). 229
Lulungid en andere fragmenten (DLXXI) 230
Bhramara Sangupati (DLXXII). 231
Bubuksah (DLXXIII—DLXXV) 232
Dangdang gĕndis anom (DLXXVI) 233
Dangdang bangbungalan (DLXXVII). 233
Jayendriya (DLXXVIII—DLXXXI) 233
Kidung Sunda (DLXXXII—DLXXXV) 234
Korawâçrama kidung (DLXXXVI) 235
Manuk abha kidung (DLXXXVII) 235
Nawaruci kidung (DLXXXVIII—DXCII). 236
Rangda lelengeh (DXCIII—DXCVI). 237
Raçmisañcaya (DXCVII). 238
Sandhipratatwa (DXCVIII) 238

	Bladz.
Sawung galing paçramân (DXCIX)	238
Subrata (DC—DCI)	238
Tantri kĕḍiri (DCII—DCVII)	239
Tantri ḍĕmung (DCVIII—DCXXII)	244
Calon arang (DCXXIII—DCXXIX)	248
Candra berawa (DCXXX)	249
Wargasari (DCXXXI—DCXLII)	250
Wariga kidung (DCXLIII—DCXLIV)	252
Widyakṣama (DCXLV)	252
Wîtarâga (DCXLVI—DCXLVIII)	252
Gedichten zonder titel (DCXLIX—DCLVII)	253

IV. MIDDELJAVAANSCHE GEDICHTEN IN *macapat*-METRUM.

Rangga lawe (DCLVIII—DCLXVIII)	255
Kidung Suṇḍa (DCLXIX)	257
Pamañcangah kidung (DCLXX—DCLXXIII)	258
Pararaton kidung (DCLXXIV)	258
Sri Tañjung (DCLXXV—DCXCV)	259
Sudamala (DCXCVI—DCCV)	262
Wangbang Astuti (DCCVI—DCCX)	265
Bhîmaswarga (DCCXI—DCCXX)	267
Darmajati (DCCXXI)	269
Sang Satyawan (DCCXXII—DCCXXIII)	269
Dangḍang Irĕng (DCCXXIV—DCCXXVI)	270
Śinga bramara (DCCXXVII—DCCXXVIII)	271
Aji dharma (DCCXXIX—DCCXXX)	272
Durma (DCCXXXI—DCCXL)	273
Indraloka kidung (DCCXLI)	275
Kidung Lalĕmbut (DCCXLII)	275
Kuṇḍang diya (DCCXLIII—DCCXLVI)	275
Rare angon (DCCXLVII—DCCLI)	276
Aji pangukiraṇ (DCCLII—DCCLIII)	277
Mahiṣa langit (DCCLIV)	278
Anglung Smara (DCCLV—DCCLVII)	278
Gedichten zonder titel (DCCLVIII—DCCLXX)	279

A. POËZIE.

I. (Cod. 4828).

[illegible] BARAKAY.

Dit hs., groot 210 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven, bevat de bekende *carita Barakay*. Het begin wijkt af van Vreede's uitgave, want hier luidt het:

Baḍah dungeng reng tuwah se ḍimen, se e-totor, bĕngkoh penggir alas, ñahi ranḍah e sambadin enz., terwijl in de editie eerst in vers 4 (r. 12 v.b.) van deze weduwe gesproken wordt. Dit hs. is onvolledig, want de laatste woorden: *Butah cambur laban meggah pote nĕmbi senom se ñaman* treft men in de editie aan op pag. 64, r. 5 v. o., terwijl deze 70 blz. bevat. Het is geschreven 20 *Molot* (*Mulud*) 1810, terwijl de uitgave het jaartal 1786 draagt.

Dit hs. behoort, evenals de volgende, tot de collectie Kiliaan.

II. (Cod. 4896).

Een tweede hs. van de *Carita Barakay*, groot 63 blz. 4°, in Javaansch karakter en op Javaansch papier geschreven. Het begin wijkt af van dat van cod. 4828. Het draagt geen datum.

III. (Cod. 4906).

De *Carita Barakay*, groot 2 × 47 = 94 blz. 4°, in Jav. karakter.

IV. (Cod. 4840).

Ook dit hs., groot 2 × 59 = 118 blz. 4°, eveneens in Jav.

karakter geschreven, bevat de *Carita Barakay*, doch hier luidt de titel *Raden Sĕmantri.* Zoowel het begin als het slot komen geheel overeen met Vreede's editie, behoudens de spelling, die eenigszins afwijkt.

V. (Cod. 4937).

Dit hs., groot 116 blz. fol., in Jav. karakter en op Jav. papier geschreven, bevat de *Carita Barakay*. Het begin en slot wijken af van cod. 4907 (VII). Dit hs. begint in de versmaat *kasmarandana.* De beide eerste pagina's hebben een versierden en gekleurden rand. Dit hs. is geschreven in 1802.

VI. (Cod. 4955 (2)).

Het tweede gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4907 (VII). De titel luidt hier: *Kanḍa epon Barakay e nagara Mĕsar* (lees: *Mĕser*). Het is 93 blz. fol. groot.

VII. (Cod. 4907).

Barakay-handschrift, groot 161 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven. Het begint in de versmaat *artateh* en het begin en het slot wijken af van cod. 4906. (III).

VIII. (Cod. 4830).

ꦗꦏꦠꦸꦭꦺ꧈ JAKA TULE.

De inhoud van dit hs., dat 160 blz. 4° groot en in Jav. karakter geschreven is, wordt gevormd door het gedicht *Jaka Ṭule*, dat uitgegeven is in Vreede's Handleiding tot de beoefening der Mad. taal, I, pag. 199—215 en II, pag. 118—189. Hier gaat echter aan het gedicht eene inleiding van bijna 2 pagina's vooraf, zoodat het begin der editie overeenkomt met pag. 2, r. 6 v. o. Het slot der uitgave vindt men hier op pag. 159, r. 2 v. o., waarop hier nog 1 pag. van den afschrijver volgt. Het is geschreven in 1800, te *Bangkalan.*

IX. (Cod. 4838).

Een tweede hs. van hetzelfde gedicht, groot $2 \times 138 = 276$ blz.

4°, in Javaansch karakter geschreven. Het begint evenals cod. 4830, doch de spelling is eenigszins anders: hier staat b. v. *caretah*, daar *caritah*, hier *samangken*, daar *samangkin* enz.

X. (Cod. 4842).

Dit hs., groot $2 \times 112 = 224$ blz. 4°, in Javaansch karakter geschreven, bevat ook de *Jaka Tule*. Hier luidt het eerste woord niet ꦱꦩꦏꦤ꧀ zooals in cod. 4830 (VIII) en 4838 (IX), maar ꦲꦱꦩꦏꦤ꧀ in plaats van *samangkin* (4830) of *samangken* (4838) staat hier *mangken*, in plaats van *dunging* (4830) of *kejung* (4838) hier *kijung* enz. Het is geschreven 26 Sapar 1800.

XI. (Cod. 4951 (6)).

Het zesde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van den *Jaka Tule* (cod. 4874), groot 131 blz. fol.

XII. (Cod. 4851).

Een vijfde hs. van den *Jaka Tule*, groot 272 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven. Vers 7 (pag. 3, r. 2 v. b.) komt overeen met vers 1, zoodat men hier eene inleiding van 6 verzen vindt. Dit hs. is geschreven in 1808. De laatste 12 pagina's zijn Mal. in Jav. karakter.

XIII. (Cod. 4874).

Ook dit hs., groot 220 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven, bevat den *Jaka Tule*. Hier begint het gedicht bij vers 6 (pag. 3, r. 1 v. b.).

XIV. (Cod. 4878).

Goed, in Jav. karakter geschreven hs. van den *Jaka Tule*, groot 214 blz. 4°, overeenkomende met cod. 4874 en gedateerd 1886.

XV. (Cod. 4916).

Dit is een achtste hs. van den *Jaka Tule*, groot 156 blz. fol., in Jav. karakter en op Jav. papier goed geschreven. Het begint en eindigt evenals cod. 4878 (XIV), doch is gedateerd 1795.

XVI. (Cod. 4957 (5)).

Het vijfde deel van dezen bundel wordt gevormd door een af-

schrift in Jav. karakter van cod. 4916 (XV), groot 61 blz. fol., dicht opeen geschreven.

XVII. (Cod. 4928).

Jaka Ṭule-handschrift, groot 235 blz. 4°, in Jav. karakter op Europeesch papier geschreven. Het begin wijkt af van de editie en de vorige hss.. (cod. 4878 en 4916) en ook het slot. Dit hs. is geschreven in 1804.

XVIII. (Cod. 4948 (5)).

Het vijfde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter, groot 169 blz. fol. van den *Jaka Ṭule*, naar cod. 4878 (XIV).

XIX. (Cod. 4833).

ꦠꦤ꧀ꦝꦃꦲꦁꦒꦿꦺꦏ꧀ TAṆḌAH ANGREK.

Uitgave A. C. Vreede, Handleiding tot de beoefening der Mad. taal, 1e deel, pag. 216—222 en deel II, pag. 189--231.

Vertaling van het begin door dr. Fokker in Ind. Gids, jaarg. 1894, II, 1220. Inhoudsopgave van K. Th. Kal in Ind. Gids, jaarg. 1896, II, 1961 en van Vreede, o. c. deel I, pag. *l* en deel II, pag. *b* en *c*.

Dit hs., groot 142 blz. 4°, bevat de bekende *dongeng Taṇḍa Angrek*. Het is geschreven in 1812, in Jav. karakter, op Europeesch papier.

XX. (Cod. 4955 (5)).

Het vijfde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4905 (XXI), waarvan de titel luidt: *Kaṇḍana Taṇḍa Serap ban Taṇḍa Angrek*, groot 84 blz. fol.

XXI. (Cod. 4905).

Dit hs., groot 108 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven, bevat den *Taṇḍa Angrek*. Het heeft echter als opschrift: *Lañceng prabak*. Dit hs. is geschreven in 1885 te *Bangkalan*.

XXII. (Cod. 4920).

Hoewel dit hs., groot 186 blz. 8°, in Jav. karakter geschreven, den titel *Tanḍa Serap* draagt, is het toch hetzelfde als de *Tanḍa Angrek*. Hier gaat echter eene inleiding van 6 verzen aan het eigenlijke gedicht vooraf, terwijl de laatste 6 verzen der editie hier ontbreken. Het is geschreven in 1782 te *Bangkalan*.

XXIII. (Cod. 4850).

ꦧꦒꦶꦤ꧀ꦝꦲꦭꦶ꧈ BAGINDAH ALI.

Uitgave: A. C. Vreede, Handleiding tot de beoefening der Mad. taal, I, pag. 222—229 en III, pag. 1—42.
Inhoudsopgave: O. c. I, pag. *l*—*m*.

Dit hs., groot 111 blz. 4°, bevat de geschiedenis van *Ali* en *diwi Patimah* (Fâtima). Hier is eene inleiding van 6 verzen, die in de editie ontbreekt en waaruit blijkt, dat het in 1815 geschreven is.

XXIV. (Cod. 4856).

ꦲꦼꦤ꧀ꦠꦺꦴꦭ꧀ꦲꦤꦺꦴꦩ꧀꧈ ĔNTOL ANOM.

Uitgave: A. C. Vreede, Handleiding tot de beoefening der Mad. taal, III, pag. 159—238.
Inhoudsopgave: Ibid. pag. VI—VIII.

Dit hs., groot 74 blz. 4°, in Arabisch karakter (*pegon*) op Jav. papier geschreven, bevat het bekende gedicht *Ĕnṭol Anom*, evenals cod. 2299, 2314, 2315, 2316, 3152, 3157 en 3161, beschreven in Prof. Vreede's Cat. der Jav. en Mad. hss. pag. 413, 415, 416 en 417.

XXV. (Cod. 4950 (4)).

Het vierde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4861 (XXVI), groot 64 blz. fol.

XXVI. (Cod. 4861).

Een derde hs. van den *Ĕnṭol Anom*, groot 149 blz. 4°, in Jav. karakter op Europeesch papier geschreven. Het begin en het slot wijken af van de uitgave en van cod. 4856 (XXIV).

XXVII. (Cod. 4867).

Ook dit hs., groot 98 blz. 4°, in Jav. karakter slecht geschreven, bevat den *Ĕṇṭol Anom*, met afwijkend begin en slot. Het is geschreven in 1890.

XXVIII. (Cod. 4882).

Dit hs., groot 84 blz. 4°, in Jav. karakter en op Jav. papier geschreven, bevat evenals de vorige den *Ĕṇṭol Anom*. Ook hier wijkt het begin en slot weder af van de uitgave en de andere hss. Het begint echter, evenals cod. 4867 (XXVII), in de versmaat *artati*, die in de uitgave eerst op pag. 185 begint. Dit is trouwens volgens Prof. Vreede (pag. VII) het eigenlijke begin van het gedicht.

XXIX. (Cod. 4939).

Dit is een hs. van den *Ĕṇṭol Anom*, groot 86 blz. 4°, in Jav. karakter en op Jav. papier geschreven. De eerste 2 pagina's hebben een versierden rand. Het begint evenals cod. 4882 (XXVIII), doch het slot wijkt af.

XXX. (Cod. 4941).

Ĕṇṭol Anom-handschrift, groot 106 blz. 4°, in Jav. karakter en op Jav. papier geschreven. Het begin en slot wijkt af van de vorige hss.

XXXI. (Cod. 4956 (7)).

Het zevende gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift van cod. 4939 (XXIX), groot 23 blz. fol., in Jav. karakter compres geschreven.

XXXII. (Cod. 3353).

Dit hs., groot 151 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven, bevat den *Ĕṇṭol Anom*. Het is geschreven 2 Rĕjĕb 1783.

Behoorende tot het Leg. v. d. Tuuk.

XXXIII. (Cod. 4857).

ꦥꦏ꧀ꦱꦶꦧꦪꦤ꧀ PAKSI BAYAN.

Dit hs., groot 144 blz. 4°, blijkt hetzelfde te zijn, als de *Cretanah Bunawas*, uitgegeven in Vreede's Handleiding. I, p. 229—235 en III,

pag. 42—77. De naam *Bunawas* komt hier voor op pag. 3. De redactie wijkt echter eenigszins af van die der uitgave.

XXXIV. (Cod. 4832).

ꦫꦩ꧈ Rama.

Uitgave: Vreede, Handleiding tot de beoefening der Mad. taal, 3e deel, pag. 102—158.
Inhoudsopgave: Ibid. pag. IV—VI.

Dit hs., groot 84 blz. fol., in Jav. karakter en op Jav. papier zeer onduidelijk geschreven, bevat de Mad. redactie van den *Rama*. De inhoud is bekend.

XXXV. (Cod. 4866).

Een tweede hs. van den Mad. *Rama*, groot 157 blz. fol., in Jav. karakter en op Jav. papier geschreven, veel grooter en duidelijker dan cod. 4832 (XXXIV).

XXXVI. (Cod. 4948 (1)).

Het begin (pag. 1—99) van dezen bundel, die goed geschreven is in Jav. karakter, wordt gevormd door een afschrift van cod. 4866 (XXXV), geschreven in 1820 te *Bangkalan*. Het loopt, evenals het origineel, tot den strijd tusschen *Râwaṇa* en *Jaṭâyu*, wiens naam hier tot *Giṭayu* verbasterd is.

XXXVII. (Cod. 4871).

Dit hs., groot 132 blz. fol., in Jav. karakter op Jav. papier geschreven, bevat den Mad. *Rama*, evenals de beide vorige hss. Daarop volgen nog 7 blz. Jav. in Arabisch karakter (*pegon*).

XXXVIII. (Cod. 4872).

Een vierde hs. van den Mad. *Rama*, groot 225 blz. fol., in Jav. karakter op Europeesch papier geschreven. Het begin komt overeen met dat der uitgave en is, evenals deze, in *pangkor*-versmaat, terwijl dat van cod. 4871 (XXXVII), in *artati*-metrum is. Hoewel dit hs. veel grooter is dan cod. 4871, loopt het toch niet zoo ver door, want het eindigt met het uittrekken van *Indrajit* tegen het apenleger, terwijl cod. 4871 volledig schijnt te zijn.

XXXIX. (Cod. 4954 (4)).

Het vierde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4872 (XXXVIII), getiteld: *Kanḍana bĕṭara Rama gih ngoḍa* (verhaal van Heer *Râma*, toen hij nog jong was), groot 270 blz. fol.

XL. (Cod. 4885).

Dit hs. bestaat uit 2 deelen, bevattende den Mad. *Rama Tambak.* Het eerste deel is 2 × 97 = 194 blz. fol. groot. Reeds in het begin wordt gesproken van *Sukgriba* (sic), zoodat het slechts een fragment van het *Râmâyaṇa* bevat.

Dit fragment loopt tot pag. 82. Op p. 83 begint een Javaansch godsdienstig gedicht. Van pag. 100 af is sprake van de *wuku*'s ook in 't Javaansch. Op pag. 125 begint weder een Mad. gedicht, met het opschrift in potlood [Javanese script] Dit loopt tot pag. 171. Op pag. 172 begint weder een Javaansch gedicht, dat doorloopt tot het slot, van godsdienstigen inhoud. Deel II is 82 blz. fol. groot en bevat alleen den Mad. *Rama Tambak.* Het begint evenals het eerste deel en eindigt abrupt.

XLI. (Cod. 4908).

Rama-hs., groot 211 blz. 4°, in Jav. karakter op Europeesch papier geschreven. Het loopt tot het gevangen nemen van *Hanuman* door *Indrajit* en eindigt abrupt met de woorden: [Javanese script]

XLII. (Cod. 4844).

[Javanese script] INDRAJIT.

Uit den titel van dit hs., dat 2 × 45 = 90 + 1 = 91 blz. 4° groot en in Javaansch karakter geschreven is, blijkt, dat het een gedeelte van den Madur. *Rama* bevat, n. l. van het optreden van *Indrajit* tegen *Râma* tot het slot. Ook dit gedeelte komt, evenals het door Prof. Vreede uitgegeven begin, geheel met de Mal. *ḥikâyat Sri Rama* of met de Jav. *Rama Kling* overeen. Hier treedt b.v., nadat *Indrajit* verslagen is, *Mulantani* op en aan het slot verhaalt *rĕsi Kala*, dat *Sita dewi* zijne aangenomen dochter is. *Mandodari* is hare moeder en *Dasamuka* haar vader.

XLIII. (Cod. 4950 (1)).

Het begin van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4844 (XLII), den *Indrajit*, die hier juister *Râma Lakṣmana* heet, groot 92 blz. fol.

XLIV. (Cod. 4841).

ꦧꦠꦸꦃꦒꦸꦤꦸꦁ BATUH GUNUNG.

Dit hs., groot 2 × 58 = 116 blz. 4°, in Javaansch karakter geschreven, bevat een Mad. redactie van het begin van de *Sĕrat Kaṇḍa*, n. l. de geschiedenis van *dewi Sinta*, die zonder het te weten haren zoon *Batuh Gunung* huwt en hem, om van hem af te komen, in oorlog brengt met *Wiṣṇu*, die hem doodt (pag. 73). Daarop volgt nog de geschiedenis van *Gajendra*, den zoon van *Srigati*, vorst van *Cĕmpa*, en *Indradi*, die maakt, dat *Gutama* van *Lagrastina* hem doodt (pag. 102). Ten slotte nog het begin van het verhaal, hoe *Daçabâhu* een stad sticht en hoe *Warsiki*, de kleindochter van *Bâyubajra*, geschaakt wordt door *Citrabaya*. Dit hs. is geschreven 18 Dec. 1819 door *Abdul Alim*.

XLV. (Cod. 4953 (5)).

Het vijfde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4841 (XLIV), groot 59 blz. fol.

XLVI. (Cod. 4845).

ꦩꦁꦭꦶꦪꦮꦤ꧀ MANGLIYAWAN.

Dit hs., groot 190 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven, bevat een gedeelte van een Mad. *Sĕrat Kaṇḍa*, evenals de *Batuh Gunung*, doch hierin wordt de geschiedenis van *Râwaṇa*'s en *Râma*'s voorvaderen verhaald. *Mangliyawan* [1]), de vorst van *Selo Gringging* wordt door *Wiṣṇu* verslagen, omdat hij *diwi Ĕsri* tot vrouw begeert (pag. 15). Op pag. 25 sq. wordt verhaald, hoe *Sarwa* op zijne aanstaande schoondochter *Sukeçi* verliefd raakt en bij haar 4 kinderen krijgt: *Daçamuka*, *Kumbakarṇa*, *Sarpakanaka* en *Bibisana* (pag. 38). Nu volgt de geschiedenis van *Dasamuka*'s jeugd: hoe hij van *Sumbali* de *aji Pañ-*

1) Deze naam is eene verbastering van *Mályawán*.

casona krijgt (pag. 79), hoe hij *Bisrawana*, den vorst van *Ngalĕngka*, doodt en hoe bij daarop zelf bijna gedood wordt door *Bisawarna*. *Yang Guru* geeft hem daarop een wagen en een speer en noemt hem *Râwaṇa* (pag. 99). Later huwt hij *Bandondari*. Op pag. 127 wordt de geboorte van *Mulantani* beschreven. *Gĕtah Bañjaran*, de *buta*-vorst van *Prajantaka*, wil eene *bidadari* tot vrouw hebben, doch *Narada* roept de hulp van *Sumbali* in en deze doodt *Gĕtah Bañjaran*, waarop hij vorst van *Lagrastena* wordt (pag. 168). Nu wordt de geboorte van *Daçaratha* beschreven (pag. 172). Deze komt *Suma rĕsi*, den vorst van *Dwârawati*, te hulp tegen *Kamarong*, den vorst van *Prajantaka* (pag. 187). Dit hs. eindigt abrupt in de beschrijving van het gevecht tusschen *rĕsi Kala*, den zoon van *Suma rĕsi*, en *Kamarong*. Deze *rĕsi Kala* is uit den *Rama Kĕling* en de Mal. *ḥikâyat Sĕri Râma* bekend als de pleegvader van *dewi Sitâ*, de gemalin van *Râma*. De naam *Mangliyawan*, dien dit hs. draagt, is niet zeer passend, daar deze reeds op pag. 15 gedood wordt.

XLVII. (Cod. 4948 (3)).

Het derde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4845 (XLVI), groot 85 blz. fol.

XLVIII. (Cod. 4847).

꧋ꦲꦂꦗꦸꦤꦧꦶꦗꦗ꧈ ARJUNA BIJAJA.

De inhoud van dit hs., groot 80 blz. fol., in Jav. karakter geschreven, wordt gevormd door de Mad. bewerking van den *Arjuna wijaya*. De inhoud sluit zich onmiddellijk aan die van cod. 4845 (XLVI) aan: ook hier wordt in 't begin gesproken van *Prajantaka's* zoon *Kamarong*, die *Laksmandari* ten huwelijk vraagt, doch door *Daçaratha* verslagen wordt (pag. 3). Daarna begint de geschiedenis van *Arjuna Bijaja*, den zoon van *Kĕrta Birja*, vorst van *Maospateh* (pag. 7), zijn huwelijk met *Citrawati*, de prinses van *Tañjung pore*, zijn strijd met *Râwaṇa*, dien hij overwint, maar niet doodt, omdat hij dit later, als hij in *Râma* geïncarneerd is, doen zal. Ten slotte wordt *Arjuna Bijaja* zelf overwonnen door den *tapa Yaksadarma* van den *Argapura* (pag. 65). Nu volgt de geschiedenis van de geboorte

van *Râma Lakṣmaṇa* (pag. 67), van *Indrajit* (pag. 73) enz. en het begin van de geschiedenis van *Râma*, vóor de schaking van *Sîtâ* door *Râwaṇa*.

XLIX. (Cod. 4952 (7)).

Het zevende deel van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4847 (XLVIII), groot 116 blz. fol.

L. (Cod. 4863).

JABĔLAN ASTENA.

Dit hs., groot 172 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven, draagt den titel *Jabĕlan Astena*, doch het bevat de Mad. redactie van den *Rama Nitis*. Het begint met den afval van *Anggada* van *Butlawa* en eindigt met de regeering van *Sĕntanu* en *Pulasara*.

LI. (Cod. 4950 (3)).

Het derde gedeelte van dezen bundel bestaat uit een afschrift van cod. 4863 (L), in Jav. karakter, groot 108 blz. fol.

LII. (Cod. 4883).

JABĔLAN WIRATA.

Dit hs., groot 102 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven, bevat een verhaal, getiteld *Jabĕlan Wiraṭa*, van dezen inhoud: *Sutrawati*, de prinses van *Wiraṭa*, wordt ten huwelijk gevraagd door *Kala prĕnggi*, den *buta*-vorst van *Kisma krĕṇḍa*. Als haar vader, *Jayeng laga* genaamd, dit aanzoek afslaat, wordt hij, evenals zijn schoonzoon *Morbrata*, door *Kala prĕnggi* gedood (pag. 5). De *patih* van *Wiraṭa* roept daarop *Saputrĕm* te hulp en deze doodt *Kala prĕnggi*. Tot belooning huwt *Saputrĕm Sutrawati* (pag. 16). Zij krijgen een zoon, die *Sakri* genoemd wordt. Deze geneest *Sukeli*, de prinses van *Para Kĕñcana*, van eene ziekte en huwt haar (p. 23). Zijn zwager *Sukala* vraagt aan *Saputrĕm* de *cupo manek astagina* (tooverdoos), maar doet dit zoo onbeleefd, dat *Saputrĕm* hem in een *buta* verandert. In deze gedaante doodt hij *Saputrĕm* en *Sakri* (pag. 31). Ook *Sukeli* sterft, na een zoon gebaard te hebben. Deze wordt door *Narada Polosoro* genoemd (pag. 36). *Sukala* doodt ook den *bagawan Sakumbi*, omdat deze hem niet in een mensch wil veranderen, maar wordt zelf ver-

slagen door *Polosoro*. Door den *cantrik* (priesterleerling) *Leko* eene schoone gedaante te geven, verkrijgt *Polosoro* van hem de vruchten zijner ascese (pag. 54). Nu wordt verhaald, hoe *Sĕñcaki*, de prinses van *Kumbina*, geschaakt wordt door *Durbala*, doch door *Sĕñcaka*, met *Polosoro*'s hulp, teruggebracht. Ten slotte komt de bekende geschiedenis van *Ambar Sari*, die wegens haar stank verbannen wordt, tot *Polosoro* haar geneest en haar huwt. Daarna verslaat hij *Sugaṭa* van *Girilawa*, in wien *Kala prĕnggi* zich geïncarneerd had. Uit het huwelijk van *Polosoro* en *Ambar Sari* worden *Kiñcaka* en *Rupakeñca* geboren. Dit zijn de uit het *Wirâṭaparwa* bekende *Kîcaka* en de *Upakîcaka*'s, die door *Bhîma* gedood worden.

LIII. (Cod. 4949 (4)).

Het vierde gedeelte van dezen bundel bestaat uit een afschrift in Jav. karakter van cod. 4883 (LII), groot 47 blz. fol.

LIV. (Cod. 4892).

ꦗꦸꦢꦱꦤ꧀ꦲꦫꦧ꧀ JUDASAN ARAB.

Dit hs., groot $2 \times 316 = 632$ blz. 4°, in Javaansch karakter geschreven, bevat de *Judasan Arab*. De inhoud van dit lijvige gedicht is als volgt: Een zekere *Aliman* lijdt schipbreuk, doch wordt gered door een koopman, die hem aan den vorst van *Kulda* aanbiedt (pag. 9). Later komt hij bij *Hamza*, den vorst van Arabië, die reeds alle vorsten overwonnen heeft. Als *Aliman* hem verhaalt van *Kurupati*, den vorst van *Astina*, besluit *Hamza* tegen hem op te trekken. Door eene zonderlinge vermenging van oud-Indische met nieuw-Perzische verhalen trekken dus *Hamza*, *Umar Maja* enz. op tegen *Suyodana*! (pag. 48). De gezanten, die *Hamza* zendt, worden in *Astina* smadelijk bejegend. In den nu volgenden strijd behalen eerst de Arabieren voordeelen op de Indiërs: *Lamdahur* overwint *Dursasana* (pag. 112). *Kemar* verslaat *Jayabrata* en *Gardapati* (pag. 118). Spoedig echter keert de kans: *Baladiba* wondt *Lamdahur* (pag. 130), *Karṇa* verslaat *Kemar* en *Bĕrdangi* (pag. 134). *Marmaja* geneest echter alle gewonden en nu treedt *Hamza* persoonlijk op. Door zijn geschreeuw overwint hij *Baladiba*, *Karṇa* en *Bisma* (pag. 177). *Salya* overwint *Hamza* bijna met zijn *Candabirawa*, doch door *Kuraisin*'s hulp overwint hij eindelijk ook *Salya* en *Burisrawa*, terwijl *Umar maja* zich

ook onderscheidt, door *Kumbayona* (*Droṇa*) en *Aksatama* (*Açwatthâman*) gevangen te nemen (pag. 234). *Hamza's* zoon *Suwangsa* overwint *Warṣasena*, terwijl *Umar madi* den *dĕmang Gutama* en *Laksmanadaka* gevangen neemt (pag. 296). Eindelijk overwint *Hamza* persoonlijk *Suyudana*, *Sangkuni* en *Widura* (pag. 312). De vrouwen der *Kaurawa*'s vluchten naar de *Pandawa*'s in *Amĕrta* (pag. 320). Nu volgt eene grappige episode, waarin *Sangkuni* als een hartstochtelijk opiumschuiver voorgesteld wordt (pag. 331). *Hamza* vervangt *Suyodana* als vorst van *Astina* (pag. 339). *Bisma* wil zich eerst tot den *Islam* bekeeren, als *Hamza* ook de *Pândawa*'s overwonnen heeft (pag. 343). Daarop noodigt *Hamza Kṛṣṇa*, *Drupada*, *Matsyapati* en *Darmawangsa* uit den *Islam* aan te nemen (pag. 352). Als zij dit weigeren begint de strijd tegen deze vorsten. Eerst behalen de Indiërs voordeelen: *Seta* overwint door vuur *Lamdahur* en *Kemar* (pag. 490), totdat eindelijk *Hamza* hem door zijn geschreeuw bedwelmt (pag. 516). Als *Kemar* weer genezen is, wordt hij weder overwonnen door *Gaṭotkaca*, die ook *Gulanggi* en *Wusnindar* verslaat (pag. 596). Tegen *Bima* en zijne zonen, *Gaṭotkaca* en *Antarĕja*, is zelfs *Hamza* niet opgewassen. Het hs. eindigt abrupt, omdat de schrijver gebrek aan papier heeft!

LV. (Cod. 4891).

Hoewel dit hs., groot 316 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven, den titel *Menak* draagt, blijkt het toch ook den *Judasan Arab* te bevatten. Het loopt evenwel niet zoover door als cod. 4892 (LIV), want aan het slot wordt verhaald, hoe *Bĕrdangi*, *Lamdahur* en *Kemar* naar *Amĕrta* en *Tantanos* naar *Cĕmpala* gezonden wordt, om de onderwerping van deze rijken aan *Hamza* te eischen, nadat de *Kaurawa*'s verslagen zijn. Dit komt ongeveer overeen met pag. 350 van cod. 4892 (LIV).

LVI. (Cod. 4889).

ꦩꦼꦤꦏ꧀ꦱꦠꦶꦥ꧀ MENAK SATIP.

De inhoud van dit hs., groot 2 × 87 = 174 blz. 4°, duidelijk, doch dicht opeen in Javaansch karakter geschreven, is als volgt: In *Posĕr bumeh* (de navel der aarde) of Arabië regeert *Menak* of *Amja*, de zoon van *Abdulmutalib*. Hij hoort, dat zijn schoonvader *Norsewan*

zich bekeerd heeft. Toch is deze bekeering slechts schijnbaar, want *Baktak* wordt naar Arabië gezonden met het valsche bericht, dat *Eman Sabangsa* een *maleng aguna* is (pag. 6). *Hamza* zendt zijn zoon naar *Norsewan* (pag. 14). Hij wordt echter niet gedood, daar *Keler* een ander in zijn plaats stelt. Ook *Marmaja* wordt om dezelfde reden verbannen, doch ook hij wordt door *Keler* heimelijk weggevoerd (pag. 28). Kort daarna wordt *Madayin* overvallen door *Awor Jaman*, den vorst van *Jung bariya*, *Suwanda*, den vorst van *Giling Wĕsi*, en *Menak Satip*, den vorst van *Peret*, den held van dit gedicht (pag. 34). *Norsewan* onderwerpt zich aan hem, waarna zij tegen *Hamza* optrekken (pag. 39). Eerst verslaan de Arabische helden die der drie verbondene vorsten (pag. 47). Intusschen komen *Eman Sabangsa* en *Marmaja* in een huis, waar de prinsessen van *Giling Wĕsi*, genaamd *Suwindi* en *Ambar Manek*, zich baden (pag. 59). *Umar maja* bekeert haar en geeft haar aan *Eman Sabangsa* ten huwelijk. Op *Suwanda's* verzoek komt *Eman Sabangsa* zijn zwager te hulp (pag. 83). Nadat *Jungbariyi* en *Suwanda* verslagen zijn door *Lamdahur*, komt *Menak Satip* hen te hulp. Zeven van zijne *setan*'s binden alle Arabische helden (pag. 100). Alleen *Hamza* laat zich niet binden, maar vlucht met *Munigar* en *Marmadi* naar het bosch (pag. 105). Na de overwinning krijgt *Menak Satip* twist met *Awor Jaman* en *Suwanda*, die beiden evenals de Arabische helden gebonden worden (pag. 115). *Umar Maja* is echter tegen de *setan*'s, die hij in het Maleisch aanspreekt, opgewassen (pag. 120). Hij verslaat *Menak Satip*, waarop *Norsewan* naar *Madayin* terugkeert (pag. 133). *Umar Maja* bevrijdt de gevangene Arabische helden en vernedert *Norsewan* door hem als paard te gebruiken en hem in het laag-Maleisch toe te spreken. Daarop gaan *Eman Sabangsa* en *Umar Maja* naar het bosch, om *Hamza* te zoeken. Zij veranderen zich in *buta*'s en raken in die gedaante met hem in strijd, totdat zij zich weder in menschen veranderen (pag. 147). *Kuraisin*, de vorstin van *Ngajĕrak*, droomt dat Arabië ontvolkt is. Daarna trekt zij op tegen *Madayin* (pag. 154). Hare veldheeren verslaan de Arabische helden, totdat *Suwindi* komt, die alle *jinn*'s overwint. Eindelijk bestrijdt *Kuraisin* haar persoonlijk, totdat *Umar Maja*, *Menak* en *Munigar* tusschen beiden komen. De laatste 5 blz. zijn Javaansch. Dit gedicht behoort, zooals men ziet, tot den *Hamza*-cyclus.

LVII. (Cod. 4954 (2)).

Het tweede gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter, groot 145 blz. fol. van cod. 4889 (LVI),, dat hier getiteld is: *Kaṇḍana bagenḍa Amer, e nagara Arab, apĕrang sarĕng ratu Satip e nagara Paleret.*

LVIII. (Cod. 4853).

(ꦥꦿꦧꦸꦫꦫ) Prabu Rara.

Een fragment der Jav. redactie van dit gedicht is reeds beschreven door Brandes [1]). Dit hs., groot 92 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven, bevat de Mad. redactie. In het begin wordt verhaald, hoe *Iman Sabangsa* door zijnen vader *Amir* uit Arabië verbannen wordt, omdat hij niet huwen wil. Hij ontmoet een gouden en een zilveren *kidang*, die toebehooren aan *Kumalawati*, eene kleindochter van *Soliman*, die hij, na twee *buta*'s overwonnen te hebben, tot vrouw krijgt (pag. 15). Daarna wordt *I. S.* geschaakt door den slangenkoning *Rato Pratala*, wiens dochter, *Manikkara* genaamd, zijne tweede vrouw wordt (pag. 31). Intusschen heeft *Hamza* berouw gekregen en laat hem zoeken door *Marmaja* (pag. 38). Deze vertoont allerlei kluchten, o. a. wil hij een doode levend maken door warm water (pag. 41). Later krijgt *Kumalawati* een kind, dat *Gonggawati*, en *Manikkara* een kind, dat *Gonggamena* genoemd wordt (pag. 52). Na *Iman Sabangsa*'s terugkeer droomt *Amir* van het wonderzwaard *Kamkam* en beveelt aan *Umar Maja* en *Umar Madi*, het te gaan zoeken (pag. 60). Na ontmoetingen met *setan*'s komen zij eindelijk bij den *ajar Sokmarasa*, die hun mededeelt, dat de *prabu rara* van *Nosantara* dit zwaard heeft (pag. 73). *Umar Maja* verandert zich daarop in *Tejawati*, de zuster der vorstin, en verkrijgt zoo het zwaard, doch de ware *Tejawati* vliegt hem na en neemt het zwaard terug (pag. 84). Nu schept *Marmaja*'s *kasang*, die als een Tafeltje-dek-je hem telkens spijzen verschaft, op zijn verzoek een prachtigen tuin met een vijver, waarin *Tejawati* zich baadt. Daarvan maakt *Marmaja* gebruik, om het zwaard weder weg te nemen, doch zoodra *Tejawati* dit ontdekt, neemt zij het hem weer af. Het hs. eindigt abrupt in

1) Beschrijving der Jav., Bal. en Sas. Handsch. v. d. Tuuk, I, pag. 73—75, n° 90.

de beschrijving van den strijd tusschen *Marmaja* en *Tejawati* om het zwaard.

LIX. (Cod. 4860).

Een tweede hs. van de *Prabu Rara*, groot 211 blz. 4°. Hier wordt reeds in het begin verhaald, hoe *Menak Jayengrana* van het wonderzwaard droomt, hetgeen in cod. 4853 (LVIII) eerst op pag. 53 voorkomt. Dit hs. is volledig. Het slot van cod. 4853 komt ongeveer overeen met pag. 51 van dit hs. Hier is van *Tejawati* geen sprake, doch strijdt *Prabu Rara* zelf met *Marmaja*, die haar echter niet overwinnen kan, waarop hij naar *Hamza* terugkeert (pag. 57). Geen der vazallen van *Hamza* is tegen haar opgewassen: noch *Lamdahur*, noch *Rustam*, noch *Eman Sabangsa*, noch *dewi Kuraesin* van *Ngajrak* (pag. 114). Nu eerst wordt hier de geboorte van *Gangga Meno* en *Gangga pati* verhaald (pag. 123). Deze beide knapen trekken naar *Nusantara*, om hun vader te hulp te komen, doch eerst raken zij onderweg slaags met elkaar (pag. 133). *Ontaboga* deelt hun echter mede, dat zij broeders zijn. *Gangga Meno* bestrijdt *Prabu Rara* zoo lang, totdat hij haar eindelijk door zijne tooverkunsten overwint (pag. 159). Hun vader erkent hen echter niet en men wil hen als schietschijf voor kanonnen gebruiken. Dit ziende voert hunne moeder *Maniara* hen weg. Nadat *Hamza* van *Prabu Rara* vernomen heeft, dat zij werkelijk zijne kleinzonen zijn, verbant hij *Eman Sabangsa*. Deze wordt halfdood door zijne zonen in *Polo Pote* gevonden. Zij bestrijden hem, totdat hunne moeder tusschenbeiden komt, waarop zij gezamenlijk naar *Nusantara* terugkeeren. Daar huwt *Gangga Meno* de *Prabu Rara*, terwijl *Hamza* naar *Abdulmutalib* terugkeert. Dit hs. is volledig.

LX. (Cod. 4909).

Hoewel dit hs., groot 132 blz. fol., in Jav. karakter geschreven, den titel *Wong menak* of *Raden Bañjaran Sari* draagt, blijkt de inhoud toch overeen te komen met die van de *Prabu Rara*. Het begint althans evenals cod. 4853 (LVIII) en het eindigt evenals cod. 4860 (LIX). Het is geschreven in 1892.

LXI. (Cod. 4954 (1)).

Het begin van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4860 (LIX), getiteld: *Caretana Prabu Rara e negara Noswantara*, groot 117 blz. fol.

LXII. (Cod. 4957 (1)).

Het begin van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4909 (LX), getiteld: *Kandana wong Menak*, groot 243 blz. fol. Boven is reeds er op gewezen, dat het de geschiedenis van de *Prabu Rara*, dus een vervolg op den *Menak* behandelt.

LXIII. (Cod. 4855).

SUJANA IMAN.

Dit hs., groot 214 blz. 4°, bevat een gedicht, dat *Sujana Iman* heet, van den volgenden inhoud:

Sujana Iman, de vorst van *Ĕrom*, is kinderloos, doch door 40 dagen *tapa* te verrichten en door met zijne vrouw *Kĕñcana Raras* een blauwe *cĕmpaka*-bloem te eten, krijgt de laatste een zoon, *Radin Eman Rujasmani* genaamd. Deze huwt zijne nicht *Asmonowati*, de prinses van *Pora Ratna*, die reeds 1000 vorsten afgewezen had (pag. 76). Op zijn terugweg naar *Ĕrom* moet *Eman Rujasmani* deze vorsten bestrijden. Hij laat dit doen door zijn zwager *Kasoma dipati*. Deze overwint de vorsten van *Endragiri* (pag. 113), *Tañjung Biru* (pag. 133), *Tañjung Koneng* (pag. 148) en *Paṇḍan Sorat* (pag. 164) en bekeert hen tot den *Islâm*, maar wordt eindelijk zelf overwonnen door *Joko Dursena*, den vorst van *Marangganda*, die ook zijn broeder verslaat (pag. 190). Ten slotte overwint en bekeert *Eman Rujasmani*, die van zijn schoonvader den naam *Pangeran Raga kasoma nengrat* ontvangen heeft, ook dezen vorst (pag. 200), waarop hij naar *Ĕrom* terugkeert.

LXIV. (Cod. 4923).

Dit hs., groot 213 blz. fol., in Jav. karakter geschreven, draagt den titel *Sujana Iman*. Het begint evenals cod. 4855 (LXIII), doch uit den grooteren omvang blijkt, dat het meer bevat. Dit is zoo, want op pag. 211 begint een nieuwe zang met *Manikkara*, de uit de *Prabu Rara* bekende prinses. Dit hs. is dus een combinatie van den *Sujana Iman* met de *Prabu Rara*. Het eindigt abrupt.

LXV. (Cod. 4952 (6)).

Het zesde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4855 (LXIII), groot 108 blz. fol.

LXVI. (Cod. 4957 (4)).

Het vierde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4923 (LXIV), groot 141 blz. fol., dicht aaneen geschreven.

LXVII. (Cod. 4875).

ꦫꦼꦁꦒꦤꦶꦱ꧀ RĔNGGANIS.

De Jav. redactie van dit gedicht is bekend door de inhoudsopgave van Vreede in zijn Cat. der Jav. en Mad. hss. p. 65 sq. Dit hs., groot 2 × 40 = 80 blz. 4°, bevat een gedeelte der Mad. redactie, beginnende met den strijd tusschen *Rĕngganis* en *Ambarawati*, de jongere zuster van *Kĕndit Birayung* (Vreede, o. c. p. 66, r. 6 v. o.) en loopende tot het gevecht van *Rĕngganis* en *Widaninggar*, de Chineesche prinses. Het schrift is slecht.

LXVIII. (Cod. 4876).

Dit hs., groot 2 × 41 = 82 blz. 4°, eveneens slecht geschreven in Jav. karakter, bevat een fragment van de Mad. versie van de *Rĕngganis*, dat onmiddellijk aan cod. 4875 (LXVII) aansluit. Het loopt tot de passage, waar *Baktak* de hulp gaat inroepen van *Kĕndit Birayung*.

LXIX. (Cod. 4921).

Dit hs., groot 155 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven, bevat het begin van de *Rĕngganis*.

LXX. (Cod. 4949 (2)).

Het tweede gedeelte van dezen bundel bestaat uit een afschrift van cod. 4875 (LXVII) in Jav. karakter, groot 130 blz. fol.

LXXI. (Cod. 4955 (3)).

Het derde gedeelte van dezen bundel bestaat uit een afschrift van cod. 4921 (LXIX) in Jav. karakter, groot 110 blz. fol.

LXXII. (Cod. 4879).

ꦫꦚ꧀ꦕꦁꦏꦚ꧀ꦕꦤ RAÑCANG KANCANA.

Dit hs., groot 172 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven, bevat een verhaal, dat tot den *Hamza*-cyclus behoort:

Munigar, de gemalin van *Bagindamir*, droomt van een schoonen ring (pag. 5). Daarop worden *Umar Maja* en *Umar Madi* gelast, dien ring te gaan zoeken. Ook de prinses *Anglong Sĕkar* van *Sela gangsa* droomt van denzelfden ring, waarop de vorst de *buta*'s, genaamd *Barat Katega, Gangga Rujasa* en *Gangga Rumina* uitzendt, om dien te zoeken (pag. 26). De ring blijkt toe te behooren aan *Kumala Sĕkar*, de prinses van *Rañcang Kañcana. Marmaja* neemt hare gedaante aan en krijgt van haren vader den ring te bewaren, waarmede hij wegvlucht. Zoodra het bedrog uitkomt, zetten de drie *buta*'s, die inmiddels ook in *Rañcang Kañcana* gekomen zijn, hem na (pag. 39). Nu droomt *Anglong Sĕkar* van *Hamza.* Zij neemt de gedaante van *Munigar* aan en werpt haar in zee. Daar baart *Munigar* een zoon, terwijl ook *Anglong Sĕkar* bij *Hamza* een zoon krijgt met de gedaante van een *raksasa* (pag. 54). *Hamza*'s dochter, de vorstin van *Hajrat,* genaamd *Kuraisin,* haalt hare moeder *Munigar* uit de zee (pag. 59).

Nu keert het verhaal terug tot het gevecht tusschen de drie *buta*'s en *Marmaja.* De laatste wordt eindelijk gedwongen, den ring af te staan, maar door de gedaante van den *buta*-vorst aan te nemen, krijgt hij den ring weer terug (p. 66). *Munigar*'s zoon wordt *Kobat Sareyan* en die van *Anglong Sĕkar* wordt *Kala Brama* genoemd. De laatste eet, evenals zijne moeder *Anglong Sĕkar*, menschenvleesch (pag. 72). De vorst van *Selagangsa* zendt eene vloot aan zijne dochter, doch *Marmaja* neemt deze. Nu wordt verhaald, hoe *Munigar*'s zoon naar Arabië trekt, maar daar aangehouden wordt (pag. 85). *Kobat Sareyan* verslaat *Kala Brama* en overwint ook *Gulangge*, den vorst van *Sarandil, Bĕrdangi* en *Lamdahur* (pag. 103). Eindelijk erkent *Hamza* hem als zijn zoon, waarop *Kuraisin Anglong Sĕkar* doodt. *Marmaja* gaat naar *Selagangsa* en nadat hij daar als clown lang alle menschen vermaakt heeft, maakt hij allen in slaap en scheert hun den baard af (p. 116). Daarop gaat hij naar *Rañcang Kañcana,* in de gedaante van een oud vrouwtje (pag. 123). Hij wordt bij *Kumala Sĕkar* geroepen, om haar te genezen, doch schaakt haar. Eindelijk trekken de vorsten van *Selagangsa* en *Rañcang Kañcana* tegen *Hamza* op, doch worden na een langen strijd beiden overwonnen.

LXXIII. (Cod. 4904).

Een tweede hs. van de *Rañcang Kañcana*, groot 130 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven. Dit hs. is onvolledig en eindigt abrupt. Ook het begin wijkt af, want cod. 4879 (LXXII) begint in het metrum *artati*, doch dit hs. in *kasmaran* (*asmaradana*).

LXXIV. (Cod. 4951 (1)).

Het begin van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4879 (LXXII), groot 108 blz. fol.

LXXV. (Cod. 4955 (6)).

Het zesde deel van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4904 (LXXIII), groot 97 blz. fol.

LXXVI. (Cod. 4956 (1)).

Het begin van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van een geleend hs. van de *Rañcang Kañcana*, waarvan het begin en het slot afwijken van cod. 4879 (LXXII). Het is 112 blz. fol. groot.

LXXVII. (Cod. 4886).

ꦫꦠꦸꦧꦃꦫꦩ꧀ RATU BAHRAM.

De inhoud van dit hs., dat 84 blz. 4° groot en in Jav. karakter geschreven is, wordt gevormd door een fragment van een verhaal, dat tot den *Hamza*-cyclus behoort:

Kistaham belooft, *Jaying-pati* (d. i. *Hamza*) te zullen dooden. De held van het verhaal, *Bahram*, die door *Kistaham* gevangen was genomen, wordt bevrijd (pag. 6). Daarna maakt hij *amok*, tot *Hamza* hem overwint. *Kubat* doodt hem (pag. 24).

Kistaham tracht *Hamza* op de jacht in een hinderlaag te lokken, maar deze redt zich door zijn krijgsgeschreeuw (p. 39). Nu spoort *Nursiwan* patih *Maktal* aan, *Hamza* verraderlijk aan te vallen, doch ook dit mislukt. *Kistaham* vlucht naar *Jubin* (p. 49). De prinses wordt verliefd op *Hamza* (p. 56). Het hs. eindigt abrupt in de beschrijving van *Hamza*'s strijd tegen den vorst van *Kibar*, die zich met *Kistaham* tegen hem verbonden had.

LXXVIII. (Cod. 4951 (5)).

Het vijfde gedeelte van dezen bundel bestaat uit een afschrift in Jav. karakter van cod. 4886 (*Ratu Bahram*), groot 63 blz. fol.

LXXIX. (Cod. 4927).

LUKAYANTI.

Dit hs., groot 2 × 102 = 204 blz. 4°, bevat een Mad. bewerking van een vervolg op de *Hamza*-roman. Het begint, evenals de *Dulang Mas,* met het aanstaande huwelijk van *Andaningrat*, de dochter van *Lukayanti*, en den zoon van *Norsewan*, terwijl het eindigt met den dood van *Lukayanti* door *Marmaja,* omdat hij zich niet bekeeren wil. Het loopt dus ongeveer van het begin van cod. 4037 [1]) tot pag. 160 van cod. 4038 [2]) van de Jav. bewerking.

LXXX. (Cod. 4957 (2)).

Het tweede deel van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4927 (LXXIX), getiteld: *Kanḍana rato Lukayanti, nagara Dulang Ĕmas.* Het is in Bangkalan vervaardigd, groot 122 blz. fol.

LXXXI. (Cod. 4839).

HOKOMOLLAH.

Dit hs., groot 2 × 38 = 76 + 1 = 77 blz. 4°, bevat een gedicht van den volgenden inhoud:

Nabi Mosa wil de *hokomollah* leeren kennen. *Gabriel* zegt, dat hij zich moet verbergen bij een vijver. Daar ziet hij, hoe iemand zich baadt en daarna bij het aankleeden zijn beurs laat liggen. Een ander vindt die en brengt haar bij een blinde. Degene, die de beurs verloren heeft, vindt die bij den blinde, waarop hij hem doodt, meenende dat deze haar gestolen had (pag. 6). Daarna verhaalt *Gabriel* van een visscher, die een grooten visch vangt en hem op

1) In dr. Brandes, Beschrijving der Jav. Bal. en Sas. handschriften enz. n°. 85 (I, pag. 69).

2) Bij Brandes, l. c. pag. 71, n°. 89.

de markt verkoopen wil. Daar neemt men hem den visch af en mishandelt hem (pag. 17). Degene, die den visch had afgenomen, wordt echter zoo hevig in de vingers gebeten, dat geen dokter hem genezen kan. Eindelijk droomt hij, dat de man, wien hij den visch had afgenomen, hem zal genezen en dit geschiedt dan ook (p. 41). Het 3e verhaal handelt over *Bĕlis*. Deze wordt door *Allah* naar *Mohammed* gezonden, met wien hij een gesprek heeft over de personen, die in de hel zullen komen. Het slot wordt gevormd door de geschiedenis van Adam en Eva en Abel en Kain. De schrijver noemt zich *Mukamad Sapiyudin.*

LXXXII. (Cod. 4952 (2)).

Het tweede gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4839 (LXXXI), groot 39 blz. fol.

LXXXIII. (Cod. 4862).

ꦩꦼꦲꦿꦠ꧀ꦤꦧꦶꦩꦸꦏꦩꦢ꧀꧉ MEHRAT NABI MUKAMAD.

De Mal. en Sund. versie van Mohammed's hemelvaart zijn reeds elders door mij beschreven [1]). Dit hs., groot 225 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven, bevat de Mad. redactie van hetzelfde wonderverhaal, die niet afwijkt van de beide bovengenoemde redacties. Dit hs. is volledig.

LXXXIV. (Cod. 4954 (3)).

Het derde gedeelte van dezen bundel bestaat uit een afschrift van cod. 4862 (LXXXIII) in Jav. karakter, groot 120 blz. fol.

LXXXV. (Cod. 4865).

ꦥꦼꦤ꧀ꦝꦶꦠꦫꦲꦶꦥ꧀꧉ PĔNDITA RAHIP.

Dit hs., groot 201 blz. 4°, goed geschreven in Jav. karakter, bevat de geschiedenis van den strijd tusschen den *Pĕndita Rahip* van *Kebar* en de volgelingen van den profeet, vooral *Hamza* en *Ali.*

---

1) Cat. der Mal. en Sund. handschriften, pag. 203—205 en 328—329.

Het behoort tot de uitloopers van de *Hamza*-roman. Nadat al zijne vazallen, waaronder vooral *Kebar Alam* genoemd wordt (pag. 32), overwonnen zijn, bestrijdt *Pĕnḍita Rahip* persoonlijk *Ali* en *Hamza*, waarbij hij zich achtereenvolgens in een steen, een berg, een tijger, een slang, eene vrouw, een boom en een reus verandert (p. 108). Zijn zoon *Sakipsakip* speelt in het laatste gedeelte (van p. 127 af) een groote rol. Nadat *Pĕnḍita Rahip* eindelijk onderworpen is, trekt *Amir Hamza* tegen *Lakad* op. Het hs. eindigt abrupt in de beschrijving van den strijd tegen den vorst, die hulp ontvangt van den koning van *Janggi*, wiens vader vroeger door *Hamza* gedood was. Het geheele verhaal is eene aaneenschakeling van beschrijvingen van gevechten, niet afgewisseld door liefdesavonturen, zooals gewoonlijk het geval is.

LXXXVI. (Cod. 4898).

Een tweede hs. van hetzelfde gedicht, groot 363 blz. 4°, in Javaansch karakter, niet zoo goed geschreven als cod. 4865 (LXXXV). Dit hs. is volledig, terwijl het vorige abrupt eindigt. Het begin wijkt af van dat van cod. 4865.

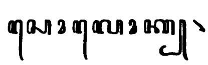
LXXXVII. (Cod. 4948 (4)).

Het vierde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter, groot 176 blz. fol. van den *Pĕnḍita Rahip*, naar cod. 4865 (LXXXV).

LXXXVIII. (Cod. 4953 (1)).

Het begin van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter, groot 166 blz. fol. van cod. 4898 (LXXXVI). De titel luidt hier: *Kanḍana pĕnḍita Rahib e nagara Kebar alam.*

LXXXIX (Cod. 4887).

 SOLOK.

Uit den titel van dit hs., dat 77 blz. 4° groot, in Jav. karakter en op Javaansch papier geschreven is, blijkt wat de inhoud is. De Jav. *suluk*'s zijn reeds beschreven in dr. Gunning's proefschrift,

Inleiding, p. XII—XVI en in Vreede's Cat. der Jav. en Mad. hss. p. 314—320.

In deze Mad. *suluk* ontvangt zekere *diwi Utama* zedelessen van een *santri.* Op pag. 33 is o. a. sprake van *Kiyahi Agĕng Susila* en den sultan van *Dĕmak,* evenals op pag. 453 van de Jav. *suluk* cod. 1795. Uit eene plaats op p. 65 blijkt, dat de schrijver een *Sonniet* is, want hij veroordeelt de *Kaḍariya* en de *Jabariya,* die hij *kapirs* noemt, terwijl hij zegt, dat de *tekat* der *Sonni* de ware is. Onder de zaken, die *parlu* (verplicht) zijn, noemt hij (p. 70) de *sadat,* de *iman* en de *powasa,* terwijl hij aan de *adus* (wasschingen) weinig gewicht hecht. De laatste pagina's (pag. 72—77) zijn Javaansch en bevatten lessen van *Mohammad* aan *Fâtima.*

XC. (Cod. 4919).

Ook dit hs., groot 22 bl. fol., in Jav. karakter en op Javaansch papier geschreven, draagt den titel *Solok;* het begint ook, evenals cod. 4887 (LXXXIX), met de Arabische spreuk: *bismillahirakmannirakemmi* (sic). Doch daarna volgt daar het *sinum*-metrum, hier echter de *artateh.* Het schijnt een fragment eener groote verzameling te zijn, want het is gepagineerd pag. 183—194. De laatste 7 pagina's zijn zeer flauw geschreven. In deze *solok* geeft *Kyahi Sĕntar* lessen aan zijne zonen en kleinzonen. Dit hs. is wel van dergelijken inhoud als cod. 4887, maar het is toch niet hetzelfde.

XCI. (Cod. 4955 (1)).

Het begin van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift, in Jav. karakter, van cod. 4887 (LXXXIX), getiteld: *Kanḍa petotorna solok,* groot 27 blz. fol.

XCII. (Cod. 4893).

ꦧꦸꦗꦲꦭ꧀ꦫꦸꦩ꧀ BUJAHAL RUM.

Dit hs., groot 2 × 158 = 316 blz. 4°, in Javaansch karakter geschreven, bevat de Mad. redactie van den *Iskandar*-roman, waarvan de Jav. in Prof. Vreede's Cat. pag. 32—36 en de Mal. in mijnen Cat. der Mal. en Sund. hss. pag. 191—196 beschreven is. Deze

Mad. redactie komt overeen met de Jav. en Mal., doch de eigennamen zijn hier nog sterker verbasterd. Zoo heet b.v. *Er'os* of *Ar'os*, de vorst van *Kerawan* [1]), hier eenvoudig *rato Hus* (p. 172). *Idakah*, de vorst van *Arkiyah* (eene verbastering van *Keidafah* uit het *Shah-Nameh*), heet hier *Dĕka*, doch in de Mal. redactie *Gidâkah*. Zijn zoon *Sarsalam* heet in het Mad. steeds *Salam* enz. De titel *Bujahal* is aan dit gedicht gegeven, omdat op pag. 311 verhaald wordt, hoe *Rato Bujahal*, de vorst van *Nobi*, zich niet aan *Iskandar* wil onderwerpen, totdat *Kiptan*, zijn schoonvader hem bekeert. Later valt hij echter weer af. Hier eindigt het hs. vrij abrupt. In de Mal. redactie is *Kiptan Kibtâ*, *Nobi* (Nubië) is *Tubi* en *Bujahal* is *Bujâh*.

XCIII. (Cod. 4949 (1)).

Afschrift van cod. 4893 (XCII) in Jav. karakter, groot 249 blz. fol. Dit vormt het begin van dezen bundel.

XCIV. (Cod. 4942).

كيَاهي سنْتر KYAHI SĔNTAR.

Dit hs., groot 56 blz. 4°, in Arabisch karakter (*pegon*) op Javaansch papier (*daluwang*) geschreven, bevat een moslimsch Mad. gedicht, in den mond van *Kyahi Sĕntar* gelegd. De eerste zang (p. 1—12) handelt over de *rukun imân*, de eigenschappen van Allah en de engelen enz. Zang II (pag. 12—24) handelt over de *rukun islâm*, zang III (pag. 24—35) over de *ṣalât*, zang IV (p. 35—36) over de 4 *kiblat's*: van het lichaam, het hart, de ziel en de *ĕsir*. Zang V (pag. 36—44) handelt over de *zakât* en het vasten, terwijl zang VI (p. 44—56) aansporingen tot vredelievendheid enz. bevat. In het slot is echter weder sprake van de *ṣalât*.

XCV. (Cod. 4956 (4)).

Het vierde gedeelte van dezen bundel, groot 19 blz. fol., in Jav. karakter geschreven, draagt den titel *Petotorna osol*. Het bevat echter

---

1) Dit rijk heet in het Mad. *Wirawan*! Het is natuurlijk *Kairowan*. In het Mal. heet de vorst *Hawâs*.

hetzelfde gedicht als de *Kyahi Sĕntar* (Cod. 4942). Deze eigennaam komt reeds voor op pag. 2. Ook hier handelt het slot over de *ṣalât.*

XCVI. (Cod. 4831).

ꦫꦗꦏꦺꦴꦩ꧀ꦧꦁ RAJA KOMBANG.

Dit hs., groot 112 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven, bevat den *Raja Kombang*. De inhoud is als volgt:

Raden Samantreh, de zoon van den vorst van *Kĕmbang Koneng* en van *Ratu Patmeh*, moet naar *Bagdad* gaan, om een *tañjung*-bloem te zoeken, die door een zwerm *kombang*'s bewaakt wordt (pag. 7). Deze *kombang*'s hadden de bewoners van *Bagdad* verjaagd. *Raden Samantreh* is echter onkwetsbaar voor hunne steken en slaagt er in, de *kombang*'s met hun vorst, den *raja kombang pote*, te verslaan (pag. 19). Ter belooning wordt hij kroonprins van *Bagdad* (*rato anom*), terwijl zijne moeder *rato sĕpo* wordt (pag. 27). Zij zendt den *patih Nata brajah* naar *Polo Salakah*, om de prinses *Sokma neng rum* ten huwelijk te vragen voor den *rato anom*. Hij ziet, dat zij zeer leelijk is, doch verzwijgt dit. Als de *rato anom* niet tot haar komt, omdat hij verliefd is op de prinses (*din juh pottreh*) van *Bagdad*, gaat *Sokma neng rum* zelf naar hem toe. Het valt den *rato anom* niet mede, dat zij zoo leelijk is, maar zijne moeder wil toch, dat hij haar huwt, wegens haar rijkdom (pag. 47). Door een *aji* (toovermiddel) maakt hij, dat zij afkeerig wordt van hem (pag. 55). Daarop keert zij naar *Polo poteh* of *Salakah* terug. Nu wil de *rato anom* de prinses van *Bagdad* huwen, maar deze weigert eerst. Als hij echter daardoor ziek wordt, stemt zij toe. Na haar huwelijk wordt zij nog eens gevraagd door den vorst van *Pandan Sareh* en later weder door den vorst van *Jajah Judah*. De laatste trekt zelfs tegen *Bagdad* op, om haar aan den *rato anom* te ontnemen (pag. 93). Zijn broeder, de *rato Bunabun*, voert de vorstin van *Bagdad* weg in eene duisternis, die hij door zijn toovermacht veroorzaakt (pag. 100). Van een asceet (*tapa*) krijgt de *rato anom* echter een bril, waarmede hij de duisternis verdrijft, waarop hij *rato Bunabun* doodt. *Rato Sakĕteh*, de vorst van *Jajah Judah*, verandert zich, als hij *rato anom* niet kan wonden, in een muis, waarop de andere zich in een kat verandert. Nu wordt *Rato Sakĕteh* een vuur, *r. a.* een water; eindelijk neemt *R. S.* de

gedaante aan van een haan, waarop *rato anom* hem vangt in een tooverkooi. Nu is *Rato Sakĕteh* genoodzaakt, zich te onderwerpen. Ten slotte komt de vorst van *Kĕmbang Koneng* zijne verloren dochter en vrouw zoeken en vindt hen terug in *Bagdad.* Dit gedicht is geschreven in 1817.

XCVII. (Cod. 4858).

Dit hs., groot 68 blz. 4°, in Javaansch karakter geschreven, bevat de *Kombang pote,* evenals cod. 4831 (XCVI). Het is geschreven 5 *Mulud* 1816 te *Bangkalan.*

XCVIII. (Cod. 4950 (5)).

Het vijfde gedeelte van dezen bundel bestaat uit een afschrift in Jav. karakter van cod. 4884 (*Kombang pote*), groot 103 blz. fol.

XCIX. (Cod. 4884).

Dit hs., groot 2 × 34 = 68 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven, bevat de *Kombang pote,* evenals cod. 4831 (XCVI) en cod. 4858 (XCVII). Het begin en slot wijken af van cod. 4858.

C. (Cod. 4952 (5)).

Het vijfde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4858 (XCVII), waarvan de titel hier luidt: *Kombang koneng* (*pote*) of *Raden Samantreh,* groot 89 blz. fol.

CI. (Cod. 4843).

ꦫꦢꦺꦤ꧀ꦥꦸꦠꦿ RADEN PUTRA.

De inhoud van dit hs., groot 2 × 64 = 128 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven, wordt gevormd door 2 verschillende Mad. gedichten:

1° pag. 1—46. *Raden Putra.* In *Cĕmpa* regeert *Mahialam.* Deze heeft een zoon *Mukadas,* die niet huwen wil, tenzij hij zijn ideaal vindt (pag. 11). Daarom verbant zijn vader hem. Eerst komt hij in *Mĕsir* en knoopt daar een minnehandel aan met *Nistara,* de dochter van *Cakra Kasuma,* terwijl de *patih* bezig is, de sterren te tellen

(pag. 34). Daarna komt hij in *Kĕling* en vindt daar de twee schoone vrouwen van een masseur op een *panggung* zitten, die hem toeroepen. Hier eindigt dit verhaal abrupt.

2° pag. 46—128. Na eenige verontschuldigingen van den schrijver, die zegt, dat hij niets anders kan dan eten en slapen, begint een verhaal, dat geheel overeenkomt met dat van *Raja Kombang* (cod. 4831). Hier blijkt duidelijk, dat *Raden Samantreh* naar *Bagdad* gezonden wordt, omdat de *sĕlir Kudduh Bringin* hem bij zijn vader, den vorst van *Kĕmbang Koneng*, had belasterd, daar deze *Patmi* wilde worden. Ook dit verhaal eindigt abrupt.

CII. (Cod. 4873).

ꦫꦠꦸꦩꦸꦮꦭꦩ꧀ RATU MUALAM.

Hoewel dit hs., groot 111 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven, een anderen titel draagt dan cod. 4843 (de *Raden Putra*), bevat het toch dezelfde beide verhalen: 1° pag. 1—35. De *Raden Putra* of *Ratu Mualam* en 2° pag. 36—111. De *Raja Kombang*, evenals cod. 4831. Het eindigt abrupt, evenals cod. 4843 (CI).

CIII. (Cod. 4834).

ꦊꦩꦺꦴꦱ꧀ LĔMOS.

Dit hs., groot 89 blz. 4°, in Arabisch karakter (*pegon*) geschreven, bevat een gedicht van den volgenden inhoud [1]):

In *Mĕsir* woont een echtpaar, dat negen kinderen heeft. Een dezer kinderen houdt veel van eten en slapen, waarom hij *Lĕmos* (de Luie) genoemd wordt. Eens valt hij bij het visschen met zijn bak in zee (pag. 5). Na 7 dagen rondgedreven te hebben, komt hij op een eiland. Daar ziet hij een wit varken op het water loopen (pag. 8). De enkelringen, waardoor dit varken die wondermacht had, neemt hij weg, terwijl het slaapt, en is daardoor in staat, het eiland te verlaten. Hij ontmoet een koopman met een voorwerp, dat onmiddellijk eten verschaft (een tafeltje-dek-je). Dit verruilt hij tegen de enkelringen, maar doodt daarop den koopman, waardoor hij ook de enkelringen

1) Zie Vreede, Cat. der Jav. en Mad. hss. cod. CXXIX, pag. 200 sq.

terugkrijgt (pag. 12). Op dezelfde wijze komt hij in het bezit van een schotel, die van zelf voortbeweegt, van een mes, dat van zelf boomen velt enz. Eindelijk wordt hij overvallen door den bliksem, doch hij weet dezen te binden en laat hem niet los, voordat hij 2 tooverspreuken van hem gekregen heeft (pag. 32). De prinses van *Mĕsir*, *Diwi Mursina,* is verloofd met *Raden Mursadi* van *Kĕmbang Koneng* (pag. 34). *Lĕmos* komt in haar tuin en wordt verliefd op haar. Door zijn tooverspreuk bewerkt hij, dat zij vast blijft steken aan de aarde (pag. 38). Tevergeefs trachten de *dukun's* haar los te krijgen door haar te bespuwen (pag. 43). Eindelijk belooft de vorst hare hand aan hem, die haar zal kunnen losmaken, en dit doet *Lĕmos* door zijn tweede tooverspreuk, waarop hij de prinses huwt (p. 54). Nu zendt de vorst van *Kĕmbang Koneng* tegen *Mĕsir* een leger uit, maar dit wordt door *Lĕmos* verslagen. Dit hs. is geschreven in 1819 op Europeesch papier.

CIV. (Cod. 4948 (2)).

Het tweede gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift van den *Lĕmos*, in Jav. karakter, groot 98 blz. fol., naar cod. 4834 (CIII).

CV. (Cod. 4835).

ꦱꦼꦱꦶꦒꦂ (ꦱꦺꦧꦏ꧀). SĔSIGAR (SEBAK).

Dit hs., groot 158 blz. 4°, bevat een verhaal van den volgenden inhoud:

Eene overzeesche prinses, de dochter van een *ratu paṇḍita,* droomt dat de zon en de maan op haar schoot vallen (pag. 6). Haar vader zegt, dat dit de *nurbuwat* is. *Prawijaya* (sic) van *Majapahit* zendt zijn *pate Gajahmada* naar *Kling,* om haar tot vrouw te vragen, doch zij weigert (pag. 19). Daar zij verschijnselen van zwangerschap vertoont, wordt zij door haren vader verbannen naar het woud. Daar baart zij een kind, dat slechts half is en daarom *Si Sebak* heet. Als zij hem wil dooden, weerhoudt hij haar (pag. 41). Hij wil zich verdrinken, maar drijft boven. De vorst van *Ambĕsi* ziet zijne dienaren, die *Sebak* willen vatten, verlammen (pag. 57). Ook 4 roover-

vorsten, die hem aanraken, verlammen (pag. 62). Eindelijk gaat hij op den vogel (sic) *Burak* naar den hemel, om Allah te vragen, waarom hij half is. *Israil* zegt, dat dit zoo is, omdat de duivel bij zijne geboorte tusschenbeiden kwam (pag. 78). *Mohammed* schenkt hem door middel van hemelsche aarde eene schoone gedaante. De beide helften van *Sebak* bestrijden elkaar (pag. 82 en 83 zijn blanco), totdat de goede helft de slechte door helsch vuur overwint (pag. 84). Voortaan heet hij *Lanang Sajate.* Door den vorst van *Ambĕsi* bij te staan tegen de Chineezen verwerft hij de hand der prinses, terwijl hij *rato anom* wordt (pag. 111). Daarna bezoekt hij zijne moeder en zijnen grootvader, die hem *paṇḍita jate* noemt. Het hs. eindigt met allerlei bespiegelingen van den afschrijver. Het is met eene slechte hand geschreven in 1811.

CVI. (Cod. 4952 (3)).

Het derde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4835 (CV), waarvan de titel hier luidt: *Sasigar lanang sajate,* groot 83 blz. fol.

CVII. (Cod. 4837).

ꦲꦗꦶꦱꦏ꧀ Aji Saka.

De Javaansche prozaredactie van dit verhaal is reeds in 1857 uitgegeven door Winter. Dit hs., groot $2 \times 83 = 166$ blz. 4°, goed geschreven in Javaansch karakter, bevat eene Mad. redactie in versmaat. Ook hier wordt op pag. 4 gesproken van *Galu,* van *Seṇḍulan* enz., evenals in het begin der editie van Winter. Daar de inhoud van het verhaal verondersteld kan worden bekend te zijn, is het onnoodig er hier meer van te zeggen.

CVIII. (Cod. 4950 (2)).

Het tweede gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4837 (CVII), *Kajjih Çakah,* zooals hier de titel luidt, groot 139 blz. fol.

CIX. (Cod. 4846).

[illegible] RADIN KASEM.

Uitgave: Vreede, Handleiding, I, pag. 235—246 en III, pag. 235—246.

Inhoudsopgave: Vreede, l. c. I, pag. *m*.

Dit hs., groot 110 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven, bevat de geschiedenis van *Radin Kasem*. Het begin wijkt af, daar eerst vers 5 overeenkomt met vers 2 der uitgave. De inleiding is hier dus uitvoeriger. Dit hs. is geschreven in 1813.

CX. (Cod. 4953 (3)).

Het derde deel van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4846 (CIX), groot 54 blz. fol.

CXI. (Cod. 4957 (3)).

Het derde deel van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van den *Radin Kasem* (cod. 4846), groot 58 blz. fol., dicht aaneen geschreven.

CXII. (Cod. 4849).

[illegible] AHMAD MUHAMAD.

Dit hs., groot 132 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven, bevat de Mad. redactie van het gedicht *Ahmad Muhamad*. De Jav. Mal. en Sund. redactie zijn reeds elders beschreven [1]). De twee eerste bladzijden, de twee laatste en pag. 119 zijn Maleisch, de laatste $1^1/_2$ pag. in Latijnsch karakter. Dit hs. schijnt volledig te zijn, hoewel het geheele laatste gedeelte, beginnende met den *Raden Mantri* van *Sjâm* (Cat. der Mal. en Sund. hss. pag. 145, 2e alinea) hier ontbreekt. Nadat verhaald is, hoe *Er Majah* zijn vader *Ahmad* bijgestaan heeft tegen den vorst van *Ambĕsi* (pag. 122) volgt hier, dat hij vorst van

1) Cat. der Jav. en Mad. handschr. pag. 205—207 en 405—406. — Cat. der Mal. en Sund. handschr. pag. 144—147 en 323.

Añjĕrat wordt onder den naam *Kĕrlah nengrat* (pag. 128). Daarop wordt het huwelijksgeluk van *Ahmad* met de *Siti Brĕgĕdad* en *dewi Suja* beschreven. Dit hs. is geschreven den 7 Juli 1884 te *Bangkalan.*

CXIII. (Cod. 4859).

Een tweede hs. van de *Ahmad Muhamad*, groot 244 blz. 4°. Het Maleische begin van cod. 4849 (CXII) is hier vervangen door Madureesch. Van pag. 3, r. 7 v. o. tot pag. 239, r. 4 v. o. komt dit hs. overeen met pag. 3, r. 1 v. b. tot pag. 130, r. 4 v. b. van cod. 4849. Ook het Mal. slot is hier door Madureesch vervangen. Dit hs. is niet gedateerd. Aan het slot verontschuldigt zich de afschrijver over zijne *karkar ajam* (hanepooten).

CXIV. (Cod. 4951 (3)).

Het derde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4859 (CXIII), groot 133 blz. fol.

CXV. (Cod. 4952 (4)).

Het vierde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4849 (CXII), groot 114 blz. fol.

CXVI. (Cod. 4852).

ꦢꦩꦂꦧꦸꦭꦤ꧀ DAMAR BULAN.

De inhoud van dit hs., dat 2 × 110 = 220 blz. 4° groot is, wordt gevormd door een Mad. bewerking van den *Damar Wulan*-roman. Het eindigt abrupt, nadat verhaald is, hoe *Damar Wulan* de *ratu kĕnya* huwt en vorst wordt van *Majapahit* onder den titel *Brawijaya*. De laatste woorden zijn: [illegible] (na verslagen te zijn door *Damar Wulan*). Dit komt ongeveer overeen met pag. 326 van het Jav. hs. 1797.

CXVII. (Cod. 4950 (6)).

Het zesde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4852 (CXVI), groot 121 blz. fol.

CXVIII. (Cod. 4854).

ꦗꦏꦥꦿꦠꦏ JAKA PRATAKA.

Dit hs., groot $2 \times 71 = 142$ blz. 4°, bevat een gedicht van den volgenden inhoud [1]):

De prinses van *Měsir*, genaamd *Gumilar*, droomt van een witten olifant met vier koppen. De *patih* gaat dit wonderdier zoeken (pag. 16). In *Keyan* ontmoet hij *Jaka Prataka*, den zoon eener weduwe, die een dergelijk dier op het zand teekent (pag. 20). Daarom neemt hij hem mede, terwijl ook de dienaar *Jugil* hen vergezelt (pag. 27). Aan de *pusěr bumi* (navel der aarde) gekomen, blijft de *patih* daar achter, terwijl zijn pleegzoon *J. P.* met *Jugil* verder gaat. Van den *tapa Pulonggana* krijgt *J. P.* een wonderpaard, *Migantara* genaamd, dat vliegen kan (pag. 35). *J. P.* doodt twee *buta*'s, die daarop veranderen in *Komala Sari*, de prinses van *Pratokal*, en *Ambar Sěkar*, de prinses van *Balgum* (pag. 41). Na haar beiden tot den *Islâm* bekeerd te hebben, huwt hij haar. Op den berg *Sarandil* komt hij in een grot en droomt daar, dat *Kumalawati*, eene dochter van *Soliman*, den olifant heeft (pag. 50). *J. P.* komt zijn oom *Malar*, die door roovers overvallen is, te hulp. Daarna heeft hij eene ontmoeting met *Candana Santun*, de prinses van *China*, die van hem gedroomd heeft en die hij huwt (pag. 59). Van haar krijgt hij een gouden schip, waarmede hij landt in *Pulo Sělaka*, waarop hij *Kumalawati*, de prinses van dat eiland huwt en daardoor den olifant krijgt (pag. 72). Eerst wordt hij nog geschaakt door den *buta*vorst *Gongga deksura* van *Rajěk běsi*, doch na diens dochter *Ambar Sěkar* gehuwd te hebben, keert hij eindelijk naar den *patih* terug, waarop zij samen naar *Měsir* gaan (pag. 89). De vorst van dit land is vertoornd, omdat hij den olifant niet ziet, want deze zat in een *cupu* (tooverdoos). Als hij deze uit de hand van den *patih* slaat, breekt de doos, waarop de olifant losbreekt (pag. 91). *Kumalawati* alleen is in staat hem weer te vangen. Nog niet tevreden met den olifant, verlangt *Gumilar* nu weder een gouden paleis en als *Ambar Sěkar* dit verschaft heeft,

---

1) De Jav. redactie is beschreven in Vreede's Cat. der Jav. en Mad. hss. cod. CXXV, pag. 196—197.

wil zij de wonderbloem *Porba nĕgara* bezitten (pag. 107). Eerst na veel moeite slaagt *Ambar Sĕkar* er in, *Ambar Wolan*, de prinses van *Katiran*, die deze bloem bezit, te overwinnen, waarop ook deze prinses met *J. P.* huwt (p. 124). Het hs. eindigt met de beschrijving van het huwelijk van *Jaka Prataka* met *Gumilar* (pag. 138). *J. P.* wordt *ratu anom cakraningrat*, terwijl de oude vorst van *Mĕsir bĕgawan* wordt.

'sRijks Ethn. Mus. bezit twee *wajang-beber*-platen, waarop deze geschiedenis voorgesteld wordt (Serie $37/_{563}$ en $37/_{693}$).

CXIX. (Cod. 4952 (1)).

Het begin van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4854 (CXVIII), groot 96 blz. fol.

CXX. (Cod. 4864).

ꦗꦧꦼꦭꦤ꧀ꦩꦢꦸꦫ JABĔLAN MADURA.

Op het titelblad van dit hs., dat 288 blz. 4° groot en in Jav. karakter geschreven is, staat dat het begint met *Basukĕṭi* en loopt tot *Kangsa*'s dood en het optreden van *Kakrasana* als vorst van *Madura*. In het begin wordt gesproken over den *buta Garakaṇḍa*, wiens vader gedood is door *Abiasa*, waarop hij *tapa* verricht, totdat *Bâyu* hem zijn wagen afstaat (pag. 8). Dan wordt gesproken van *dewi Supardi* en *Raden Supana*, de kinderen van *Janaka*, die in het woud vluchten (pag. 10). Eerst daarna wordt verhaald van *Basukĕti*, den vorst van *Madura*. In hoofdzaak wordt echter de geschiedenis van *Kangsa* beschreven en hoe deze eindelijk verslagen wordt, waarop *Kakrasana* den naam *Baladewa* krijgt en vorst wordt van *Madura*.

CXXI. (Cod. 4949 (3)).

Het derde gedeelte van dezen bundel bestaat uit een afschrift van cod. 4864 (CXX), in Jav. karakter, groot 170 blz. fol.

CXXII. (Cod. 4870).

ꦏꦺꦱꦶꦪꦉꦥ꧀ Ke Siyarĕp.

De inhoud van dit hs., dat slechts 32 blz. 8° groot is, is hoogst onbeduidend. De held van het verhaal, *Ke Siyarĕp*, verstoot zijne vrouw *Mortasiya* wegens een gering verzuim. Zij trekt in de wildernis en blijft daar, totdat Gabriel haar van gedaante verandert en haar gelast, naar haren echtgenoot terug te keeren. Deze herkent haar eerst niet, doch later wel, waarop hij haar weer tot zich neemt. Het hs. eindigt met de zedelessen, die hij aan zijne vrouw geeft.

CXXIII. (Cod. 4956 (6)).

Het zesde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 20 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter, getiteld: *Kanḍana Mĕrtasiya.* Het is hetzelfde als de *Ke Siyarĕp* (cod. 4870). Deze persoon heet hier *Ke Sekarip.*

CXXIV. (Cod. 4877).

ꦱꦸꦏ꧀ꦱ꧀ꦩꦗꦠꦶ Suksma Jati.

De inhoud van dit hs., dat $2 \times 80 = 160$ blz. 4° groot en slecht geschreven is in Jav. karakter, is als volgt:

Voor de prinses *dewi Ruherat*, die niet huwen wil, wordt een *sayĕmbara* uitgeschreven: alleen hij, die haar weefsel zal kunnen doorsnijden, zal haar mogen huwen. De prinses droomt van een schoonen jongeling. Deze verschijnt werkelijk en snijdt het weefsel door, nadat duizend vorsten het te vergeefs beproefd hebben (pag. 48). Hij blijkt *Suksmajati* te heeten en uit *Jasmane* afkomstig te zijn (pag. 52). Uit jaloezie bestrijden de andere vorsten hem en de *Rato Sarane* neemt hem gevangen. *Ruherat* vliegt echter door de lucht naar hem toe en bevrijdt hem uit zijn ijzeren gevangenis. Daarna bestrijdt hij met succes de vorsten *Sarane* en *Barhala.* Hij huwt *dewi Ruherat* en wordt *rato anom.* Zeer uitvoerig wordt het bouwen vau een nieuw paleis beschreven. *Rato Barhala* roept nu de hulp van den vorst van *Kadariya* in tegen den *rato anom.* De vorstin van *Barhala* raadt haar echtgenoot af, tegen *rato anom* op te trekken. Hier eindigt het hs. abrupt.

CXXV. (Cod. 4951 (4)).

Het vierde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4877 (CXXIV), groot 84 blz. fol.

CXXVI. (Cod. 4880).

RADIN SUKMADI.

Dit hs., groot 159 blz. 4°, bevat de lotgevallen van *Radin Sukmadi*, den zoon van den vorst van *Imansah*, wiens dochter door een geestenvorst (*rato prayangan*) geschaakt was. Zijn vader wil hem laten huwen, doch hij weigert en verwijdert zich heimelijk (pag. 4). Eerst komt hij bij een *pĕndita*, met wiens zoon *Sujana* hij kennis maakt. Zij gaan naar *Mukadas*, daar de vorst van dit rijk de hand zijner dochter belooft aan dengene, die een *naga* zal kunnen dooden (pag. 23). Nadat vele vorsten dit tevergeefs getracht hebben, doodt *Sukmadi* den *naga* en huwt de prinses (pag. 61). Nu gaat hij zijn vader zoeken en vindt hem als *tapa* terug (pag. 73). Het vervolg van het verhaal bestaat uit de beschrijving van zijn strijd tegen den *buta*-vorst *Srana*, de koningen van *Tor Sina*, van *Nusantara*, enz.

CXXVII. (Cod. 4881).

MORSADA.

Dit hs., groot 2 × 78 = 156 blz. 4°, bevat het gedicht *Morsada*. Prof. Vreede heeft reeds eene inhoudsopgave van het eerste gedeelte gegeven in zijn Cat. der Jav. en Mad. hss. pag. 194—195. Het einde van cod. 1819 komt overeen met pag. 90 van dit hs. De inhoud van het slot is als volgt:

Morsada geneest den vorst van *Ĕrom*, die hier *Baitalmukadas*, doch in de Jav. redactie *Mutajilah* heet. Voordat hij de hem beloofde helft van het rijk krijgt, moet hij eerst een vuurproef doorstaan (pag. 96). Door *Gĕndrasari*'s hulp gelukt hem dit en nu moet de vorst van *Ĕrom* zich zelf in het vuur storten. Na zijn dood treedt *Morsada* als vorst op. Alleen *Cĕngkiling* wil hem niet erkennen (p. 100). Na *Morsada*'s vertrek wordt *Suwarsi*, die in de Jav. redactie *Maranengsih* heet, door den vorst van *Ikram* ten huwelijk gevraagd. *Sĕjadi* roept tegen hem

Morsada's hulp in en overwint *Cĕngkiling* (p. 109). De vorst van *Ikram* laat *Suwarsi* schaken, doch *Morsada* haalt haar terug en schaakt op zijn beurt de prinses *Sumila* van *Ikram* (pag. 128). Eindelijk doodt *Morsada* den vorst van *Ikram* (pag. 134) en *Sumina*, de prins van *Yumani*, huwt *Sumila* (pag. 145).

CXXVIII. (Cod. 4951 (2)).

Het tweede gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van den *Morsada* (cod. 4881), groot 94 blz. fol.

CXXIX. (Cod. 4901).

[illegible] RATO RUM.

Hoewel dit hs., groot 2 × 58 = 116 blz. 4°, een geheel anderen titel draagt dan de [illegible] blijkt het toch hetzelfde verhaal te zijn. Ook hier wordt in het begin verhaald, hoe *Baitalmukadas*, de vorst van *Rum*, ziek is, hoe zijn gemalin *Sukarsi* heet, enz.

CXXX. (Cod. 4953 (4)).

Het vierde deel van dezen bundel bestaat uit een afschrift in Jav. karakter van cod. 4901 (CXXIX), getiteld: *Kanḍana rato Ĕrom ban radin Morsodo*, groot 94 blz. fol.

CXXXI. (Cod. 4890).

[illegible] GONDA KUSUMA.

Dit hs., groot 317 blz. 4°, in Javaansch karakter geschreven, bevat een verhaal van den volgenden inhoud:

De vorst van *Bandar Alim* droomt, dat zijn nog ongeboren zoon hem van den troon zal stooten (p. 3). Daarom laat hij zijne zwangere vrouw in zee werpen. Zij verdrinkt echter niet, maar bevalt van een *buta*. Ook zijne tweede vrouw krijgt een zoon, die *Gonda Kusuma* genoemd wordt (pag. 13). De jonge *buta* hoort, wie zijn vader is en schaakt, om zijne moeder te wreken, *Gonda Kusuma* (pag. 23). Deze

wordt door hem gedood, doch weder levend gemaakt door de prinses *Sare Rasa* (pag. 29). Zij en *Sare Raga* huwen *Gonda Kusuma*. *Sare Rasa* verslaat haren vader *Dasabuja* en gaat daarop met *Sare Raga tapa* bedrijven.

Nu wordt verhaald, hoe de prins van *Kondang bumi*, *Mustal* genaamd, zijn schoonvader opvolgt en daarop naar *Sadalsa* gaat, om 't zwaard *Kamkam* te halen (pag. 60). *Sadalsa* wil dit niet geven. Daarop strijdt *Mustal* met de prinses *Kalpika* om het bezit van het zwaard (pag. 66). Ook *Sare Rasa* bestrijdt deze prinses en wordt door haar gewond, doch verslaat haar eindelijk. *Gonda Kusuma* overwint den vorst van *Kusmar* op dezelfde wijze als *Hamza* zijne vijanden verslaat, n. l. door te schreeuwen en hem daardoor bewusteloos te maken. Op pag. 100 wordt verhaald, hoe de prinses van *Bitalmukaddas* verdwenen is. Zij wordt gezocht door *Gonda Kusuma* en door *Raden Sadiya*, den zoon der geestenvorstin *Nagawate*. *Sadiya* gaat eerst door een vuurzee en komt dan bij een witten *waringin*, waaronder hij vele beenderen ziet liggen (pag. 120); *ñi Kumandang*, die daar woont, wordt verliefd op hem en wil hem tegenhouden, doch hij gaat door, daar hij begrijpt, dat het eene verzoeking is, evenals de vuurzee. Daarna komt *Sadiya* in *Jarjis* bij de prinses *Madu Bĕrata* (pag. 131). Deze geeft hem de zweep van Salomo, waarmede hij de slang doodt, die de verdwenen prinses in een tooverdoos bewaakte (pag. 144).

Nu wordt verhaald, hoe de vorst *Guntur Gĕni* tegen *Bandar Alim* optrekt. *Sadiya* verslaat eenige *buta*'s, onderdanen van *Guntur Gĕni*, maar wordt dronken gemaakt en gebonden. De aap *Bundan Sarati* verlost hem echter weder (pag. 156). Ook de vorst van *Jarjis* trekt tegen *Bandar Alim* op, als hij bespeurt, dat de zweep van Salomo en de tooverdoos, waarin de prinses zat, verdwenen zijn (pag. 167). Op zijne terugreis heeft *Sadiya* eene ontmoeting met *ñi Kumandang*, die zich verandert in *Sasmitawati*, de prinses van *Juda* (pag. 174). Als hij haar aanraakt, sterft zij. Eene andere vrouw, die zijne moeder hem aanbiedt, weigert *Sadiya* aan te nemen (pag. 191). Na hun terugkeer krijgt *Saḍiya* een vierde deel van het rijk (pag. 234). Later wordt hij *rato ngodah* (kroonprins), terwijl *Mustal patih* wordt. In den nu volgenden strijd tegen *Guntur Gĕni* onderscheidt de aap *Bundan Kajawan* zich, door de *buta*'s *Kala Pradaksa*, *Prahara* en

Srĕnggi te verslaan. Eindelijk verslaat *Sadiya* zelf *Guntur Gĕni* (pag. 264). Ook in den strijd tegen *Jarjis* strijdt *Bundan Kajawan* dapper tegen de *buta*'s. Als eindelijk *Sadiya* zelf den vorst van *Jarjis* wil bestrijden, komt zijne moeder tusschen beide en sticht vrede.

Dit verhaal vertoont trekken, die aan den *Hamza*-roman ontleend zijn, terwijl de aap *Bundan Kajawan* sterk aan *Hanumân* uit het *Râmâyaṇa* doet denken.

CXXXII. (Cod. 4953 (2)).

Het tweede gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van den *Gonda Kusuma* (cod. 4890), groot 213 blz. fol.

CXXXIII. (Cod. 4902 (1)).

ꦭꦺꦴꦭꦺꦴꦔꦶꦢꦤ꧀ LOLONGIDAN.

Dit hs., groot 68 blz. 8°, bevat verschillende stukken, gedeeltelijk Madureesch en gedeeltelijk Javaansch:

I. p. 1—32. Madureesch. Handelt over de namen van de deelen van een huis en over kleeding, o. a. over *lamkari* (p. 10), *baṭik*-patronen, o. a. *rĕngganis*, *parang rusak*, *gringsing bajang*, *bangun tulak* enz. (p. 11—13). Dan volgt een stuk over duivels en geesten, hoe zij er uit zien, hoe zij heeten enz. (p. 18—23). Dit eerste gedeelte is dus uit een ethnographisch oogpunt van belang. Het vervolg echter, waarin de namen van de jongen van dieren, van soorten van vlinders en glazemakers of sparrebouters (*seset*) opgesomd worden (p. 24—31) is uit een lexicographisch oogpunt belangrijk.

II. p. 32—68. Javaansch. Dit gedeelte zal later beschreven worden.

CXXXIV. (Cod. 4956 (3)).

Het derde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van de *Lolongidan*, groot 12 blz. fol. Hoewel het denzelfden naam draagt, verschilt het toch van cod. 4902 (1). Het begin en het slot wijken althans af.

CXXXV. (Cod. 4903).

ꦱꦼꦗꦫꦃꦩꦝꦸꦫ SĚJARAH MADURA.

Op het titelblad van dit hs. staat de verkeerde titel *Browidjojo Madoera*. Het is $2 \times 86 = 172$ blz. 4° groot en goed geschreven in Javaansch karakter. Deze Madur. geschiedenis is uitvoerig beschreven, bijna vertaald door dr. Palmer van den Broek in Tijdschr. Ind. T. L. en Vk. XX (1873), p. 241 sq., terwijl een hs. der Javaansche redactie beschreven is door Prof. Vreede in zijn Cat. der Jav. en Mad. hss. p. 148 (cod. 2334). Dit Mad. hs. wijkt soms af van Palmer van den Broek's referaat, soms verbetert het dit, b. v. in plaats van den onmogelijken eigennaam *Puspantara* (Palmer v. d. Br. p. 253, r. 6) leest men hier *Nuswantarah*, eene verbastering van *Nusântara* (p. 36), in plaats van *Mĕrtapati* (P. v. d. Br. 258, r. 12—13 v. o.) hier *Mĕrtawati* (p. 53). Hier wordt duidelijk verhaald (p. 58), hoe *Cakraningrat* door *Mangkurat* persoonlijk gedood wordt, terwijl deze passage bij P. v. d. Br. (pag. 259) verward en waarschijnlijk niet begrepen is. Ook de eigennaam *Gantang* (P. v. d. Br. p. 260, r. 4 v. o.) luidt hier beter *Kaṇḍang*, eene verbastering van *Kĕṇḍĕng* (pag. 62). In de jaartallen vindt men soms verschillen, b. v. in plaats van 1631 (P. v. d. Br. p. 266) staat hier (pag. 81) 1630, in plaats van 1640 (P. v. d. Br. 272) hier (p. 100) 1643. De eigennaam *Britman* (P. v. d. Br. p. 272 en 273) luidt hier minder verbasterd *Barikman* = *Brinkman* (pag. 101). In plaats van 200 *baoe sawah*-velden (P. v. d. Br. pag. 275) staat hier (p. 109) 200 *riyal*; in plaats van *Panarowan* (P. v. d. Br. pag. 275, r. 5 v. o.) staat hier terecht *Panarogan* = *Panarukan* (p. 111). Bij P. v. d. Br. 279 r. 14 staat: „waarbij de Madoerezen overwinnaars waren", doch hier: *anangeng bala madurah kaasuran* (p. 124), dus juist het tegenovergestelde. In plaats van 1661 (P. v. d. Br. p. 283) staat hier 1669 (pag. 137) en in plaats van 1706 (P. v. d. Br. p. 287) hier 1705 (pag. 152) enz. Dit hs. loopt tot den dood van *Raden Tumĕnggung Cakraningrat* (P. v. d. Br. p. 291). Het eindigt met een lijst van 86 *pangeran*'s, die bij P. v. d. Br. ontbreekt.

CXXXVI. (Cod. 4922).

ꦧꦪꦤ꧀ꦲꦸꦭ Bayan ulla.

Dit hs., groot $2 \times 35 = 70 + 1 = 71$ blz. groot fol., bevat twee verschillende stukken:

1° pag. 1—35. Een stuk *Babad*, beginnende met de episode, dat de weduwe van *Tarub* een kind vindt en loopende tot daar, waar *Ratu Kaliñamat* belooft, dat zij hem, die den moordenaar van haar man zal dooden, zal huwen. Het komt overeen met pag. 38—81 van de *Babad Tanah Jawi.*

2° pag. 38—71. De *Bayan ulla.* De inhoud van dit verhaal is als volgt: De *paṇḍita Kalimasadat* krijgt door zijne gebeden, zonder omgang met eene vrouw gehad te hebben, een zoon, genaamd *Bayan ulla*, die door de *jinn Sare rasa* opgevoed wordt (pag. 40). Later gaat hij zijne moeder zoeken. In den tuin *Bilawa* ontmoet hij de *jinn*-prinses *Manek Rĕgo*, de dochter van *Rijal*, vorst van *Malubari* (pag. 46). Deze blijkt zijne zuster te zijn en voert hem naar hare ouders. *Rijal* vraagt voor hem de hand van *Moyowati,* de dochter van *Durgoboyo*, vorst van *Kabal Kasat* (pag. 49). Als zij geweigerd wordt, trekt hij tegen *Durgoboyo* op. Nadat lang met afwisselend geluk is gestreden, bestrijdt *Moyowati* persoonlijk *Bayan ulla*, die haar eindelijk overwint (pag. 63). Zij bekeert zich met haren vader tot den *Islâm*, maar eischt als bruidschat een wijzen vogel (*mano budiman*). Deze krijgt *Bayan ulla* eerst, als de *paṇḍita Kalimasadat* dood is (pag. 67). Uit zijn asch ontstaat de vogel, die den jonggehuwden allerlei lessen geeft. De laatste pagina's zijn met potlood geschreven en behooren tot een ander verhaal, de *Bunawas*, die in Vreede's bloemlezing uitgegeven is.

CXXXVII. (Cod. 4955 (4)).

Het vierde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een afschrift in Jav. karakter van cod. 4922 (CXXXVI), waarvan de titel hier luidt: *Kanḍana radin Bayanullah, potrana rato ĕjim ajajuluk Rijalulla e nagara Malubari*, groot 113 blz. fol.

CXXXVIII. (Cod. 4956 (2)).

RATO SASOCE.

Het tweede gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een verhaal met het opschrift: *Kanḍana Rato Sasoce e nagara Trajuktiksa,* groot 102 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter. Het blijkt een andere titel te zijn voor den *Bayan Budiman.* Het begin komt geheel overeen met dat der Jav. redactie, beschreven door Prof. Vreede in zijn Cat. der Jav. en Mad. hss. cod. 1822, pag. 309. Verder komt het, wat de eigennamen betreft, meer overeen met de Mad. redactie, beschreven l. c. cod. 2311, pag. 412. Eerst verhaalt de *bayan budiman* een verhaal, overeenkomende met pag. 173 vlg. van cod. 1822 (Vreede, pag. 311), doch hier is de zoon van *Suryadi,* vorst van *Kĕleng,* de held, daar echter *Raden Pĕkik,* de zoon van *patih Gajamada* van *Majapahit.* Dit verhaal is hier te vinden op pag. 46—63. Dan vertelt *Sri Koning,* de wijfjespapegaai een verhaal van eene koopmansvrouw, die hare vier minnaars, een *jaksa,* een *patih,* een *pangolo* en den vorst schijnbaar een rendez-vous belooft, doch hen allen bedriegt (pag. 65—74). Dit verhaal ontbreekt zoowel in de Jav. (cod. 1822) als in de Mad. redactie (cod. 2311). Het volgende verhaal echter, dat *Budiman* vertelt, van den man, die de helft van zijn leven afstaat aan zijne vrouw, die dit later met ontrouw vergeldt, is ook in de Jav. redactie te vinden (cod. 1822, pag. 92 sq. Vreede, l. c. p. 310). Hier staat het pag. 75—86. Het laatste verhaal, dat *Sri koning* doet, ontbreekt weder in beide redacties: Een vorst van *Ĕrom,* die zwaar ziek is, droomt dat hij slechts door het hart van eene maagd zal kunnen genezen (pag. 88). De *patih* zoekt lang, totdat hij eindelijk *dewi Asiya* bereid vindt zich op te offeren (pag. 91). Als *Rangga Pĕrmana* haar echter wil dooden, kan hij dit niet, doch wordt zelf door zijn wapen gedood (pag. 96). *Dewi Asiya* legt den vorst uit, dat de bedoeling van zijn droom was, dat hij haar moest huwen. Dit doet hij en geneest daardoor (pag. 98). Het slot wordt gevormd door lessen van den *pangolo* aan zijn zoon *Gunawas.* Geen der verhalen, die Prof. Vreede als in cod. 2311 voorkomende vermeldt, komen in dit hs. voor, behalve dat van *Agus Saca* en *Ayu Maleca.*

CXXXIX. (Cod. 4956 (5)).

ꦫꦢꦶꦤ꧀ꦭꦁꦏꦫ꧈ RADIN LANGKARA.

Het vijfde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs. in Jav. karakter, groot 36 blz. fol., getiteld *Radin Langkara.* Het blijkt hetzelfde te zijn als dat, vermeld op pag. 311 van Prof. Vreede's Cat. der Jav. en Mad. hss. (cod. 1822, p. 173 sq.), dat ook voorkomt in de Mad. *Bayan budiman* of *Rato Sasoce* (cod. 4956 (2), pag. 46—63). Hier heet echter de held *Radin Langkara* van *Sam.*

CXL. (Cod. 4956 (8)).

ꦲꦱ꧀ꦩꦫꦱꦸꦥꦶ꧈ ASMARASUPI.

Het slot van dezen bundel wordt gevormd door een hs. in Jav. karakter van de *Asmara supi,* groot 253 blz. fol. Van de Jav. redactie, die Prof. Vreede in zijn Cat. der Jav. en Mad. hss. beschreven heeft (pag. 189—194) wijkt deze Mad. belangrijk af.

In het begin wordt verhaald, hoe *Porba ningsih,* de prinses van *Ĕsam* niet huwen wil (pag. 5). Dan gaat het verhaal over op *Asmara Supi* en zijne zuster *Telam Sareh,* kinderen van den vorst van *Bandar alem* (pag. 10). *Asmara Supi* verlaat met zijn dienaar *Sangu Brangta* het paleis, omdat bij niet huwen wil (pag. 13). Dit schijnt in de Jav. redactie (cod. 1798) het begin te vormen. Al wat daar verder volgt tot pag. 184 van dat hs. ontbreekt hier.

Nu wordt verhaald, hoe *A. S.* in *Ĕsam* komt en daar tot zoon aangenomen wordt door den *pangolo Natagama,* wiens dochter *Salbiya* heet (pag. 17). *Kĕlana Suwandana,* de vorst van *Mungkarkara,* vraagt *Porba ningsih* ten huwelijk (pag. 22). Zij weigert en wordt ziek, waarop haar vader haar belooft aan dengene, die het geneesmiddel *lesah baron* uit *Karsena* kan verkrijgen (pag. 44). *A. S.* gaat het zoeken met *Sangu Brangta.* Eerst komen zij bij den asceet *Majit baṭang,* die hem den wonderboog *Atmah dadalih* geeft en hen over de zee voert (pag. 63). Deze episode ontbreekt in de Mad. redactie. Daarna komen zij bij de rivier *Nehrab* [1]), waar de witte *bajah* (kro-

1) In de Jav. redactie (cod. 1798, pag. 275): *bĕngawan Eraf,* lees: *bĕngawan Nerap.*

kodil) *Sĕngara*, na door hem overwonnen te zijn, aan *Asmara Supi* het toovermiddel *bĕseh jangkar sĕloh pol-ĕmpolan* geeft (pag. 72). In de Jav. redactie heet dit *malukat gaib* (Vreede, pag. 190).

Eerst daarna (en niet daarvoor, zooals in de Jav. redactie) komen zij bij den *tapa Seh Bindirasah* (pag. 75 = cod. 1798, pag. 234). Op den berg *Disanggah* (in de Jav. redactie te *Kubur mangrarah*) ontmoeten zij den in een slang veranderden *Wasi Wagĕnu*, die na gedood te zijn door *A. S.* weder een mensch wordt en hem uit dankbaarheid een *copo manek* (tooverdoos) geeft (pag. 90). Daarna komen zij in het bosch *Rĕgĕdan* bij *Sek Rabuyono*, die hem een *sotra kamandi* geeft (pag. 103). Deze passage ontbreekt in de Jav. redactie. De ontmoeting met den *buta Darbamuwah* (Jav. *Drĕmba-moha*) in het bosch *Mĕrco kondo*, dien *Sangu brangta* overwint in het eten (pag. 112) komt ook in de Jav. redactie voor. De reus, die *A. S.* en *Sangu brangta* vergiftigt, die daar *Kala Joas* heet, wordt hier (pag. 122) *Kala Prahara* genoemd. Ook wordt *A. S.* hier niet bevrijd door een witten aap, maar door *Majit Batang* en *Sek Rabu-yono*. Nadat *A. S.* de beide reuzen *Kala Srĕnggi* en *Kala Pradiyu* verslagen heeft, onderwerpt hun broeder *Kala Prahara* zich, waarop *A. S.* de gesneuvelde *buta*'s weer levend maakt (pag. 136). *A. S.* en *Sangu brangta* komen daarop in het bosch *Tĕri*, waar de *jim sasar Rogawati* en *Roro Kumambang* tevergeefs trachten, *A. S.* te verleiden (pag. 143). Deze episode ontbreekt in de Jav. redactie, doch niet hunne ontmoeting met de *jim*-vorstin *Ganawati*, die *A. S.* huwt, nadat hij zich bekeerd heeft (pag. 161). Daarentegen ontbreekt hier alles, wat in de Jav. redactie staat van pag. 190, r. 3 v. o. tot pag. 191, r. 17 v. b. van Vreede's Cat. Eindelijk komen zij in *Karsenah*, bij de weduwe *Tubadil*. Door den olifant *Satu Sĕmbawah* te verslaan verkrijgt *A. S.* het geneesmiddel *lesah baron* en huwt de prinses *Ambarawati* (pag. 193). Daarna wordt *Asmara Supi* door *Ganawati* naar *Ĕsam* teruggevoerd. Onderweg bevrijdt hij zijne zuster *Telam Sareh*, die door den *buta Dargama gĕnding* van *Jabal Bĕrkah* geschaakt was (pag. 211). Deze episode ontbreekt in de Jav. redactie, terwijl men hier alles mist wat daar van pag. 191, r. 6 v. o. tot pag. 192, r. 7 v. b. van Vreede's Cat. te vinden is.

Na zijn terugkeer geeft *A. S.* het geneesmiddel *lesah baron* eerst aan *Suwandana*, doch door hem toegediend baat het niet, maar ver-

oorzaakt het brand. Eerst als *A. S.* het zelf toedient, geneest de prinses, waarop hij haar huwt. Nu moet hij nog *Suwandana* verslaan, waarbij *Ganawati* hem met hare *jim*'s te hulp komt (pag. 226). Naar *Karsenah* terugkeerende, om de *lesah baron* terug te brengen, vindt hij, dat ook dat rijk door *Suwandana* aangevallen is, doch met *Ganawati*'s hulp verslaat hij de *buta*'s weder (pag. 235). Ten slotte keert *A. S.* met zijne beide vrouwen, de prinsessen van *Karsenah* en *Ĕsam*, en met zijne zuster *Telam Sareh* naar *Bandar alem* terug, waar hij zijn vader opvolgt, als *Jayeng tilam*, terwijl *Sangu brangta* den titel *tamĕnggung Jajah bratah* ontvangt.

Zooals men ziet, wijkt het slot geheel af van dat der Jav. redactie, die bovendien abrupt eindigt, terwijl deze redactie volledig is. Deze vormt een veel samenhangender geheel dan de Jav. redactie, zooals cod. 1798 deze geeft.

B. PROZA.

a. Bangkalansch.

CXLI. (Cod. 2330).

ꦧꦁꦱꦃꦕꦫꦃ Bangsah Carah.

Uitgave: Vreede, Handleiding, 1e druk, deel II, pag. 49—66.

Dit hs., groot 127 blz. 4°, in Jav. karakter geschreven, bevat 3 afschriften van de *Bangsah carah,* gevolgd door de Jav. vertaling, n.l.:

1° pag. 1—32. Opschrift: *Baḍah caretaṇa ratoh Bidarba nagaranah pacangan Madurah.* Het begin en slot wijken af van Vreede's uitgave. Hier luidt de eerste zin: *Rato Bidarba e pacangan paneka,* doch daar: *Kaocaha badah ratoh Madurah ajuluk Troṇah Jajah.* Het is geschreven 10 *sawwal* 1782.

2° pag. 33—64. „Afgeschreven en naar zijne meening verbeterd door een Mad. kweekeling". Als voren, doch zonder jaartal.

3° pag. 65—97. „Verbeterd naar de meening van v. d. Broek (het begin)". Overeenkomende met 1° en met denzelfden datum.

4° pag. 98—127. De Jav. vertaling, geschreven te *Bangkalan.*

In 1882 gekocht uit de nalatenschap van Palmer v. d. Broek.

CXLII. (Cod. 2331).

Een tweede hs., van hetzelfde werk, groot 36 blz. klein 4°, overeenkomende met het vorige, dus niet met de editie, en met hetzelfde jaartal. In Jav. karakter met staande hand geschreven.

In 1882 gekocht uit de nalatenschap van Palmer v. d. Broek.

CXLIII. (Cod. 4958 (1)).

ꦪꦸꦱꦸꦥ꧀ Yusup.

Het begin van dezen bundel wordt gevormd door een hs. in Jav. karakter, groot 156 blz. fol. van den Mad. *Yusup*, overeenkomende met de Jav. redactie, beschreven door Prof. Vreede in zijn Cat. der Jav. en Mad. hss. p. 26—31. Deze redactie eindigt echter met den dood van Jakob. Hetgeen in de Jav. redactie nog verder volgt ontbreekt hier dus.

CXLIV. (Cod. 4958 (4)).

ꦪꦸꦱꦸꦥ꧀ꦥꦼꦫꦁ Yusup pĕrang.

Het vierde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs. in Jav. karakter, groot 153 blz. fol., getiteld *Yusup pĕrang*. Hierin wordt het laatste gedeelte van *Yusup*'s leven beschreven: nadat hij vorst van *Mĕsir* geworden is, bestrijden zijne broeders en zijne beide zonen *Ibrahim* en *Abil* den vorst van *Ĕrom*, *Karung kala* en zijn broeder, *Kalung Jĕnggi*, die in *Mĕdayin* regeert. De laatste wordt gedood door *Lawi* (pag. 106), de eerste door *Sĕmaon* (pag. 125). Na den dood van *Karung kala* zet zijn zoon *Kubat Sarkap* den strijd voort met een leger van *buta prĕnggi*, doch *Yahuda* verslaat deze door zijn geschreeuw (pag. 134) op dezelfde wijze dus als *Amir Hamza*. Als twee wondergeweren van *Kubat Sarkap* door *Jabrâil* onbruikbaar gemaakt zijn, onderwerpt *Kubat Sarkap* zich en wordt vorst van *Ĕrom*, terwijl zijne zuster *Mĕdarsi* den *dupate* van *Temas* huwt (pag. 143). Deze was n.l. te hulp geroepen tegen *Karung Kala* door *Ibrahim*, die bij deze gelegenheid de vorsten van *Ambĕsi*, *Dangsik*, *Yaman* en *Sĕngara*, die *Temas* aangevallen hadden, overwon (pag. 87). Ten slotte wordt verhaald, hoe *Yakub* en *Yusuf* sterven (pag. 148). De laatste wordt eerst in *Mĕsir* begraven, omdat hij Allah's toorn opgewekt had door zijn vader niet te groeten. Later voert *nabi Mosa* zijn lijk naar *Betal Mukaddas*, nadat eene rijke weduwe van *Temas* de plaats van het graf, die niemand meer wist, aan *Mosa* aangewezen had.

CXLV. (Cod. 4959 (5)).

ꦧꦫꦏꦪ꧀ BARAKAY.

De redactie in versmaat is boven reeds vermeld (cod. 4828, 4896, 4906 en 4839). Het vijfde gedeelte van dezen bundel word gevormd door eén prozaredactie van de *Barakay*, groot 107 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter.

CXLVI. (Cod. 4960 (4)).

ꦩꦲꦺꦴꦤ꧀ MAONA.

Het vierde deel van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 138 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter en getiteld *Maona*. De inhoud is als volgt:

Kadim Sukma, de vorst van *Jabal wo*, heeft bij zijne eene vrouw, *dewi Ragayanti*, twee zonen, *Radin Sabar* en *Drana*, die hij voortrekt boven *Radin Maona*, zijn zoon bij zijne andere vrouw, *dewi Ragasmara*. *Asmarawati*, de dochter van den *pĕṇḍita ñawa Adiluwi* op den *Atmagiri*, ziet *Maona* in een tuin en noodigt hem uit, haar als haar broeder te volgen (pag. 10). *Maona* komt als leerling bij haren vader, den *pĕṇḍita*. Na zijn vertrek wordt *Jabal wo* door ziekten geteisterd. *Kadim Sukma* droomt, dat slechts een bijzonder soort van haan deze ziekten zal kunnen genezen (pag. 14). Daarom zendt hij *Sabar* en *Drana*, om dien haan te gaan zoeken, terwijl ook *Maona* zich met hetzelfde doel op weg begeeft. *Ragasmara* gaat haar zoon zoeken en komt bij den *pĕṇḍita*, doch hoort van hem, dat haar zoon weder vertrokken is (pag. 20).

Nu wordt verhaald, hoe *Basma*, de koning der *jin*'s van *Jabal Kap*, wordt aangevallen door *Lukawa*, den *buta*-vorst van *Lĕbur Gangsa*. *Basma* droomt, dat *Maona* hem zal helpen en gaat hem zoeken (pag. 24). Hij slaagt er in, hem te vinden en mede te nemen. In den strijd maakt *Lukawa* zijne vijanden, ook *Basma*, krachteloos door te lachen en bindt hen daarna. *Maona* echter is hiertegen bestand en verslaat *Lukawa* (pag. 34). Ter belooning krijgt hij *Basma*'s dochter *Sariwati* tot vrouw. *Ragasmara* droomt, dat zij zich baden moet, als zij haren zoon wil vinden, doch als zij dit doet, verandert zij in een man

(pag. 38). Zij ontmoet den tijger, waarop *Jaya Asmara*, de vorst van *Tapser Bume*, gezeten had. Deze vorst was n.l. verslagen door den koning van *Giling wĕsi* (pag. 40). De tijger voert hem (haar) naar *Tapser Bume*, waar zij vorst wordt onder den naam *Jaya Asmara*. Zij slaagt er in *Giling wĕsi* te overwinnen (pag. 45).

Nu keert het verhaal terug tot *Maona*. Deze hoort van *Basma*, dat de haan, dien hij zoekt, bij *Motmaina*, den vorst van *Jabal Kat* is, en krijgt van hem het vliegbaadje *Anta Kasoma*, waarmede hij over de vuurzee vliegt, die *Jabal Kat* omgeeft (pag. 50). *Motmaina* heeft twee kinderen, eene dochter, *Gandawati*, en den wonderhaan. Voor zijne dochter houdt hij een *sayĕmbara*: wie tegen een ijzerdraad kan opklimmen tot den *panggung*, waar zij zit, zal haar tot vrouw krijgen. Nadat vele vorsten dit tevergeefs beproefd hebben, slaagt *Maona* erin. Na zijn mededinger *Tangtang Sangara*, den vorst van *Sroniyan*, verslagen te hebben, huwt *Maona* met *Gandawati* (pag. 70). Op zijn terugweg ontmoet hij zijne broeders *Sabar* en *Drana*, die hem niet herkennen. Zij dooden *Maona* en nemen den haan mede, waardoor alle ziekten in *Jabal wo* genezen (pag. 76). *Asmarawati* vindt het lijk van haren broeder en vraagt haren vader, hem weer levend te maken. Daarop gaat *Maona* naar *Jabal wo*.

Nu wordt verhaald, hoe *Jaya Asmara* den haan te leen vraagt aan *Kadim Sukma* (pag. 93). Als deze hem weigert, trekt *Jaya Asmara* op tegen *Jabal wo* en overwint *Sabar*, *Drana*, *Kadim Sukma* en zelfs *Maona* (pag. 105). Zijne zuster *Asmarawati* gaat daarop de hulp van haren vader inroepen en bevrijdt de gevangen prinsen. Als *Maona* nu *Jaya Asmara* bij de haren grijpt, verandert hij weer in eene vrouw en zegt, dat zij zijne moeder is (pag. 116). Hierop volgt eene algemeene verzoening. *Maona* volgt zijn vader op als vorst van *Jabal wo* en neemt den naam *Kadim Adi mulya* aan (pag. 125). Zijne broeders *Sabar* en *Drana* deelen onder elkaar het rijk *Tapser Bume* en ontvangen de namen *Jaya Mangkara* en *Jaya Murka*. Ten slotte huwt *Maona* zijne aangenomen zuster *Asmarawati*.

CXLVII. (Cod. 4961 (2)).

ꦗꦏꦥꦿꦠꦏ꧈ JAKA PRATAKA.

Het tweede deel van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 154 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter, getiteld *Jaka*

Prataka. Het is de prozaredactie van het verhaal, dat boven (pag. 33) reeds beschreven is (cod. 4854).

CXLVIII. (Cod. 4961 (6)).

RĚNGGANIS.

Het zesde gedeelte van dezen bundel bevat een hs., groot 175 blz. fol., getiteld *Rĕngganis*. Het bevat de prozaredactie van het bekende Jav. gedicht, waarvan boven (cod. 4875, 4876, 4921, 4949 (2) en 4955 (3) reeds een redactie in *macapat* beschreven is. Het is goed geschreven in Jav. karakter. Dit hs. is uit *Bangkalan*. De volledige titel luidt *Dungenga dewi Rĕngganis e patapan e gunong Argapora*.

CXLIX. (Cod. 4962 (1)).

RATO SATEK.

Het begin van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 119 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter en getiteld: *Rato Satek*. Het blijkt van denzelfden inhoud te zijn als de boven beschreven *Menak Satip* (cod. 4889 en 4954 (2)). De inkleeding is hier echter anders. Hier wordt eerst verhaald, hoe *Satek*, de vorst van *Bleret*, hoort zeggen, dat *Norsewan* van *Mĕdayen* een machtig vorst is. Daarop zendt hij *Samsam*, den vorst van *Ambĕsi* tot hem met den eisch, dat hij zich aan hem onderwerpt. Op raad van *Baktak* doet *Norsewan* dit en belooft hem zelfs zijne dochter *Monigar*, als hij hem helpt tegen zijn schoonzoon *Amja*. Aan het slot wordt verhaald, hoe de vorst van *Mĕser* naar zijn land terugkeert, terwijl hij *Maryunani* aan *Jayengrana* (*Hamza*) toevertrouwt, op bevel van *Kilir*.

CL. (Cod. 4962 (3)).

ASMARASUPI.

Het derde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 260 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter, bevattende eene prozaredactie van de *Asmarasupi*, waarvan eene redactie in *macapat* boven (cod. 4956 (8)) reeds beschreven is. Het begin (pag. 1—51) is in staande, het slot (pag. 52—260) echter met loopende hand geschreven. Dit hs. is een afschrift van *Bangkalan*.

CLI. (Cod. 4963 (3)).

BAGENDA ALI.

Het derde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 151 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter. Het bevat eene prozabewerking van de *Bagenḍa Ali,* waarvan de redactie in *macapat* boven reeds beschreven is (cod. 4850).

CLII. (Cod. 4963 (4)).

SĔMANGON.

Het vierde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 156 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter. Het bevat de Mad. redactie van de geschiedenis van *Samā'un,* waarvan de Sund. reeds in mijn Cat. der Mal. en Sund. hss. pag. 319 beschreven is. Men vergelijke overigens de verhandeling van dr. Ph. S. van Ronkel in T. I. T. L. en Vk. XLIII, p. 444 e. v.

CLIII. (Cod. 4964 (1)).

DUNGĔNGAH ORENG MEGAH MANOH.

Het begin van dezen bundel wordt gevormd door een hs., dat 30 blz. fol. groot, en goed in Jav. karakter geschreven is, bevattende het verhaal van iemand, die vogels vangt, zooals uit den titel blijkt. Het is n.l. de *Bayan Budiman,* die reeds op pag. 2 vermeld wordt. Het eindigt met de geschiedenis van een blinde en een gebochelde.

CLIV. (Cod. 4958 (2)).

RORO KUSUMA.

Het tweede gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs. in Jav. karakter, groot 236 blz. fol., getiteld *Rorò Kusuma,* van den volgenden inhoud:

In *Gondoriya* regeert *Roro Kusuma.* Deze verdwaalt eens op jacht en staat op het punt, vergiftig water te drinken, doch zijn *ĕlang*-vogel weerhoudt hem nog bij tijds. Daarna komt hij bij de *ĕjim-*

prinses *Sĕkar rasmi*, die hij later na zijn terugkeer naar zijn rijk huwt (pag. 18). Zij krijgen een zoon, dien zij *Sukmo Winoto* noomen (pag. 29). De geschaakte *Sĕkar dilĕm*, de prinses van *Jaminturan*, bevrijdt hij, na den *buta*, haren schaker, gedood te hebben (pag. 42). Daarop huwt hij haar en wordt *prabu anom* van *Jaminturan* (pag. 53). Hun zoon, *Niti Jaman*, verlaat het paleis, omdat zijn vader hem gestraft heeft (pag. 64). Hij redt den zoon van *Naga pĕrtala*, die hem ter belooning een juweel geeft (pag. 70).

Nu wordt gesproken van *Sombro*, den vorst van *Jung biraji* (pag. 77). Deze trekt op tegen *Gumĕtak*, den ouden vorst van *Jaminturan*, die zich niet aan hem wil onderwerpen (pag. 89). De *nagagini*, dien *Niti Jaman* had gered, overwint *Sombro* door hem weg te slingeren (pag. 104). *Niti Jaman* huwt *Sĕkar Arum*, de prinses van *Baniyara*, en *Sĕkar Murup*, van *Basara*, die van hem gedroomd hadden (pag. 115). Daarop geneest hij *Sĕkar Sari*, de prinses van *Jung biraji*, en ondergaat de vuurproef, waarbij haar vader *Sombro* verbrandt (pag. 142). Daarna huwt *Niti Jaman Sĕkar Sari* en wordt vorst van *Jung biraji* (pag. 145). Zij krijgen een zoon, die *Niti wono* heet. Deze huwt *Sĕkar kaḍaton*, de dochter van *Elyas ate*, den vorst van *Renteng maneh* (pag. 164). De vorstin van *Renteng maneh* gaat hare dochter bezoeken, doch lijdt onderweg schipbreuk, na bevallen te zijn van een zoon (pag. 169). Een *bĕri*-vogel brengt het pasgeboren kind aan land, waar *Abduraham*, de zoon eener arme weduwe, het vindt en bij zijne moeder brengt (pag. 171). Zij noemt het *Abdurakem*. De vorst van het land *Guwa Santun*, genaamd *Karonoban*, laat de beide knapen ontbieden, omdat daardoor een ziekte in zijn rijk zal ophouden. *Abdurakem* wil echter niet komen en overwint ten slotte *Karonoban*, waarop hij *Abduraman* tot vorst verheft, met den naam *Darmo Noto* (pag. 188). Nu roept *Karonoban* de hulp in van *Niti Jaman*, den vorst van *Jung biraji*. De onderdanen van dezen vorst worden echter verslagen, zelfs de *bĕri*-vogel en de *nagagini*. Eindelijk vertelt de *Naga pĕrtala* aan *Niti Jaman*, wie *Abdurakem* is (pag. 210). Daarop verzoenen zij zich en gaat *Abdurakem* mede naar *Jung biraji*, waar hij zijne zuster *Sĕkar kaḍaton* ziet (pag. 221). Hij huwt *Gondowati*, de dochter van *Niti Jaman*. Daarna gaan zij *Elyas ate* in *Renteng maneh* bezoeken (pag. 226). Ten slotte wordt *Abdurakem* vorst van *Renteng maneh* met den titel *Sosrojaya*.

CLV. (Cod. 4958 (3)).

ꦗꦏꦈꦢꦂꦱ JAKA UDARSA.

Het derde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs. in Jav. karakter, goed, maar klein geschreven, groot 253 blz. fol., getiteld *Jaka Udarsa*. De inhoud is als volgt:

Patmanengsi, de maagdelijke vorstin van *Kajakan*, wordt zwanger, na gedroomd te hebben, dat *bagawan Sokmaraga* van den *Gunong Kañcana* haar 's nachts bezocht (pag. 9). Zij krijgt een zoon, *Jaka Udarsa* genaamd, die zonder penis geboren wordt (pag. 17). Op zijn vierde jaar gaat deze zijn oom *Bramasena*, den vorst van *Bahuwarna*, opzoeken (pag. 22). Onderweg verslaat hij de *buta*'s *Jurang, Parung* en *Kalabarsa* zonder gewapend te zijn, alleen door hen te slaan of te schoppen. Aan het hof van *Bramasena* verslaat hij op dezelfde wijze 400 knapen, die zijn oom gezonden had, om hem te dooden (pag. 43). *Bramasena* had n.l. gedroomd, dat *Jaka Udarsa* de oorzaak van zijn dood zou zijn. Als deze eerste poging mislukt is, laat *Bramasena Jaka Udarsa* vergiftigen, binden en in zee werpen. Hij sterft echter niet, terwijl *Bahuwarna* door de zee overstroomd wordt, waarbij allen omkomen, behalve *Bramasena*'s broeder *Indrajala*. Deze gaat naar den *Gunung Kañcana* en wordt leerling van *Sokmaraga*, terwijl hij zijn naam verandert in *Paksi Arna* (pag. 50).

Nu wordt verhaald, hoe *Ragawati*, de prinses van *Nosa Kanḍasan*, ten huwelijk gevraagd wordt door *Lukajati*, den vorst van *Dulang Kañcana*. Zij weigert, omdat zij gedroomd heeft, dat zij *Jaka Udarsa* zal huwen (pag. 53). Haar vader, die *Caturbuja* heet, gaat hem zoeken. Hij vindt hem in het water, bevrijdt hem van zijne banden en voert hem naar *Kanḍasan*, waar hij *Ragawati* huwt. *Jaka Udarsa* bestrijdt daarop *Lukajati* en zijne broeders, die *Braja Indranata* en *Indrabasmi* heeten. Na hen verslagen te hebben, krijgt hij den titel van *Rato anom Adi Kusuma* (pag. 77). Hij verlaat echter *Kanḍasan*, omdat *Ragawati* hem steeds bespot, dat hij geen penis heeft (pag. 80). Hij krijgt er een van *Raja mena*, den koning der visschen, die hem vervolgens over de zee voert.

Het verhaal gaat nu over tot *Asmarawati*, de prinses van *Tasek Bĕḍi*. Deze wordt ten huwelijk gevraagd door *Banggaskara*, den vorst

van *Mongkar Bume* (pag. 86). Zij weigert, omdat zij ook van *Jaka Udarsa* gedroomd heeft. Deze komt *Adikara*, den vorst van *Tasek Bĕḍi*, te hulp, als *Banggaskara* dit rijk aanvalt. Na *Banggaskara* gedood te hebben, huwt *Jaka Udarsa Asmarawati* (pag. 115) en krijgt hij den titel van *Rato anom Sukma Ambara*.

Nu wordt verhaald, hoe *Nilawati*, de prinses van *Tasek koneng*, geschaakt wordt door de broeders van *Ludrasakti*, den vorst van *Posĕr Apoy* (pag. 120). Daarop laat de vorst van *Tasek koneng*, *Surya Adinagara*, aan zijn broeder *Adikara* vragen, of *Jaka Udarsa* haar wil bevrijden. *Jaka Udarsa* slaagt hierin door de hulp van de *nyahe pĕnḍita Manek rasa*, die hem een *jaran sĕbrane* (wonderpaard) en een toovermiddel geeft, om door de vuurzee te komen, die *Posĕr Apoy* omringt (pag. 136). In de gedaante eener oude vrouw dringt zij door tot *Nilawati* en schaakt haar met *Jaka Udarsa*. *Ludra sakti* valt daarop *Tasek koneng* aan (pag. 152). Tegen hem is zelfs *Jaka Udarsa* niet bestand, waarom hij de hulp inroept van zijn vader *Sokmaraga* (pag. 185). Daarentegen roept *Ludra sakti* de hulp in van zijn broeder *Tuñjang langet*, die in *Julmat* regeert. De laatste wordt gedood door *Paksi arna*, dien *Sokmaraga* aan *Jaka Udarsa* meegegeven had (pag. 196). Eindelijk doodt *Jaka Udarsa Ludra sakti* met een zwaard, dat zijn vader hem gegeven heeft. *Jaka Udarsa* huwt daarop *Nilawati* (pag. 210).

Nu moet hij nog strijden met de *jim*-vorstin *Candrawati*, eene nicht van *Ludra sakti*, die in *Nosa Kambangan* regeert. Zij bedwelmt *Jaka Udarsa*'s leger en bindt zelfs *Jaka Udarsa* (pag. 226). *Manek rasa* komt hem echter te hulp, bevrijdt hem en overwint *Candrawati* (pag. 235). Daarop huwt *Jaka Udarsa Candrawati* en hare zuster *Indrawati*. Met zijne gemalinnen keert *Jaka Udarsa* terug naar *Kanḍasan*, waar zijne ouders hem komen bezoeken. *Patmanengsi* volgt *Sokmaraga* naar den *Gunong Kañcana*, terwijl *Paksi Arna* haar opvolgt als vorst van *Kajakan* (pag. 252). *Jaka Udarsa* wordt vorst van *Kanḍasan* en krijgt bij zijne 5 gemalinnen kinderen, met wier opsomming het hs. eindigt.

CLVI. (Cod. 4959 (1)).

[illegible] RATO BAKTIYAR.

Het eerste gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een

hs., dat goed geschreven is in Jav. karakter, groot 132 blz. fol. De titel *Baktiyar* zou allicht tot de meening leiden, dat het de Mad. bewerking van de Mal. gelijknamige *ḥikâyat* is. Dat dit echter niet zoo is, kan uit de volgende korte inhoudsopgave blijken.

Suto adi, de vorst van *Baktiyar*, heeft twee zonen, *Sukma Winasa* en *Sukma Sari*. *Sukma Winasa* volgt hem op en onder zijne regeering heerscht er welvaart in *Baktiyar*, doch ter wille van zijn jongeren broeder *Sukma Sari* verlaat hij zijn rijk en gaat boete doen (pag. 6). *Sukma Sari* krijgt een zoon uit een bloem, *Sastriya mati ambela* genaamd (pag. 14).

Nu wordt verhaald, hoe *Ragawati*, de prinses van *Mĕser*, droomt, dat zij *Sukma Winasa* huwt. Haar vader, *Krĕnḍatala* genaamd, laat hem zoeken en als hij is gevonden, huwen zij (pag. 22). *Sukma Winasa* krijgt den titel *prabu anom Amara*. Hij was reeds gehuwd met *Supiya*. Het rijk *Baktiyar* wordt door ziekte geteisterd. *Sukma Sari* droomt, dat *Sastriya mati ambela* redding zal brengen. Zij gaan samen in een vuur, waarin *Sukma Sari* zelf verbrandt, terwijl zijn zoon ongedeerd blijft. Daarop wordt *Sastriya mati ambela* vorst van *Baktiyar*.

Prabu anom Amara krijgt bij *Ragawati* twee zonen, *Akmat* en *Samot* genaamd, en bij *Supiya* een derden, dien hij *Brakem* noemt (pag. 30). De laatste is zijn lievelingszoon. Kort daarna wordt de vorst blind. Hij zegt, dat degene, die het geneesmiddel *kĕmbang sari cukol awwal* voor hem kan vinden, hem zal opvolgen. *Brakem* slaagt er in, dit geneesmiddel te verkrijgen, door de prinsessen *Sĕkar Tañjung* en *Tañjung Sĕkar*, van het rijk *Badar Budor*, te overwinnen (pag. 47). Hij wordt echter bedrogen door zijne broeders, die hem het middel afnemen en hem in een put laten zakken (pag. 51). Zij bieden het aan hun vader aan en deze geneest van zijne blindheid. Hun bedrog komt echter aan het licht, doordat de prinsessen van *Badar Budor* in *Mĕṣer* komen. Nu wordt *Brakem* uit den put gehaald en hij wordt vorst met den titel *Prabu anom Amara* (pag. 63). Bij *Sĕkar Tañjung* krijgt hij twee zonen, *Mahdum* en *Mahdim* genaamd, en bij *Tañjung Sĕkar* nog een, *Cakya lĕngkara*. Van hem zegt de *pangolo*, dat hij onder gelukkige voorteekenen geboren is, doch zijne broeders berichten juist het tegendeel aan hun vader, waarop *Cakya lĕngkara* verbannen wordt (pag. 70). Na zijne verbanning wordt

Mĕser door ziekte bezocht. Een stem zegt, dat het geneesmiddel *komkoman pote* gezocht moet worden. *Mahdum* en *Mahdim* gaan het zoeken, maar kunnen het niet vinden.

Het verhaal gaat nu over tot *Kalima*, de prinses van *Medina*. Deze droomt, dat zij de bloem *komkoman pote* moet zoeken. Zij gaat op weg en komt bij den berg *Siyĕm*, waar een *buta*-vorst zetelt (pag. 80). Daar komt ook *Cakya lĕngkara*. Zij beloven elkaar te zullen huwen. Zij krijgen beiden de bloem van den *buta*-vorst, doch *Cakya lĕngkara* wordt door zijne beide broeders in zee geworpen, nadat zij hem de bloem afgenomen hebben.

Ook *Maryam*, de prinses van *Bukdad*, droomt dat zij de *komkoman pote* moet zoeken. Zij begeeft zich op weg en haar gevolg bevrijdt *Kalima* uit de handen van *Mahdum* en *Mahdim*, die beiden gevangen genomen worden (pag. 91). De *buta*-vorst haalt *Cakya lĕngkara* uit het water en gaat met hem naar *Bukdad*. *Cakya lĕngkara* bevrijdt zijne beide broeders uit de gevangenis. Er is nog eene derde prinses, die van de *komkoman pote* droomt, n.l. *dewi Sara*, van *Ĕsam* (pag. 104). Haar vader, *Sarip Kasim*, laat de bloem vragen aan den vorst van *Bukdad*, *Sarip Kosen*, maar deze wil haar niet afstaan. *Cakya lĕngkara* staat *Sarip Kosen* bij in den strijd en neemt *Sarip Kasim* gevangen (pag. 114). Ten slotte huwt *Mahdum* met *Maryam* en wordt vorst van *Bukdad*. Zijn broeder *Mahdim* huwt *dewi Sara* en wordt vorst van *Ĕsam* (pag. 121). *Cakya lĕngkara* biedt de bloem aan zijn vader aan en volgt hem op als vorst van *Mĕser*, terwijl hij *Kalima* huwt.

CLVII. (Cod. 4959 (2)).

ꦧꦸꦤꦮ꧀ꦮꦱ꧀ BUNAWWAS.

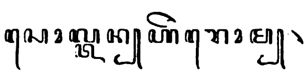
Het tweede gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs., dat goed geschreven is in Jav. karakter, groot 156 blz. fol., getiteld *Bunawwas* [1]). De inhoud is als volgt:

---

1) Een Maleisch verhaal, getiteld: „Tjerita Aboe Nawas dengan radja Haroen arrasid di negri Bagdad", is uitgegeven te Batavia, Albrecht en C°. 1898 (4e druk). — Eene Mad. bewerking in poëzie is uitgegeven in Vreede's Handleiding, I, pag. 229—234 en III, pag. 42—77. Beide verschillen van deze proza-redactie.

Mokamat, de zoon van den *jragan sabit* uit *Sam*, gaat handeldrijven. Hij geeft al zijn geld uit voor raadgevingen, die hij krijgt in *Samarang* van een *hajji*, in *Sanggapurah* van een Arabier en in *Dĕlli* van een grijsaard (pag. 5). Thuis gekomen is zijn vader vertoornd, omdat hij al zijn geld heeft uitgegeven zonder koopwaren daarvoor verkregen te hebben. Hij slaat hem en *Mokamat* gaat naar *Sorbaja*, waar de *pangolo* hem als kind aanneemt. Later neemt de vorst hem aan (pag. 13). Eens betrapt hij de vorstin op overspel met den *pateh*. Daar de vorst hem zelf verdenkt, laat hij hem een brief brengen aan den *jaksa*, waarin staat, dat de brenger gedood moet worden (pag. 16). De *pateh* neemt hem echter den brief af en bezorgt hem zelf, waardoor hij gedood wordt (pag. 18). Nu laat de vorst *Mokamat* huwen met zijne zuster *Kĕrtawati*, die reeds 40 maal gehuwd was en wier mannen allen gestorven waren (pag. 20). *Mokamat* sterft echter niet, omdat hij de listen van *Kĕrtawati* doorziet. Hij wordt zelf vorst met den titel *Suryanata* (pag. 24). Later komt zijn vader bij hem bedelen (pag. 30). *Suryanata* krijgt een zoon *Sokmadi*, die later vorst wordt met den titel *rato sasoce* (pag. 35). Daarop volgt de *Bayan budiman*, evenals in cod. 4956 (2) (hier pag. 38—95). Ten slotte komt de geschiedenis van den *pangolo Natagama* en zijn zoon *Bunawwas*. Deze wordt door zijne moeder naar den *modin* gezonden, van wien hij leert, op het water te loopen (pag. 100). Later maakt hij, dat de prins van *Ĕrom* ophoudt met weenen, door hem een geit van 3 span breedte aan te bieden (pag. 111). Hij wint van den vorst een wedstrijd, wie het langste wakker zal blijven (pag. 114). De vorst laat hem in een tijgerkuil werpen, maar hij komt er ongedeerd uit (pag. 132). Ook aan struikroovers ontsnapt hij (pag. 134). Later breekt hij in bij den vorst (pag. 144). Zijn makker *Abdul Sarip* verliest bij het inbreken het hoofd (pag. 148), maar hij zelf komt er ongedeerd af.

CLVIII. (Cod. 4959 (3)).

 SOLTAN ĔROM.

Het derde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs., dat goed geschreven is in Jav. karakter, groot 83 blz. fol., getiteld *Soltan Ĕrom*. De inhoud is als volgt:

Mokamat Sale, de prins van *Erom*, heeft een boom, *Babul kowo kuplu* genaamd, waarin hij zich altijd ophoudt en waar hij ook zijne schatten verbergt. Deze boom wordt verlangd door *Tima*, de dochter van den koopman *Mosarip* (pag. 5). Haar vader koopt dien boom tegen zijn gewicht in goud, doch daar *Mokamat Sale* er geen afstand van kan doen, huwt hij ten slotte *Tima* (pag. 14). Uit afgunst maken hare beide zusters, *Sara* en *Tija* genaamd, *Mokamat Sale* ziek door een toovermiddel. Niemand slaagt er in hem te genezen, totdat eindelijk *Tima*, als Arabier verkleed, hem geneest met het bloed van een vogel (pag. 26). Hare zuster *Tija* huwt met den koopman *Kidam*. Tijdens zijne afwezigheid trachten twee kooplieden haar tot ontrouw te verlokken (pag. 32). Zij bedriegt hen echter door hen te bedwelmen en daarna te castreeren en te brandmerken. Dan gaat zij als Arabier verkleed naar Java, om haren man te waarschuwen, dat hij het schip der beide kooplieden, waarmede hij handel drijft, niet aan hen terug moet geven. Als de zaak voor het gerecht komt, blijkt het, dat de beide kooplieden gecastreerd en als weggeloopen slaven gebrandmerkt zijn, waarop het schip aan *Kidam* wordt toegewezen.

Een der beide kooplieden, *Badra* genaamd, laat bij zijn dood drie zonen na, *Mokamat Tayip*, *Mokamat Rabi* en *Mokamat Kaslan*. *Mokamat Tayip*, die oorspronkelijk arm was, wordt rijk doordat hij, op een kerkhof slapende, twee dieven verrast, die bezig waren hun buit te verdeelen (pag. 44). *Mokamat Rabi* heeft slechts 10 *ringgit*'s, die hij in het zadel van zijn kameel naait. Door er op te kloppen doet hij die *ringgit*'s te voorschijn komen en slaagt er in, zijn kameel voor 2000 *ringgit*'s aan kooplieden te verkoopen. Als echter later het bedrog uitkomt, keeren zij tot hem terug. Nu doet hij, alsof hij zijne vrouw doodslaat en haar weer levend maakt door op een trompet te blazen (pag. 52). Deze trompet verkoopt hij hun voor 1000 *ringgit*'s, doch als zij nu hunne vrouwen ook dood slaan, blijkt de trompet haar niet in het leven te kunnen terugroepen. Nu keeren zij weder tot *Mokamat Rabi* terug en binden hem in een zak, om hem te verdrinken. Aan dit gevaar ontsnapt hij door aan zijn slaaf te zeggen, dat hij de dochter van een der kooplieden moest huwen, maar niet wilde, omdat hij reeds gehuwd was. De slaaf neemt daarop zijne plaats in en wordt verdronken. Als de kooplieden nu

later *Mokamat Rabi* weer zien, zegt deze, dat hij weer levend is geworden en haalt hen over, ook in het water te springen, daar zij dan hunne ouders zullen terugzien (pag. 60). Zij doen dit en verdrinken.

De derde broeder, *Mokamat Kaslan*, geeft aan den koopman 10 *ringgit*'s mede, om voor hem iets te koopen. *Osman* koopt er een aap voor, die kan spreken en zijn meester *M. Kaslan* verrijkt door schatten, die hij uit de zee haalt. Zoo wordt *M. Kaslan* een rijk man. Bovendien huwt hij *Artiswara*, de prinses van *Měser*, doordat hij het bevel van haren vader, om de sterren te tellen, opvolgt. Hij brengt n.l. een zak vol asch mede en zegt, dat de sterren zoo talrijk als die asch zijn.

CLIX. (Cod. 4960 (1)).

ꦧꦶꦩꦚꦺꦴꦲꦧꦶꦤꦺ꧈ BIMANYO ABINE.

Het begin van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 123 blz. fol., in Jav. karakter goed geschreven, getiteld *Bimanyo abine*. De inhoud is als volgt:

Baladiba, de vorst van *Madura*, vraagt *Siti Sěndari* ten huwelijk voor *Bimanyo*, doch zij wordt tegelijk door *Kurupati* gevraagd voor *Lasmana* (pag. 5). *Krěsna* stelt 5 moeielijke voorwaarden, waaraan de bruidegom moet voldoen. Een der voorwaarden is, dat hij de planten en de *bidadari*'s uit den hemel moet halen. Hiertoe zendt *Baladiba Sěmar* naar den hemel (pag. 18), die zijn opdracht volbrengt. *Bima* zendt zijn zoon *Totkaca*, om de 4 andere voorwaarden te vervullen en deze slaagt er in, 4 personen, n.l. *Hanoman*, den *buta-pěṇḍita Warpo*, *Prasu* en *Situbanda*, over te halen, hem te volgen naar *Dwarawati* (pag. 35). *Kurupati* meent genoeg gedaan te hebben door den *pěṇḍita Sakalema* daarheen te zenden met afbeeldingen van een witten aap, een *buta*, een olifant en een berg, die *tapa* verricht (pag. 40). De 4 bovengenoemde *pěṇḍita*'s verscheuren echter hunne afbeeldingen.

Janaka neemt de gedaante van *Siti Sěndari* aan en wil, dat een tweegevecht uitmaakt, wie haar zal huwen. Als *Lasmana* echter door *Bimanyo* overwonnen is, wordt hij toch door de pseudo *Siti Sěndari*

gekozen, omdat hij rijker is. Zoodra hij haar nadert, verandert zij weer in *Janaka* en slingert hem weg.

Op raad van *Sakalema* roept *Kurupati* de hulp in van *Darmajati*, den vorst van *Sabrang* (pag. 51). Intusschen wordt *Siti Sĕndari* geschaakt door de beide boschduivels *Korak* en *Karek*, doch *Totkaca* voert haar terug. *Salimajati*, de broeder van *Darmajati*, vergiftigt *Bima* en bindt hem (pag. 65). Daarop vraagt hij *Sĕmbadra* voor zijn broeder ten huwelijk aan *Krĕsna*. Zijn andere broeder, *Sukmajati* genaamd, gaat in de gedaante van *Janaka* naar *Sĕmbadra* (pag. 70). Deze laat zich echter niet bedriegen. *Totkaca* bevrijdt zijn vader en zij ontmaskeren *Sukmajati*. Op aansporing van *Krĕsna* gaat *Janaka* in de gedaante van *Sĕmbadra* naar *Darmajati* (pag. 82). Hij verleidt *Asmayawati* en de 38 andere vrouwen van *Darmajati* (pag. 91). Eindelijk komt het tot een strijd tusschen de legers van *Sabrang* en de *Pandaba*'s, waarin *Bima* *Sukmajati* verslaat (pag. 105) en *Janaka* *Salimajati* (pag. 115). *Darmajati* zelf wordt door *Baladiba* met zijn *nĕnggala* verslagen.

CLX. (Cod. 4960 (2)).

ꦆꦱꦧꦶꦤꦶꦱ꧈ ISABINISA.

Het tweede gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs. in Jav. karakter goed geschreven, groot 94 blz. fol., getiteld *Isabinisa*, van den volgenden inhoud:

Danapati, de vorst van *Ruslan*, laat bij zijn dood een zoon na, die *Isabinisa* heet. Daar deze nog te jong is, om zijn vader op te volgen, treedt de *patih Danaswara* als vorst op (pag. 5). Hij wil *Biñjang dana*, de zuster van *Danapati* huwen, doch zij weigert. De vorstin *Indrawati* vlucht met haar zoon *Isabinisa* naar een koopman. *Isabinisa* gaat, als hij volwassen geworden is, naar den *pĕndita Sokmaraga* (pag. 11). Op zijn raad doodt hij in een grot een slang, uit wiens lichaam *pusaka*-wapenen voortkomen. Daar vindt hij ook een tooverdoos van zijn vader, die een leger van *jinns* bevat. Uit die doos doet hij een paleis ontstaan, dicht bij *Mĕser*. De vorst van dit rijk, vertoornd omdat *Isabinisa* zich zoo dicht in zijne nabijheid vestigt, eischt, dat hij zijn tooverdoos met zijn leger en zijne *pusaka*-wapens aan hem uitlevert (pag. 22). Dit geschiedt, doch als die

wapens weer in een slang veranderen, wordt de vorst van *Mĕser* zoo bevreesd, dat hij de tooverdoos weer terug laat brengen. *Isabinisa* krijgt in een droom van zijn vader een plant, die hij aan zijne moeder geeft, opdat zij zien kan, hoe het hem gaat (pag. 25).

Nu wordt verhaald, hoe voor *Kumala Sari*, de prinses van *Mĕser*, een *sayĕmbara* wordt gehouden. *Isabinisa* vangt de door *Kumala Sari* omhooggeworpen zakdoek op en wordt daardoor haar echtgenoot (pag. 34). Hij wordt hierdoor in strijd gewikkeld met de andere pretendenten naar hare hand. Achtereenvolgens verslaat hij de vorsten van *Kĕrtas angen*, *Kĕrtas Sĕgara* (pag. 41), *Tarkasama*, *Tarkasana*, *Tarkaludra* en eindelijk *Ujung Sĕngara* (pag. 51). Na *Kumala Sari* gehuwd te hebben, verlaat hij haar weder en komt in *Sĕpanyol*. Daar overtreedt hij het verbod van vorstin *Jukar maneh*, om de *lon-alon* te betreden. Zij wil hem straffen, doch wordt, evenals hare vrouwelijke *patih*, op hem verliefd en huwt hem (pag. 66). Daarna keert hij naar zijne moeder terug (pag. 72). Hij doodt *Danaswara* (pag. 80) en wordt zelf vorst van *Ruslan*, waarop hij zijne drie gemalinnen naar *Ruslan* laat komen.

CLXI. (Cod. 4960 (3)).

[illegible] RADIN SUBROTO.

Het derde gedeelte van dezen bundel bestaat uit een hs. van 113 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter, getiteld *Radin Subroto*. De inhoud is als volgt:

Mokamat, een arme man uit *Bukdat*, ziet dat drie struikroovers, *Radin Mostar*, *Bustam* en *Erman*, de door hen gestolen kostbaarheden in een grot verbergen en hoort, welke woorden zij spreken, om te bewerken, dat de deur van die grot zich opent en sluit. Hiervan gebruik makende, gaat hij zelf die grot in, steelt vele schatten en wordt daardoor rijk. Hij huwt eene dienares *ñahe Salma* en zendt zijn zoon *Brahim* in de leer bij *kyahe Sabrun* (pag. 8). Als daarop zijn rijke broeder *Akmat* ook naar die grot gaat, wordt deze door de roovers verrast en gedood. *Mokamat* haalt het lijk van zijn broeder uit de grot en laat door een blinden kleermaker de beide stukken weer aaneen naaien (pag. 11). De drie struikroovers gaan onderzoeken, wie *Akmat*'s lijk uit de grot heeft gevoerd. De blinde

kleermaker zet op hun verzoek een kruis op *Mokamat's* deur. *Salma* wischt dit echter uit en zet het op de deur van den buurman, die daarop door de roovers gedood wordt. Zij dooden ook den blinden kleermaker, daar zij meenen, dat deze hen bedrogen heeft. Daarop gaan zij naar *Sabrun* en vernemen van hem, dat *Mokamat* de rijkste man is (pag. 15). Zij verkleeden zich als kooplieden en smokkkelen 40 roovers in een kist als koopwaar bij *Mokamat* binnen, maar *Salma* doodt die 40 lieden door kokend water in de kist te gieten. De drie hoofdlieden vluchten. *Mostar* keert in de gedaante van een Hollander bij *Mokamat* terug, maar *Salma* herkent hem en doodt hem met een vergiftigden dolk (pag. 20). Ook *Bustam* en *Erman*, die resp. in de gedaante van een Chinees en een Arabier bij *Mokamat* komen, worden door *Salma* herkend en gedood.

Op pag. 25 begint een nieuw verhaal van den volgenden inhoud: *Agus Awas*, een zeer arme man, vindt een karbau van den vorst van *Bukdat*. Door zich als een *dukon* voor te doen, ontvangt hij als *salabat* 7 *ringgit's* van den herder, die dezen karbau verloren had en die hem er naar vraagt (pag. 29). Later verliest de herder weer een karbau, die ziek achterblijft in het bosch. Een tijger wil hem opeten, maar de karbau zegt, dat hij moet wachten, totdat hij weer beter is. Als de karbau echter beter is, bestrijdt hij den tijger (pag. 32). Een geit besmeert zich met het bloed van den gewonden karbau en zegt, als de tijger hem wil opeten, dat hij reeds met een buffel gestreden heeft en een tijger gedood heeft, wiens kop hij in een put kan zien. De tijger ziet zijn eigen beeltenis in het water weerspiegeld en vlucht [1]). *Agus Awas* ontmoet toevallig den karbau, zegt den herder, waar hij is, en krijgt weer 7 *ringgit's* als belooning (pag. 36).

Nu wordt verhaald, hoe twee hovelingen, *Talka* en *Talke*, den ring der vorstin van *Bukdat* stelen, terwijl zij zich baadt. De vorst, die van den herder gehoord had, dat *Awas* een *dukon* is, eischt van hem, dat hij zegt, waar de ring gebleven is. Als hij dit niet kan, wordt hij gevangen genomen. De vorstin laat hem door *Talka* en *Talke* spijzen brengen (pag. 40). Zij maken uit de woorden van *Awas* op, dat hij hun geheim weet, waarop zij hem uit vrees den gestolen

1) Deze episode komt ook voor in de *Sĕrat Kañcil*, VIII, 15—30.

ring geven. *Awas* raadt hen aan, den ring door een eend te laten inslikken. Daarop zegt hij den vorst, dat die eend geslacht moet worden. De ring wordt gevonden en *Awas* krijgt als loon 200 *ringgit*'s.

Het verhaal gaat nu over tot *Sarip Gasim*, den vorst van *Basara* (pag. 46). De gemalin van dezen vorst bevalt van een aap, die door zijne ouders te vondeling gelegd wordt. Daardoor ontstaat er ziekte en allerlei rampen in *Basara*. Als geen *dukon* de oorzaak hiervan weet te verklaren, laat de vorst van *Basara Awas* ontbieden (pag. 50). Deze komt onderweg bij den *pĕnḍita Sukur wulu*, die hem mededeelt, dat de ziekte in *Basara* veroorzaakt is door de verbanning van den aap en dat deze na 7 maanden eene menschelijke gedaante zal aannemen. Als de vorst dit van *Awas* verneemt, laat hij den aap terughalen (pag. 57). *Awas* noemt hem *Radin Subroto* en hij wordt werkelijk een mensch. Als hij volwassen geworden is, gaat *Subroto* rondzwerven met zijn ḍienaar *Bidur* (pag. 61). Hij komt bij den *pĕnḍita Sukur wulu*, die hem zijn vogel *Locana eman* geeft. Deze verandert in een pijl. *Subroto* ziet, dat een gewonde slang geneest door te schuren langs een boom, die *Sajaratal yaken* heet (pag. 72), waarop hij bladeren van dezen boom verzamelt. Hiermede geneest hij de zieke prinses van *Giling wĕsi*, genaamd *Añjasmani* (pag. 81). Ter belooning geeft haar vader *Bromonoto* haar aan hem tot vrouw. Bovendien volgt hij zijn schoonvader als vorst op onder den naam *Ongko wijoyo* (pag. 86).

Daarop wordt verhaald, hoe *Alkas*, de vorst van *Alap*, van de schoonheid van *Añjasmani* hoort spreken, waarop hij haar laat schaken door zijne broeders *Ambran* en *Imbran* (pag. 89). *Ongko wijoyo* verneemt echter van den *pĕnḍita Sukur wulu*, wie zijne vrouw geschaakt heeft (pag. 93). De *pĕnḍita* geeft hem een wonderpaard (*jaran sĕbranè*) en asch, om als slaapmiddel te gebruiken. *Ongko wijoyo* voert daarop *Añjasmani* terug en doodt *Ambran*, die hem wil tegenhouden (pag. 99). *Alkas* trekt daarop tegen *Giling wĕsi* op, doch wordt ten slotte door *Ongko wijoyo* overwonnen.

CLXII. (Cod. 4960 (5)).

ꦫꦠꦸꦩꦼꦱꦼꦂ RATO MĔSER.

Het vijfde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een

hs., groot 93 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter, van den volgenden inhoud:

In *Mĕser* regeert *Sollan Nahem*, die een zoon heeft, *Abdulabrakman* genaamd. Deze doodt een olifant van zijn vader, die op hol was gegaan (pag. 7). Uit toorn hierover verbant zijn vader hem. Hij ontmoet 3 sterke mannen: een die met bergen werpt, een die boomen uittrekt en een, die een boomstam als hengel gebruikt bij het visschen. Deze 3 personen sluiten zich bij hem aan. Zij komen bij twee *seloman*'s, *Sorong* en *Somorong*, die zijne 3 makkers overwinnen, doch *Abdulabrakman* verslaat hen (pag. 17). Daarna gaan zij naar *Bukdat* en vinden daar in een kist *Abu Tokan*, den dwergenvorst van *Tonggul Kokos*, die daarin opgesloten was door den vorst van *Bukdat*. Nu wordt verhaald, hoe *Abdulabrakman Sĕkar Manek*, de prinses van *Bukdat* bij de *sayĕmbara*, die voor haar uitgeschreven is, tot vrouw krijgt, waarop hij zijn mededinger *Juja Kasan*, den vorst van *Kilan Jali* overwint (pag. 29). Deze vlucht daarop naar *Ambĕsi* en trekt met den vorst van dat rijk op tegen *Mĕser*. *Abdulabrakman* komt zijn vader te hulp, verslaat *Juja Kasan* nog eens en overwint ook den vorst van *Ambĕsi* (pag. 47), waarop hij naar *Bukdat* terugkeert.

Zijne moeder krijgt nog een zoon, *Radin Mokamat* (p. 53). Deze wordt na den dood zijner moeder zoo aangehaald door eene weduwe, dat hij zijn vader aanspoort, haar te huwen. Nadat zij gehuwd is, tracht zij echter *Mokamat* te vergiftigen (pag. 60). Dit mislukt, doordat *Mokamat*'s paard hem telkens waarschuwt. Haar eigen zoon *Sarip* eet van de vergiftigde spijzen en sterft. Nu beweert zij, gedroomd te hebben, dat het vleesch van *Mokamat*'s paard haar van hare ziekte zal genezen (pag. 64). *Mokamat* vraagt verlof, zijn paard nog eens te bestijgen en als hem dit toegestaan wordt, vliegt het met hem de lucht in. Daarop voert zijn paard hem naar *Ĕsam*, waar hij bij de weduwe *Sopĕnyor* in huis komt (pag. 69). Bij de *sayĕmbara* der prinsessen van *Ĕsam* kiest de oudste, *Asiya*, *Radin Brahim* van *Ĕrom*, de tweede, *Sopiya*, *Radin Abdurrakman* van *Sĕrandil*, en de jongste, *Mariya*, kiest *Mokamat*, hoewel deze zich in een geitenvel gestoken had (pag. 78). De vorst van *Ĕsam* krijgt een oogziekte, die alleen door melk van een maagdelijk hert kan genezen (pag. 81). *Mokamat* gaat deze melk met zijn paard halen.

Op zijn terugweg naar *Ĕsam* ontmoet hij zijne beide zwagers, aan wie hij op hun verzoek de melk geeft, maar de vorst geneest toch niet (pag. 86). Eerst als *Mokamat* zelf hem de melk geeft, geneest hij. *Mokamat* verschijnt nu ook in volle wapenrusting en werpt zijne vermomming af. Later wordt hij vorst van *Mĕser*, dat onder zijne regeering zeer bloeit.

CLXIII. (Cod. 4961 (1)).

[illegible] RATO AYABAN.

Het begin van dezen bundel wordt gevormd door een hs., getiteld *Rato Ayaban*, groot 86 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter, van den volgenden inhoud:

Norsewan, de vorst van *Madayen*, zendt zijn *pate Baktak* naar den vorst van *Ayaban*, wien hij *Marpinjun* tot vrouw belooft, als hij zijn schoonzoon *Menak Hamja*, die hem steeds wil bekeeren, kan overwinnen. De vorst van *Ayaban* zendt daarop zijn *pate Gaja Gumĕlar*, om de *posaka*'s van *Amer Hamja* (het zwaard *Kamkam* en de knots *Samadiman*) en *Omar maja*'s wonderzak te stelen (pag. 10). Dit gelukt hem, nadat hij eerst een tijger, een slang en een buffel bestreden heeft. Als *Amer Hamja* bij zijn ontwaken ziet, dat zijne *posaka*'s verdwenen zijn, verdenkt hij *Omar maja* van dezen diefstal en des te meer, als deze weigert, voor hem te verschijnen (pag. 18). Daarom wordt *Omar maja* verbannen. Zijne vrouw *Baktari* wordt door een koopman van *Ayaban* geschaakt en aan den vorst van dat rijk aangeboden (pag. 26). Bij het oversteken van een rivier laat *Omar maja* zijne beide neven, *Omar Sait* en *Omar Sare*, in het water vallen. Zij worden echter gered door een visscher uit *Ayaban*, die hen aan den vorst aanbiedt, waardoor zij met hunne moeder hereenigd worden (pag. 34). *Omar maja* komt op den bodem der zee bij *Kiler*, wiens dochter *Suwarsi* hij huwt. *Kiler* geeft hem een knots, waarmede hij naar *Ayaban* vliegt (pag. 38). Daar ziet hij zijne beide zonen, die hem zijn zak en *Hamja*'s wapenen terugbrengen. Daarop vliegt hij de lucht in en laat een *baringen*-boom op den *kadaton* van *Ayaban* vallen (pag. 47). *Gaja Gumĕlar* bestrijdt hem, doch wordt overwonnen en ook de vorst van *Ayaban* wordt ten slotte door hem verslagen. *Omar maja* wordt daarop zelf vorst met den titel *Wong menak Ayaban*

(pag. 57). Om zich op *Hamja* te wreken, eischt hij, dat deze zich onderwerpt. Dit weigert *Hamja* natuurlijk en nu volgt een strijd, die onbeslist blijft, omdat *Hamja* zijne wapens mist en *Omar maja* al zijne strijdlisten kent (pag. 81). Eindelijk gaan zij samen eten en nu herkent *Hamja*'s dochter *Kuraisen Omar maja* aan zijne tanden. Nu volgt de verzoening. De vorst van *Ayaban* krijgt zijn rijk terug, onder voorwaarde, dat hij aan *Hamja* schatting brengt en aan *Omar maja* zijne vrouw teruggeeft.

CLXIV. (Cod. 4961 (3)).

[illegible] RADIN ABDULKASAN.

Het derde deel van dezen bundel is groot 91 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter, en heet *Radin Abdulkasan*. De inhoud is als volgt:

Abdulkasan, de zoon van *Abdulkadir*, vorst van *Mèser*, weent voortdurend tot zijn achtste jaar toe. Eindelijk maakt *Kyahe Mari* een wonderpaard voor hem, waarmede hij kan vliegen en nu houdt hij op met weenen (pag. 8). Eens vliegt dit paard met hem weg en brengt hem in *Kĕmbang Koneng* bij eene weduwe. De vorst van dit rijk, *Kalantaka* genaamd, laat zijne dochter *Sariwati* zeer streng bewaken op een *panggung*. Zij geeft hem iederen morgen 40 *mĕlaṭi*'s. *Abdulkasan* komt echter met zijn vliegend paard bij haar (pag. 14). De vorst bemerkt dit daaraan, dat zij hem nu slechts 39 *mĕlaṭi*'s aanbiedt en uit toorn laat hij alle bewakers dooden. Dit herhaalt zich 30 maal, maar de 31e maal schaakt *Abdulkasan* haar (pag. 20). Zij komen in het land der mieren, dat door droogte geteisterd wordt. Als *Abdulkasan* door zijn gebed regen doet ontstaan, belooft de mierenkoning hem hulp, als hij die noodig heeft (pag. 24). *Abdulkasan* gaat daarop naar *Mèser* terug, volgt zijn vader op en huwt *Sariwati* (pag. 30).

Nu wordt verhaald, hoe *Mongkar Kara*, de vorst van *Tañjung Biraji*, eischt dat *Abdulkasan Sariwati* teruggeeft. Als dit geweigerd wordt, ontstaat er een strijd tusschen de beide vorsten, waarin *Abdulkasan Mongkar Kara* overwint. Het rijk *Kĕmbang Koneng* wordt aangevallen door *Kala srĕnggi*, den reuzenvorst van *Tambah Bĕḍi* en zijne broeders *Kala Senget* en *Kala Sĕngara* (pag. 50). Als *Abdulkasan*

dit hoort, komt hij zijn schoonvader te hulp. Eerst overwint hij *Kala Sĕngara* (pag. 71). Tegen *Kala Senget*, die hem onzichtbaar van uit de aarde bestrijdt, roept *Abdulkasan* den mierenkoning te hulp. Eindelijk wordt *Kala Srĕnggi* ook door *Abdulkasan* verslagen, nadat hij vernomen heeft, waar zijn verwondbare plek is (pag. 88). Nadat *Sariwati* hare ouders in *Kĕmbang Koneng* opgezocht heeft, keert zij met *Abdulkasan* naar *Mĕser* terug, dat onder zijne regeering een tijdperk van grooten bloei beleeft.

CLXV. (Cod. 4961 (4)).

ꦫꦠꦺꦴꦥꦏꦸꦉꦗꦺꦴ RATO PAKURĔJO.

Het vierde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 70 blz. fol., in Jav. karakter geschreven, getiteld *Rato Pakurĕjo*, van den volgenden inhoud:

Pakurĕjo, de vorst van *Selan*, verdwaalt op de jacht, zoodat hij van zijne vrouw *Ratnati* gescheiden wordt. Tijdens zijne afwezigheid heeft zij eene ontmoeting met *Pah Gaba* (pag. 5). Als de vorst dit later verneemt, laat hij zich van *Ratnati* scheiden en geeft haar aan *Pah Gaba*. Bij eene andere vrouw krijgt *Pakurĕjo* een zoon, die *Radin Samantre* genoemd wordt (pag. 13). Deze komt bij den *pĕṇḍita Arga pora* en huwt zijne dochter *Angrang Sasi*. Als hij met haar naar *Selan* terugkeert, wordt hij aangevallen door *Kanḍang Sworo*, den *pate* van *Kalantaka* (pag. 26). Nadat *Kanḍang Sworo* overwonnen is, valt *Bromosworo*, de vorst van *Kalantaka*, *Samantre* aan. *Kanḍang Sworo* doodt *Pakubumi*, den broeder en *pate* van den vorst van *Selan*, doch wordt zelf gedood door *Mangkubumi*, den tweeden broeder van *Pakurĕjo* (pag. 38).

Nu wordt verhaald, hoe *Sĕmantre* twee zonen heeft, resp. bij eene tijgerin en eene buffelkoe, die zijn sperma hadden gedronken. Deze beide knapen heeten *Solaman* en *Buntaran*. Zij worden opgevoed door eene *jim*. Als zij vernemen, wie hun vader is, gaan zij naar *Selan*, doch *Samantre* houdt hen voor spionnen van *Bromosworo* en laat hen gevangen nemen (pag. 42). Tengevolge daarvan is *Samantre* niet gelukkig in zijn strijd tegen *Bromosworo*, totdat hij eindelijk zijne beide zonen in vrijheid stelt en erkent. *Bromosworo* schaakt *Angrang Sasi* en neemt ook *Solaman* en *Buntaran* gevangen (pag. 62).

Eindelijk roept *Samantre* de hulp van den *pĕṇḍita Argapora* in. Deze geeft hem een pijl, waarmede *Samantre Bromosworo* doodt (pag. 66). *Solaman* huwt daarop *Sĕkar kursi*, de dochter van *Bromosworo* en wordt vorst van *Kalantaka*. *Samantre* volgt *Pakurĕjo* op als vorst van *Selan* met den titel *Paku buwono.*

CLXVI. (Cod. 4961 (5)).

ꦱꦼꦫꦠ꧀ꦫꦠꦸꦭꦸꦩꦤ꧀ RATO LUMAN.

Het vijfde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 104 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter en getiteld: *Rato Luman.* De inhoud is als volgt:

Luman, de vorst van *Kupa,* ontmoet 's nachts een dief, *maleng Caleret,* met wien hij onder den naam *maleng Calorot* gaat inbreken in zijn eigen paleis en daarna bij den *pate.* Daar hoort *maleng Caleret* den *pate* aan zijne vrouw vertellen, dat hij den vorst een vergiftigd scheermes zal geven, opdat hij dan zelf koning zal kunnen worden. Dit vertelt hij aan *maleng Calorot* (pag. 18). Daarop laat *Luman* den *pate* zich zelf scheren met het vergiftigde mes, tengevolge waarvan deze sterft. *Luman* maakt zich aan *Maleng Caleret* bekend en benoemt hem ter belooning tot opvolger van den *pate* met den titel *Duratmaka* (pag. 29).

Nu wordt verhaald, hoe *Bira laksana* de steenen hoort weenen, omdat *Luman* den volgenden dag drie gevaren dreigen (pag. 34). Den volgenden dag doodt *Bira laksana* eerst een witten aap, die den vorst wil bijten, verhindert dan, dat *Luman* vergiftigd wordt door zijne *sĕler* en doodt eindelijk een slang, die den vorst wil bijten (pag. 40). Hij veegt het bloed van de slang van het been van de slapende prinses *Sĕkar Wulan.* Deze meent, dat hij booze bedoelingen met haar heeft en eischt van haren vader, dat deze *Bira laksana* doodt. *Sora laksana,* die het doodvonnis voltrekken moet, doet het volgende verhaal:

Vorst *Roro Kusumo* heeft dorst en wil drinken, maar zijn vogel *kadsekadan* verhindert dit door telkens het blad weg te stooten. Daarom doodt hij dien vogel, doch later heeft hij berouw, als hij bemerkt, dat het water vergiftig was (pag. 46).

Sota laksana, wien daarna opgedragen wordt, *Bira laksana* te

dooden, vertelt hoe *Sarip Gasim*, de vorst van *Ĕsam* zijn tortelduif (*keteran*) doodt, omdat hij meent, dat deze hem niet gewaarschuwd heeft tegen het eten van vergiftigde dadels, maar als het later blijkt, dat die dadels toch niet vergiftigd zijn, heeft hij berouw (pag. 52).

Nu krijgt *dĕmang Kalongsor* bevel, *Bira laksana* te dooden, doch hij laat hem in leven, als *Bira laksana* hem vertelt, hoe de zaak zich toegedragen heeft. Als hij daarna den vorst alles vertelt, verheugt deze zich, als *Bira laksana* nog levend blijkt te zijn. *Bira laksana* wordt daarop *dĕmang* en *Kalongsor tumĕnggung* (pag. 64).

Nu wordt verhaald, hoe de prinses haren gouden armband verliest (pag. 68). De *dukon Kyahe Modin Garuh* moet zeggen, waar deze gebleven is. De bode *Oreb badan*, die hem gaat halen, en die zelf de dief was, bekent hem zijn schuld, omdat hij denkt, dat de *dukon* 't reeds weet. Daarop zegt de *modin*, waar de armband begraven is en krijgt eene belooning (pag. 71).

De vorst van *Sabrang* zendt een buitengewoon groote kalebas aan *Luman* met het verzoek, te raden, hoeveel pitten er in zitten. De *modin* gaat visschen dicht bij het schip van den vorst van *Sabrang* en hoort, hoe deze aan zijne gemalin vertelt, dat er slechts één pit in de kalebas zit (pag. 78). Als de *modin* dit aan *Luman* vertelt, wint deze daardoor zijn weddenschap. Ter belooning krijgt de *dukon* de lading van drie schepen en den titel *Garun bin kĕlleng* (pag. 82). Nu steekt hij zijn huis in brand, na zijne schatten verborgen te hebben, en zegt, dat zijne wichelboeken verbrand zijn, zoodat hij niet meer kan waarzeggen (pag. 84).

Ten slotte wordt verhaald van *Joko Sukono*, den zoon eener arme weduwe (pag. 88). Deze vindt een koe, die zijn vader in het bosch had achtergelaten en biedt deze te koop (pag. 90). Hij ontmoet een engel, die in verschillende gedaanten telkens terugkeert en telkens meer biedt voor de koe (pag. 92). Deze koe wordt eindelijk gekocht door *Amal*, wiens zoon *Sugadah* door zijne beide neven *Sagida* en *Wagida* gedood was (pag. 100). Als *Sugadah*'s lijk drie maal met de staart en de tong van die koe geslagen zijn, herleeft het en zegt, wie zijne moordenaars zijn. Op raad van *nabi Mosa* worden daarop *Sagida* en *Wagida* gedood, terwijl ook *Sugadah* dadelijk daarna weder sterft.

CLXVII. (Cod. 4962 (2)).

ꦫꦢꦶꦤ꧀ꦱꦥꦺꦴꦠꦿ꧈ RADIN SAPOTRA.

Het tweede gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 110 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter. Hoewel het den titel *Radin Sapotra* draagt is het toch een geheel ander verhaal dan de Mad. *Radin Sapotra*, beschreven in Prof. Vreede's Cat. der Jav. en Mad. hss. en dan het Bal. gedicht *Raden Saputra*, zooals blijkt uit de volgende inhoudsopgave:

Suryanata, de vorst van *Tĕgal bringen*, heeft een zoon, *Radin Sapotra* genaamd, die niet huwen wil, waarom hij gevangen gezet wordt. Ook *dewi Kulengsi*, de dochter van *Pañcasadarsa*, den vorst van *Tonggal Malaya*, wil niet huwen en ook zij wordt gevangen gezet (pag. 12). Een *ĕjim sĕlam* ziet *Sapotra* en een *ĕjim kaper* ziet *Kulengsi* in de gevangenis. Zij besluiten hen bij elkaar te brengen (pag. 19). Later voeren zij hen terug, waarop beiden krankzinnig worden van verdriet. Daarop zegt *Pañcasadarsa*, dat hij, die zijne dochter geneest, haar tot vrouw krijgen en vorst worden zal (pag. 28). *Lantaran*, de zoon van een *ĕmban*, gaat met *Kulengsi*'s ring *Sapotra* zoeken. Hij lijdt schipbreuk bij *Tĕgal bringen*, komt met *Kulengsi*'s ring bij *Sapotra* en geneest hem daardoor. *Suryanata* staat toe, dat *Sapotra* de gevangenis verlaat en naar *Tonggal Malaya* gaat (pag. 46). Hij geneest *Kulengsi* door haar haar ring terug te geven. Zij huwt hem. *Pañcasadarsa* geeft *Sapotra* een *jimat* (amulet), voordat hij met zijne vrouw naar *Tĕgal bringen* terugkeert. Onderweg wordt deze door een vogel gestolen en *Sapotra* raakt, dezen vogel vervolgende, van *Kulengsi* gescheiden. Eindelijk doodt hij den vogel en krijgt zijn *jimat* terug (pag. 61). Een tuinman neemt *Sapotra* als zoon aan.

Nu wordt verhaald, hoe *Kĕrtawati*, de dochter van *Pakunengrat*, den vorst van *Arĕng*, eerst niet huwen wil. Na den dood van haren vader kiest zij echter *Kulengsi*, die in mannekleederen en onder den naam *Sapotra* in *Arĕng* gekomen was, tot haren man. Zoo wordt *Kulengsi* vorst van *Arĕng* met den titel *Prabu anom Pakunengrat* (pag. 71). *Kĕrtawati* beklaagt zich herhaaldelijk bij hare moeder, dat haar man wel met haar stoeit, maar niet verder gaat. De pseudo *Sapotra* weet echter telkens redenen hiervoor te bedenken.

De ware *Sapotra* geeft vruchten, goud en zijn *jimat* aan een koopman mede, die handel drijft naar *Arĕng*. Hijzelf gaat niet mede, omdat hij zijn pleegvader moet begraven. Deze vruchten worden door den vorst van *Arĕng* gekocht, die verlangt, dat hun eigenaar naar *Arĕng* komt (pag. 80). Als dit geschiedt, herkent de vorst *Sapotra*, maar deze herkent in hem *Kulengsi* niet. *Sapotra* wordt achtereenvolgens *dĕmang*, *tumĕnggung* en *pate* van *Arĕng*. Eindelijk zegt de vorst, dat hij *Kulengsi* is (pag. 90). *Kĕrtawati* huwt nu *Sapotra*, die in *Kulengsi*'s plaats vorst van *Arĕng* wordt. Daarop keert *Sapotra* met zijne beide vrouwen naar *Tĕgal bringen* terug, waar hij zijn vader opvolgt, terwijl zijn zoon bij *Kĕrtawati*, *Samantre* genaamd, vorst wordt van *Arĕng*.

CLXVIII. (Cod. 4963 (1)).

ꦏꦭꦱꦼꦁꦒꦼꦠ꧀ KALA SENGET.

Het begin van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 143 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter, getiteld *Kala Senget*. De inhoud is als volgt:

Kala Senget, de vorst van *Kwari*, vraagt of er iemand is, die hem overtreft. De koopman *Abu Kabil* zegt, dat hij nog rijker is dan de vorst en bewijst dit door in een tijd, dat er gebrek aan hout is, zijde te stoken (pag. 16). Zijn zoon, *Sabar* genaamd, trouwt met de prinses *Sĕlama*, maar wordt dadelijk na de voltrekking van het huwelijk weder weggezonden. Hij weet echter de prinses toch weer te naderen door zich te verbergen in een gouden bed, dat *Abu Kabil* aan *Sĕlama* aanbiedt (pag. 22). Nadat zij zwanger is geworden, geeft *Abu Kabil* weder een gouden bed aan *Sĕlama*, waarin *Sabar* zich verbergt en zoo weder weg gaat. Als nu blijkt, dat *Sĕlama* zwanger is, staat de vorst toe, dat *Sabar* bij haar intrekt (pag. 33).

Aan *Sombĕr*, den tweeden zoon van *Abu Kabil*, wordt de hand der prinses *Srati* beloofd, als hij haar vinden kan. Hij verbergt zich in den buik van een gouden olifant, dien *Abu Kabil* den vorst aanbiedt (pag. 44). *Kala Senget* laat dezen olifant door zijn zoon, *Omar Sait*, aan *Srati* brengen, die zich in een grot verborgen had. Zoo vindt *Sombĕr Srati* en nadat zij zwanger geworden is, laat zij den olifant, waarin *Sombĕr* zich weder verbergt, naar haren vader terug-

brengen (pag. 52). *Kala Senget* staat toe, als hij ziet, dat *Srati* zwanger is, dat zij *Somběr* huwt.

Nu wordt verhaald, hoe *Omar Sait* de vrouw van *Ěñciq Sale*, genaamd *ñahe Saruni*, verleidt, door haar een kostbaren ring te geven. Hij beslaapt haar zelfs, terwijl haar man naast haar ligt, omdat zij hem tot taak gesteld had, de sterren te tellen, hetgeen zij beweert gedroomd te hebben.

Kala Senget staat toe, dat de geitenhoeder *Sarkělang* een dag en een nacht in zijne plaats koning is, onder voorwaarde, dat hij den volgenden dag zal gedood worden (pag. 82). *Sarkělang* echter laat op den dag, dat hij vorst is, *Kala Senget* dooden, waardoor hij vorst blijft, onder den naam *Kala Senget*. Hij krijgt eene dochter, *dewi Mindari*. Deze wordt krankzinnig, daar zij bezeten is door een daemon.

Nu wordt gesproken van de *santre's Abdurakman* en *Abdurakem* (pag. 93). *Abdurakman* laat zijn broeder *Abdurakem* in een put zakken. Daarin gezeten, hoort *Abdurakem* een duivel vertellen, dat hij de prinses *Mindari* ziek maakt. Nadat een koopman hem uit de put verlost heeft, gaat *Abdurakem* naar *Kwari* en geneest de prinses door den duivel, die haar bezat, te bannen. *Abdurakem* huwt *Mindari* en wordt vorst van *Kwari*. Laat komt zijn broeder *Abdurakman* bij hem (pag. 111). Als hij hoort, hoe *Abdurakim* vorst geworden is, gaat hij ook in dezelfde put zitten, in de hoop, dat hij ook vorst zal worden, doch de duivel, die uit *Mindari* gedreven is, sluit de put af, waardoor *Abdurakman* sterft (pag. 120).

Ten slotte wordt verhaald, hoe *Abu Takab*, de broeder van *Abu Kabil*, zijne dochter *Saripati* ten huwelijk geeft aan zijn armen buurman *Saleman*, van wien hij groote verwachtingen heeft. *Saleman* drijft echter eerst ongelukkig handel met het geld van zijn schoonvader. Hij koopt een geborduurde *sampèr* voor 1000 *ringgit*'s. Hiermede gaat hij naar *Ěrom*, omdat de prinses *dewi Rati*, die ziek is, alleen door een ongedragen *sampèr* kan genezen (pag. 130). *Saleman* ruilt de *sampèr* in tegen een tortelduif van den vorst, hoewel deze hem 2000 *ringgit*'s bood voor zijn *sampèr*. Zijn schoonvader keert vertoornd terug, doch *Saleman* krijgt van zijn tortelduif een schip met bemanning en lading. Als hij hiermede naar *Kwari* terugkeert, begroet zijn schoonvader hem weder met vreugde.

CLXIX. (Cod. 4963 (2)).

ꦪꦗꦶꦠ꧀ꦕꦭꦏ꧈ Yajit Calaka.

Het tweede gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 118 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter, getiteld *Yajit Calaka*. De inhoud is als volgt:

Dewi Kuraisin, de vorstin van *Añjĕrat*, krijgt een zoon, dien zij *Mokammad Hanapiya* noemt (pag. 4). *Ali* doodt den losgebroken olifant van *Sriyat*, den vorst van *Bandar Alam*, en krijgt ter belooning de prinses *Ambar Wulan* tot vrouw. Daarna staat hij *Surya alam*, den vorst van *Ĕsam*, bij tegen den *buta*-vorst *Kidam dahu* en krijgt ter belooning voor het verslaan van dezen vorst de prinses *Rangsang Sari* tot vrouw.

Nu wordt verhaald, hoe *Mokammad Makawiya* (*Moáwia*) aanspoort, te huwen (pag. 39). Deze weigert eerst, omdat hij bevreesd is, een kind te krijgen, dat een vijand van *Mokammad* en zijn geslacht zal zijn. Daarop raadt *Mokammad* hem aan, eene oude vrouw te huwen. Deze wordt echter toch zwanger. *Ambar Wulan* krijgt bij *Ali* een zoon, *Ibrahim Sadar*, en ook *Rangsang Sari* bevalt van een zoon, dien zij *Kasan Basari* noemt. De vrouw van *Makawiya* wordt weder jong en baart *Yajit Calaka* (pag. 44). Als *Mokammad* op het punt is te sterven, zegt *Angsar*, dat hij hem wil slaan, omdat de profeet hem tijdens den slag van *Lakad* geslagen had. Als *Mokammad* zich hiertoe ontbloot, kust *Angsar* zijn navel (pag. 49). *Mokammad* sterft, na zijne opvolgers tot *Ali*'s kleinzonen toe aangewezen te hebben (pag. 52). Van *Osman* wordt verhaald, hoe hij zijne dochter *Asiya* dood geeselt wegens overspel, waardoor zij toch in den hemel komt. *Mokammad*, de zoon van *Omar*, vraagt hem een *disa*, waarop *Osman* aan zijn secretaris *Marwan* beveelt, hem er twee te geven (pag. 56). *Marwan* schrijft echter op den *piyagĕm* onzin. Als *Mokammad* dit bemerkt, staat hij tegen *Osman* op (pag. 59). *Kasan* en *Kosen* staan *Osman* bij tegen hem, doch *Mokammad* vermoordt *Osman* (pag. 64). *Ali* doodt daarop *Mokammad* en wordt *kalipa*. *Yajit* wil ook *Ali* uit den weg ruimen en beraadslaagt hierover met *Marwan* (pag. 66). Deze maakt, dat *Abdurakman*, de dienaar van *Ali*, verliefd wordt op *Mahiya* (pag. 70). Zij eischt van hem, dat *Abdurakman Ali* doodt.

Hij doet dit (pag. 73). Daarop dooden *Kasan* en *Kosen Abdurakman* en *Mahiya*. *Kasan* wordt *kalipa* (pag. 76). *Yajit* wint verscheidene vorsten, o. a. dien van *Ambèsi*, door geschenken voor zich (pag. 77). Na *Kasan's* dood wordt *Kosen kalipa* (pag. 79). Hij vraagt *Sari Banon*, de dochter van *Abas*, ten huwelijk. Zij wordt ook door *Yajit* gevraagd (pag. 80). *Makawiya* raadt zijn zoon tevergeefs af, iets tegen den kleinzoon van den profeet te ondernemen. Hij sterft (pag. 82). *Sari Banon* huwt met *Kosen* (pag. 84). *Yajit* noodigt *Kosen* uit, zich aan hem te onderwerpen en trekt, als deze dit weigert, tegen hem op. *Kosen* sneuvelt (pag. 96). *Yajit* levert zijn hoofd aan *Ummi Salama* uit, onder voorwaarde, dat zijn naam vermeld wordt in de *kotba* (pag. 99). *Ummi Salama* zendt een gelen *jin* naar *Mokammad Hanapiya*, om hem mede te deelen, dat *Kosen* gesneuveld is (pag. 102). *Mokammad Ḫanapiya* gaat daarop met *Omar maja* naar Arabië, om *Kosen's* dood te wreken (pag. 106). Hij haalt ook *Ibrahim Sadar* en *Kasan Basari* af. *Mokammad Hanapiya* verslaat *Yajit Calaka* (pag. 116). *Jabraïl* voert hem naar de grot *Mahrepat* en *Omar maja* naar de grot *Jabal Kap*, waar hij tot den dag der opstanding zal blijven.

CLXX. (Cod. 4964 (2)).

ꦫꦠꦺꦴꦧꦿꦁꦒꦸꦤ꧀ RATO BRANGGUN.

Het tweede gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 40 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter, getiteld: *Rato Branggun*. De inhoud is als volgt:

Branggun, de vorst van *Arkiya*, valt *Mokammad* aan, omdat hij gehoord heeft, dat deze nog machtiger is dan hij. *Ali* verslaat hem (pag. 25) en zijn zoon *Sèntara* volgt hem op. Nu volgt de geschiedenis van den koopman *Indrus*, die zich veel laat voorstaan op zijne slimheid (pag. 32). Hij wordt echter bedrogen door de schoone *Aju patma*. Als hij op haar verliefd wordt, geeft zij zich uit voor *Maryam*, de dochter van den *pangolo*. *Indrus* huwt *Maryam*, doch is teleurgesteld, als hij ziet, hoe leelijk zij is. Op aanraden van *Aju patma* houdt hij iederen avond een drinkgelag, waardoor hij het avondgebed van zijn schoonvader stoort. Vertoornd hierover, laat deze zijne dochter van hem scheiden en zoo krijgt *Indrus* den bruidschat van 100 *ringgit's* terug.

CLXXI. (Cod. 4964 (3)).

[illegible] PAKO JAGAT.

Het derde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 70 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter, getiteld *Pako Jagat.* De inhoud is aldus:

Odĕran, de prins van *Erak*, doet niets anders dan dieren teekenen, zoodat hij zelfs verzuimt, zijn opwachting bij zijn vader te maken. Vertoornd hierover vervloekt de vorst van *Erak*, *Montaga* genaamd, zijn zoon, tengevolge waarvan deze in een varken verandert (pag. 2). In deze gedaante wordt hij gewond door *Agus Moṇḍu.* Zijn harpoen blijft in de wond steken. Als niemand zijn zoon genezen kan, belooft *Montaga* eindelijk de hand zijner dochter *Sĕkar Kamoneng* aan dengene, die hem geneest (pag. 8). *Agus Moṇḍu* slaagt erin, waarop *Odĕran* weder in een mensch verandert. *Agus Moṇḍu* huwt daarop *Sĕkar Kamoneng* (pag. 18). Zij krijgen een zoon, *Kacong lelet*, die zooveel eet, dat zij trachten, hem uit den weg te ruimen. Als zij eerst een boom op hem laten vallen, komt *Kacong lelet* met dien boom weer thuis (pag. 23) [1]). Ook nadat hij in een put gevallen is en deze daarop dicht gestopt is, komt *Kacong lelet* er weer uit. Nu ziet hij echter in, dat men hem wil dooden en verlaat daarom zijn huis. Hij doodt een *buta*, wiens pleegdochter *Iris* hij huwt. Daarna komt hij in *Cĕmpa* en doet daar boete (pag. 35). De prinses van dat rijk, *Mayang Raras* genaamd, wordt ten huwelijk gevraagd door *Odĕran*, die met den titel *Pako Jagat* zijn vader opgevolgd is als vorst van *Erak* (pag. 42). Als zij weigert, trekt *Pako Jagat* tegen haren vader, *Sakĕṭe* genaamd, op en overwint hem bijna. Nu droomt *Mayang Raras*, dat iemand haren vader zal bijstaan, wiens portret zij bij haar ontwaken werkelijk vindt. *Sakĕṭe* gaat hem zoeken en vindt hem in *Kacong lelet* (pag. 61). Als deze daarop *Pako Jagat* bestrijdt, komt *Montaga* tusschenbeiden en zegt, dat *Pako Jagat* de oom is van *Kacong lelet.* Daarop huwt *Pako Jagat Mayang Raras* en keert met haar naar *Erak* terug.

---

1) Deze episode komt ook voor in het verhaal van den gulzigaard. Zie Verh. Bat. Gen. LVI, 3e stuk, p. 7 (Tont. tekst) = pag. 12 (vert.), pag. 33 (Bar. tekst) = pag. 38 (vert.) en pag. 64 (Sang. tekst) = pag. 67 (vert.).

CLXXII. (Cod. 4964 (4)).

RATO BARJUN.

Het vierde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 67 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter en getiteld *Rato Barjun*. De inhoud is aldus:

Barjun, de vorst van *Tupa*, verbant zijne zuster *dewi Jarmani*. Zij huwt *Agos Srakat* en krijgt bij hem een zoon, *Mohajir* (pag. 7). Deze doodt reeds als knaap een tijger. Hij krijgt twist met den herdersjongen *Abu Lakap*, overwint hem en neemt hem tot dienaar. Samen nemen zij de buffels der dorpsbewoners af en verslaan hen, als zij hen komen bestrijden (pag. 16). Als *Barjun* hoort, dat zijne onderdanen door twee herders bestolen zijn, wil hij hen dooden, doch hij droomt, dat *Mohajir* zijn neef is. Dit blijkt zoo te zijn en *Barjun* neemt de beide knapen als zoon aan (pag. 24). Later verslaat *Mohajir* den vorst van *Yaman* en wordt zelf koning onder den naam *Rato Hab* (pag. 36). Hij wordt zeer machtig en huwt *Ragasmara*, de prinses van *Kebar*. De profeet *Ĕnoh* hoort van hem en wil hem bekeeren tot den godsdienst van *Ibrahim*. Als *Hab* dit weigert, ontstaat er droogte in *Yaman* (pag. 46). *Hab* zendt zijn zoon *Imram* naar Arabië, om regen te vragen. Van 3 wolken kiest hij den zwarte, doch door deze wordt *Yaman* verwoest en *Hab* komt om (pag. 52).

Ook *Suddät* is een machtig vorst, die zich niet wil laten bekeeren door *Ĕnoh*, doch zelf een hemel sticht, waarin de dochters zijner vazallen de *bidadari*'s zijn. De engelen *Israil* en *Rekol Akmar* komen echter tot hem, dooden hem en verwoesten zijn hemel.

CLXXIII. (Cod. 4964 (5)).

NABI SALEMAN.

Het vijfde deel van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 84 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter, getiteld: *Nabi Saleman*. De inhoud is als volgt:

Dahut, de vorst van *Mĕser*, wordt verliefd op zijne tante *dewi Wuryan*. Hij zendt zijn oom, *Eman Tabut*, tegen den vorst van *Kopa* in de hoop, dat hij zal sneuvelen, maar *Eman Tabut* overwint

den vorst van *Kopa*. *Dahut* vraagt daarop *Eman Tabut*, of hij *Wuryan* aan hem wil afstaan, doch hij weigert (pag. 8). Kort daarna sneuvelt *Eman Tabut* in den strijd tegen de *Kapèr*'s. *Wuryan* wil *Dahut* ook daarna niet huwen, doch stemt toch eindelijk toe onder voorwaarde, dat haar zoon een profeet en machtig vorst zal zijn, die de taal der dieren verstaat (pag. 14). *Dahut* huwt haar, na door *Eman Tabut* in zijn graf en door *Allah* vergeven te zijn. Zij krijgen een zoon, wien bij zijne geboorte alle ledematen ontbreken (pag. 18). Eerst als *Dahut*, *Wuryan* en de hofbeambten naar waarheid zeggen wat zij denken, krijgt hij ledematen. Zijne ouders noemen hem *Saleman* (pag. 20). Reeds als knaap onderscheidt hij zich door de wijsheid van zijn oordeel in rechtszaken: als eene vrouw door vier mannen, die zij afgewezen had, beschuldigd wordt van overspel met een hond, bewijst *Saleman* hare onschuld door op de elkaar tegensprekende getuigenissen der 4 mannen te wijzen. *Saleman* volgt *Dahut* op, nadat hij 20 vragen opgelost heeft en nadat gebleken is, dat een ring hem past, dien hij door middel van *Jabrail* van *Allah* heeft gekregen (pag. 36). *Saleman* wordt hoogmoedig, omdat hij over alle dieren van het woud heerscht. Hij wil alle visschen voederen, maar een engel neemt de gedaante van een visch aan en deze eene visch kan niet verzadigd worden door de spijzen, die *Saleman* voor alle visschen bestemd had (pag. 42). De koning der mieren vindt bij *Saleman* geen gehoor, als hij zich komt beklagen, dat zijne onderdanen door de olifanten vertrapt zijn. Als echter kort daarna *Saleman* door een insect in het oor wordt gestoken, blijkt alleen de mierenkoning *Saleman* te kunnen genezen. Nu krijgt deze verlof, zich op de olifanten te wreken, hetgeen hij doet, door een kuil te graven, waarin de olifanten vallen (pag. 49). Zooals men weet, komt deze geschiedenis ook voor in de Maleische *hikâyat Pĕlanduk Jinaka* [1]).

Saleman hoort, dat van alle dieren alleen de specht nog niet zijne opwachting bij hem gemaakt heeft. Hij laat hem bij zich komen en verneemt van hem, dat *Bulki* zeer schoon is (pag. 52). *Bulki* wordt door *Saleman*'s *jim*'s met haar rijk *Sana* naar *Mĕser* gevoerd, waar *Saleman* haar huwt, na haar bekeerd te hebben tot den *Islam* (pag. 61).

---

1) Editie 1885, pag. 76—88. Zie het referaat van dr. Brandes in T. I. T. L. en Vk. XXXVII, pag. 63 en vgl. *Tapĕl Adam*, ed. Batavia, p. 149—150.

Hij staat haar toe, een sprinkhaan op te eten, die zijn toevlucht bij hem gezocht had, doch haalt zich hierdoor *Allah*'s toorn op den hals. De *jim Astarko* steelt zijn ring en wordt nu voor *Saleman* aangezien, terwijl deze verbannen wordt (pag. 65). *Saleman* komt in dienst bij een visscher, wiens dochter hij huwt. Intusschen laat *Astarko Saleman*'s ring in zee vallen, uit schrik, omdat hij den *Jabur* hoort voorlezen. De ring wordt door een visch ingeslikt, die door *Saleman* gevangen wordt. Zoo krijgt deze zijn ring terug (pag. 72). Nu herkennen allen hem weer. *Astarko* wordt gevangen genomen, doch later weder bevrijd, om een moskee te bouwen (pag. 78). *Saleman* sterft in staande houding, zoodat zijne onderdanen eerst niet weten, of hij reeds gestorven is of nog leeft. Eerst als de mierenkoning den grond, waarop hij staat, ondergraven heeft, valt *Saleman* en nu blijkt het, dat hij dood is. Zijn lijk wordt door de vorsten der *jim*'s en der winden naar een onbewoond eiland gevoerd, waar het in een grot begraven wordt.

CLXXIV. (Cod. 4964 (6)).

ꦗꦿꦒꦤ꧀ꦩꦺꦴꦱꦏꦏ. JRAGAN MOSAKAKA.

Het zesde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs., dat goed geschreven is in Jav. karakter, groot 54 blz. fol., getiteld *Jragan Mosakaka*. De inhoud is als volgt:

De koopman *Mosakaka*, die in *Koṭaringen* woont, is zeer rijk, doch heeft geen kind. Daarom verricht hij *tapa* (pag. 2). Dientengevolge krijgt hij een zoon, dien hij *Sapie* noemt, maar wordt tegelijk arm. Hij gaat naar den koopman *Kruweng* in *Paṇḍan*, die hem eerst niet herkent (pag. 6). Als hij hem echter herkent, zendt *Kruweng* 20 *ringgit*'s aan *Mosakaka*'s vrouw. Terwijl *M.* in *Paṇḍan* is, landen 10 van zijne 50 schepen daar aan. Zoo krijgt *Mosakaka* een deel zijner schatten terug (pag. 10). Naar *Koṭaringen* teruggekeerd, krijgt hij aanbiedingen van den *pangolo*, den *jaksa* en den *pate*, doch hij wil niets aannemen. Hij gaat met zijn zoon *Sapie* zwerven en vindt een buidel geld, dat zij onder de armen verdeelen. Deze buidel vult zich echter telkens weder, als er tegen getikt wordt. Dit komt den vorst ter oore, als *Sapie* het meest biedt op de vogel-

nesten [1]), diè de vorst verpacht. Hij belooft *Sapie* de hand zijner dochter *Maryani*, als hij zijn buidel aan hem wil afstaan (pag. 24). Nadat *Sapie* dit echter gedaan heeft, weigert *Maryani*, hem te huwen. Hetzelfde geschiedt, als *Sapie* weder een dergelijken buidel heeft gevonden, waarmede hij de opbrengst van de *pasar* en de havens pacht voor 1000 *reyalen*, die hij uit zijn buidel haalt door er tegen te kloppen (pag. 29). Weder verlangt *Maryani* den buidel, doch als zij hem heeft, weigert zij opnieuw, *Sapie* te huwen. Beschaamd hierover gaat *Sapie* *tapa* verrichten en verkrijgt daardoor van een engel hemelsche vruchten, waarmede hij oude lieden weer jong kan maken (pag. 36). De vorst wil deze van *Sapie* koopen, doch *Sapie* verkoopt hem in plaats daarvan andere vruchten, die oud en leelijk maken. Hij wil den vorst, zijne gemalin en *Maryani* alleen dan weder jong en mooi maken, als hij *Maryani* gehuwd heeft (pag. 42). Dit geschiedt. *Sapie* huwt *Maryani* en volgt zijn schoonvader op als vorst van *Koṭaringen* onder den naam *Bratagama*. Hij krijgt bij *Maryani* een zoon, *Radin Sudera* (pag. 49). Als staaltje van *Bratagama*'s strenge rechtvaardigheid wordt het volgende verhaald: *Sudera* overrijdt bij ongeluk een kalf. Als *Bratagama* dit verneemt, doordat de koe stoot tegen den bel van hen, die zich over iets te beklagen hebben, beveelt hij, dat het overreden kalf in den wagen moet gezet worden en dat *Sudera* op de plaats moet gaan staan, waar het kalf overreden is. Als de paarden echter deze plaats naderen, blijven zij stilstaan en het overreden kalf wordt weer levend.

CLXXV. (Cod. 4959 (4)).

DUNGENGA OṚENG DISA.

Het vierde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 92 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter, getiteld: *Dungenga oreng disa* (verhaal van dorpsbewoners). Het bevat verschillende dorpsverhalen:

1. De vader van *Cĕneng* wil zijne dochter alleen aan iemand, die veel geduld toont, ten huwelijk geven. *Jarangan* komt bij hem en

1) Hiermede zijn blijkbaar de eetbare vogelnesten bedoeld, die in Borneo en Java een belangrijk handelsartikel uitmaken.

moet den *Ĕntol anom* voorlezen. Daar hij niet lezen kan, stoot hij slechts onsamenhangende klanken uit, hetgeen toch mooi wordt gevonden (pag. 5). Zijn aanstaande schoonvader noodigt hem uit, te blijven slapen, hetgeen hij doet, niettegenstaande hij buikpijn heeft. Dit geeft aanleiding tot allerlei smerigheden, waarop hier niet nader ingegaan wordt. Ten slotte huwt *Jarangan Cĕneng* en zij krijgen een zoon *Sangaran*. Ook na zijn huwelijk wordt *Jarangan*'s geduld nog door *Paq Cĕneng* op de proef gesteld: terwijl hij op het land aan het werk is, eten zijne schoonouders alles op, zoodat hij hongerig thuiskomende niets vindt (pag. 13). Hij zegt er niets van, maar verkoopt de koeien van zijn schoonvader, die ook hierin berust. Later verbergt *Paq Cĕneng* zich op het land in een zak en laat zich zoo door zijn schoonzoon naar huis dragen. Als hij dit nog eens doet, laat *Jarangan* den zak met zijn schoonvader erin telkens vallen (pag. 21). Bij eene andere gelegenheid gaan zij samen visschen, waarop *Paq Cĕneng* een grooten visch, door *Jarangan* gevangen, afneemt, maar deze zegt, dat hij dien visch weer in 't water moet werpen, om de andere visschen te vangen.

Sangaran huwt met *Cobik*. Eenige onkiesche bijzonderheden gaan wij hier stilzwijgend voorbij. Zij krijgen een zoon *Bangket* (pag. 31). Deze begraaft spijzen en zegt dan, dat een vogel hem mededeelt, dat hij moet graven, om spijzen in den grond te vinden. Zoo doet hij de vrouw van zijn leeraar gelooven, dat hij de taal der dieren kent. Later laat hij den vogel haar tot echtbreuk aansporen. Als zij later ook met een anderen leerling van haar man echtbreuk pleegt, wordt het schuldige paar door *Bangket* gedood, die daarop nog door zijn meester geprezen wordt (pag. 42).

2. Nu volgt een verhaal van *Sala*, *Sale* en hunne zusters *Suma* en *Sumi*. *Sale* is zeer arm. Hij gaat hout kappen, en wordt daarbij zoo door de muskieten gestoken, dat hij hun koning uitdaagt, hem dadelijk te dooden. Deze heeft daarop medelijden met hem en geeft hem een kist vol kostbaarheden. Als echter zijn rijke broeder *Sala* met hetzelfde doel naar het bosch gaat, krijgt hij van den muskietenkoning een kist gevuld met wespen (pag. 51). De arme *Sumi* wordt door hare rijke zuster *Suma* van diefstal verdacht. Daarop gaat zij naar een *dukon*, die haar ook rijk maakt (pag. 54).

3. Ten slotte de geschiedenis van *Guna Alibasa*. Deze temt een

wonderpaard (*jaran sĕbranè*), dat veel schade aanricht op de markt, door het eerst eene vrouw te geven, het daarna te zadelen en eindelijk te berijden, zeggende, dat het zoo schooner is dan ongezadeld en zonder berijder (pag. 62). Nu wordt verhaald, hoe de koopman *Santre pĕrjuridan*, als hij gaat handeldrijven, zijne vrouw een *dalima* geeft, aan welke zij zien kan, hoe het hem gaat. Hij blijft lang weg en intusschen komt een ander koopman zeggen, dat hij dood is. Zijne vrouw, *ñahe Patĕmon*, gelooft het niet, omdat de plant nog welig bloeit, maar vraagt toch ook *Guna Alibasa* om raad. Als deze zegt, dat het niet waar is, weigert *ñahe Patĕmon* den koopman te huwen. Uit wraak zendt deze vier personen, om *Guna Alibasa* te dooden, doch deze personen dooden elkander. *Guna Alibasa* gaat daarop *tapa* bedrijven. Zijne vrouw krijgt een zoon, *Kakkula* genaamd. Deze gaat, als hij volwassen geworden is, zijn vader zoeken (pag. 70). Hij komt bij *Kyahe Prajan*, wiens *langgar* verwoest is. Geen zijner leerlingen kan hem herstellen, doch *Kakkula* slaagt er in door middel van een tooverzweep, die hij van den bliksem ontvangen had, nadat deze door hem uit een boom verlost was (pag. 77). Ter belooning krijgt hij *Sare Rasa*, de dochter van *Kyahe Prajan*, tot vrouw. Deze wordt, als *Kakkula* met haar op reis gaat, terwijl *K.* water zoekt, door den vorst van *Java* geschaakt, doch *Kakkula* dringt in de gedaante van een bedelaar tot haar door en voert haar door de lucht terug (pag. 84). *Kakkula* volgt zijn schoonvader op en wordt zelf *Kyahe Prajan*. Bij hem komt de boschduivel *Sarap* als leerling. Deze twist zoo met de andere leerlingen, dat hij eerst weggejaagd wordt en als hij weer terugkeert, gedood wordt. Zijn bloed verandert in witte kippen, die de leerlingen lastig vallen, totdat zij met *Kyahe Prajan* hen opeten. Als nu *Sarap*'s moeder vraagt, waar hij is, antwoordt hij uit den buik van *Kyahe Prajan* en zijne leerlingen, die sedert door den duivel in verzoeking gebracht worden, maar er tegen bestand blijken te zijn.

CLXXVI. (Cod. 4963 (5)).

[Javanese script] DUNGENGA ORENG ANDIH ANAH KONDUR.

Het vijfde gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs.,

groot 100 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter. Uit den titel blijkt, dat het een verhaal bevat van iemand, die een kalebas tot kind heeft. De inhoud is als volgt:

Aju Marsi van *Mĕser* krijgt een kind met een hoofd als een *konḍur* (kalebas), zonder armen. Hij gaat uit visschen met een fuik om zijn hals gebonden, daar hij geen handen heeft, om die vast te houden (pag. 3). In die fuik vangt hij den bliksem, die hem een *aji* (tooverspreuk) leert, om visschen te vangen. Zijne moeder vraagt *Jalahu* en andere meisjes voor hem ten huwelijk, maar allen weigeren, omdat hij zoo leelijk is. Nu vraagt zij de prinses *Kananga* ten huwelijk, die ook weigert (pag. 11). Om zich te wreken, wendt *Konḍur* de *aji*, die hij van den bliksem gekregen heeft, tegen de prinses *Malaṭe* aan, waardoor zij haar bad niet kan verlaten. De vorst belooft haar tot vrouw aan hem, die haar zal verlossen. *Konḍur* bevrijdt haar, maar de vorst verbreekt zijne belofte (pag. 21). Als hij haar echter ook nog van eene ziekte genezen heeft, krijgt *Konḍur* verlof, *Malaṭe* te huwen, waarin zij toestemt, nadat hij in een schoonen jongeling veranderd is. *Konḍur* krijgt nu den titel *Radin Samantre* (pag. 37). *Kananga* en hare zuster *Cĕmpaka* krijgen ook ieder een *konḍur*-vrucht, maar deze verandert tot haar spijt niet in een mensch. Een voedster vertelt haar het volgende verhaal:

Mesdar en zijne vrouw *Mestri* zijn zoo arm, dat een *pĕnḍita* medelijden met hen krijgt. Daarom neemt hij de gedaante van een schildpad aan en laat zich door *Mesdar* vangen (pag. 42). *Mesdar* laat de schildpad, die als een mensch kan praten, voor geld zien. Hij verhuurt de schildpad later aan een *kalebun*. Deze verhuurt hem weder aan den *mantre*, die hem op zijn beurt aan den *badana* verhuurt (pag. 50). De *badana* verhuurt de schildpad aan den *pate* en deze staat hem af aan den vorst *Eklas*. De vorst geeft echter geld aan hen, die de schildpad komen zien, waardoor hij arm wordt. Op raad van de schildpad gaat hij naar *Kĕmbang Koneng*, om wilde dieren te verkoopen. Onderweg ontmoet hij o. a. een kapel, een kat, een slang en een zeeroover, die met hem medegaan (pag. 60). Hij verkoopt alle dieren voor 15000 *ringgit*'s, doch is zoo onvoorzichtig, terwijl hij ziek is, de verkoopsom door den zeeroover te laten ontvangen. Deze doet, alsof hij zelf *Eklas* is, int den verkoopsom en laat *Eklas*, dien hij voor een krankzinnige uitgeeft, gevangen nemen,

terwijl hijzelf wegvaart. De schildpad komt echter *Eklas* te hulp. Hij laat de prinses *Suwarsi* bijten door de kat en de slang (pag. 73). Daarna geneest *Eklas* haar en krijgt haar ter belooning tot vrouw (pag. 82), na gezegd te hebben, dat hij de vorst is. Nu vaart hij naar zijn land, ontmaskert den bedrieger en laat hem gevangen nemen en dooden (pag. 95). Bij *Suwarsi* krijgt hij een zoon, *Sokriya* genaamd.

CLXXVII. (Cod. 4964 (7)).

ꦏꦺꦴꦩ꧀ꦧꦁꦲꦧꦶꦤꦺꦠꦺꦏꦺꦴꦱ꧀ KOMBANG ABINE TEKOS.

Het zevende gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 99 blz. fol., getiteld *Kombang abine tekos*, goed geschreven in Jav. karakter. De inhoud is als volgt:

Een hengelaar vangt een mossel, die een *kombang* (hommel) had ingeslikt. Deze *kombang* spreekt tot den visscher uit den buik van de mossel (pag. 2). De visscher laat nu de mossel, die als een mensch kan spreken, voor geld zien. Als de vorst het hoort, geeft hij den visscher 100 *ringgit's*, waarmede hij handel drijft en rijk wordt. Hij krijgt een zoon, *Abdul Aripin* (pag. 8). Deze mag alleen trouwen met een meisje, dat zooveel weegt als 1000 *kate*'s goud. Hij vindt haar in *Sabiya*, de dochter eener weduwe, die alleen mag trouwen met iemand, die de zoon eener muis is, doch de gedaante van een mensch heeft. Na al zijn geld te hebben uitgegeven voor het zoeken, vindt hij eindelijk den zoon van den *kombang* en de muis (pag. 12). Hij sluit hem op en huwt *Sabiya*. Terwijl *Abul Aripin* in Java handel drijft, komen *Basar*, *Sadar* en *Samah* bij zijne vrouw, om overspel met haar te bedrijven. Zij laat hen allen kort na elkaar komen, maakt hen dronken en castreert hen (pag. 18). Om zich te wreken, klagen zij *Abdul Aripin* van diefstal aan. Zij overtuigen den *jaksa*, die *Abdul Aripin* zijne winkels ontneemt. Nu komt *Sabiya* in manskleederen naar *Java* en bewijst, dat de drie mannen dieven zijn, door hare verklaring, dat zij gecastreerd zijn. Daarop krijgt *Abdul Aripin* al zijne bezittingen terug. Zij krijgen eene dochter *Norengsi* (pag. 26). Deze huwt met den herdersknaap *Pĕndara*, die beweert, dat hij mooi kan *ngaji*, doch door allen wordt uitgelachen. Nu wordt verhaald, hoe een bultenaar zijn bult verliest door den zoon van een *setan*. Hij wordt *kyahe* en krijgt 3 leerlingen: *Durakman*,

Durakem en *Abdulkadir* (pag. 34). Zij zijn allen verliefd op de dochter van hun leeraar. *Durakem* ziet door een tooverbril, waarmede hij alles op een grooten afstand kan zien, dat zij gestorven is. Daarop gaan zij met een wonderzadel van *Durakman*, waarmede men in korten tijd groote afstanden kan afleggen, tot haar. *Abdulkadir* maakt haar weer levend door haar te slaan met een tooverzweep. De vraag, wie van de 3 leerlingen haar nu tot vrouw krijgt, wordt aan den lezer overgelaten (pag. 46).

Nu begint een nieuw verhaal. De vorst van *Ĕrom* heeft 4 dochters: *Kunawang*, *Kĕnanga*, *Cĕmpaka* en *Mĕlaṭe*. Hij gaat handel drijven en vraagt aan zijne 3 jon'gste dochters, wat hij voor haar mede zal brengen. *Kunawang* vergeet hij eerst, doch later zegt zij, dat zij de bloem *Tanotkatot* wil hebben. Dit blijkt de naam van den prins van *Pagĕdangan* te zijn (pag. 52). Als de vorst van *Ĕrom* tot hem komt, laat deze hem gevangen nemen en stelt hem eerst in vrijheid, na te hebben laten onderzoeken of *Kunawang* schoon is. Vertoornd hierover wil de vorst *Kunawang* dooden (pag. 60). Hare zusters willen dit niet, doch dooden in hare plaats een dier. *Kunawang* doorsteekt zich zelf en de vorst laat haar lichaam in zee drijven (pag. 65). De kroonprins van *Pagĕdangan* vindt haar, maakt haar weder beter en huwt haar. Later verdenkt hij haar van overspel met den vorst van *Pañengsengan*, dien hij doodt (pag. 75). Daarop doorsteekt *Kunawang* zich weder, doch blijft toch in leven. Zij wordt in zee geworpen en krijgt een zoon, *Lembang Sagara*. De kroonprins staat op het punt, te huwen met *Kulengsi*, de prinses van *Kĕmbang Koneng* (pag. 80). Hij ziet echter *Lembang Sagara* en hoort, dat *Kunawang* nog leeft. Daarop weigert hij, *Kulengsi* te huwen en huwt hij *Kunawang* (pag. 88). Haar vader lijdt schipbreuk en komt bij haar bedelen. Als hij haar herkent, neemt hij *Lembang Sagara* mede en deze wordt nu vorst van *Ĕrom*.

CLXXVIII. (Cod. 4964 (8)).

ꦏꦺꦴꦧꦺꦴꦱ꧀ \ Kobos.

Het achtste gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 67 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter, getiteld:

Dungenga oreng gunongan añama Koros e nagara Rabajate. De inhoud is als volgt:

Eene weduwe in *Rabajate* heeft een zoon, *Koros* genaamd, die zijne moeder onderhoudt door vogels te vangen. Een *pĕndita* verandert zich uit medelijden met hem in een reiger en laat zich door *Koros* vangen (pag. 4). Hij geeft hem een voorwerp, waaruit hij altijd, wanneer hij dit verlangt, eten kan doen komen. Zoó wordt *Koros* rijk en hij lokt zelfs de dienaren van den vorst tot zich (pag. 13). Deze verricht daarom *tapa*, waardoor hij verkrijgt, dat zijne dochter, *Mayang Raras* genaamd, met *Koros* huwt. Zij krijgen twee zonen, *Lantaran* en *Buntaran*. De eerste wordt vorst van *Rabajate* met den titel *Sasradurga*. Op de jacht vangt hij *Kĕmbang Gubis*, het lievelingshert van *Srijanti*, de prinses van *Badar Budur* (pag. 24). Dit hert, dat als een mensch praten kan, weet te bewerken, dat *Sasradurga Srijanti* huwt.

Nu wordt verhaald, hoe *Gundamana*, de *buta*-vorst van *Sindusari*, de prinses van *Posĕr Taseh*, genaamd *Banuwati*, ten huwelijk vraagt (pag. 32). Haar vader, *Lendu Sagara*, antwoordt, dat zij nog te jong is. Eens neemt zij de gedaante van een visch aan. *Sĕjada*, de prins van *Rabajate*, tracht haar te vangen, doch zijn snoer breekt en de haak blijft in haar lichaam steken (pag. 38). Daardoor wordt zij ziek. Tevergeefs tracht *Gundamana* haar te genezen. Haar hand wordt beloofd aan hem, die haar genezen zal (pag. 42). Daarop geneest *Sĕjada* haar en huwt haar. Hij verslaat in de gedaante van een kaaiman *Gundamana* (pag. 57). Nu kan *Sajade* echter deze gedaante niet meer afleggen, totdat een *pĕndita* hem aanraadt, zich te verbranden. Dit doet hij en krijgt daardoor zijne oorspronkelijke gedaante terug (pag. 61). Hij wordt daarop vorst van *Posĕr Taseh* met den titel *rato anom Lendu Sagara.*

CLXXIX. (Cod. 4964 (9)).

ꦧꦧꦁꦔꦩꦺꦫꦧꦧꦁꦔꦥꦺꦴꦠꦺ꧈ BABANG MERA BABANG POTE.

Het negende deel van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 78 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter, getiteld: *Babang Mera Babang Pote*. De inhoud is als volgt:

De twee zusters *Babang Mera* en *Babang Pote* hebben eene stief-

moeder, die de eerste voortrekt boven de laatste. Hun vader verandert na zijn dood in een visch, na op zijn verzoek door *Babang Pote* in 't water te zijn geworpen (pag. 4). Zij geeft hem dagelijks eten, doch hare zuster bemerkt het en verklapt het aan hare stiefmoeder. Deze doodt de visch en eet hem op (pag. 8). Nu verlaat *Babang Pote* hare stiefmoeder en komt bij een *pĕnḍita*. Door een bad verandert zij in een man (pag. 11). In die gedaante verlost zij *Ratna nengsi*, de prinses van *Pagĕḍangan*, die door een *buta* was geschaakt. Zij doodt den *buta* en begraaft de beenderen van haar vader, waaruit een *kaḍaton* ontstaat. Daar gaat zij met *Ratna nengsi* wonen, na weder in eene vrouw veranderd te zijn (pag. 21). De verloofde van *Ratna nengsi*, *Radin Samantre* van *Mĕser*, ontmoet haar en *Babang Pote* en voert beiden naar *Pagĕḍangan*. Hij krijgt bij eene buffelkoe, die zijne urine had gedronken, 3 dochters in menschelijke gedaante, *Eleran*, *Warsi* en *Sepat Kujanti* (pag. 33). De beide oudste dochters verloochenen hare moeder en wonden haar, doch *Sepat Kujanti* verpleegt haar. Na haar dood wreekt de buffelkoe zich door hare beide oudste dochters te bedelven onder de aarde (pag. 40). *Sepat Kujanti* huwt *Radin Samantre*, zonder te weten, dat deze haar vader is. Zij krijgen een zoon, *Radin Lantaran* (pag. 43). *Babang Pote* bezoekt hare zuster, doch deze werpt haar in een put. Zij wordt onder de *Bidadari*'s opgenomen (pag. 46). *Bạbang Mera* neemt ongemerkt de plaats harer zuster in, doch deze komt iederen nacht *Lantaran* zogen (pag. 48). *Radin Samantre* bemerkt het echter en verneemt van haar, wat er gebeurd is. Daarop laat *Radin Samantre Babang Mera* dooden en aan hare stiefmoeder voorzetten (pag. 52).

Nu wordt verhaald, hoe *Cĕmpleng*, de prinses van *Pajajaran*, wegloopt uit boosheid, omdat hare ouders weigeren, haar een pisang te geven, waarin hun ziel zat. Zij ontmoet *Lantaran* en huwt hem (pag 60). Later komen hare ouders bij haar bedelen. Als zij hen herkent, volgt eene verzoening en *Lantaran* volgt zijn schoonvader op als vorst van *Pajajaran* (pag. 66). Hij krijgt een zoon, *Buntaran* genaamd. Deze weent voortdurend. Daarom vertelt *Sapĕle*, zijn dienaar, allerlei verhalen van een schoonzoon, die zijn schoonvader bedriegt. Hij gaat b.v. op den nok van het dak staan, en zegt, dat hij de engel *Mongkar wa Nakir* is, en beveelt hem, den *padi*-oogst met zijn schoonzoon te deelen.

b. Sumĕnĕpsch.

CLXXX. (Cod. 4965 (1)).

[illegible] RATO TĔRO ANḌIHA ANAH.

Het begin van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 106 blz. fol., klein en compres in Jav. karakter geschreven, getiteld: *Rato · tĕro anḍiha anah.* Terwijl alle tot nu toe beschreven hss. in het Bangkalansch dialect geschreven zijn, is dit en de volgende in het *Sumĕnĕpsche* dialect geschreven. De inhoud is als volgt:

Marbin, de vorst van *Kalkaosari*, heeft 40 vrouwen, doch nog geen kind. De *buta*-vorst *Kala Sranggil* van *Kalongkungan* geeft aan *Marbin*'s vrouwen een middel, om kinderen te krijgen, doch alleen *Susilawati*, eene gemalin, die bij *Marbin* in ongenade is, wordt zwanger (pag. 7). De wichelaars voorspellen *Marbin*, dat hem gevaar dreigt van zijn zoon. Als deze geboren is, moet hij met zijne halve zuster, eene dochter van *Marbin* bij eene *ñahe*, een witten olifant gaan zoeken, die als een mensch kan praten. Zij komen bij den *setan Gandung arĕs*, die hem *Bajra* noemt en hem de taal der dieren leert (pag. 14). Zijne zuster *Sasmitawati*, die geschaakt wordt door de vrouw van den *buta Kala Sranggil*, wordt door hem verlost. Tevens verkrijgt hij den sprekenden witten olifant. *Bajra* brengt *Sasmitawati* op dien olifant naar zijne moeder *Susilawati*, die hij rijk maakt (pag. 16). Zijne ouders geven *Bajra* echter mede aan *Kala Sranggil*, uit vrees voor de voorspelling. Een andere zoon van *Marbin* wordt dadelijk na zijne geboorte in het water geworpen, doch hij wordt gevonden door den *dessa*-bewoner *Pah Karsaman*, die hem *Komara* noemt (pag. 25). Later gaat *Komara* bij *Marbin* in dienst en komt bij hem in gunst door verscheidene opgestane vazallen te overwinnen. Als *Komara* echter later van *Pah Karsaman* verneemt, dat niet deze, doch *Marbin* zijn vader is en hoe hij in zee geworpen is, besluit hij, zich op zijn vader te wreken (pag. 32). Hij laat een ijzeren slaapkamer maken en weet *Marbin* over te halen, daarin te gaan, waarop hij in zee geworpen wordt. *Ḳomara* wordt nu zelf vorst van *Kalkaosari* en huwt de prinses *Mardawati*, terwijl *Sasmitawati* zijne *sĕler* wordt (pag. 38). De vroegere *patc* stookt allerlei vorsten tegen *Komara* op, doch deze verslaat hen (pag. 40).

Nu wordt verhaald, hoe *Rĕtnawati*, de prinses van *Ngaṇḍapan*, ontroostbaar is over den dood van haren witten olifant, die als een mensch spreken kon. De *pate* gaat een dergelijk dier zoeken en vindt er een in *Kalkaosari*, doch *Komara* weigert hem af te staan (pag. 44). Daarop trekt de vorst van *Ngaṇḍapan* tegen *Komara* op, doch hij wordt onder weg aangevallen door twee groote slangen. *Bajra* overwint *Kala Sranggil* en krijgt van hem een middel, om dooden weer levend te maken (pag. 50). Daarop ontmoet hij den vorst van *Ngaṇḍapan* en helpt hem, de beide slangen, die voortaan zijne rijdieren worden, te overwinnen. Hij geneest *Rĕtnawati*, die van verdriet ziek geworden was, met het vergif der door hem overwonnene slangen (pag. 56). Daarna trekt hij tegen *Komara* op en doodt hem (pag. 67). Hij keert met *Rĕtnawati*, zijne moeder *Susilawati* en den witten olifant naar *Ngaṇḍapan* terug (pag. 81). Daarop huwt hij *Rĕtnawati*. Zij wordt vorstin van *Ngaṇḍapan*, terwijl hijzelf onder den naam *Marbin* vorst van *Kalkaosari* wordt (pag. 87). Hij bezoekt telkens *Rĕtnawati* in *Ngaṇḍapan*. De *gandarwa Bakla* komt in de gedaante van *Marbin* bij *Rĕtnawati*, die reeds zwanger is en voert haar weg (pag. 95). De slang van *Marbin* overwint *Bakla* en *Rĕtnawati* trekt nu manskleederen aan. *Marbin* gaat haar zoeken en bestrijdt haar, daar hij haar voor den schaker van *Rĕtnawati* aanziet, totdat zij eindelijk elkaar herkennen (pag. 102). *Rĕtnawati* krijgt een zoon, *Martali* genaamd, die zijne moeder opvolgt als vorst van *Ngaṇḍapan* (pag. 105). *Rĕtnawati* gaat daarop met *Marbin* naar *Kalkaosari*.

CLXXXI. (Cod. 4965 (2)).

RATO ANDIH BUNGKANA KAJU MANGAR.

Het tweede deel van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 296 blz. fol., in Jav. karakter zeer compres geschreven. De inhoud is als volgt:

Murbing rana, de vorst van *Maksar*, heeft eene dochter, *Puspawati* genaamd. In zijn rijk is een groote *mangar*-boom op een eiland, bewaakt door tijgers, die onkwetsbaar zijn, omdat zij de hun toegebrachte wonden genezen door zich in het levenswater te dompelen.

De vorst belooft, dat hij, die deze tijgers overwint, *Puspawati* zal huwen (pag. 11).

Nu wordt verhaald, hoe in *Tañjong Alang* twee broeders de regeering onder elkaar deelen, *Sumalawan* en *Mulawana*. Nadat de laatste gestorven is, gaat zijn zoon *Suratma* rondzwerven. Hij komt in het rijk *Bañjaran* bij *Tepo Manepo*, wiens dochter *Danawati* hij huwt (pag. 25). *Tepo Manepo* verlokt *Pah Jahuk* tot een weddenschap met den vorst van *Bañjaran*, die hij verliest. Daarna geeft *Babin* aan *Bungkos*, die geld schuldig is aan *Karnen*, den raad, zich voor te doen, alsof hij krankzinnig is. Als *Babin* nu echter *Bungkos* aanmaant, hem het geld terug te geven, dat hij hem zelf schuldig was, doet *Bungkos* weder, alsof hij krankzinnig is en wint zoo zijn proces (pag. 31).

Suratma haalt zijn schoonvader *Tepo Manepo* over tot een weddenschap met den vorst van *Bañjaran*: als hij evenveel muggen kan vangen als de vorst geld bezit, zal hij dit geld krijgen (pag. 36). Hij slaagt echter niet hierin en om zich te wreken, laat hij een lijk voor *Suratma*'s deur leggen, terwijl hij hem van moord beschuldigt. *Suratma* wint echter zijn proces (pag. 40).

Nu wordt verhaald, hoe *Pah Morjahin* zijn vermogen verdeelt onder zijne drie zonen, *Amen*, *Yaman* en *Amat*. Als zij hem echter met ondank beloonen, geeft *Pah Gĕrma* hem den raad, te doen, alsof hij nog een kistje met kostbaarheden bezit. Na zijn dood twisten zijne zonen over dit kistje, dat hij aan ieder van hen beloofd had (pag. 49). Bij opening in de moskee blijkt het echter drek te bevatten, die zich over alle aanwezigen, den vorst incluis, verspreidt. *Pah Gĕrma* en *Tepo Manepo* worden nu gevangen genomen. Zij ontsnappen op een schip en lijden schipbreuk (pag. 58). Ook *Suratma* en *Danawati* vluchten en ook zij lijden schipbreuk. *Sumalawan* laat te vergeefs zijn neef *Suratma* zoeken (pag. 67). Deze schiet met een tooverpijl in zee, waardoor hij een schip krijgt, dat hij echter weder verliest, doordat hij lacht. Aan land komende, vindt hij een paard, dat kan vliegen. Dit werpt hem af en hij vindt 15 menschen, die door hetzelfde paard afgeworpen zijn. Daarna vischt hij uit een rivier een tinnen kruik op, waaruit een *jin* komt, *Bikras* genaamd (pag. 72). *Suratma* verlost hem onder voorwaarde, dat hij hem een vuurpijl en een *duwa*, die genezende kracht heeft, zal geven en hem niet zal

dooden. *Suratma* komt in *Maksar* en raakt in strijd met volgelingen van den *mantre Sengabraja*. Hij bevrijdt *Gabin*, die door een schildpad gekneld werd en hoort hem vertellen van *Puspawati* en de tijgers, die den *mangar*-boom bewaken. *Suratma* raakt ook in strijd met *Mangun Rĕja*, een onderdaan van *Murbing Rana* (pag. 86). Eindelijk doodt hij de tijgers met zijn vuurpijl (pag. 100). Als *Murbing Rana* zijne gelofte niet houdt, om *Puspawati* te geven aan *Suratma*, maakt deze, dat alle bewoners van *Maksar* lange neuzen krijgen (pag. 107). Daarop neemt hij de gedaante van een *paṇḍita* aan en geneest hem en zijne onderdanen, nadat de vorst zich door hem als rijdier heeft laten gebruiken (pag. 115). Hij huwt daarop *Puspawati* (pag. 126). Daarna komt *Suratma* in zijne vroegere gedaante bij *Murbing Rana* en eischt de belooning voor het dooden van de tijgers. Men zoekt den *paṇḍita*, maar vindt hem niet (pag. 130). Eindelijk komt het uit, dat *Suratma* en de *paṇḍita* dezelfde persoon is en hij volgt *Murbing Rana* op als vorst van *Maksar* (pag. 136). *Puspawati* krijgt bij hem eene dochter, *Campaka*, en een zoon, *Patmanara*. *Suratma* wil zijn oom bezoeken in *Tañjung Alang*, maar lijdt op zee schipbreuk. *Puspawati* landt met *Patmanara* in *Kĕṇḍirana* (pag. 144). Zij trekt manskleederen aan. *Suratma* landt met *Campaka* in *Endramaya*. De vorst van *Kĕṇḍirana*, die kinderloos is, droomt dat hij een kind moet aannemen. *Puspawati*, die zich als man *Puspa* noemt, komt met *Patmanara* bij den vorst van *Kĕṇḍirana* (pag. 152). Hij (zij) wordt eerst *mantre*, dan *pate* en eindelijk volgt hij den vorst op (pag. 158).

Nu wordt verhaald van *Ratnawate*, de prinses van *Jĕmbangan*, die droomt van den vorst van *Kĕṇḍirana* (pag. 159). Zij wordt naar *Kĕṇḍirana* gebracht en raakt in strijd met den vorst, door een misverstand. Zij doodt den ouden vorst, doch huwt met *Puspa*, die echter geen gemeenschap met haar wil hebben (pag. 168).

Suratma komt met *Campaka* eerst bij een visscher, daarna bij den vorst van *Endramaya* (pag. 170). *Campaka* wordt door den *pate* geschaakt en naar *Kĕṇḍirana* gebracht (pag. 172). Ook *Suratma* komt daar, *Campaka* zoekende, en wordt gevangen genomen, omdat hij weent bij het zien van een portret van *Puspawati*. Ook *Campaka* en de vorsten van *Tañjung Alang* en *Maksar* worden om dezelfde reden gevangen genomen (pag. 189). De vorst van *Bañjaran* verliest eene weddenschap aangaande het aantal pitten van een *sĕmangka* en

verliest daardoor zijn rijk aan den vorst van *Jĕmbangan* (pag. 194). *Suratma* vindt zijne dochter *Patmanara* terug, die hem door den vorst van *Kĕṇḍirana* als vrouw wordt aangeboden. Eindelijk volgt eene algemeene herkenning en *Suratma* wordt vorst van *Kĕṇḍirana* in plaats van zijne vrouw *Puspawati*.

CLXXXII. (Cod. 4965 (3)).

[Javanese script] Oreng ḍumeh ñama Barkan se bine ñama Mesi e nagara Bintaran.

Het derde deel van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 238 blz. fol., in Jav. karakter, compres geschreven, in *Sumĕnĕpsch* dialect. De inhoud is als volgt:

Een arme man (*oreng ḍumeh*), genaamd *Barkan*, woont met zijne vrouw, *Mesi* genaamd, in de *disa Kalbun*, in het rijk *Bintaran*. Zij verdienen hun levensonderhoud door hout te verkoopen. *Mesi* wordt zwanger, na gedroomd te hebben, dat *Girinata* bij haar sliep (pag. 3). Zij bevalt van een kind, dat niet bij haar wil zuigen, doch op zijn wijsvinger zuigt. Het wordt *Mandrawa* genoemd (pag. 6). Nu wordt verhaald, hoe de echtgenoote van *Brungsul*, den slangenvorst van *Kangkang*, eene dochter krijgt, die *Mayang Sasi* genoemd wordt en de gedaante van een mensch heeft. *Brungsul* wordt ziek en gaat naar *Bintaran* (pag. 11). De prins van *Bintaran*, *Kandar*, de zoon van *Madikara*, gaat op de hertenjacht. Hij ontmoet een hert, dat hem door slangen ontnomen wordt (pag. 13). Daarom trekt zijn vader tegen de slangen op en *Brungsul* wordt gedood. De vorstin van *Kangkang* stelt *Madikara* voor, *Kandar* te laten huwen met *Mayang Sasi* (pag. 18). De slangen *Margala* en *Margali*, die dit voorstel doen, worden echter gedood. Ook *Krumbung*, dien de slangenvorstin daarna zendt, treft hetzelfde lot (pag. 23). Daarop wordt *Madikara* gedood door de slangenvorstin. *Mayang Sasi* volgt *Brungsul* op als vorstin van *Bintaran* (pag. 26).

Nu wordt verhaald, hoe *Girinata Mandrawa* wil laten strijden met den vorst van *Maneh Kañcana*. *Surya* voert *Mandrawa* naar den hemel (pag. 35). Na teruggekeerd te zijn, ontmoet *Mandrawa Kandar*,

met wien hij vriendschap sluit. Zij komen in *Maneh Kañcana* bij eene arme weduwe, die hen als zoon aanneemt (pag. 41). *Tuñjung puti,* de vorst van dat rijk, wil eerst zijne gemalin in den dood volgen, maar hij laat zich hiervan terughouden en huwt twee *sĕler*'s, *Rati* en *Mona.* Daarna wil hij iederen nacht eene maagd beslapen (pag. 49). Hij moet een twist beslechten van *Rakman* en *Rakem* met *Basar,* daar beide partijen beweren, dat hun de erfenis van denzelfden vader toekomt (pag. 51), doch hij kan dit niet. *Maneh maya,* de vorst van *Indragiri* en zijn broeder, *pote Maneh Rĕtna,* huwen de prinsessen van *Maneh Kañcana, Mandrasari* en *Mandrawati,* die echter geen gemeenschap met hen willen hebben (pag. 79).

Thans wordt gesproken van den *buta*-vorst *Mordingkara,* die regeert in *Gimbong* op *Polo Salake* op den bodem der zee. Deze heeft een zoon *Patmarasa,* die de gedaante van een mensch heeft. Voor hem schaakt *Mordingkara Mandrasari* (pag. 91). *Tuñjung puti* belooft hare hand aan hem, die haar terug zal brengen. Daarop gaan *Mandrawa* en *Kandar* haar zoeken. Zij vinden haar en brengen haar terug, na *Patmarasa* en *Mordingkara* gedood te hebben (pag. 114). *Tuñjung puti* breekt echter zijn woord, waarop *Mandrawa Mandrasari* naar *Kalbun* brengt. *Maneh maya* en *Tuñjung puti* trekken naar den hemel, om haar te zoeken en *Narada* deelt hun mede, waar zij is (pag. 147). *Mandrasari* vlucht, tengevolge van een droom, uit *Kalbun. Narada* maakt de *widadari Nawang Wulan* in uiterlijk aan haar gelijk en laat haar naar *Kalbun* gaan (pag. 161). De ware *Mandrasari* vindt haren echtgenoot *Maneh maya* terug. *Mandrawa* wil haar aan hem ontnemen en doodt *Tuñjung puti,* doch *Narada* komt tusschen beiden en scheidt de strijdenden (pag. 173). *Mandrawa* volgt *Tuñjung puti* op als vorst van *Maneh Kañcana,* onder den naam *Tuñjung puti* (pag. 181). Hij en *Maneh maya* geraken in strijd met de slangenvorstin *Mayang Sasi,* die hen verwijt, dat zij in haar land hebben gestreden zonder haar te bezoeken (pag. 199). Zij wordt gevangen genomen en huwt *Kandar,* die haar opvolgt als vorst van *Bintaran* onder den naam *Madikara* (pag. 221). *Tuñjung puti* huwt *Nawang Wulan* en lost de quaestie van *Rakman* en *Rakem* met *Basar* (zie pag. 51) op, door hen op het portret van hun vader te laten schieten. *Rakman* en *Rakem* weigeren dit, doch *Basar* doet het en bewijst daardoor, dat hij gelogen heeft, toen hij verklaarde,

de broeder van *Rakman* en *Rakem* te zijn (pag. 231). Ten slotte krijgt *Tuñjung puti* bezoek van zijne ouders, *Barkan* en *Mesi*, die hij verder bij zich houdt.

CLXXXIII. (Cod. 4966 (1)).

[illegible] KĔRES MAJAPAHET.

Het begin van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 14 blz. fol., klein geschreven in Jav. karakter, in *Sumĕnĕpsch* dialect, bevattende de geschiedenis van een kris van *Majapahit.* Deze kris heet *Malang gandring* en is het eigendom van *Brawijaya.* Tijdens den nacht verlaat die kris de scheede en maakt *amok,* totdat *Ĕmpo Sopa,* die zelf een mooie kris bezit, den vorst mededeelt, dat het zijn kris is, die het onheil heeft aangericht (pag. 4). *Brawijaya* laat den *Malang gandring* in zee werpen, waar hij in een slang verandert. Hij drijft naar *Balambangan* en wordt door den vorst van dat rijk uit het water gehaald (pag. 6). Deze noodigt *Ĕmpo Sopa* uit, nog zulk een kris voór hem te maken, doch deze maakt er twee en voert den echten *Malang gandring* naar *Majapahet* terug, terwijl hij zijne vrouw zwanger achterlaat (pag. 11). Veertien jaar later komt zijn zoon *Longet* hem opzoeken en bewijst, dat hij de zoon is van *Ĕmpo Sopa,* door den *baringen korong* met een door hem gemaakte kris te verbranden (pag. 13). Zijn vader maakt den boom weer levend en *Longet* ontvangt den titel *Teksna Braja.*

CLXXXIV. (Cod. 4966 (2)).

[illegible] ORENG DISA.

Het tweede deel van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 19 blz. fol., in Jav. karakter klein geschreven, in *Sumĕnĕpsch* dialect, met den titel: *dungeng epon oreng disa.* De inhoud is als volgt:

Eene weduwe zendt haren zoon *Sariman* naar een leeraar, die hem 3 *hekmat*'s geeft. Bij zijn terugkeer ontmoet hij drie dieven, *Mosika, Saleh* en *Siban,* die hem die *hekmat*'s afkoopen, zonder echter te betalen (pag. 2). Daarentegen geeft de vorst voor die *hekmat*'s 900 dinaren. Tengevolge van die *hekmat*'s verricht de vorst *tapa,*

door zich voedsel en slaap te onthouden (pag. 6). De drie dieven kunnen zich door die *hekmat*'s onzichtbaar maken, wat hen bij hun beroep goed te pas komt. De vorst vergezelt hen 's nachts incognito, als zij bij den *pate* inbreken en hoort, hoe deze een vergiftigde *somangka* voor hem bestemt (pag. 14). Den volgenden dag laat de vorst de drie dieven vatten. Als de *pate* hem de *somangka* komt aanbieden, zeggen de dieven hem, wat zij gehoord hebben (pag. 17). Daarop gelast de vorst den *pate*, zelf de *somangka* te eten en als deze dit weigert, laat de vorst hem onthoofden, terwijl de drie dieven beloond worden. Een van hen wordt zelf *pate*.

CLXXXV. (Cod. 4966 (3)).

ꦫꦠꦺꦴ ꦲꦗꦸꦗꦸꦭꦸꦏ꧀ ꦩꦁꦒꦤꦺꦁ ꦥꦿꦁ ꦤꦒꦫ ꦥꦱꦺꦂ

RATO AJUJULUK MANGGANENG PRANG NAGARA PASER.

Het derde deel van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 13 blz. fol., in Jav. karakter klein geschreven, in *Sumĕnĕpsch* dialect. De inhoud is als volgt:

Mangganeng prang, de vorst van *Paser*, heeft eene dochter, *Gandawati*, wier hand gevraagd wordt door *Wilugangga*, den vorst van *Kebar*, voor zijn zoon *Jagla*. Kort na het huwelijk sterft *Jagla* en ditzelfde geschiedt met hare volgende mannen, *Susila* en *Susakti* (pag. 2). Nu wil geen vorst meer met haar huwen. Ook een *oreng disa*, die haar huwt, sterft (pag. 3). Hare hand wordt nu beloofd aan elk mensch of dier, dat haar wil huwen. Daarop neemt *Maneh maya*, de vorst van *Gambir*, de gedaante aan van een tijger, gaat naar *Paser* en huwt *Gandawati* (pag. 4). Daarna neemt hij zijne menschelijke gedaante weder aan. Na 5 jaren met haar gehuwd te zijn geweest, gaat hij boete doen op den *Krĕṇḍatala* (pag. 5). *Gandawati* gaat hem opzoeken. Onderweg ontmoet zij allerlei planten, dieren en menschen, die haar iets vragen, maar zij wil niemand antwoorden, omdat zij haast heeft (pag. 7). Later blijken dit allerlei incarnaties van haar man te zijn. *Maneh maya* volgt zijn schoonvader op en krijgt een zoon bij zijne wettige vrouw en twee bij *sĕler*'s. Hij stelt hen op de proef door hun de uitspraak in een rechtsgeding over te laten, waarbij zijn wettige zoon hetzelfde vonnis velt als hij.

CLXXXVI. (Cod. 4966 (4)).

[illegible] RATO AJUJULUK ENDRAWATI NAGARA E KĔMBANGAN ANDIH PAKSI BAYAN LALAKEH.

Het vierde deel van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 33 blz. fol., klein geschreven in Jav. karakter, in *Sumĕnĕpsch* dialect. Het is een dergelijk verhaal als de *Bayan Budiman*, doch de inhoud wijkt af.

Endrawati, de vorst van *Kĕmbangan*, heeft een *bayan* (papegaai), dien hij wil laten huwen, doch deze wil niet, omdat de vrouwen slecht zijn. Als bewijs verhaalt hij de geschiedenis van den man, die de helft van zijn leven afstaat, om zijne doode vrouw weer levend te maken, maar door haar met ondank beloond wordt. Hier heet de man *Mahon* en de vrouw *Siti* (pag. 2—3).

Nu wil de vorst hem *mantre* maken, maar ook dit wil hij niet. Om deze weigering te motiveeren vertelt hij de geschiedenis van den *pate Sudarsana*, die zijn vorst behoedt voor vergiftigde spijzen en den beet van een aap en de prinses voor een slangenbeet, maar toch nog door de laatste verdacht wordt, zoodat de vorst hem wil dooden (pag. 6—8). Om dit te verhinderen vertelt *Sudarsana*'s broeder *Sudiraksa* de geschiedenis van de *kètèran* (torteldui f), die door den vorst gedood wordt, omdat zij hem belet te drinken, terwijl later blijkt, dat dit water door een slang vergiftigd was (pag. 9—10). Zijn broeder *Sukarbumi* verhaalt, hoe eene vrouw den *ranggarangan* [1]) (vos), die haar kind bewaakt, doodt omdat zij ziet, dat hij met bloed bevlekt is, doch later blijkt, dat dit het bloed van een slang was, die de vos gedood had (pag. 11—12). Daarop komt de vorst tot betere gedachten en *Sudarsana* blijft in leven.

Als daarop *Endrawati* den *bayan* tot zijn *kanṭe* wil maken, verhaalt deze het volgende (pag. 14): *Susila*, de prins van *Lamlaman*, droomt van *Marpatiya*, de prinses van *Kañcana rokmi* en begeeft zich tot

1) In de Maleische *ḥikâyat Kalilah dan Daminah* wordt hetzelfde van een *ichneumon* (*cĕrpĕlai*) verhaald. Zie de Hollander, bloemlezing, pag. 19.

haar met zijn *kanṭe Sura Jatmeka.* Deze schaakt voor hem de prinses, terwijl *Susila* bezwijmt, als hij hare afbeelding ziet (pag. 15—17).

Daarop wil *Endrawati* den *bayan* als kind aannemen, maar ook dit wil hij niet en doet een verhaal van *Dulman,* die zoo goed zorgt voor zijne ouders, dat hij een glazen paleis krijgt op den bodem der zee, waar visschen hem bedienen en waar hij blijft tot den jongsten dag (pag. 18).

Als *Endrawati* dan vriendschap wil sluiten met den *bayan,* verhaalt deze, hoe *Pah Duliman* rijk wordt door schatten, die hij van een slang krijgt, maar hoe hij de slang wil dooden uit vrees, dat ook anderen schatten van haar zullen krijgen. De slang voorkomt hem echter en bijt hem dood (pag. 19—23).

Op pag. 23 begint een ander verhaal, dat geheel overeenkomt met het begin van den *Bayan Budiman.* Hier vangen twee vogelaars, *Saman* en *Samen* een papegaai en verkoopen hem aan een koopman. Als hij de ontrouw van de vrouw van den koopman aan het licht brengt, verkoopt deze hem aan den vorst. Deze wil hem laten huwen met een wijfjespapegaai, maar hij wil niet en verhaalt van den man, die zijne toekomstige vrouw van alle verkeer met de buitenwereld afsluit, maar zij wordt hem toch ontrouw, als hij haar een oogenblik verlaat. Zelfs eene vrouw, dien iemand in een tooverdoos meevoert, pleegt toch echtbreuk met een minnaar, terwijl haar man slaapt (pag. 28). Ten slotte wordt verhaald, hoe eene vorstin den vorst berispt, omdat hij te veel voor een visch betaald heeft. De visscher laat een geldstuk vallen en zoekt er naar. Als hem gevraagd wordt, waarom hij dit doet, zegt hij, dat het is uit vrees, dat men op de vereerde beeltenis van den vorst zal trappen, waarop de vorst hem nog meer geeft.

CLXXXVII. (Cod. 4966 (5)).

[illegible] Oreng Sogi.

Het vijfde deel van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 34 blz. fol. in Jav. karakter klein geschreven, in *Sumĕnĕpsch* dialect, getiteld: *Dungeng epon oreng sogi ñama pah bungso se bineh ñama buh bungso, bĕngko e nagara Endrabume.* De inhoud is als volgt:

Een rijke man, wonende in *Endrabume,* sterft, na zijn zoon,

Bungso genaamd, aangespoord te hebben, een goed leven te leiden. *Bungso* verkwist echter al het geld van zijn vader, zoodat hij arm wordt. Op raad van zijne moeder graaft hij een kist op. Hierin vindt hij een muts, waardoor hij zich onzichtbaar kan maken, en een tooverfluit. Als hij hierop blaast, verschijnt een *jin*, genaamd *Anggas*, die hem zooveel geld geeft, dat hij de dochter des konings ten huwelijk durft te vragen (pag. 4). De vorst legt hem eerst tot taak op, een *pikul* witte en zwarte rijst te ziften en als de onderdanen van *Anggas* dit gedaan hebben, moet *Bungso* een gouden huis door de wouddieren naar het paleis laten brengen. Ook dit geschiedt door de hulp van *Anggas*, maar de vorst wil zijne dochter toch niet aan hem geven. Zij wordt op een ongenaakbaren koepel van 7 verdiepingen geplaatst. De *jin* voert *Bungso* echter tot haar (pag. 10). Na haar eenige malen bezocht te hebben, valt *Bungso* bij de prinses in slaap. Zij ontneemt hem zijn tooverfluit, waardoor *Anggas* haar dienaar wordt. Op haar bevel voert hij *Bungso* ver weg (pag. 14). Door het eten van roode vruchten verandert hij in een hert, doch doordat hij toevallig blauwe vruchten eet, vallen zijne horens weer af. Hij komt bij eene oude vrouw en laat haar dezelfde roode vruchten aan den vorst verkoopen (pag. 17). Als deze met zijne vrouw en dochter en ook de *pate* en zijne vrouw er van eten, krijgen zij allen horens. Als niemand hem kan genezen, belooft eindelijk de vorst zijne dochter aan dengene, die zijne horens kan doen verdwijnen. Dit doet *Bungso* door hem, zijne vrouw en zijne dochter de blauwe vruchten te laten eten (pag. 28). Daarop huwt hij de prinses en volgt zijn schoonvader op in de regeering. Ook den *pate* en zijne vrouw geneest hij, nadat hij vorst is geworden, doch hij wil geen belooning van hem aannemen.

CLXXXVIII. (Cod. 4966 (6)).

[illegible]

DUNGENGA RADIN MASROP NAGARA PANGGILING.

Het zesde deel van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 18 blz. fol., klein geschreven in Jav. karakter, in *Sumĕnĕpsch* dialect. De hoofdpersoon ervan is *Raden Masrop* van *Panggiling*. De inhoud is als volgt:

Masrop, de prins van *Panggiling*, gaat op zijn 9e jaar zwerven met zijne dienaren *Kongsa* en *Kamsen*. Eene koe drinkt zijn pis en wordt daardoor zwanger (pag. 4). Nu wordt verhaald, hoe de *paṇḍita Pangrangsang* op den *Arpat* zijne dochter *Danengsi* wil ten huwelijk geven aan *Raden Rukmi*, van *Ngantang*. Zij weigert echter te huwen. De koe, waarvan boven sprake was, krijgt 3 dochters in menschelijke gedaante, *Kaḍana*, *Gĕḍine* en *Pangrina* (pag. 6). Eindelijk belooft *Danengsi*, dat zij hem zal huwen, die haar *widuri*-boom kan vellen, hetzij mensch of dier. *Masrop* neemt de gedaante van een stier aan en velt den boom. Daarop bestrijdt hij een *buta*, die uit dien boom te voorschijn komt, en daarna allerlei wilde dieren, een tijger, een slang, een olifant, een *banṭeng* enz. (pag. 9). Eindelijk verslaat hij ook nog *Rukmi* en zijne broeders, *Sundar* en *Guna*. Daarop huwt hij *Danengsi*. De verslagen drie broeders, *Rukmi* enz. ontmoeten de drie dochters van de koe, *Kaḍana* enz. en huwen haar (pag. 12). Hunne schoonmoeder, de koe, bestrijdt daarop *Masrop*, totdat *Endra* tusschenbeiden komt. Daarop verandert *Masrop* weer in een mensch. *Rukmi* en *Masrop* volgen beiden hun schoonvader op. *Rukmi* heet als vorst *Gulangsi*. Zijn broeder *Sundar* wordt *pate* met den naam *Sura* en *Guna* wordt *tamĕnggung* onder den naam *Dularsa*.

CLXXXIX. (Cod. 4966 (7)).

[Javanese script] RATO ABDULMOLKI.

De volledige titel van dit hs., dat 28 blz. fol. groot is, en in Jav. karakter en in *Sumĕnĕpsch* dialect geschreven is, luidt: *Dungeng epon rato ajujuluk Abdulmolki nagarana Maedinar*. Het vormt het 7e deel van dezen bundel. De inhoud is als volgt:

Abdulmolki, de vorst van *Maedinar*, heeft drie zonen: *Abdulmoluk*, *Abdussamsun* en *Abdulkolup*, waarvan de eerste zich zoo slecht gedraagt, dat zijne ouders met zijne twee broeders uitwijken naar *Kustane*. De vorst van dat rijk wordt verliefd op de vorstin van *Maedinar* en houdt haar gevangen. Na lang op haar gewacht te hebben, vertrekt *Abdulmolki* met zijne beide zonen, maar hij wordt bij het overzwemmen van een rivier door een krokodil verslonden, zoodat de beide knapen alleen achterblijven. Zij gaan naar den vorst van *Kustane* en blijven daar, zoodat zij zonder het te weten met

hunne moeder hereenigd worden (pag. 5). *Esa* maakt *Abdulmolki* weer levend, omdat zijne beenderen *Esa*'s *salam* beantwoorden, waaruit blijkt, dat hij een *Moslim* is. *Abdulmolki* keert naar *Maedinar* terug en wordt weder vorst, terwijl *Esa* hem het vermogen schenkt, om alle ziekten te genezen. De vorst van *Kustane* tracht tevergeefs de liefde der vorstin van *Maedinar* te winnen. Hij valt en wondt zich zoo, dat niemand hem kan genezen. Nu wordt verhaald, hoe de vorst van *Maryama* twee dochters heeft, *Tahatilla* en *Amatilla*, waarvan de oudste melaatsch en de jongste krankzinnig is (pag. 12). De vorst van *Kustane* gaat met de vroegere vorstin én de prinsen van *Maedinar* naar dat land en wordt door den vorst genezen, nadat hij alles bekend heeft. Zoo worden dus de ouders en de kinderen hereenigd (pag. 16). Intusschen wordt *Abdulmolki* zelf krankzinnig, doordat een *jin* in hem vaart, doch zijn slechte zoon *Abdulmoluk* geneest hem (pag. 20). Daarop geneest *Abdulmolki* de beide prinsessen van *Maryama*. *Abdussamsun* huwt *Amatilla* en volgt *Abdulmolki* op als vorst van *Maedinar*, terwijl *Abdulkolup Tahatilla* huwt en zijn schoonvader opvolgt als vorst van *Maryama*. *Abdulmoluk* wordt vorst van *Kustane* (pag. 23). Hij wordt verliefd op de oude vorstin van *Kustane*. Deze beantwoordt zijne liefde, zoodat zij den ouden vorst vergiftigt, en *Abdulmoluk* huwt.

CXC. (Cod. 4966 (8)).

[illegible] Nabi Esa.

Het achtste deel van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 4 blz. fol., klein geschreven in Jav. karakter, in *Sumĕnĕpsch* dialect, getiteld: *Dungeng epon nabi Esa*. Hierin wordt verhaald, hoe *Esa* zijn leerling verdenkt, een brood gestolen te hebben, hoe hij door het water loopt zonder nat te worden, en hoe hij een dood hert weer levend maakt. Hij geeft goud te bewaren aan zijn leerling. Deze wordt door dieven gedood, maar de dieven sterven door te eten van spijzen, die hij vergiftigd had. *Esa* krijgt van *Allah* bevel, het goud te begraven, doch het komt telkens weer boven. Hij stilt den honger van een vogel door een stuk van zijn eigen vleesch af te snijden en hem dit te geven (het laatste is een echt Buddhistische trek in het verhaal). Ten slotte blijkt alles allegorisch bedoeld te

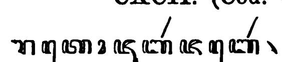
zijn en de verklaring volgt. Het grootste gedeelte van dit verhaaltje is in tekst en transcriptie uitgegeven achter het eerste gedeelte van Kiliaan's Mad. Spraakkunst, p. 114—120.

CXCI. (Cod. 4966 (9)).

 MALAEKAT DADI RATO.

Het negende deel van dezen bundel bestaat uit een hs., 12 blz. groot, in Jav. karakter en in *Sumĕnĕpsch* dialect geschreven, getiteld: *Dungenga malaekat dadi rato*, d. i. verhaal hoe een engel koning werd. Deze engel heet *Garut*. Hij wordt koning van *Babil* en een andere engel, *Marut* genaamd, wordt zijn *pate*. *Garut* wordt verliefd op *Juhar*, eene vrouw, die reeds drie maanden gehuwd was (pag. 4). Op zijn bevel scheidt zij van haar man, waardoor *Garut* *Allah*'s gebod overtreedt. Hij doet dit opnieuw door haar te leeren vliegen (pag. 9). Zoodra zij dit geleerd heeft, vliegt zij naar den hemel en verandert daar in een ster. *Allah* straft de beide engelen door hen in een put met vuur te doen storten. Als later *Ali* hen ziet, dooft het vuur een oogenblik uit, maar zoodra hij zich verwijdert, ontbrandt het opnieuw.

CXCII. (Cod. 4966 (10)).

 RATO JUBARJABER.

Het tiende gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 13 blz. fol., in Jav. karakter en *Sumĕnĕpsch* dialect geschreven, getiteld: *Dungeng epon rato Jubarjaber, nagara Nosantara.* De inhoud is als volgt:

Jubarjaber, de vorst van *Nosantara*, is ziek. Hij droomt, dat eene maagd, die door een vogel geroofd is, hem zal genezen. Daarop belooft hij, dat degene, die haar bij hem brengt, hem zal opvolgen. Zijne beide wettige zonen en een zoon van eene *sĕler* (bijwijf) gaan haar zoeken. De laatste vindt *Sardal kamadikal*, de prinses van *Maṇḍalagiri*, die door een *manoq bĕri* geschaakt was (pag. 3). Tevens ziet hij, hoe de vogel haar doet te voorschijn komen uit een baksteen, die eerst in een pauw verandert en daarna in de prinses. Hij brengt haar in den vorm van een steen naar het schip, maar

deze steen wordt hem, terwijl hij slaapt, door zijn oudsten broeder ontstolen. Deze brengt den steen wel bij den vorst, maar weet toch niet, hoe hij de prinses daaruit kan laten komen. Als de zoon der *sĕler* dit doet, volgt deze zijn vader als vorst op. Vertoornd hierover, gaan de beide wettige zonen naar *Sutiksna*, den vorst van *Ḍaḍong* (pag. 7). Deze noemt den oudste *Danorĕja* en den jongste *Danopati*. De zoon der *sĕler*, die voortaan de jonge *Jubarjaber* heet, droomt van *Sumarwati*, de prinses van *Apsa*, en gaat haar zoeken (pag. 9). De vorst van *Apsa* sterft en de *keteran* (tortelduif), die zijn opvolger moet zoeken, zet zich neer op het hoofd van *Jubarjaber*, waardoor deze vorst van *Apsa* wordt en *Sumarwati* huwt. De vorst van *Ḍaḍong* verslaat den ouden *Jubarjaber*, waarop *Danorĕja* vorst wordt van *Nosantara*, terwijl *Danopati pate* wordt. Later keert echter de jonge *Jubarjaber* naar *Nosantara* terug, na zijn zwager tot vorst van *Apsa* aangesteld te hebben (pag. 12). Hij verslaat *Danorĕja* en wordt zelf weder vorst van *Nosantara*, terwijl *Danopati* zijn *pate* blijft.

CXCIII. (Cod. 4966 (11)).

[illegible] RATO KELAB BAN PAPATENA.

Het elfde deel van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 15 blz. fol., in Jav. karakter en *Sumĕnĕpsch* dialect geschreven, getiteld: *Dungeng epon rato Kelab ban papatena, e nagara Tosan.* De inhoud is als volgt:

Purwarĕsi, de vorst van *Tosan*, beweert dat ieder rijk kan worden, als hij slechts de noodige hulpmiddelen daartoe bezit. Zijn *pate*, *Endrajati* genaamd, zegt echter, dat wie bestemd is, om arm te zijn, ook altijd arm blijft, wat men hem ook geeft en dat het met hen, die bestemd zijn, om rijk te zijn, evenzoo gaat. Hierop geeft de vorst aan een armen man een bamboezen wandelstok, na eerst allerlei kostbaarheden daarin gedaan te hebben. De arme man, die dit niet weet, werpt den stok minachtend weg. Nu geeft de vorst hem een kalebas, na deze eerst met schatten gevuld te hebben, doch de arme man verliest deze bij het oversteken van een rivier (pag. 5). Vertoornd, dat de *pate* gelijk heeft, verbant de vorst hem. Zijne eene zoon, *Akmat*, vindt den stok, dien de arme man weggeworpen had en zijn andere zoon, *Sulatre*, vindt de kalebas, die hij verloren

had (pag. 8). De *pate* gaat daarop naar *Nosabume* en koopt met de kostbaarheden, die in den stok verborgen waren, alle waren uit een *toko* en een schip, waarmede hij naar *Tosan* terugkeert (pag. 12). De vorst moet nu toegeven, dat de *pate* gelijk heeft en herstelt hem in zijn rang. Dit verhaal is in transcriptie uitgegeven achter het 2e deel der Mad. spraakkunst van Kiliaan (pag. 142—152).

CXCIV. (Cod. 4966 (12)).

[illegible] RATO MAJAPAHET AJUJULUK RADIN PAÑJI LALEYAN.

Het twaalfde deel van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 21 blz. fol., in Jav. karakter en in *Sumĕnĕpsch* dialect geschreven, getiteld: *Dungeng epon rato Majapahet ajujuluk radin Pañji Laleyan.* De inhoud is als volgt:

Alit verdwaalt met *Arbiya* in het bosch, waar hij sterft. Zijne vrouw krijgt eene dochter, die zij *Pañcasati* noemt. De vorst van *Bangkalan* hoort van hare schoonheid spreken en wil haar zien, doch een engel in de gedaante van een kraai doet hem verdwalen, omdat zij bestemd is, de vrouw van den vorst van *Majapahet* te worden (pag. 5). Dit geschiedt werkelijk: *Pañji Laleyan* van *Majapahet* gaat hengelen. Hij ontmoet haar, wordt op haar verliefd en huwt haar (pag. 9). Hij begaat een fout door hare dienares *Mondung* in een put te laten werpen. Daar wordt zij de vorstin der slangen (pag. 13). *Arbiya* sterft en *Pañcasati* trekt zich dit zoo aan, dat zij ziek wordt en ook sterft. Als ook de vorst sterft, veranderen zijne dienaren in dieren en zijne dienaressen in planten (pag. 19). Ten slotte wordt verhaald, hoe *Mondung* met hare slangen van *Majapahet Potĕran*, den slangenvorst van Bali, verslaat.

CXCV. (Cod. 4966 (13)).

[illegible] RATO BARANGTA JAYA.

Het dertiende deel van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 11 blz. fol., in Jav. karakter en in *Sumĕnĕpsch* dialect geschreven, getiteld: *Dungenga rato Barangta jaya nagara Giri Kandusan.* De inhoud is als volgt:

Barangta jaya, de vorst van *Giri Kandusan*, heeft twee zonen, *Nala jaya* en *Nala barangta*. De eerste wordt vorst van *Polo Mera* en krijgt drie dochters, *Kananga*, *Campaka* en *Malaṭe*. De andere volgt zijn vader op en krijgt een zoon, *Radin Umingkelan* en drie dochters, *Tali rasa*, *Tali juwita* en *Gĕndruh sari*. *Nala jaya* zendt een portret van *Malaṭe* naar *Giri Kandusan*, om haar uit te huwelijken. Na den dood van *Nala barangta* wil *Raden Umingkelan* zijne zusters uithuwelijken. Dit geschiedt, doordat achtereenvolgens eerst de zoon van een *paṇḍita* aan zijn hof komt, die *Talerasa* huwt (pag. 3), daarna *Radin Karĕṇḍatala*, de zoon van *naga pĕrtala*, die *Tale Juwita* huwt, en ten slotte *Radin Sabaherawa*, die *Gĕndruhsari* tot vrouw krijgt (pag. 5). Later bezoekt *Umingkelan* zijne gehuwde zusters en krijgt van haar geschenken, o. a. een wonderpaard, dat vliegen kan (*sambĕrani*). Hij begeeft zich naar eene weduwe in den tuin van *Malaṭe*, komt zoo met haar in aanraking en huwt haar (pag. 8). Ten slotte wordt nog verhaald, hoe hij voor zijn schoonvader, die ziek is, een hert vangt.

CXCVI. (Cod. 4966 (14)).

[illegible] KOCENG NGAKAN TEKOS.

Het veertiende deel van dezen bundel wordt gevormd door een hs., groot 8 blz. fol., in Jav. karakter en in *Sumĕnĕpsch* dialect geschreven. Het bevat twee verschillende verhaaltjes, n. l.:

1° pag. 1—6. De *dungeng koceng ngakan tekos*, in transcriptie uitgegeven achter het 2e deel der Mad. Spraakkunst van Kiliaan, pag. 138—142.

2° pag. 7—8. *Dungenga ḍukon nambai sambi ngabine samar*. Dit is een verhaaltje van een ouden man, *Sahimin* genaamd, die eene jong getrouwde vrouw, *Artati*, welke haar voet verstuikt heeft, geneest op de wijze, die de titel aangeeft.

CXCVII. (Cod. 3354).

Dit hs., groot 60 blz. groot fol., bevat fragmenten in verschillende talen, n. l.:

pag. 1—5. Iets omtrent het *Baweansch* dialect, geschreven in 1872. Algemeene opmerkingen zonder waarde. (pag. 6 onbeschreven).

pag. 7. Taalkundige aanteekeningen (pag. 8 onbeschreven).
pag. 9. *Baweansche* woorden (pag. 10 onbeschreven).
pag. 11. Taalkunde (pag. 12—14 onbeschreven).
pag. 15—17. Een *Maleisch* gedicht in Lat. karakter (pag. 18 blanco).
pag. 19. *Baweansch* gedichtje in Latijnsch karakter.
pag. 20. Hetzelfde in het *Maleisch* in Lat. karakter.
pag. 21—23. Geschiedenis van *Osman* in *Baweansch* proza.
pag. 24—26. Hetzelfde in het *Maleisch*, in Lat. karakter (pag. 27 blanco).
pag. 28—37. *Maleisch* in Arabisch karakter (pag. 38 onbeschreven).
pag. 39—43. *Javaansch* in Jav. karakter (pag. 44—46 blanco).
pag. 47—49. Geschiedenis van *Osman* in 't *Baweansch* (pag. 50 blanco).
pag. 51—60. *Javaansch* in Jav. karakter.

Het geheel is zeer onbeduidend en waardeloos.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk.

CXCVIII. (Cod. 3187).

Mad.-Nederl. woordenboek in handschrift, vervaardigd door wijlen dr. I. P. Esser; in 3 deelen fol., waarvan het 1e deel ([illegible] tot [illegible]) tot pag. 112, het tweede ([illegible] tot [illegible]) tot pag. 188, en het derde ([illegible] tot [illegible]) tot blz. 256 loopt. Prof. Vreede spreekt er over in het Voorberigt van het 3e deel zijner Handleiding tot de beoefening der Mad. taal, pag. II.

Geschenk van Mevr. de weduwe Esser-Hovy, Nov. 1892.

JAVAANSCHE HANDSCHRIFTEN.

I.

INSCRIPTIES EN AFSCHRIFTEN EN AFTEEKENINGEN DAARVAN.

CXCIX. (Cod. 4998).

Kawi-oorkonde op koper, lang 33 en br. 13 cM., groot 12 regels. De linker bovenhoek is beschadigd, ten gevolge waarvan de eerste 6 letterteekens ontbreken. Door vergelijking met de door Cohen Stuart uitgegevene oorkonden zijn deze gemakkelijk in te vullen: *[Swasti çakawarṣâ]tîta* 800 *çrâwaṇamâsa tithi trayodaçî kṛṣṇapakṣa*.. *çu wâra tatkâlanya pura dinulur dan i râma ni rangga kapupunan* enz.

Deze oorkonde is gedateerd 800 *Çâka*, dus evenals de 11e van Cohen Stuart. Zij handelt over eene schenking van kleederen (*wĕḍihan*) en goud (*mâs*), evenals de meeste andere oorkonden.

Gekocht uit de nalatenschap van Millies in Maart 1905.

CC. (Cod. 4717 (2)).

a. 23 vellen verschillende alphabetten, voornamelijk oudere Javaansche.

b. Twee oude Jav. alphabetten, en eene afteekening van een opschrift op een *gĕnder* (muziekinstrument) in het bezit van den heer Rothenbühler te *Surabaja*, alsmede van een ander op een steen in den tuin van den heer Hogendorp, ter zelfder plaatse, beide met transcriptie in nieuw-Jav. letter. Het laatste is de langere legende van het *Mañjuçrî*-beeld [1]); het eerste was tot nog toe onbekend en is niet met zekerheid te lezen. 1 vel.

---

1) Dit beeld bevindt zich te Berlijn in het Museum für Völkerkunde. Afgietsels ervan zijn in het bezit van 's Rijks Ethnogr. Museum (Serie 1403, n°. 3191) en in het Mus. van het Batav. Genootschap.

c. Afschrift van de beide legenden op het *Mañjuçrî*-beeld, met Jav. vertaling, gemerkt n°. 1 en 2 en geteekend „*Sumanap*". 2 vellen. Over dit opschrift zie men Friederich in Zeitschr. d. D. M. G. XVIII, 494 en Kern in Not. B. G. XVIII (1880), 106.

d. Afteekening van de langere legende op het *Mañjuçrî*-beeld, met quasi-transcriptie in Lat. letter. 1 vel 4°.

e. Afteekening van de langere legende op het *Mañjuçrî*-beeld, met quasi-transcriptie in Lat. letter en eene toelichting van de hand van J. F. C. Gericke, gedagteekend *Surakarta,* d. 14 Januarij 1830 en gemerkt „Brieven van vreemden n. 140". Oorspronkelijk 4 bladen, waarvan het 2e (waarop vermoedelijk de korte legende of een lettertafel) niet aangetroffen.

f. Afteekening van het opschrift te *Cĕṭa,* bij van der Vlis, Proeve enz. in Verh. Bat. Gen. XIX, n°. 2 met Jav. transcriptie en vertaling. 1 vel.

g. Afteekening van de legenden op het *Mañjuçrî*-beeld met Jav. vertaling. 1 vel.

h. Afteekening van 1°. het gedeelte van een opschrift in *Nâgarî*-letters en 2°. van een opschrift in O. Jav. letters, beide te vinden bij Raffles, History of Java, 1e ed. I, 368, 2e ed. atlas, plaat 23 (vgl. dl. I, blz. 413). Daaronder staat, zonder dat het duidelijk is, of het bij het voorgaande dan wel bij het volgende behoort, doch het laatste is het waarschijnlijkste: „Inscriptie gevonden te *Sungkuh,* welke nog niet gelezen is kunnen worden", en daaronder weer 3°. het begin van een opschrift, tot nog toe onbekend en luidende (?): *oṃ, swasti çakawarṣatita* 1068 *çrawanamâsa tithi ekâdaçi kṛṣṇapakṣa, tu, wa, ca, wâra prangbakat....... dewatâ siddhiyoga wawakaraṇa.... mûhûrtta..... bâyabyamaṇḍala.... irika diwasa ni âjñâ çrî mahârâja çri wâmeçwara..... parâkrama digjayottungadewanâma, jayabhaya lañcana....* 1 vel.

i. Afteekening van de *praçâsti*'s, door Cohen Stuart bekend gemaakt in zijne *Kawi*-oorkonden, onder n°. XXX, naar eene afteekening, te vinden in de bibliotheek der Rijks-universiteit te Leiden (n°. 2180) [1])

---

1) Zie Vreede, Cat. der Jav. en Mad. hss. n°. CCCXXXIX. — Brandes, Enkele oude stukken, betrekking hebbende op O. Jav. opschriften enz. (T. I. T. L. en Vk. XLVII), pag. 448—449.

met Jav. vertaling, dus 1°. de oorkonde, door dr. Brandes *B* genoemd. Zie Not. Bat. Gen. XXIV (1886), 141 en 2°. de slechts gedeeltelijk voorhanden oorkonde, ter zelfder plaatse *A* geheeten. 7 en 4 vellen.

k. Afteekening van het opschrift op den *Jaka Ḍolog* te *Surabaja*, met eene afbeelding (!) van het beeld. Sanskrit, in dit opschrift wordt *Janggala* genoemd (*etasmâj jânggalety eṣâ, paṃjaluwiṣayâ smṛtâ*, str. 6), vgl. Tijdschr. Ind. T. L. en Vk. XXXII, 394, noot. 1 vel.

l. Afteekening van het opschrift op den steen, vroeger te *Simpang*, thans in het Museum van het Bat. Gen., n°. 16, met transcriptie in Jav. letter en vertaling in het Jav. Op de laatste bladzijde nog drie kleine legenden, dezelfden als hieronder in *m.* 44 blz.

m. Afteekening van het opschrift op den steen, vroeger te *Simpang*, thans in het Museum van het Bat. Gen., n°. 16 (vgl. sub *l*), „Inscriptie op een overeindstaanden steen, te *Simpang* bij *Surabaja* aanwezig, zijnde afkomstig van *Modjopait*", benevens „Inscriptie op oude steenen bakken, aanwezig ten huize van den Regent van *Surabaja, Raden adipati Kromo djojo adi Nĕgoro*, 1828", n.l. 1°. op een steenen *kulah* (waschbak) van 968 (?), tot nog toe onbekend; 2°. op een steenen *gĕnṭong* (pot), vier karakters, evenzeer nieuw, en 3°, een bis van 2°. 48 bladzijden.

n. Afteekening van de platen van *Kĕnḍal*, *praçâsti* van *Çâka* 851, op strooken gecopieerd door den Heer K. F. Holle (?), „1858 door middel v. Struben adm. *Kali wungu* Ottenhof" aan Prins Hendrik. *Tĕmanggung*. 8 strooken.

o. Afteekening van het opschrift van *Prambanan*, door Cohen Stuart medegedeeld in zijne *Kawi*-oorkonden onder n°. XXIII, vermoedelijk vervaardigd door Dr. van Limburg Brouwer. 1 vel.

p. Afteekening van een opschrift op een steenen zuil, [illegible] lees *Suryanagara*. Beschreven steen Bat. Gen. n°. 46. Van onderen afgescheurd, doch er ontbreekt slechts weinig. 1 vel.

q. Afdruk van het *hana-sima* opschrift van de *Dieng*, „afdruk steen te *Dieng* (v. Hengel, *Bandjarnagara*, 9 Maart 1885)", n.l. van de eene (achter-) zijde van den steen, waarop de legende met die woorden begint.

r. Afteekening van de legenden op de beide plaatjes van *Pasindur*,

zie Tijdschr. Ind. T. L. en Vk. XXV, 462—465. Met transcriptie in Jav. en in Lat. letter. 1 vel met 1 bijblad.

s. Afteekening van een stuk beschreven steen van de *Dieng*, „(grootendeels uitge)wischt en beschadigd". 1 vel.

t. Gebrekkige afteekening van het opschrift in de grot te *Sangsit*, met het jaartal 933, vgl. Not. Bat. Gen. XXXIII (1895), 23. 1 vel.

u. Afdruk van de koperen plaat in het Museum van het Bat. Gen., door den Heer K. F. Holle bekend gemaakt in Verh. B. G. XXXIX, onder n°. II, koperen plaat afkomstig uit de residentie *Kĕdu*. 2 strooken.

v. Afteekening van den voorkant en de beide zijvlakken van het opschrift op den steen van *Plumbangan*, *Çâka* 1062. 1 vel en 2 strooken.

w. Transcriptie in Jav. letter van de *praçâsti* op de koperen platen van *Kĕṇḍal*, zie boven *n*, vervaardigd onder toezicht van den Heer K. F. Holle, in duplo, waarvan één exemplaar blijkbaar ontvangen van het Bat. Gen. v. K. en W., 14/4 — 74 — II. 2 vellen.

x. Transcriptie van id., met Lat. letter. 5 bladzijden.

ij. Transcriptie van het opschrift op den *Minto*-steen, door Dr. A. B. Cohen Stuart vervaardigd (copie). 1 vel. (Lat. lett.).

z. Transcriptie van het opschrift op den steen van *Plumbangan*, door Dr. J. Brandes vervaardigd (copie). 2 vellen (Lat. lett.).

aa. Transcriptie van de *praçâsti* van 1245 *Çâka*, platen van *Sidatĕka*, door Dr. J. Brandes vervaardigd (copie), vgl. Not. B. G. XXII (1884), 111; XXIII (1885), 1 en XXIV (1886), 43. 11 bladzijden (Lat. lett.).

bb. Transcriptie met Lat. letter van Cohen Stuart, *Kawi*-oorkonden n°. VI en XVII, door Dr. H. N. van der Tuuk vervaardigd. 3 bladzijden.

cc. Transcriptie met Lat. letter van de platen van van Lansberge, door Dr. H. N. van der Tuuk vervaardigd, naar het oorspronkelijk, tijdens een verblijf te *Surabaja*. 13 bladzijden.

dd. Transcriptie met Lat. letter van de drie *praçâsti*'s van *Bali*, vervaardigd door Dr. H. N. van der Tuuk en Dr. J. Brandes, en uitgegeven in Tijdschr. Ind. T. L. en Vk. XXX, als n°. 1, 2 en 3. 8 blz.

ee. Transcriptie met Lat. letter van de *praçâsti* van *Klandis*, vervaardigd door Dr. H. N. van der Tuuk en uitgegeven terzelfder plaatse als n°. 4. 3 bladzijden, groot postpapierformaat. Hierbij op losse stukken de kladcopie.

ff. Transcriptie met Lat. letter van de *praçâsti* op de koperen platen van *Bratan*, die ook op *lontar* voorhanden is, vervaardigd door Dr. H. N. van der Tuuk. In het *lontar* hds. treft men meer aan dan op de platen; ook het surplus vindt men hier met Lat. letter afgeschreven. Aan het eind deze aanteekening: „z. wdb. o. *kosala*, waar de datum (1806 d. i. 1884) opgeteekend is en de namen der twee opschrijvers van het edict''. 13 bladzijden.

gg. Transcriptie van de koperen platen van *Bañjar nagara*, vervaardigd door Dr. H. N. van der Tuuk. Deze platen zijn bekend gemaakt door den Heer K. F. Holle, in Verh. Bat. Gen. XXXIX, onder n°. 3. 2 bladzijden, groot postpapierformaat.

hh. *Abklatsch* van een gedeelte van hetgeen er gespaard is van het opschrift op een der *Dieng*-steenen. Beschreven steen B. G. n°. 57, vgl. Not. B. G. XXIV, 29 (B, 1°, b) en XXV, 86. 1 vel.

ii. Afdruk met drukinkt van de platen van *Kĕbowàn Pasar*, bekend gemaakt door den Heer K. F. Holle, in Tijdschr. Ind. T. L. en Vk. XXVIII, 479. 8 strooken.

kk. Afdruk met drukinkt van de platen, door Dr. A. B. Cohen Stuart bekend gemaakt in zijne *Kawi*-Oorkonden, onder n°. XVI en XIX, hier gemerkt X. 3 strooken.

ll. Afdruk met drukinkt van de platen, door Dr. A. B. Cohen Stuart bekend gemaakt in zijne *Kawi*-oorkonden, onder n°. VIII, hier gemerkt VII. 6 strooken.

mm. Photographische afbeeldingen van verschillende, door Dr. A. B. Cohen Stuart in zijne *Kawi*-oorkonden bekend gemaakte O. J. oorkonden. 16 blaadjes.

nn. Photographische afbeelding van het opschrift op den *Minto*-steen, op een vergroote schaal genomen naar een kleinere photographie, die bij gedeelten gereproduceerd is, vervaardigd door toedoen van Dr. A. B. Cohen Stuart. 9 blaadjes.

oo. Facsimile van de platen van *Bañjar nagara*, vervaardigd door toedoen van den Heer K. F. Holle en uitgegeven in Tijdschr. Ind. T. L. en Vk. XXV, 120, vgl. nog Verh. B. G. XXXIX, 2e stuk, onder n°. 3. 2 exemplaren.

pp. Afdruk in lak van de legende op een ring, met O. J. letters, *pralina.*

qq. Afteekening van het opschrift te *Pasar gĕḍe*, waarvoor men zie

Veth, Java, III, 636, maar vooral Tijdschr. N. I., 2e Jg., I, 46.

rr. Afschrift met Jav. letter van een O. J. opschrift(?) met Jav. interpretatie.

ss. Afteekening van een O. J. opschrift(?) op een [illegible] (klok), met een Jav. interpretatie.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk.

CCI. (Cod. 5000).

a. Copie van het opschrift bij *Batu Tulis*. Zie Veth, Java, II, 42.

b. Afschrift van *Raden Pañji Suma di putra* van eene oudheid, gevonden in de *dessa Singasari*, district *Karang lor*, afdeeling *Malang*, residentie *Pasuruan*, ontdekt door *Ngabehi Kĕrta dirja*, *dĕmang* van het district *Karang lor* (18 vellen), voor- en achterzijde, linker- en rechterzijde.

c. Afschrift van *Raden Pañji Nata Asmara* van eene oudheid, op dezelfde plaats door denzelfden persoon ontdekt (22 vellen), voorkant, achterkant, rechter en linkerkant.

d. Afschrift van *Raden Pañji Suma di putra* van eene oudheid, gevonden in de *dessa Kauman*, residentie *Pasuruan*, ontdekt door *Raden Kusuma Rĕja*, *dĕmang* van het district *Ngantang* (10 vel), voorkant, achterkant, rechter- en linkerkant.

e. Afschrift van *Raden Pañji Nata Asmara* van de *Candi Jago* [1]), gevonden te *Tumpang*, district *Pakis*, afdeeling *Malang*, residentie *Pasuruan*, ontdekt door *Kyahi Carana*, *dĕmang* van *Pakis* (3 vel). Zie Veth, *Java*, II, 115.

Gekocht uit de nalatenschap van Millies in Maart 1905.

1) Zie over deze *candi*: Dr. J. L. A. Brandes, Beschrijving van de ruïne bij de *desa Toempang*, genaamd *Tjandi Djago*. Nijhoff, 1904.

II.

OUDJAVAANSCHE GEDICHTEN (KAKAWIN'S).

CCII. (Cod. 4070).

ꦄꦂꦗꦸꦤꦮꦶꦮꦴꦲ ARJUNAWIWÂHA.

Uitgaven en andere hss. zie Cat. Vreede, pag. 1—3 en pag. 391, waar de Leidsche cod. 1792, 1857, 1875, 1876, 2205 en 2206 beschreven zijn [1]).

Dit hs., groot 147 blz. 4°, is een afschrift in Javaansch karakter van een *kropak* in *Buda*-schrift, door een regent van *Bandung* in een *kabuyutan* in de *Preanger* gevonden en thans in het Batav. Gen. v. Kunsten en Wetensch. Uit den, door dr. Brandes (Beschr. der Jav., Bal. en Sas. hss. van van der Tuuk, I, pag. 113) geciteerden kolophon blijkt, dat het origineel van dit afschrift in *Çâka* 1256 geschreven is. Dit hs. bevat alleen den Oudjav. tekst, zonder Balin. interlineaire vertaling. Daarop volgen nog 15 blz. van de *Sri Tañjung*, die later beschreven zal worden. Dit hs. noemt dr. Brandes l. c. n°. 130.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

CCIII. (Cod. 4071).

Dit hs., groot 5 blz. fol., door dr. van der Tuuk eigenhandig in Latijnsch karakter geschreven, bevat eenige varianten uit het begin van het origineel van cod. 4070 en een afschrift van zang I,

---

1) Zie ook Friederich, *Voorloopig verslag van het eiland Bali*, p. 18. — Raffles, I, p. 383—387. — Rodet, *Études sur la litérature javanaise* (Journ. Asiat. 1858), p. 274, 394. — De Hollander, p. 234, n°. 11.

strophe 5 (slot) tot en met zang III, strophe 14 (begin), overeenkomende met pag. 3—12 van Friederich's editie in de Verh. Bat. Gen. XXIII (1850). Dit is n°. 131 bij Brandes, l. c.

CCIV. (Cod. 3588).

Lontarhandschrift (*cakĕpan*), groot 53 fol., en lang 37 cM. Uit den kolophon (zie Brandes, l. c. n°. 132) blijkt, dat het in *Çâka* 1600 geschreven is. In dit hs. zijn de namen der versmaten, behalve de eerste, aangegeven (Brandes, l. c.). In den derden regel der 1e strophe zijn de woorden [illegible] overgeslagen en in den 4en regel derzelfde strophe is [illegible] een schrijffout voor [illegible] Aan het slot is [illegible] eene verkeerde schrijfwijze in plaats van [illegible] Dit hs. is volledig.

CCV. (Cod. 4072).

Dit hs., groot 66 × 2 = 132 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat het geheele O. J. gedicht met interlineaire Balineesche vertaling. Het is een afschrift van *Çâka* 1768. Zooals dr. Brandes reeds opmerkte (l. c. p. 113, n°. 133) zijn aan het slot twee strophen toegevoegd.

CCVI. (Cod. 4073).

Afschrift in Balineesch karakter van de eerste 21 zangen van het O. J. gedicht met interlineaire Balineesche vertaling. Dit hs. is 72 blz. fol. groot. Het slot komt overeen met blz. 64, regel 5 v. b. van Friederich's editie. Zie Brandes, l. c. n°. 134.

CCVII. (Cod. 3919 (3)).

Op blz. 22 en 23 van dezen bundel, die in Balineesch karakter geschreven is, vindt men strophe 6—8 van zang III, met Balineesche vertaling en de 2 eerste regels van strophe 7 zonder commentaar. Dit gedeelte komt overeen met pag. 9, r. 5 v. o.—10, r. 9 v. o. van de uitgave. Het is een afschrift van het lontarhandschrift 3627 (7).

CCVIII. (Cod. 3627 (7)).

Het derde gedeelte (fol. 33—37) van dezen *cakĕpan*, die 42 cM. lang en waarvan ieder blad met 3 regels beschreven is, bevat het origineel van cod. 3919 (3) (CCVII). Zie Brandes, n°. 136.

CCIX. (Cod. 3755).

Ĕmbat-ĕmbatan, lang 49 cM. en groot 47 fol., waarvan echter fol. 1 en 43 ontbreken. Zang XVIII, strophe 1, laatste letter tot en met 28, 4 met eene Bal. vertaling. Dr. Brandes geeft het begin en het einde van den Balineeschen commentaar (o. c. I, p. 114, n°. 137). Tevens zegt hij, dat dit hs. hier en daar beschadigd is.

CCX. (Cod. 3772).

Dit lontarhandschrift is een *ĕmbat-ĕmbatan*, lang 47 cM. en groot 12 fol., bevattende zang 18—20 van den *Arjunawiwâha* met interlineaire Balineesche vertaling. Wat den kolophon betreft, vergelijke men Brandes, l. c. p. 115, n°. 138. Men vindt daar tevens 't begin en einde van den commentaar.

CCXI. (Cod. 3881 (11)).

Het 11e gedeelte van dezen bundel (pag. 54—58) bevat fragmenten van den *Arjunawiwâha*, grootendeels met Balineesche interlineaire vertaling, n.l. zang XXXIII, 6*d* tot XXXIV, 6*a* (editie, pag. 92, r. 8 v. b. tot pag. 93, r. 1 v. o.); zang XXXIV, 6*c* tot 8*b* (editie pag. 94, r. 2 v. b. tot r. 12 v. o.) en zang XXXIV, 8*c* tot zang XXXV, 5*c* (editie, pag. 94, r. 10 v. o. tot pag. 96, r. 2 v. b.). De volgorde is echter omgekeerd. Het begin en einde van den commentaar zijn reeds medegedeeld door dr. Brandes, l. c. p. 115, n°. 139.

CCXII. (Cod. 5285 (1)).

Het begin (fol. 1) van deze *ĕmbat-ĕmbatan*, lang 35 cM., wordt gevormd door de twee eerste verzen van den *Arjunawiwâha*.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCXIII. (Cod. 5107).

Cakĕpan, lang 50 cM. en groot 69 folia, waarvan ieder met slechts twee regels schrift; bevattende een volledig hs. van den *Arjunawiwâha*, gedateerd *Çâka* 1721. Zonder Bal. vertaling.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCXIV. (Cod. 3649).

Lĕmpiran, lang 48 cM. en groot 50 fol., bevattende eene volledige Balineesche vertaling van het Oudjavaansche gedicht, geschreven in *Çâka* 1748, zooals blijkt uit den kolophon, die in zijn geheel medegedeeld is door dr. Brandes, o. c. p. 115—116, n°. 140.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

CCXV. (Cod. 4074).

Volledig hs. van de Balineesche vertaling van den *Arjunawiwâha*, groot 60 blz. fol., geschreven in Balineesch karakter. Het begin en het einde is medegedeeld door dr. Brandes, l. c. pag. 116, n°. 141.

CCXVI. (Cod. 4075).

Ook dit hs., groot 35 blz. fol., door dr. van der Tuuk eigenhandig in Latijnsch karakter geschreven, bevat eene volledige Balin. vertaling van hetzelfde gedicht. Bij zang 1, strophe 1 tot 10 is ook de Oudjavaansche tekst gevoegd. Zie overigens Brandes, l. c. n°. 142.

CCXVII. (Cod. 4076).

Fragment van 3 blz. 4°. van de Balineesche vertaling, in Latijnsch karakter, slechts loopende tot vers 5 van zang II. Zie Br. o. c. n°. 143.

CCXVIII. (Cod. 3871 (10 en 12)).

Het 10e gedeelte van dezen bundel (pag. 171—173) bevat in Latijnsch karakter zang XIV van den *Arjunawiwâha* met Balineesche interlineaire vertaling. Daarop volgt vers 2 tot 4 van zang XXII alleen in Balineesche vertaling. Na een fragment uit het *Bhomakâwya* (pag. 173—175), dat later zal beschreven worden, volgt als 12e stuk (pag. 175) eenige woorden van zang XX van den *Arjunawiwâha* met Balin. vertaling. Zie Brandes, n°. 144 en 145.

CCXIX. (Cod. 5122).

Cakĕpan, lang 47 cM. en groot 40 folia, bevattende een volledig hs. van den *Arjuna wiwâha*, gedateerd *Çâka* 1779.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCXX. (Cod. 109 (1)).

Handschrift op papier, folio (groot), blz. 1—54. Als Bijbelgen. 122 (CCXXIII), doch na den kolophon nog de volgende jaarsopgave: *Kala wiwit tinulis ing dintěn ngahad lěgi, ing wulan běsar, tanggal ping* 26, *ing tahun be, angka ning warsa*, 1744, *titi*. Het is volledig en in Jav. karakter geschreven. Zie Cat. Engelm. p. 185, n°. XCVIII, 1°.
Eigendom van het Ned. Bijbelgen., in bruikleen bij het Leg. Warner.

CCXXI. (Cod. 123).

Volledig handschrift op papier, 4°, 66 blz. Voorin: „Ned. Bijbelgen. [illegible]" Komt overeen met Bijbelgen. 122 (cod. CCXXIII).
Eigendom van het Ned. Bijbelgen., in bruikleen bij het Leg. Warn.

CCXXII. (Cod. 4980).

Ĕmbat-ĕmbatan, lang 36 cM. en groot 22 folia, bevattende een fragment van den *Arjunawiwâha*. Op fol. 1*b*, r. 3 begint de 15e zang. De laatste 4 folia zijn beschadigd, zoodat niet duidelijk blijkt, hoever dit hs. doorloopt. Een der zijkanten van ieder palmblad is voorzien van ingegrifte teekeningen, meestal menschenfiguren.
Geschenk van Prof. Kern in 1903.

CCXXIII. (Cod. 122).

Handschrift op papier, folio, 58 blz. Voorin: „IV, *Wiwoho*, Ned. Bijbelgen. [illegible] 1030". Eindigt met: *Ityekarjunawiwaheka pangaran, kyating praja kotama, sampun teki tlas cinitra jěng ira, Girimadaragni, ambangse harṣaña, gěgěri, kuměted, aprasadu sastrala, gědwalit němutga, tělcorah lwir cinakar ring akaṭah.* Het is volledig en in Jav. karakter. Eigendom van het Ned. Bijbelgenootschap, in bruikleen bij het Legatum Warnerianum.

CCXXIV. (Cod. 3841).

[illegible] RÂMÂYAṆA.

Dit O. J. heldendicht is uitgegeven door Prof. Kern in 1900 te 's Gravenhage bij Mart. Nijhoff. Hierbij behoort een Kawi-Balineesch-Nederlandsch Glossarium, vervaardigd door dr. H. H. Juynboll

('s Gravenhage, Mart. Nijhoff, 1902). De Leidsche hss. 1790, 1878, 2059, 2200, 2201, 2202, 2217 en 2301 zijn reeds beschreven in den Catalogus van Prof. Vreede, pag. 6, 389 en 390 [1]).

Dit is een lontarhandschrift (*lĕmpiran*) van 1 fol., bevattende sarga III tot vers 61 met Balineesche vertaling.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

CCXXV. (Cod. 3747).

Lontarhandschrift (*ĕmbat-ĕmbatan*), 76 cM. lang en 43 folia groot. De inhoud wordt gevormd door sarga III, vers 62 tot sarga V, vers 76 van den Oudjavaanschen tekst met interlineaire Balineesche vertaling. Het sluit zich dus onmiddellijk aan cod. 3841 (CCXXIV) aan.

CCXXVI. (Cod. 3820).

Een derde lontarhandschrift (*ĕmbat-ĕmbatan*), 49 cM. lang, bevattende in 64 folia hetzelfde fragment van het Oudjav. *Râmâyaṇa* met Bal. vertaling als cod. 3747 (CCXXV).

CCXXVII. (Cod. 3761).

Dit is een vierde lontarhandschrift (*ĕmbat-ĕmbatan*), 77 cM. lang en 43 folia groot, bevattende sarga XV, vers 47 tot sarga XVII, vers 133 van den Oudjavaanschen tekst met interlineaire Balineesche vertaling.

CCXXVIII. (Cod. 3838 (3).

Ĕmbat-ĕmbatan van 5 folia, lang 45—53 cM., bevattende behalve andere fragmenten ook een gedeelte van het *Râmâyaṇa*.

CCXXIX. (Cod. 3871).

Bundel van 299 blz., eigenhandig door dr. van der Tuuk afgeschreven in Latijnsch karakter. De inhoud wordt gevormd door 13 fragmenten:

---

1) Zie ook Friederich, *Voorloopig verslag van het eiland Bali*, p. 12—14. — Raffles, I, pag. 387—388. — De Hollander, p. 231, n°. 8.

I. Blz. 1—34. Begin van het *Râmâyaṇa* tot vers 55 van sarga V.

II. Blz. 34—40. Sarga VI, vers 62 tot sarga VII, vers 16.

III. Blz. 40—47. Sarga XIV, vers 48 tot sarga XV, vers 63.

IV. Blz. 47—58. Sarga VII, vers 52 tot sarga X, vers 19. Blz. 59—85 ontbreekt in dit hs.

V. Blz. 85—96. Sarga VI, vers 116 tot sarga VII, vers 51.

VI. Blz. 97—109. Begin van sarga VII tot sarga VIII, vers 6.

VII. Blz. 109—143. Sarga IX, vers 85 tot sarga XIV, vers 47.

VIII. Blz. 145—168. Sarga VIII, vers 23 tot sarga XX, vers 4.

IX. Blz. 168—171. Fragment uit den *Malat*, dat later beschreven zal worden.

X. Blz. 171—173. Fragment van den *Arjunawiwâha* (zie boven cod. CCXVIII).

XI. Blz. 173—175. Fragment uit het *Bhomakâwya*, dat beneden beschreven zal worden.

XII. Blz. 175. Nog een fragment van den *Arjunawiwâha* (zie boven, cod. CCXVIII).

XIII. Blz. 176—299. Sarga XV, vers 64 tot het slot van het *Râmâyaṇa*.

CCXXX. (Cod. 3899).

Het begin van dezen bundel wordt gevormd door fragmenten uit 1°. den *Kṛtabasa* (pag. 1—12). 2°. den *Dewaḍaṇḍa* (pag. 12—24) en 3°. den *Sang hyang Tatwabhuwana* (pag. 24—36), enz., die in het tweede deel beschreven zullen worden. Daarop volgt (pag. 38) een fragment van den 20en en 21en sarga van het *Râm.* in Balin. karakter en ten slotte (pag. 38—40) nog eens de *Kṛtabasa*.

CCXXXI. (Cod. 3878).

Deze bundel is door dr. van der Tuuk eigenhandig in Latijnsch karakter afgeschreven. De inhoud bestaat uit 3 werken:

I. Blz. 1—44. Het wetboek *Kuṭâramânawa*, dat in het tweede deel zal beschreven worden.

II. Blz. 45. Sarga XX, vers 75*c* tot sarga XXI, vers 7*c* van het *Râmâyaṇa*.

III. Blz. 46—48. De *Kṛtabasa*, die in het tweede deel beschreven zal worden.

CCXXXII. (Cod. 4438).

Dit is een volledig hs. van het Oudjavaansche *Râmâyaṇa* met interlineaire Balineesche vertaling, in Bal. karakter goed geschreven. Het bestaat uit 2 deelen, een van 684 en een van 272 blz. fol., dus samen 956 blz. fol. Dit hs. is geschreven in *Çâka pâwaka bhûta paṇḍita yawa,* d. i. 1753. Het heeft tot grondslag gestrekt voor mijn Kawi-Balin. glossarium op het Oudjav. *Râmâyaṇa* (zie pag. IV en V der voorrede).

CCXXXIII. (Cod. 4439).

Afschrift van cod. 3841 (CCXXIV) in Balineesch karakter, groot 20 blz. fol.

CCXXXIV. (Cod. 4440).

Copie van cod. 3747 (CCXXV) in Balineesch karakter; groot 57 blz. fol.

CCXXXV. (Cod. 4441).

Dit is een afschrift van cod. 3820 (CCXXVI) in Balineesch karakter, groot 55 blz. fol. uit *Sukasada.*

CCXXXVI. (Cod. 5262).

Ĕmbat-ĕmbatan, groot 2 folia en lang 36 cM., bevattende het begin van het *Râmâyaṇa.* De laatste woorden zijn: [illegible]

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCXXXVII. (Cod. 4442).

Fragment van het *Râmâyaṇa,* groot 68 blz. fol., geschreven in Balineesch karakter en bevattende sarga VIII, vers 8 tot sarga XV, vers 45 met Bal. interlineaire vertaling.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

CCXXXVIII. (Cod. 4443).

Afschrift van cod. 3761 (CCXXVII) in Balineesch karakter, groot 65 blz. fol.

CCXXXIX. (Cod. 4444).

Dit is een hs., groot 144 blz. fol., geschreven in Balin. karakter en bevattende sarga XXIII, vers 66 tot het slot van het Oudjavaansche *Râmâyaṇa* met Bal. vertaling. Het is geschreven op Bali in *Çâka* 1750.

CCXL. (Cod. 3881 (1)).

Het begin van dezen bundel (pag. 1—36) wordt gevormd door sarga III, vers 52 tot 85, sarga XXII, vers 50 tot 53 en sarga XXIV, vers 43 tot 126 met Bal. vertaling, geschreven in Balineesch karakter.

CCXLI. (Cod. 4437).

Begin van het O. J. *Râmâyaṇa*, tot sarga III, vers 85 in Bal. karakter. Het is 86 blz. fol. groot.

CCXLII. (Cod. 4436).

Volledig hs. van het O. J. *Râmâyaṇa*, groot 381 blz. fol., geschreven in *Çâka* 1729, in Balineesch karakter.

CCXLIII. (Cod. 3882).

Veertien fragmenten uit het O. J. *Râmâyaṇa*, door dr. v. d. Tuuk eigenhandig afgeschreven in Latijnsch karakter, beginnende met den derden sarga en eindigende met den vijfden sarga. Behalve den O. J. tekst bevat het de Bal. vertaling. Dit hs. is 230 blz. fol. groot. De pagina's 124, 150 en 182 ontbreken.

CCXLIV. (Cod. 121).

Handschrift op papier, groot 616 blz. 4°, in Jav. karakter. Voorin staat: „Het gedicht *Råmådéwå* in *Kawi miring* en in de groote *tĕmbangs*; een afschrift van het handschrift van den Soesoehoenan". Aan het einde een kolophon, die luidt: *Iti Ramayaṇa samapta tĕlas tinulad ring ngwang minḍa punggung tanpa angĕn-angĕn, ing agnyerikang sang mahaprabhu taruṇadi hning, irika makakaḍatyan ikanang nagri Surakartadiningrat, saha mĕngkuningrat jawa sahadaya. Paryyantusaknâ*

wirupaning sang hyang sastrâ tan pangĕne tan palut guru lagu, guywagahaṇa, wṛgatatabhasâ. Kahuwusan ing manulad sukla papakṣa ring phalguṇâddhi dasih wwara sukra wâge walu tang candra kuning, jumadil awal jim awal trus sah sapta ning sang raja. Het is dus geschreven in 1709.

Eigendom van het Ned. Bijbelgen., in bruikleen bij het Leg. Warn.

CCXLV. (Cod. 71 (2)).

Als voren, fol., blz. 26—32. Fragment van 23 strophen [1]), beginnende met: *Tan waktan Dasamuka mwang ari lingĕn çri rama wijaya dok Wibîsana* en eindigende met: *Mîsîseng sajagat tĕkeng ing akaseng paḍa muji mijil ing sakisama.*

Eigendom van het Ned. Bijbelgen., in bruikleen bij het Leg. Warn.

CCXLVI. (Cod. 5094).

Cakĕpan, lang 40 cM. en groot 12 folia, bevattende een fragment van het *Râmâyaṇa*, tot fol. 8 met Bal. vertaling onder en boven den regel. Het begint met: sarga III, vers 53 en eindigt met vers 85.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCXLVII. (Cod. 3580).

[illegible] BHÂRATAYUDDHA.

Dit O. J. epos is uitgegeven door dr. Gunning in 1903 te 's Gravenhage bij Mart. Nijhoff. De Leidsche hss. 1788, 1880, 2107, 2108, 2207 en 2208 zijn reeds beschreven in Prof. Vreede's Catalogus, p. 9—10 en p. 392 [2]).

Dit is een lontarhandschrift, lang 36 cM. en groot 103 folia. Het is een *cakĕpan*, beginnende met *uṃ awighnâm astu namaçidĕm* en abrupt eindigende met: [illegible] De blz. 99—101 ontbreken, doch blz. 26, 41 en 58 zijn dubbel geschreven.

---

1) Zie Cat. Engelmann, pag. 178, n°. LXXI, 2°.

2) Zie ook Friederich, *Voorloopig verslag van het eiland Bali*, p. 17—18. — Raffles, I, pag. 389 en 415—468. — De Hollander, 232—234, n°. 9.

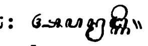
Wat den kolophon betreft vergelijke men Dr. Brandes, o. c. I, p. 167, n°. 205.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

CCXLVIII. (Cod. 3651).

Lontarhandschrift, lang 47 cM. en groot 81 folia. Deze *cakĕpan* bevat den volledigen O. J. tekst, zonder Balin. vertaling. Het is geschreven in 1724 *Çâka*. Zie Brandes, n°. 207.

CCXLIX. (Cod. 3591).

Dit is een lontarhandschrift, lang 39 cM. en groot 87 fol. Het laatste palmblad van deze *cakĕpan* is geschonden, zoodat het hs. abrupt eindigt met: Het schrift is goed. Op het laatste blad wordt het bezoek van *Nakula* aan *Çalya* beschreven (zie zang XXXVI van Gunning's uitgave van het O. Jav. of zang XLVII van Cohen Stuart's editie van het N. Jav. heldendicht). Dit hs. loopt tot zang XXXVI, vers 19*d*. Zie Brandes, n°. 210.

CCL. (Cod. 3629).

Cakĕpan, lang 45 cM. en groot 61 folia. Dit hs. bevat het begin van den Oudjavaanschen tekst tot zang XXI, vers 13, zonder Balineesche vertaling. Zie Brandes n°. 212.

CCLI. (Cod. 3732).

Ĕmbat-ĕmbatan, lang 47 cM. en groot 79—87 = 8 folia. De inhoud wordt gevormd door een fragment, loopende van zang XI, vers 10*c* tot zang XII, vers 20*b*, van den Oudjavaanschen tekst, met bijgevoegde Bal. vertaling. Zie Brandes, n°. 218.

CCLII. (Cod. 3627).

De inhoud van deze *cakĕpan,* lang 42 cM. en groot 42 fol. bestaat uit:

1°. Fragmenten van den *Malat,* die later beschreven worden.

2°. *Bhâratayuddha,* zang XXXVIII, vers 1—12 van den Oudjav. tekst met Balineesche vertaling (fol. 37—42). Zie Brandes, n°. 225.

3°. *Arjunawiwâha,* zang III, vers 6—8. Zie boven (cod. CCVII).

4°. *Bhâratayuddha,* zang XII. Zie Brandes, n°. 220.

CCLIII. (Cod. 3578).

Deze *cakĕpan* is 36 cM. lang en 164 folia groot. De inhoud wordt gevormd door zang XIV, vers 1 tot zang XXIV, vers 3 van den Oudjavaanschen tekst met Balin. vertaling. Zie Brandes, n°. 222.

CCLIV. (Cod. 4113).

Afschrift van cod. 3651 (CCXLVIII) in Balineesch karakter, groot 89 blz. fol. Wat den kolophon betreft, vergelijke men Brandes, o. c. I, p. 167, n°. 206.

CCLV. (Cod. 3959 (1)).

Het begin van dezen bundel (pag. 1—67) wordt gevormd door zang I tot vers 19 van zang LI, in Latijnsch karakter, zonder Balineesche vertaling, door dr. van der Tuuk eigenhandig afgeschreven. Zie Brandes, n°. 208.

CCLVI. (Cod. 4114).

Dit hs. bevat zang XXI tot vers 19 van zang L en vervolgens het begin van het *Bhâratayuddha* tot vers 25 van zang XX, in Latijnsch karakter, zonder Balineesche vertaling. Het is 62 blz. groot en is door dr. van der Tuuk eigenhandig afgeschreven. Zie Brandes, n°. 209.

CCLVII. (Cod. 4115).

Afschrift van cod. 3591 (CCXLIX) in Balineesch karakter, groot 60 blz. fol. Zie Brandes, n°. 211.

CCLVIII. (Cod. 4116).

Dit hs. bevat slechts zang LI tot het slot van het *Bhâratayuddha*. Het is een afschrift in Latijnsch karakter naar een origineel van 1600 *Çâka*, in het bezit van den heer van Eck, dat door dr. van der Tuuk eigenhandig gecopieerd is. Het is slechts 7 blz. fol. groot. Zie den kolophon bij Brandes, n°. 213.

CCLIX. (Cod. 4117).

Het begin tot vers 3 van zang XXXII van den Oudjav. tekst met Balineesche vertaling. Dit hs. is in Balin. karakter geschreven en bevat 104 blz. fol. Zie Brandes, n°. 214.

CCLX. (Cod. 4118).

Ook dit hs. is in Balineesch karakter geschreven. Het bevat het begin tot vers 5 van zang XXII van den Oudjav. tekst met Balineesche vertaling. Het is 88 blz. fol. groot. Zie de laatste woorden en het begin en einde van den commentaar bij Brandes, n°. 215.

CCLXI. (Cod. 4119).

Fragment van het O. J. *Bhâratayuddha*, zang IX tot vers 24*c* van zang XIII, in Balineesch karakter, met Bal. vertaling, groot 26 blz. fol. Zie Brandes, n°. 216.

CCLXII. (Cod. 4120).

Dit is een afschrift van cod. 3732 (CCLI) in Balineesch karakter, groot 6 blz. fol. Het bevat zang XI, vers 10*c* tot zang XII, vers 20*b*, met Bal. commentaar, waarvan dr. Brandes het begin en het einde mededeelt (l. c. p. 169, n°. 217).

CCLXIII. (Cod. 3919).

Deze bundel is een afschrift van het lontarhandschrift 3627 (CCLII) in Balineesch karakter. De fragmenten uit het *Bhâratayuddha* vindt men hier pag. 18—22 en pag. 24—25. Zie overigens Brandes, n°. 219 en 224. Dit hs. bevat zang XXXVIII, vers 1 tot 12 en zang XII van den O. J. tekst met Bal. commentaar.

CCLXIV. (Cod. 4121).

Afschrift van cod. 3578 (CCLIII) in Balineesch karakter, groot 65 blz. fol. Het bevat zang XIV tot vers 3 van zang XXIV met Bal. commentaar. Zie Brandes, n°. 221.

CCLXV. (Cod. 4122).

Fragment van het O. J. *Bhâratayuddha*, beginnende met vers 6 van zang XXII en loopende tot het slot, in Balin. karakter, met Bal. vertaling, groot 116 blz. fol. De kol. is medegedeeld door dr. Brandes, n°. 223.

CCLXVI. (Cod. 4123).

Dit hs. bevat zang XLIII tot vers 4*c* van LI (niet 50, zooals dr. Brandes zegt, l. c. pag. 170, kol. 2, r. 2 v. b.), in Bal. karakter, met Balin. vertaling. Het is 24 blz. fol. groot. Zie Brandes, n°. 226.

CCLXVII. (Cod. 3881 (13)).

Het 13e gedeelte van dezen bundel (pag. 58—60) bevat vers 1*b* tot 4*c* van zang XLV in Balineesch karakter, met Balin. vertaling. Zie Brandes, n°. 227.

CCLXVIII. (Cod. 4124).

Dit hs. bevat de zeer moderne Balineesche vertaling van het begin tot vers 28 van zang XIII, in Latijnsch karakter eigenhandig door dr. van der Tuuk geschreven. Het is 26 blz. groot. De inlassching van 4 verzen is geheel medegedeeld door dr. Brandes, l. c. p. 170—171, n°. 228.

CCLXIX. (Cod. 4125).

Balineesche vertaling van het begin tot vers 11 van zang XI, in Latijnsch karakter eigenhandig door dr. van der Tuuk geschreven. Dit hs. bevat 14 blz. fol. Het begin en einde zijn medegedeeld door dr. Brandes, l. c. p. 171, n°. 229.

CCLXX. (Cod. 3884 (1)).

Het begin van dezen bundel (pag. 1—7) wordt gevormd door het begin van de Balineesche vertaling tot vers 9 van zang VI, in Latijnsch karakter eigenhandig door dr. van der Tuuk geschreven. Zie Brandes, l. c. n°. 230.

CCLXXI. (Cod. 4126).

Dit hs. bevat de Balineesche vertaling van vers 1—20 van zang XII, in Balin. karakter. Het is 4 blz. fol. groot. Het is geschreven in *Çâka* 1786, zooals blijkt uit de door dr. Brandes l. c. p. 172, n°. 231 medegedeelde kolophon.

CCLXXII. (Cod. 4127).

Balineesche vertaling van zang XIV tot zang XXIV in Balineesch karakter. Dit hs. is 29 blz. fol. groot. Zie Brandes l. c. n°. 232.

CCLXXIII. (Cod. 4128).

Dit hs. bevat de Bal. vertaling van zang XXXVI tot vers 12 van zang XLV in Latijnsch karakter eigenhandig door dr. van der Tuuk geschreven. Het begin en einde zijn medegedeeld door dr. Brandes, l. c. p. 172, n°. 233.

CCLXXIV. (Cod. 8).

Handschrift op papier, groot 78 blz. fol. in Jav. karakter, waarvan telkens slechts de linkerzijde beschreven is; voorin met potlood: n°. 8. Het bevat zang I—XV, vers 25 (in 't geheel 236 strophen). Zie Cat. Engelmann, n°. VIII (pag. 160).

Eigendom van het Ned. Bijbelgen. in bruikleen bij het Leg. Warn.

CCLXXV. (Cod. 169 (4)).

Als voren, folio, blz. 29—41. Voorin: „Een stuk van geschiedkundigen aard in het Kawi, de Javaansche vertaling is er nevens gesteld". Het 4e deel van dezen bundel bevat zang I—VIII, vers 2, met nieuw-Javaansche verklaring.

Eigendom van het Ned. Bijbelgen., in bruikleen bij het Leg. Warn.

CCLXXVI. (Cod. 9).

Als voren, groot 71 blz. fol. Voorin met potlood: n°. 9. Eene verzameling van strophen uit het *Bhâratayuddha Kawi* met nieuw-Javaansche toelichtingen, zooals uit 't begin blijkt: „*Punika sĕrat papĕṭikan saking Bratayuda Kawi amawi jajawen*". In het geheel zijn er 114 afdeelingen. Zie Cat. Engelmann, n°. IX (pag. 161).

Eigendom van het Ned. Bijbelgen., in bruikleen bij het Leg. Warn.

CCLXXVII. (Cod. 87 (1)).

Als voren, fol., blz. 2—64. Eene verzameling strophen uit het *Bhâratayuddha kawi* met Nieuw-javaansche verklaring. Overeenkomende met Bijbelgen. 9 (CCLXXVI) tot en met blz. 63 (n°. 102, eerste helft). Zie Cat. Engelmann, n°. LXXXVII, 1°. (pag. 183).

Eigendom van het Ned. Bijbelgen., in bruikleen bij het Leg. Warn.

CCLXXVIII. (Cod. 3735).

[illegible] BHOMAKÂWYA.

Het Leidsche hs. 2209 is reeds beschreven door Prof. Vreede in zijnen Catal. p. 391—392, waar ook verwezen is naar Friederich's uitgave en inhoudsopgave in de Verh. Bat. Gen. XXII en XXIV en de opmerkingen van Raffles, I, p. 388, dr. van der Tuuk in het Journal R. As. Soc. en Winter, Javaansche zamenspraken [1]). Hierbij kan men nog voegen hetgeen dr. Brandes aan het nog onuitgegeven gedeelte van v. d. Tuuk's Kawi-Bal. woordenboek ontleend heeft (l. c. p. 185).

Dit lontarhandschrift is 57 cM. lang en 399 folia groot. Het is een *lĕmpiran*, bevattende het geheele O. J. *Bhomakâwya* met Balineesche vertaling. Dit hs. is geschreven in *Çâka* 1756. Zie Brandes, n°. 260.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

CCLXXIX. (Cod. 3760).

Dit hs. is 73 cM. lang en 15 folia groot. Het is een *ĕmbat-ĕmbatan*, bevattende zang III, vers 33 tot zang V, vers 2*b* van het Oudjavaansche gedicht met Balineesche vertaling. In Friederich's editie vindt men dit fragment van pag. 15, r. 10 v. b. tot p. 21, r. 4 v. o. Zie Brandes, o. c. pag. 193, n°. 265.

CCLXXX. (Cod. 3659).

Lontarhandschrift (*ĕmbat-ĕmbatan*), lang 47 cM. en groot 18 folia, bevattende zang LIX tot vers 9 van zang LXIV, met Bal. vertaling. Op ieder palmblad staan slechts 3 regels. Zie Brandes, n°. 268.

---

1) Winter (Jav. Zamenspraken, I, 354) noemt het *Bomantaka* en zegt, dat het geschreven is door *Mpu Bodaguna*, die ook den *Kuñjarakṛṣṇa* (l. *karṇa*?) zou geschreven hebben.

CCLXXXI. (Cod. 3871 (11)).

Het 11e gedeelte van dezen bundel (p. 173—175) wordt gevormd door het begin van het Oudjavaansche gedicht, zonder Balin. vertaling, tot vers 17*d*, in Latijnsch karakter door dr. van der Tuuk eigenhandig geschreven. Zie Brandes, o. c. p. 191, n°. 257.

CCLXXXII. (Cod. 4141).

Dit hs. is in Balineesch karakter geschreven. Het bevat den volledigen Oudjavaanschen tekst met interlineaire Balineesche vertaling, in 440 blz. fol. De afschrijver heeft aan de 118 zangen nog eenige strophen toegevoegd, die door dr. Brandes, l.c. n°. 258 medegedeeld zijn.

CCLXXXIII. (Cod. 4142).

Volledig hs. in Balineesch karakter, met Bal. vertaling, groot 453 blz. fol. Het is een afschrift van cod. 3735 (CCLXXIII). Zie Brandes l. c. pag. 192, n°. 259.

CCLXXXIV. (Cod. 5036).

Lĕmpiran, groot 106 fol. en lang 59 cM., bevattende een volledig hs. van het *Bhomakâwya*, gedateerd *Çâka* 1721, met de bijvoeging: *linikita ring pulo Lombok* (geschreven op het eiland Lombok).

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCLXXXV. (Cod. 5285 (3)).

Het derde gedeelte (fol. 3) van deze *ĕmbat-ĕmbatan*, die 35 cM. lang is, wordt gevormd door de eerste 3 verzen van het *Bhomakâwya*.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCLXXXVI. (Cod. 4143).

Dit hs. is geschreven in Balineesch karakter. Het bevat het eerste gedeelte van den Oudjavaanschen tekst met Balineesche vertaling, tot vers 49 van zang LXXXI (in Friederich's editie pag. 163). Het is 263 blz. fol. groot. Het begin en einde van den commentaar is medegedeeld door Brandes, l. c. n°. 261.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

CCLXXXVII. (Cod. 4144).

Het begin van den Oudjavaanschen tekst met Balineesche vertaling tot vers 26 van zang IX, of tot pag. 33 van de uitgave van Friederich. Dit hs. is in Balineesch karakter geschreven en 68 blz. fol. groot. Zie Brandes, n°. 262.

CCLXXXVIII. (Cod. 4145).

Afschrift van een hs. van *Bratan*, groot 56 blz. fol. en in Balineesch karakter geschreven. Het loopt even ver door als cod. 4144 (CCLXXXVII), doch het begint met *awighnam âstu* (sic), zooals dr. Brandes reeds mededeelde, o. c. n°. 263.

CCLXXXIX. (Cod. 3959 (2)).

Het slot van dezen bundel (pag. 67—68) wordt gevormd door een fragment, dat men in Friederich's editie vindt van pag. 9, r. 6 v. b. tot pag. 10, r. 11 v. b. (zang II, vers 27 tot zang III), met Balin. vertaling, in Latijnsch karakter door dr. van der Tuuk eigenhandig afgeschreven. Zie Brandes, o. c. pag. 192, n°. 264.

CCXC. (Cod. 4146).

Dit hs. is in Latijnsch karakter geschreven. Het bevat een fragment van den Oudjavaanschen tekst met Balin. vertaling, vers 1 tot 32 van zang III (bij Friederich, pag. 1, 5, 9 en p. 10—15, r. 9 v. b.). Het is 6 blz. fol. groot. Uit den door dr. Brandes (l. c. p. 193, n°. 266) medegedeelden kolophon blijkt, dat het geschreven is in *Çâka* 1767.

CCXCI. (Cod. 4147).

Afschrift van cod. 3659 (CCLXXX) in Balineesch karakter, groot 16 blz. fol. Het begin en einde zijn te vinden bij Brandes, l. c. n°. 267.

CCXCII. (Cod. 4148).

Dit hs. is door dr. van der Tuuk eigenhandig in Latijnsch karakter geschreven. Het bevat de Balineesche vertaling tot vers 11 van zang X en is 28 blz. fol. groot. Zie Brandes, o. c. n°. 269.

CCXCIII. (Cod. 4149).

Ook dit hs. is door dr. van der Tuuk eigenhandig in Lat. karakter geschreven. Het bevat de Balineesche vertaling tot vers 42 van zang III en is 16 blz. fol. groot. Op sommige plaatsen is de Oudjavaansche tekst er bijgevoegd, zooals dr. Brandes reeds opmerkte, l. c. n°. 270.

CCXCIV. (Cod. 4150).

Eigenhandig afschrift in Latijnsch karakter van de Bal. vertaling der eerste 17 verzen van zang I en van vers 10 tot 15*a* van zang III. Dit hs. is 3 blz. groot. Zie Brandes, o. c. pag. 194, n°. 271.

CCXCV. (Cod. 4151).

In Latijnsch karakter door dr. van der Tuuk afgeschrevene Bal. vertaling van zang VI, vers 19*b* tot zang XXII, vers 4*b*. Dit hs. bevat 16 blz. fol. Het begin en het einde zijn medegedeeld door dr. Brandes, l. c. n°. 272.

CCXCVI. (Cod. 4152).

Dit hs. bevat de Bal. vertaling van zang XXII, vers 4*b* tot zang XXVI, vers 17*c* en sluit zich dus onmiddellijk aan cod. 4151 (CCXCV) aan. Het is 6 blz. fol. groot en in Lat. karakter door dr. van der Tuuk eigenhandig geschreven. Zie Brandes, n°. 273.

CCXCVII. (Cod. 4153).

Afschrift in Latijnsch karakter, door dr. van der Tuuk eigenhandig vervaardigd. Het bevat de Bal. vertaling van zang XLV, vers 9*d* tot zang LXXIX, vers 9 en daarna, uit een hs. van van Bloemen Waanders, zang XCIX tot vers 13 van zang CI. Het is 35 blz. fol. groot. Zie Brandes, o. c. n°. 274.

CCXCVIII. (Cod. 4154).

Eigenhandige copie van dr. van der Tuuk in Latijnsch karakter. Dit hs. bevat de Bal. vertaling van zang CI, vers 14 tot zang CIV, vers 2*a* en sluit zich dus aan cod. 4153 (CCXCVII) aan. Het is 3 blz. fol. groot. Het begin en het slot zijn medegedeeld door dr. Brandes, l. c. n°. 275.

CCXCIX. (Cod. 3712 (1)).

[illegible] WRTTASAÑCAYA.

Facsimile in Verhand. Batav. Gen. XXII met transcriptie en toelichting van Friederich.

Uitgave: H. Kern, *Wṛtta-sañc'aya*, Oudjavaansch leerdicht over versbouw, in Kawi-tekst en Nederlandsche vertaling, 1875 [1]).

Het begin (fol. 1—9) van dit lontarhandschrift, lang 53 cM. en groot 11 folia, bevat het bekende Oudjavaansche gedicht *Wṛttasañcaya*. Het is een *cakĕpan*. Aan 't slot staat: [illegible] Het is het origineel van cod. 3950 (1) (CCC).

CCC. (Cod. 3950 (1)).

Het eerste gedeelte van dezen bundel (pag. 1—9) wordt gevormd door een goed geschreven copie van cod. 3712 (CCXCIX) in Balineesch karakter.

CCCI. (Cod. 4686).

Ook dit hs., groot 15 blz. fol. bevat hetzelfde Oudjavaansche gedicht. De tekst stemt geheel overeen met het facsimile van Friederich. Het schrift is goed.

CCCII. (Cod. 72 (5)).

Het vijfde deel (blz. 165—173) van dezen bundel wordt gevormd door den *Wṛttasañcaya*, afgeschreven door iemand, die het schrift niet goed lezen kon. Voorin staat: *Punika tatĕḍakan ipun sĕrat Warttasañcaya, adarbe atmaja estri, wasta dewi Daruki, punika tinilar kesah angles ḍatĕng laki nipun lajĕng nusul piyambak ngupadosi laki nipun tanpapamiti rama ibu, sarta samarggimarggi gandrung-gandrung, nalika punika, ing pulo Jawi, ingkang nama karaton agĕng, nagari Kĕḍiri, nanging meh ngalih ḍatĕng Pĕngging, pañjĕnĕngan ipun prabhu Kusumawicitra.* Het is geschreven in *Çâka* 1741.

Eigendom van het Ned. Bijbelgen., in bruikleen bij het Leg. Warn.

---

1) Zie ook Veth, *Java*, I, pag. 425.

CCCIII. (Cod. 3976 (1)).

[illegible] Nîtisâra.

Het begin van dezen bundel (pag. 1—19) bevat het gedicht *Nîtisâra*, waarvan dr. van der Tuuk in zijn Kawi-Balin. woordenboek, s. v. *nîti*, I, pag. 532 zegt: „een kleine *kakawin*, behelzende spreuken, en op Java bekend onder den naam v. *Nitisastra*; uit woorden als *trijak* in pl. v. *tirjjak* en *wisya* in pl. v. *wisa* en 't vaak verzuimen der lange klinkers zoowel als v. d. *h*, op te maken, dat het van zeer jonge dagteekening is; de stijl eenigszins duister, de text zeer corrupt v. d. bal. hds."

De *Nitisastra Kawi* is met Javaansche verklaring uitgegeven op last der regeering te Batavia in 1871. Ter vergelijking van den tekst dier uitgave met dit hs. laten wij 't begin volgen, dat hier bestaat uit de gewone Indische formule: *Oṁ awighnam astu namasidĕm* (l. *namas siddham*), terwijl in de editie in plaats daarvan staat: *sĕkar sardulawikriddhita* (l. *çârdûlawikrîḍita*), *lampah*, *gayaya*. Dan: [illegible] Hier beter: [illegible]

Uit deze korte aanhaling ziet men reeds, hoe de *Sanskṛt*-woorden hier beter gespeld zijn dan in de editie, b. v. *bhaṭâra* en *sarwwajñâtmabhû*, in de editie *bhaṭara* en *çarwwajatmabuḥ*!

Het derde vers van zang I, aangehaald in Prof. Kern's Kawi-studiën, p. 107, komt overeen met het 10e vers der editie (pag. 8). Het volgende vers (I, 4) is aangehaald en vertaald door Raffles, I, p. 399 en komt overeen met vers 3 der editie. Bij Raffles luidt het:

Reng (sic) *jánma di kámi ta chitra reséping sárwa prája ng' enaka.*
Ring s'tri matdia (sic) *manuára pría wawus andé mána kung lúlut.*
Yen ring Madiáni kang pinandíta mochap tetóah pa désa prien.
Yen ring matdia nikáng mosa mochap-akan wakchúra sing'a k'roti.

In de editie (pag. 2—3) luidt het minder verbasterd:

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Het hs. is in de meeste opzichten beter, soms echter slechter:

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Op sommige plaatsen heeft dr. van der Tuuk in margine verwezen naar de overeenkomstige Indische spreuken, b.v. bij I, 7 naar Ind. Spr. 6109, bij I, 11 naar Ind. Spr. 7525, bij II, 9 naar Ind. Spr. 2471 en 6905, bij III, 1 naar Ind. Spr. 5159. Bij II, 2 heeft hij opgemerkt, dat de *Nitisastra* van de Landsdrukkerij hier iets anders heeft. Dit hs. is goed geschreven. Vgl. ook Raffles, Java, I, p. 390—391 (1e editie). Brandes, o.c. II, pag. 199—202 en de Hollander, p. 244, n°. 2. Not. Bat. Gen. XV, pag. 7.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

CCCIV. (Cod. 4350).

Een tweede hs. van hetzelfde gedicht, zeer goed geschreven in Balineesch karakter. Het bevat echter slechts 2 blz. 4°. en loopt tot vers 10*d* van zang I. Zie Brandes, n°. 729.

CCCV. (Cod. 4351).

Dit hs. groot 19 blz. fol., vrij goed geschreven in Balineesch karakter, bevat het begin van hetzelfde gedicht met interlineaire Balineesche vertaling in 11 zangen. Zie Brandes, n°. 730.

CCCVI. (Cod. 78 (3—5)).

Handschrift op papier, fol., waarvan het derde deel (blz. 83—97) het O. J. *Nîtiçâstra* bevat. Voorin staat: [illegible]

Het vierde deel (blz. 100—113) van denzelfden bundel bevat hetzelfde gedicht. Ook hier het naschrift: *itih kakawin nitisastra; om mangarccanamataya.*

Het vijfde deel (pag. 123—138) bevat hetzelfde. Voorin: [illegible]

Eigendom van het Ned. Bijbelgen., in bruikleen bij het Leg. Warn.

CCCVII. (Cod. 130).

Als voren, 93 blz. 4°. Voorin: XII „Ned. Bijbelgen. *Panitisastra*". Met Nieuw-javaansche toelichting tusschen den tekst. Op blz. 1 nog eens bij vergissing wat men ook vindt op blz. 21.

Eigendom van het Ned. Bijbelgen., in bruikleen bij het Leg. Warn.

CCCVIII. (Cod. 80 (4)).

Het vierde deel (blz. 41—69) van dezen bundel wordt gevormd door de *Panitisastra*. Voorin staat: [illegible] (*Kawi miring* en *Kawi tĕmbang*'s). Zie Cat. Engelm. n°. LXXX, 4°, pag. 181.

Eigendom van het Ned. Bijbelgen., in bruikleen bij het Leg. Warn.

CCCIX. (Cod. 89 (4)).

Ook het vierde deel van dezen bundel (blz. 114—134) wordt gevormd door de *Panitisastra*, evenals cod. 80 (4). Voorin staat: [illegible] Zie Cat. Engelm. n°. LXXXIX, 4°, pag. 184.

Eigendom van het Ned. Bijbelgen., in bruikleen bij het Leg. Warn.

CCCX. (Cod. 3634).

[illegible] ARJUNAWIJAYA.

Dit gedicht is geschreven door *Mpu Tantular*. Het is in tegenstelling tot de 6 vorige gedichten nog niet uitgegeven, hoewel het als Buddhistisch epos hiervoor wel in aanmerking zou komen. Het begin is geciteerd in Brandes' Beschrijving enz. pag. 104 vlg. en in den *Pararaton*, p. 138 noot, waar men tevens de eerste strophe van zang LXXIII vindt.

Dr. van der Tuuk bespreekt het in zijne „Notes on the Kawi Language and Literature" (Journ. R. As. Soc. Jan. 1881, p. 57 en 58) en in zijn Kawi-Balineesch woordenboek, I, p. 121 s. v. *Arjjuna*: „*Ardjuna widjaja*, titel van een buddhistische *kakawin*, overeenkomende met de jav. *ardjuna sasrabahu*, namentlijk met de uitgave daarvan door Winter (Samarang, 1853); het langdradig gedicht, door P. v. d. Broek uitgegeven, veel meer afwijkende; 't is gedeeeltelijk een omwerking van de *Uttarakâṇḍa*".

Ook Friederich spreekt er over in zijn Voorloopig verslag van het eiland Bali (Verh. Bat. Gen. XXII, p. 20). De Leidsche hss. 1855, 2048, 2210, 2309 en 3137 zijn reeds beschreven in Prof. Vreede's

Catalogus van de Jav. en Mad. hss. pag. 3—4, 6 en 388—389. De verkeerde titel van cod. 2048 (*Boekoe Soerat Romo Kawi*) is begrijpelijk, als men weet, dat in zang I de geboorte verhaald wordt van *Râwaṇa* (vers 11), *Kumbhakarṇa*, *Çûrpaṇakhâ* (vers 12) en *Wibhîṣaṇa* (vers 13), die allen zoowel hier als in het *Râmâyaṇa* een gewichtige rol vervullen.

Dit lontarhandschrift is een *cakĕpan*, lang 45 cM. en groot 71 fol. Het loopt door tot vers 4 van zang XL, waar het abrupt eindigt.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

CCCXI. (Cod. 4067).

Dit is een tweede hs. van hetzelfde gedicht, groot 83 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven. Het is volledig. Zie Brandes, n°. 126.

CCCXII. (Cod. 4068).

Een derde hs. van den *Arjuna wijaya*, groot 84 blz. fol., waarvan blz. 49—52 en 65—68 ontbreken, in Balineesch karakter. Zang XL, vers 5—46*b* en LII, 2*d* tot LVII, 4 ontbreken. De kol. is medegedeeld door dr. Brandes, l. c. pag. 109, n°. 127. Het is een afschrift van cod. 3634 (CCCX).

CCCXIII. (Cod. 4066).

Afschrift van een hs. van *Bañjar*, waarin 9 palmbladeren ontbreken, groot 88 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven. Het bevat het begin tot zang LVI, vers 6 en daarna zang LXI, vers 7 tot het slot. De afschrijver heeft er eenige verzen aan toegevoegd, die door dr. Brandes, l. c. n°. 125 zijn medegedeeld.

CCCXIV. (Cod. 4065).

Volledig afschrift, groot 56 blz. fol., in Latijnsch karakter door dr. van der Tuuk eigenhandig geschreven. De kolophon is te vinden bij Brandes, l. c. n°. 124.

CCCXV. (Cod. 4069).

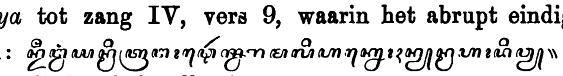
Fragment van 19 blz. fol. in Balineesch karakter, loopende van zang XXI, vers 3 tot zang XLIII, vers 8*c*. Het is een afschrift van een lontarhandschrift van 25 fol., toebehoorende aan *Gusti ñoman*. Het begint en eindigt abrupt. Zie Brandes, n°. 129.

CCCXVI. (Cod. 4985).

Ĕmbat-ĕmbatan, lang 48 cM. en groot 4 folia. Op fol. 2*a* begint zang XXXV van den *Arjunawijaya*.

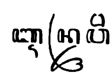
Geschenk van Prof. Kern in Mei 1903.

CCCXVII. (Cod. 5133).

Cakĕpan, lang 43 cM. en groot 9 folia, bevattende het begin van den *Arjunawijaya* tot zang IV, vers 9, waarin het abrupt eindigt met de woorden:

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCCXVIII. (Cod. 5102).

 INDRAWIJAYA.

Cakĕpan, lang 50 cM. en groot 37 fol., bevattende de *kakawin Indrawijaya*. De inhoud is ontleend aan het gelijknamige gedeelte van het *Udyogaparwa* (vers 228—565). De inhoud van de Oudjav. bewerking is reeds medegedeeld in mijn proefschrift „Drie boeken van het Oudjav. Mahâbhârata", pag. 19—20.

De 2 eerste palmbladen van dit hs. ontbreken en fol. 3 is beschadigd. In het begin wordt verhaald, hoe de *Apsarasen* (*surawadhû*) *Triçirah* niet kunnen verleiden. Daarom beveelt *Indra Wiçwakarman* hem te dooden (fol. 5). Zijn dood wordt echter gewroken door *Wṛtra*, die slechts op eene verraderlijke manier en met *Wiṣṇu*'s hulp door *Indra* gedood wordt (fol. 22). Ten gevolge hiervan wordt *Indra* genoodzaakt den hemel te verlaten en *Nahuṣa* volgt hem op (fol. 23). Als deze echter, uit liefde voor *Çacî*, de *ṛṣi*'s beleedigt, wordt hij weder verdreven en *Indra* keert naar den hemel terug. Deze mythe van *Nahuṣa* is door Prof. Speyer behandeld in de Actes du 6e congrès des Oriental. section aryenne, pag. 81—121.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCCXIX. (Cod. 3756).

 SMARADAHANA.

Over dit Oudjavaansche gedicht vergelijke men Friederich's „Voorloopig verslag van het eiland Bali" in Verh. Bat. Gen. l. c. pag. 19.

De beide Leidsche hss. 2203 en 2204 zijn reeds beschreven door Prof. Vreede (Catal. pag. 390).

Dit lontarhandschrift is 49 cM. lang en 25 fol. groot. Het is een *ĕmbat-ĕmbatan*, beginnende met zang XXI en doorloopende tot het slot. Het bevat alleen den O. Jav. tekst.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

CCCXX. (Cod. 3642).

Lontarhandschrift, lang 46 cM. en groot 128 folia. Het is een *cakĕpan*, bevattende zang I tot XXIII van het Oudjav. gedicht met Balineesche vertaling. De naam van den schrijver, *Mpu Dharmaja*, blijkt uit vers 7*b* van zang I: *Cûḍâmanya nirâ mpu Dharmaja kĕdö marṇangga sang hyang Smara.*

CCCXXI. (Cod. 4493).

Volledig hs. van hetzelfde gedicht, groot 59 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven.

CCCXXII. (Cod. 4494).

Dit is een afschrift van cod. 3756 (CCCXIX), groot 32 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven.

CCCXXIII. (Cod. 4495).

Compleet afschrift van het Oudjavaansche gedicht met Bal. vertaling, in Latijnsch karakter, door dr. van der Tuuk eigenhandig geschreven, groot 84 blz. fol.

CCCXXIV. (Cod. 5018).

Lĕmpiran, groot 97 fol. en lang 24 cM., bevattende het geheele *Smaradahana*, geschreven in 1754 *Çâka*, zooals blijkt uit het slot.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCCXXV. (Cod. 5035).

Lĕmpiran, groot 58 fol. en lang 42 cM., bevattende een volledig hs. van het *Smaradahana*, geschreven in 1737 *Çâka*.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCCXXVI. (Cod. 5105).

Cakĕpan, groot 30 fol. en lang 54 cM., bevattende een onvolledig hs. van hetzelfde gedicht. Op fol. 30 begint een nieuwe zang met: [illegible] Het eindigt abrupt met: [illegible]

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCCXXVII. (Cod. 3881 (3)).

Het derde gedeelte van dezen bundel (pag. 38—46) wordt gevormd door zang XXII tot zang XXIII, vers 10 met Balineesche vertaling, in Balin. karakter geschreven.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

CCCXXVIII. (Cod. 3730).

[illegible] BRAHMÂṆḌAPURÂṆA.

Over dit gedicht vergelijke men: Dr. H. H. Juynboll „Het O. J. *Brahmâṇḍapurâṇa*" in Bijdr. T. L. Vk. 6e volgr. VII, pag. 272 sq. [1]) Dit lontarhandschrift, lang 53 cM. en groot 27 folia, is een *ĕmbatĕmbatan*, bevattende eene redactie van 't O. Jav. *Brahmâṇḍapurâṇa* in groote versmaten. In deze redactie komt de geschiedenis van *Weṇa*, die men in de prozaredactie eerst op pag. 55 vindt (van cod. 4155, waarvan de beschrijving in het tweede deel zal gegeven worden), reeds in vers 7 sq. van zang I voor. Verder vindt men hier de geschiedenis van *Pṛthu*, enz. Zie Brandes, n°. 281.

CCCXXIX. (Cod. 4159).

Afschrift van cod. 3730 (CCCXXVIII) in Balineesch karakter, groot 50 blz. fol. Zie Brandes, I, p. 200, n°. 280.

CCCXXX. (Cod. 4160).

Ook dit hs. is in Balin. karakter geschreven. Het bevat 52 blz. fol. en komt overeen met de beide vorige hss. Zie Brandes, n°. 282.

---

1) Zie ook Friederich, *Voorloopig verslag van het eiland Bali*, p. 11—12. — Van der Tuuk, *Notes on the Kawi language and literature*, pag. 47 en 49. — Not. Bat. Gen. XVII (1879), pag. 3, f.

CCCXXXI. (Cod. 4161).

Zeer beschadigd hs. van hetzelfde gedicht, in Balineesch karakter geschreven, groot 40 blz. fol. Zie Brandes, n°. 283.

CCCXXXII. (Cod. 4162).

Dit is een fragment van hetzelfde gedicht, door dr. van der Tuuk eigenhandig geschreven in Latijnsch karakter. Het is 12 blz. fol. groot en loopt tot vers 3 van zang IV. Zie Brandes, n°. 284.

CCCXXXIII. (Cod. 5024).

PÂRTHAYAJÑA.

Deze *lĕmpiran*, groot 62 fol. en lang 35 cM., bevat de *kakawin Pârthayajña*, niet te verwarren met het lange N. Jav. gelijknamige gedicht, beschreven door Vreede, Cat. pag. 227 sq. cod. 1807. De inhoud van dit gedicht is als volgt: Nadat de *Pâṇḍawa*'s al hunne bezittingen bij het spel verloren hebben, krijgen zij bezoek van *Widura* en *Dhomya* (fol. 6). Op hun raad gaat *Arjuna* ascese verrichten (fol. 14). Eene der kluizenaressen wordt verliefd op hem (fol. 27), doch hij laat zich niet verleiden. Later komt hij bij *Kâma* (fol. 44), die hem aanraadt, een leerling van *Durgâ* te bestrijden (fol. 52). Ten slotte raadt *Byâsa* hem aan, ascese te verrichten (fol. 56). Na een jaar *yoga* verricht te hebben op den *Indrakîla* krijgt hij van *Rudra* wapens (fol. 61). Dit hs. is geschreven in 1737 op Lombok.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCCXXXIV. (Cod. 3716).

SUTASOMA.

Over dit gedicht vergelijke men de verhandeling van Prof. Kern „Over de vermenging van Çiwaïsme en Buddhisme op Java", in Versl. en Med. Kon. Akad. 1888, vooral bladz. 26. Reeds Friederich zegt in zijn „Voorloopig verlag van het eiland Bali" in Verh. Bat. Gen. XXII, pag. 20, dat de schrijver *Mpu Tantular*, die ook het boven (pag. 135—137) vermelde Buddhistische gedicht *Arjunawijaya*

vervaardigd heeft, leefde tijdens de regeering van *Jayabaya*. Het Leidsche hs. 2211 is reeds beschreven door Prof. Vreede in zijnen Catal. pag. 393.

Dit lontarhandschrift is een *cakĕpan*, 52 cM. lang en 115 folia groot. Het is niet geheel volledig, want het eindigt met vers 1*b* van zang CXLVIII, terwijl het geheele gedicht 149 zangen bevat. Ter vergelijking met cod. 2211 laten wij hier eenige regels uit het begin van beide hss. volgen:

Cod. 2211.

[illegible] etc.

Cod. 3716.

[illegible] enz.

Uit deze aanhaling, hoe klein ook, blijkt dat het verschil zeer gering is. Alleen is de schrijfwijze der *Sanskṛt*-woorden hier nog beter dan in cod. 2211. Het slot van dit gedicht is geciteerd door dr. Brandes, *Pararaton*, p. 139.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

CCCXXXV. (Cod. 4522).

Dit is een volledig hs. van hetzelfde gedicht, groot 193 blz. fol. en geschreven in *Çâka* 1780. Het is een afschrift van een hs. uit *Mangwi*.

CCCXXXVI. (Cod. 4523).

Een volledig hs. van den *Sutasoma* in Latijnsch karakter, door dr. van der Tuuk eigenhandig geschreven, groot 130 blz. folio.

CCCXXXVII. (Cod. 4524).

Fragment van hetzelfde gedicht, in Balineesch karakter, groot 202 blz. fol. Het loopt tot vers 20 van zang CXLVII.

CCCXXXVIII. (Cod. 4525).

Afschrift van cod. 3716 (CCCXXXIV) in Balineesch karakter, groot 197 blz. folio.

CCCXXXIX. (Cod. 3864 (2)).

Het tweede gedeelte van dezen bundel (pag. 37—40) bevat een fragment van den *Sutasoma*, beginnende met vers 20*d* van zang CXXXIX.

CCCXL. (Cod. 4526).

Dit hs. bevat het begin van hetzelfde epos tot vers 4 van zang CXIV in Balineesch karakter en met interlineaire Balin. vertaling. Het is 197 blz. fol. groot.

CCCXLI. (Cod. 4527).

Fragment van hetzelfde gedicht in Balineesch karakter, beginnende met vers 11*b* van zang CIII en loopende tot vers 12 van zang CXIX met Balin. vertaling. Dit hs. is 34 blz. fol. groot, en afkomstig uit *Karang Asĕm*.

CCCXLII. (Cod. 4528).

Ook dit is een fragment in Balineesch karakter, beginnende met vers 4*d* van zang CXIII en eindigende met vers 4 van zang CXLVIII. Het is geschreven in *Çâka* 1788, en bevat eene interlineaire Balin. vertaling.

CCCXLIII. (Cod. 5092 (2)).

Het begin van deze *cakĕpan*, die 40 cM. lang en 50 folia groot is, wordt gevormd door het Middeljav. *Pañji*-gedicht *Waseng*, dat later beschreven zal worden. Daarop volgt (fol. 48—50) een fragment van den *Sutasoma*, dat begint met: [illegible] en eindigt met: [illegible] Het schrift is niet fraai.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCCXLIV. (Cod. 4529).

Afschrift van 4 blz. fol., door dr. van der Tuuk eigenhandig vervaardigd, van een fragment der Balineesche vertaling, beginnende met vers 6*c* van zang XCVI en loopende tot zang C. Het is in Latijnsch karakter geschreven.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

CCCXLV. (Cod. 4236).

ᬳᬭᬶᬯᬂᬰ HARIWANGÇA.

Het hs. 2213 is reeds beschreven door Prof. Vreede in zijnen Catal. p. 393—394, die tevens verwijst naar Friederich's inhoudsopgave van dit Oudjavaansche gedicht in zijn Voorloopig verslag van het eiland Bali (Verh. Bat. Gen. XXII, p. 20, n°. 8). De schrijver *Mpu Pĕnuluh Boda* leefde onder de regeering van *Bhra Hyang Wĕkas ing Suka* van *Majapahit.*

Dit hs. is in Balineesch karakter geschreven en 134 blz. fol. groot. Het bevat het geheele Oudjavaansche gedicht. Zie Brandes, n°. 436.

CCCXLVI. (Cod. 4237).

Een tweede hs. van hetzelfde epos, ook in Balineesch karakter geschreven. Het bevat slechts 31 blz. fol. en loopt niet verder dan tot vers 9 van zang XXXVI, terwijl het geheele gedicht 55 zangen groot is. Zie Brandes n°. 437.

CCCXLVII. (Cod. 3887 (2)).

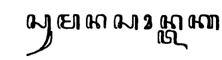
Het tweede gedeelte van dezen bundel (pag. 88—106) bevat het begin van hetzelfde gedicht tot vers 4 van zang XIX. Het schijnt een onvoltooid afschrift te zijn. Zie Brandes, n°. 438.

CCCXLVIII. (Cod. 4238).

Afschrift in Latijnsch karakter, groot 9 blz. fol., door dr. van der Tuuk eigenhandig vervaardigd, loopende tot vers 7 van zang IX. Over den inhoud van dit gedicht zegt dr. van der Tuuk in zijn Kawi-Bal. wdb. I, p. 90 s. v. *hari*, III, dat het handelt over de schaking van *Rukmiṇî* door *Kṛṣṇa* en den daaruit ontstanen oorlog tegen *Jarâsandha*, die haar voor *Çiçupâla* bestemde; dat het nu en

dan zeer afwijkt van 't origineel, zoo bijv. wordt een strijd beschreven met de *Pâṇḍawa*'s, als bondgenooten van *Jarâsandha*, tegen *Kṛṣṇa*, waarin drie hunner sneuvelen, totdat *Arjuna* de krijgskans doet keeren en *Kṛṣṇa* zijne goddelijke gedaante aanneemt. Zie Brandes, n°. 439.

CCCXLIX. (Cod. 3777).

 SUMANASÂNTAKA.

De inhoud van dit Oudjavaansche gedicht wordt door Friederich in zijn Voorloopig verslag van het eiland Bali (Verh. Bat. Gen. XXII), pag. 19, n°. 4 zeer onnauwkeurig opgegeven. Vooreerst is de titel [1]) niet „*Soemâna Santaka*", maar *Sumanasântaka*, samengesteld uit *sumanasâ* (Skr.) „door een bloem" en *antaka* (Skr.) = „dood". De titel beteekent: door een bloem veroorzaakte dood. Verder zegt Friederich: „*Raghu*, de voorvader van *Râma*, teelt de *Adia*; deze heeft hare eigene keus van een echtgenoot naar de Indische vorstenwijze (*swayamwara*, ook op *Bali* genoemd). Haar echtgenoot *Devindu* overleed en zij baarde den *Dasarata*, vader van *Rama*". Hieruit blijkt, dat hij *Adia* (lees *Aja*) voor eene vrouw en *Dewindu* (lees *Dewîndumatî*, d. i. *dewî Indumatî*) voor eenen man houdt, terwijl juist omgekeerd *Aja* door de prinses *Indumatî* tot man gekozen wordt. Overigens vergelijke men over dit gedicht en de verhouding, waarin het tot het Indische *Raghuwaṃça* staat, mijne verhandeling in de Bijdr. T. L. en Vk. 6e volgr. deel VI, pag. 391 sq.

Dit lontarhandschrift is een *lĕmpiran* van 19 cM. lengte. Het bevat in 10 folia slechts het begin van het gedicht tot vers 4*d* van zang II. Het schrift is goed en duidelijk. In dit gedeelte wordt beschreven, hoe de *apsaras Hariṇî* door *Indra* tot den Brahmaan *Tṛṇawindu* gezonden wordt, om hem te verleiden, daar hij door zijne ascese zoo machtig geworden was, dat hij de goden ongerust maakte.

CCCL. (Cod. 4519).

Dit hs., groot 2 × 87 = 174 blz. fol., bevat het geheele Oudjavaansche gedicht, waarvan het begin boven reeds beschreven is.

1) De Hollander, pag. 231, n°. 6 geeft den verkeerden titel *Sumanantaka*, in navolging van Winter, *Jav. Zamenspraken*, I, pag. 352.

De inhoud van de volgende zangen is aldus:

Tṛṇawindu vervloekt *Hariṇî* (zang VII): tot straf zal zij niet naar den hemel terugkeeren, maar op aarde achterblijven. Eerst als zij eenen zoon gekregen heeft bij *Aja*, zal zij 8 jaren later door een bloem gedood worden. Zij wordt geboren als *Indumatî*, dochter van *Krathakeçika*, den vorst van *Widarbha* (zang X). Na *Krathakeçika*'s dood volgt zijn zoon *Bhoja* hem op. Deze schrijft voor zijne zuster *Indumatî* een *swayamwara* (zelfkeuze van eenen echtgenoot) uit (zang XVI). Daar komt o. a. ook *Raghu*'s zoon *Aja* (zang XXI). Van hier af kan men het Oudjavaansche gedicht met het Indische *Raghuwaṃça*, sarga V—IX, vergelijken. In vers 3 van zang XXI van het *Sumanasântaka* komt de naam van den dichter, *Monaguṇa* voor. Zang XXVII begint met een vers, waarin over de *wayang* gesproken wordt. Op zijn tocht naar *Widarbha* doodt *Aja* een olifant, die daardoor weder verandert in den *gandharwa Priyambada*, die door *bhagawân Patangga* (in den *Raghuwaṃça* V, 53 *Matangga*) vervloekt was. Deze *gandharwa* geeft hem tot belooning het wapen *Wimohanâstra* (zang XXXII). Behalve *Aja* komen nog verschillende andere vorsten naar *Indumatî*'s hand dingen: die van *Magadha*, *Angga*, *Awanti*, *Anûpa* (zang XLIV), *Suṣena* (zang XLV) enz. Nadat *Aja* door *Indumatî* tot echtgenoot gekozen is (zang CIX) wordt hij op zijn terugweg door de afgewezene minnaars aangevallen, doch hij verslaat hen door zijn wapen *Wimohanâstra*, dat hen bedwelmt (zang CLIII). Na *Raghu*'s dood (zang CLXI) volgt *Aja* hem op. Hij krijgt bij *Indumatî* eenen zoon, die *Daçaratha* genoemd wordt (zang CLXII). Eindelijk sterft *Indumatî*, getroffen door de bloem van de *sumanasa* (*sĕkar ing sumanasa*), die *Nârada* op haar laat vallen (zang CLXVIII). Na *Daçaratha*'s troonsbestijging (zang CLXXV) gaat *Aja* naar de plaats, waar de *Gânges* en *Sarayû* samenkomen en sterft daar (zang CLXXVI). In de lusthof *Nandana* wordt hij met *Indumatî* of liever *Hariṇî* hereenigd (zang CLXXXIV). Het gedicht eindigt met de gewone *Sanskṛt*-formules. Dit hs. is geschreven in 1735 *Çâka*. Het is volledig.

CCCLI. (Cod. 4520).

Een derde hs. van hetzelfde gedicht, groot 102 blz. fol., in Latijnsch karakter door dr. van der Tuuk eigenhandig geschreven. Het is een copie van cod. 4519 (CCCL).

CCCLII. (Cod. 5093).

Cakĕpan, groot 17 folia en lang 58 cM., bevattende het begin van het *Sumanasântaka*. Op. fol. 16 begint een nieuwe zang met: [illegible] De laatste woorden zijn: [illegible] Het is gedateerd *Çâka* 1720.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCCLIII. Cod. 5285 (2)).

Het tweede deel (fol. 2) van deze *ĕmbat-ĕmbatan*, die 35 cM. lang is, wordt gevormd door de 2 eerste verzen van het *Sumanasântaka*.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCCLIV. (Cod. 5022).

Lĕmpiran, groot 126 folia, lang 53 cM., bevattende een volledig hs. van het *Sumanasântaka*, van 1738 *Çâka*.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCCLV. (Cod. 4986).

Drie losse lontarbladen van verschillende grootte, 2 ervan op zijde afgesneden, bevattende het slot van het *Sumanasântaka* met Balineesche vertaling.

Geschenk van Prof. Kern in Mei 1903.

CCCLVI. (Cod. 5015).

Lĕmpiran, groot 78 folia, lang 61 cM., ieder met 4 regels beschreven, bevattende het grootste gedeelte van het *Sumanasântaka*, n.l. tot zang 168, vers 6*c*, overeenkomende met pag. 1—162 van cod. 4519 (CCCL).

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCCLVII. (Cod. 3881 (2)).

Het eerste gedeelte van dezen bundel wordt gevormd door twee fragmenten van 't Oudjavaansche *Râmâyaṇa*, die boven (pag. 121, cod. CCXL) reeds beschreven zijn. Daarop volgt een fragment van het *Sumanasântaka* (pag. 36—38), n.l. zang III tot vers 3*c* van zang IV, met interlineaire Bal. vertaling, in Balineesch karakter geschreven.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

CCCLVIII. (Cod. 3913 (2)).

Ook het 2e gedeelte van dezen bundel bevat een fragment: van 't begin tot vers 3 van zang II (blz. 6—9), in Latijnsch karakter door dr. van der Tuuk eigenhandig geschreven, zonder Bal. vertaling.

CCCLIX. (Cod. 3631).

[illegible] WIGHNOTSAWA.

Dit lontarhandschrift is een *lĕmpiran*, lang 44 cM. en groot 43 folia. De schrijver van dit gedicht is een Buddhist, zooals o. a. blijkt uit vers 8 van zang XXXVII: *apan rakwa sang prabhu mahâjina sakala*. De inhoud is als volgt:

De reuzenvorst (*danujânak*) *Kalajana* huwt met *Winañcanâ*, die door *Paçupati* uit den hemel gezonden was. Na eene dochter, *Kramawatî* genaamd, gekregen te hebben, gaat zij naar den hemel terug en ook *Kalajana* sterft. Later huwt *Kramawatî* met *Lokajîwa* en krijgt bij hem twee kinderen, *Graja* en *Ratnawatî* (zang IV, vers 5). *Graja* huwt met *Nariwatî*, eene prinses van *Wiṣṭîndra* en *Ratnawatî* met *Ulendra*, den vorst van *Kapila*. *Graja* krijgt bij *Nariwatî* een zoon, *Datawikrama* genaamd, en *Ratnawatî* bij *Ulendra* een zoon, *Suprasena* (zang IV, vers 7).

Daarna wordt gesproken van den *yakṣa*-vorst *Linggabhawa*. Deze heeft een zoon, *Wighnotsawa* genaamd, die de held van dit gedicht is (zang V, vers 7). *Wighnotsawa* huwt de *widyâdharî Praçâsti*. Zij krijgen twee kinderen, *Waladewa* en *Wighnahetu*. *Wighnotsawa* overwint *Eçwaryyadharma*, den vorst van *Lĕngka*, en *Triweya*, den vorst van *Kalingga*. Daarop trekt hij tegen *Indra* op en dwingt hem, om hem *Mâlinî* tot vrouw te geven (zang XIV). Slechts één vorst op aarde is nog niet aan hem onderworpen, n.l. *Dharmasena* van *Wallabha*. Deze huwt *Prabhâwatî* en krijgt bij haar eene dochter, *Prajîwatî* (zang XV, vers 3). Als *Dharmasena* door *Wighnotsawa* aangevallen wordt, vlucht hij naar de kluizenarij van *bhagawân Windupada* (zang XVI). *Wighnotsawa* laat deze kluizenarij verwoesten door *Wîragalba* en *Kusara* (zang XVIII). Daarop roept *Dharmasena* de hulp in van *Ulendra*, den zoon van *Datawikrama* (zang XIX). In den strijd, die nu volgt, worden de *râkṣasa*'s *Kusara* en *Wîraprabha* gedood door *Kosawadanta*, den *patih* van *Ulendra* of diens zoon

Suprasena (zang XXI). *Suprasena* huwt *Prajîwatî*, de prinses van *Wallabha*. Nu trekt *Wighnotsawa* persoonlijk tegen *Dharmasena* en zijne bondgenooten op (zang XXVI). *Datawikrama* doodt de *râkṣasa's* *Hiranyapâla*, *Candraprabha* en *Wijayântaka* (zang XXIX), maar wordt ten slotte zelf gedood (zang XXX). De *patih Brahmapâla* raadt *Wighnotsawa* te vergeefs aan, zich te onderwerpen aan *Suprasena* (zang XXXIII). Deze maakt *Datawikrama*, *Dharmasena* en andere gesneuvelde vorsten weer levend (zang XXXV). Eindelijk onderwerpt *Wighnotsawa* zich aan *Suprasena*. Het hs. eindigt abrupt, want het laatste vers (zang XXXVII, vers 10) luidt: [Balinese script] Hieruit ziet men tevens, dat de spelling slecht is: *rĕngĕ* voor *rĕngö*, *mula* voor *mûla*, *sadripu* voor *ṣaḍripu*, *sarira* voor *çarîra*, *hika* voor *ika*, *hangga* voor *angga*, *mahajana* voor *mahâjana*, *hapan* voor *apan*.

CCCLX. (Cod. 4679).

Dit hs., groot 40 blz. fol. is een afschrift in Balineesch karakter van dezelfde *kakawin*. Het schrift is goed.

CCCLXI. (Cod. 4163).

[Balinese script] BRATASRAYA.

Deze *kakawin* is, zooals reeds door dr. Brandes (Beschr. J. B. en S. hdss. v. d. T. I, p. 201) opgemerkt is, eene waarschijnlijk jongere, betrekkelijk zeer nieuwe bewerking van de stof, die het onderwerp is van de *Wighnotsawa*, terwijl men vermoeden kan, dat niet deze *kakawin*, maar het referaat daarvan in de *Cantakaparwa* er de bron van was. Dit hs. is 36 blz. fol. groot en slecht geschreven in Balineesch karakter. De beginwoorden der 23 zangen van deze *kakawin* zijn aangehaald door Brandes, l. c. p. 203. Uit het citaat van het begin en het slot (l. c. p. 201—202) ziet men, dat de spelling slecht en de tekst corrupt is. De inhoud van beide gedichten komt hoofdzakelijk overeen. Alleen in de eigennamen merkt men soms eenig verschil op, b.v. *Winañcana* (*Wighnots.* I, 5) heet hier (zang I, vers 14) *Winañcanî* en zij wordt door *Prajâpati* (in *Wighnots.* door *Paçupati*) gezonden. De *yakṣa*-vorst *Linggabhawa* (*W.* V, 7) heeft

hier behalve een zoon *Wighnotsawa* ook eene dochter *Nagayoni* (zang V, vers 1). De vorst van *Lĕngka*, die in *W.* (V, 7) *Eçwaryya-dharmma* heet, wordt hier (zang VI, vers 1) *Airyyadharmma* genoemd. *Wallabha* (*W.* XV) heet hier *Wilabha* (zang XII), *Prajîwatî* (*W.* XV, 3) heet hier *Prajñawatî* (zang XII, vers 4), *Wîragalba* en *Kusara* (*W.* XVIII) heeten hier *Wîragarbha* en *Koçara* (zang XIII). Hier wordt *Wighnotsawa* gedood. De titel wordt in het laatste vers (zang XXIII, vers 4) *Brâttaçrâya* gespeld! Dit hs. is geschreven in *Çâka* 1665, zooals blijkt uit den door dr. Brandes l. c. p. 204 geciteerden kolophon.

CCCLXII. (Cod. 4231).

[illegible] GHATOTKACÂÇRAYA.

Dit hs., groot 70 blz. fol., is een afschrift in Balin. karakter van een lontarhandschrift van *Padanda Sangket*. De afschrijver noemt zijn naam in zang LI:

[illegible]

In plaats van *Nirâtha* moet men *Nirartha* lezen, zooals dr. van der Tuuk in margine verbeterd heeft. De titel van het gedicht en de naam van den schrijver worden vermeld in het 1e vers van zang L:

[illegible]

[illegible]

Hier luidt de titel van het gedicht *Ghaṭotkacaçaraṇa* en de naam van den schrijver *Mpu Panuluh*. In zang LI echter wordt dit gedicht *Ghaṭotkacâçraya* [1]) genoemd:

[illegible]

Evenzoo aan het slot: [illegible]

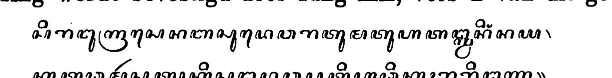
Dit gedicht is, zoowel wat de taal als wat den inhoud aangaat belangrijk: in taal, omdat deze zuiver Oudjav. is en in inhoud, omdat het een der bronnen is, waaaruit de Maleiers en Javanen hunne wayangverhalen geput hebben. In zijne inleiding op de door hem gerefereerde Maleische wayangverhalen (Tijdschr. Ind. T. L. en Vk. XXV, pag. 488) zegt dr. van der Tuuk: „de meesten echter

---

1) Bij Winter, *Jav. Zamenspraken*, I, pag. 522 verbasterd tot *Gaṭotkacasaya*. Dezelfde *Mpu Panuluh* wordt als de schrijver van den *Arjuna wijaya* en *Hariwanda* (l. °*ngça*?) genoemd.

blijken vertalingen te zijn van werken, die heden niet meer op Java schijnen te bestaan".

De inhoud van het Oudjavaansche gedicht wordt gevormd door de beschrijving van den strijd tusschen *Abhimanyu* en *Lakṣaṇakumâra* om de hand van *Kṣitisundarî*, waarbij *Ghaṭotkaca* zijnen neef te hulp komt. Het gedeelte der Maleische geschiedenis der *Pâṇḍawa*'s, dat dr. van der Tuuk beschrijft pag. 10—14 van Tijdschr. Ind. T. L. en Vk. XXI is eene bewerking van dit gedicht, zooals dr. v. d. T. daar reeds opgemerkt heeft (l. c. pag. 14, noot). In het Mal. hs. 3195*a*, beschreven in mijnen Catalogus der Mal. en Sund. hss. pag. 50—51, vindt men deze geschiedenis van pag. 16—49. Ook in andere Maleische wayangverhalen, b.v. in cod. 3221 en 3244 komt zij voor. Door vergelijking met het O. J. gedicht kan men de eigennamen in de Maleische *ḥikâyat Pandawa* herstellen, b. v. *Siti Sundari*, waarin men *Siti* voor het Arabische ستى zou houden, blijkt verbasterd te zijn uit Skr. *Kṣitisundarî*, *Laksmana Kumara* uit Skr. *Lakṣaṇakumâra*, *Jarudi* uit O. J. *Juru dyah* (harembewaker); vgl. *Ghaṭotk.* X, 7; XI, 12, 14, XXVI, 2, enz.). Het bezoek van *Abhimanyu* bij *Durgâ* (v. d. T. l. c. pag. 11, cod. 3195*a*, pag. 33 sq.) wordt hier beschreven in zang XXXI. Op pag. 42 (l. c.) noemt v. d. T. *Baladewa* onder hen, die aan de *Korawa*'s tegenstand bieden. Daar *B.* echter hun bondgenoot is, kan hij hier niet bedoeld zijn. Vandaar de reden, dat dr. v. d. T. achter dezen eigennaam een vraagteeken plaatst. Op pag. 42 van cod. 3195*a* leest men echter *Basudewa*, zooals ik reeds opmerkte op pag. 50 van mijn Catalogus der Mal. en Sund. hss. Deze lezing wordt bevestigd door zang XL, vers 2 van dit gedicht:

Hieruit blijkt tevens, dat men voor *Patih Uduwirah* (v. d. T. l. c.) moet lezen *Patih Uddhawa*, zooals v. d. T. opmerkt in de noot op pag. 12 (l. c.). Deze *patih* komt behalve in het *Bhomakâwya*, pag. 8 ook voor op pag. 72 mijner editie van het *Mosalaparwan*. Dit hs. is zeer goed geschreven. Overigens vergelijke men Brandes, o. c. II, pag. 1—5 [1]).

1) Zie ook: Dr. H. H. Juynboll *„Bijdrage tot de kennis der O. J. letterkunde"* in Bijdr. T. L. en Vk. 6e volgr. VII (1900), pag. 102 sq. — De Hollander, p. 236, n°. 33: *Gatutkacasaya*!

CCCLXIII. (Cod. 4232).

Dit is een door dr. v. d. Tuuk eigenhandig in Latijnsch karakter vervaardigd afschrift van hetzelfde gedicht, groot 37 blz. fol. Zie Brandes, o. c. II, pag. 5, n°. 407.

CCCLXIV. (Cod. 3888 (2)).

[illegible] HARIÇRAYA.

Het 2e gedeelte van dezen bundel (pag. 22—45) wordt gevormd door het Oudjavaansche gedicht *Hariçraya*, waarover dr. van der Tuuk in zijn Kawi-Bal. woordenboek (s. v. *hari*), I, p. 90 zegt: „titel van een *kakawin*, waarin de goden, door *Mâljawân* en zijn broeder bedreigd, heil zoeken bij *Wiṣṇu* (ontleend aan *Utt.*, zooals blijkt uit *satradi*, dat in *Utt.* reeds voorkomt in pl. van *sanghrâdi*)" enz.

Verder valt omtrent den inhoud het volgende op te merken: *Mâlyawân* is vorst van *Lĕngka*, blijkens zang I, 2*c*:

[illegible]

Zijne broeders heeten *Mali* en *Sumâli* (zang I, 4*d*):

[illegible]

Bṛhaspati raadt *Indra* aan, *Çiwa*'s hulp in te roepen, doch *Çiwa* verwijst *Indra* naar *Wiṣṇu* (zang VI). Onder de namen van *râkṣasa*'s zijn vele aan het *Râmâyaṇa* ontleend, b. v. in zang XI, vers 4 *Bajramuṣṭi* en *Wirûpâkṣa*, die ook *Râm.* XIX, 8—9 en XX, 29—34 voorkomen; in vers 5 *Dhûmrâkṣa*, *Praghasa*, *Âkampana* enz. (zie mijn Glossarium op het O. J. *Râmâyaṇa* s. v. v.). *Wiṣṇu* doodt *Mali* (XVIII, 7) en *Mâlyawân* (XIX, 7), waarop *Sumâli* naar *Lĕngka* en vandaar naar de onderwereld vlucht (XIX, 9). Na de overwinning behaald te hebben, maakt *Wiṣṇu* de in den strijd gesneuvelde goden weer levend door hen met *amṛta* te besprenkelen en keert naar zijnen hemel terug (XX, 4). De titel blijkt uit het slot: [illegible] enz. (zie Brandes, o. c. II, pag. 19, n°. 433). Dit hs. is een afschrift van een lontarhandschrift van *Çâka* 1812. De taal is zuiver Oudjavaansch en het schrift is goed.

CCCLXV. (Cod. 4234).

Een tweede hs. van hetzelfde gedicht, groot 33 blz. fol. Dit hs. is zeer goed geschreven in Balineesch karakter. Het is volledig behalve vers *4a* van den laatsten zang. Zie Brandes, o. c. II, pag. 20, n°. 434.

CCCLXVI. (Cod. 4235).

Hoewel dit hs. denzelfden titel draagt als de beide vorige (CCCLXIV en CCCLXV), bevat het toch eene zeer afwijkende redactie van den *Hariçraya*. Het verschil betreft echter meer den vorm dan den inhoud, want de laatste is dezelfde. Terwijl de eerste redactie in 20 zangen verdeeld is, bevat deze er 54. Dit hs. is door dr. van der Tuuk eigenhandig afgeschreven in Latijnsch karakter en groot 31 blz. fol. Uit vers *3d* van zang I blijkt, dat deze redactie dateert van 1496 (*sad sângânjala candra*). Het boven geciteerde vers *4d* van zang I, waarin de eigennamen *Mâlyawân*, *Mali* en *Sumâli* voorkomen, luidt hier (II, *1b*):

Malyâwan panlah sang agraja Sumâli pânngah ika sakti nitiman,
kyâting rat wurujunyâ Mâli suyaçeng raṇa katakut ing tapâ kabeh.

De naam van het gedicht komt hier voor in zang LIV, *1b*: *ndan rakwenaranan Hariçraya tĕkap sang pakṣa kawyângapus.*

Zie overigens Brandes, o. c. II, p. 20—22, n°. 435.

CCCLXVII. (Cod. 4239).

ᬳᬭᬶᬯᬶᬚᬬ HARIWIJAYA.

Dit goed geschreven hs. is groot 96 blz. fol. Het bevat het Oudjavaansche gedicht *Hariwijaya*, waarvan dr. v. d. Tuuk in zijn Kawi-Balineesch woordenboek, I, pag. 90, s. v. *hari* zegt: „Titel van een *kakawin*, z. onder *ratmadja* en *akûpâra*". Op p. 739, i. v. *ratmaja* leest men: „Eigenn. v. e. *râkṣasa*, die in Hr. 't *amrĕta* steelt en door de goden onder aanvoering v. *Kumâra* wordt bestreden en door *Wiṣṇu* gedood; *W.* ontfutselde hem 't *amrĕta*, na zich in een godin veranderd te hebben". Daarna citeert dr. v. d. T. de overeenkomstige plaats uit het *Âdiparwan*, die gedeeltelijk door dr. Brandes in de Not. Bat. Gen. XXXI, pag. 114—116 en gedeeltelijk door mij in

de Bijdr. T. L. en Vk. 6e volgr. I, pag. 83 sq. uitgegeven is. Op pag. 147 van het Kawi-Bal. Wdb. s. v. *Akûpara* leest men: „*S.* (zee en naam van een schildpad), eigenn. van een schildpad bij 't karnen van de zee". Daarop volgt de plaats uit het *Âdip.*, die men bij Brandes (l. c.) op pag. 115 vindt (overeenkomende met p. 90 mijner vertaling, l. c.). Verder: *akupâdhirâdja* krijgt die schildpad, onder den voet van de *Mandara*, van de karnende goden tot naam, hr. 2, 12".

Uit het bovenstaande blijkt duidelijk, dat de inhoud van dit gedicht gevormd wordt door de mythe van den berg *Mandara* of het karnen van de Melkzee en dus ontleend is aan het *Âdiparwan*. Reeds in vers 2*c* van zang I leest men dan ook:

[illegible]

„toen de Melkzee gekarnd werd, waarbij de *Mahendra* als karnstok diende". In zang I wordt verhaald, hoe de goden en *asura*'s zich naar den *Mandara* begeven. Evenals in het *Âdip.* sleept *Anantabhoga* den *Mandara* naar de Melkzee. Van *Akupa* is sprake in vers 12*c* van zang II:

[illegible]

In mijne verhandeling over „de mythe van den berg *Mandara* in de Javaansche letterkunde" (Bijdr. T. L. en Vk. 6e volgr. I, p. 81, n. 1) wees ik op vers 1122 van het Indische *Âdip.*, om te bewijzen, dat *Akupa* eene verbastering is van *Akûpâra*. *Bâsuki* wikkelt zich om de zijde van den berg (vers 13). In vers 2*d* van zang IV wordt verhaald, hoe het paard *Ucceçrawa* (Skr. *Uccaiḥçrawas*) ontstond:

[illegible]

In vers 4*a*, overeenkomende met *çloka* 1146 van het Sanskr. *Âdip.* wordt het ontstaan van *Lakṣmî* of *Çrî* beschreven en in vers 1*d* van zang V de geboorte van *Dhanwantari*, overeenkomende met *çloka* 1149 van den Sankr. tekst:

[illegible]

Hieruit blijkt, dat de Sanskr. woorden: *ndatantwârih tutadewah* in het O. J. *Âdip.* werkelijk moeten gelezen worden: *Dhanwantaris tato dewo*, zooals men in den Indischen tekst leest. In zang XXVIII, vers 6 wordt verhaald, hoe aan *Ratmaja*, den vorst der *Asura*'s, door *Wiṣṇu* in de gedaante van *Lakṣmî* de *amṛta* ontfutseld wordt.

Dit is belangrijk, omdat de eigennaam *Ratmaja* in het Oudjavaansche *Âdip.* ontbreekt, doch wel voorkomt in het gedeelte van de O. J. cosmogonie *Tantu Panggĕlaran*, dat door Prof. Kern uitgegeven (B. T. L. en Vk. 5e volgr. II, p. 584) en door mij vertaald is (B. T. L. en Vk. 6e volgr. I, p. 92). Daar vindt men naast *Ratmaja* eene *Ratmajî*, die waarschijnlijk van later oorsprong is. In de volgende zangen wordt de strijd der goden en *asura*'s beschreven. In vers 14 van zang XLIX leest men, hoe *Indra* de hulp van *Wiṣṇu* inroept. Deze god verslaat den *asura*vorst *Bali* (vers 31). In zang LV begint de geschiedenis van *Râhu*:

[illegible]

Deze geschiedenis vindt men ook in het *Âdiparwan* [1]). Het daarop betrekking hebbende gedeelte is door mij (l. c. p. 85 en 87) met eene vertaling uitgegeven. De naam van *Râhu*'s vader, die in 't Skr. *Wipracitti* luidt, is hier, evenals in het Oudjav. *Âdip.* verbasterd tot *Wipracinti*. De titel van het gedicht blijkt uit vers 1*a* van zang LVIII. Het schrift is goed. Men vergelijke overigens Brandes, o. c. II, pag. 26—30, n°. 440 en mijne verhandeling „Bijdrage tot de kennis der Oudjavaansche letterkunde" in B. T. L. en Vk. 6e volgr. VII (1900), pag. 104—105 en 106—109.

CCCLXVIII. (Cod. 5095).

[illegible] KALAYAWANÂNTAKA.

Deze *cakĕpan*, lang 53 cM. en groot 47 fol., bevat het gedicht *Kalayawanântaka*, in 34 zangen. De inhoud is als volgt:

Wiṣṇu en de slangenvorst (*Uragendra*) incarneeren zich in *Kṛṣṇa* en *Baladewa*, om de daemonen, die den *Prabhâsatîrtha* verontreinigd hadden, te straffen. *Kṛṣṇa* verslaat *Kangça*, terwijl *Karawîra* zich onderwerpt (fol. 2). In de volgende 5 zangen (II—VI) worden *Dwârawatî* en *Madhura* beschreven. Eerst in zang VII (fol. a, 10) wordt gesproken over *Kalayawana*. Deze wil *Dwârawatî* verdelgen, om *Kangça*'s dood te wreken. Ter bereiking van dit doel verricht hij zoo lang *yoga* op den *Gokarṇa*, totdat *Bhairawî* tot hem afdaalt en hem belooft, dat hij niet zal sneuvelen in den strijd (fol. 10).

---

1) Zie pag. 34—35 mijner uitgave.

Daarop valt hij *Dwârawatî* aan. In de volgende 6 zangen (VIII—XIII) wordt de strijd beschreven, waarin *Kalayawana* overwinnaar blijft. *Kṛṣṇa* wijkt, daar hij *Bhairawi*'s belofte kent, en vlucht naar den kluizenaar *Mucukuṇḍa*. Als *Kalayawana Kṛṣṇa* ook daarheen vervolgt, verbrandt de kluizenaar hem (fol. 26). Deze episode is afgebeeld in den *Candi Tumpang* en *Panataran* [1]), beide uit de 13e eeuw, waaruit blijkt, dat dit gedicht toen reeds bestond.

Verder wordt nog verhaald, hoe de *Wṛṣṇi*'s en *Andhaka*'s feest vieren op den *Raiwata* (fol. a, 31). *Arjuna* komt ook bij die gelegenheid en raakt verliefd op *Subhadrâ* (fol. a, 37). Eerst wil *Baladewa* hier niets van weten, doch ten slotte krijgt hij haar tot vrouw. Bij gelegenheid van het huwelijk wordt de *topeng*, die hier door *rakĕt* aangeduid wordt, opgevoerd (fol. 40). Bij zijn vertrek zegt *Kṛṣṇa* tot *Arjuna*, dat hij zich moet houden aan de in den *Dharmaçûnya* vervatte lessen (fol. a, 46). Hieruit blijkt, dat dit gedicht reeds vrij oud is. Aan het slot staat: *Iti kakawin Kalayawanântaka Kṛṣṇawijaya samâpta.*

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCCLXIX. (Cod. 4258).

[illegible] Kṛṣṇântaka.

Dit hs., groot 55 blz. fol., bevat eene Oudjavaansche poëtische omwerking van het *Âçramawâsa-*, *Mosala-* en *Prasthânikaparwan*. Dr. van der Tuuk zegt in zijn Kawi-Balineesch woordenboek [2]), II, pag. 90 s. v.: „titel v. e. *kĕkawin*, getrokken uit de *Mosalaparwwa*, behelzende den dood v. *Kṛṣṇa* en de zijnen, de vier laatste *parwwa*'s zijn daarin mede verwerkt". Dit laatste is onjuist, want de inhoud van het *Swargârohaṇaparwan* wordt er niet in behandeld. Het eerste gedeelte, dat overeenkomt met het *Âçramawâsaparwan*, is door mij uitgegeven en toegelicht in de Bijdr. T. L. en Vk. 6e volgr. VI, pag. 213—230. Dit gedeelte loopt tot zang V. Het volgende (tot zang XXV) komt overeen met het *Mosalaparwan* en het slot met

---

1) Zie Brandes, *Tjandi Djago*, pag. 77—79, waar tevens aangetoond is, dat de inhoud ontleend is aan het *Wiṣṇupurâṇa*, V, hoofdst. 23, p. 565—567.

2) Zie ook zijne *Notes on the Kawi language and literature*, p. 49.

het *Prasthânikap*. Uit vers 10 van zang XXXIV blijkt, aan welk gedeelte van het *Mahâbhârata* dit gedicht ontleend is:

[illegible]

De titel blijkt uit vers 10*c* van denzelfden zang:

[illegible]

Dit hs. is geschreven te *Ratnarasa* (in *Singaraga*) in *Çâka rûpa rasam sya candramaḥ*. Het schrift is goed. De natuurbeschrijvingen zijn hier uitvoeriger dan in de O. J. prozabewerking van het *Mahâbhârata*, waaraan dit gedicht ontleend is. Dit geldt vooral van zang VIII—XIV en XXIX—XXXII. Het hs. eindigt met de gewone Sanskr. formules ter eere van *Gaṇeça* en *Saraswatî*. Zie Brandes, o. c. II, pag. 77—80, n°. 511 en vergelijk ook mijne verhandeling „Bijdrage tot de kennis der O. J. letterkunde" in Bijdr. T. L. en Vk. 6e volgr. VII, pag. 105—106.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk.

CCCLXX. (Cod. 5040).

[illegible] KṚṢṆÂYAṆA.

Deze *lĕmpiran*, groot 60 fol. en lang 53 cM., bevat de tot nu toe onbekende *kakawin Kṛṣṇâyaṇa* [1]), die geschreven is onder de regeering van *Erlangghya*, zooals blijkt uit het slot. Dit hs. is op vele plaatsen beschadigd. De inhoud wordt gevormd door de beschrijving van de liefde van *Kṛṣṇa* en *Rukmiṇî*. Deze prinses van *Kuṇḍina*, de dochter van *Bhîṣmaka* en *Pṛthukîrtti*, was verloofd met *Jarâsandha*, den vorst van *Cedi*, doch zij geraakt verliefd op *Kṛṣṇa*, die haar schaakt (fol. 42). Daarop trekken *Jarâsandha* en haar broeder *Rukma* tegen *Kṛṣṇa* op, doch deze verslaat hen beiden en zou zonder *Rukmiṇî*'s tusschenkomst haar broeder bijna gedood hebben. Ten slotte wordt de schoonheid van *Dwâṛawatî* beschreven. De tien voornaamste van *Kṛṣṇa*'s 16000 vrouwen worden genoemd. In dit gedicht vindt men naast erotische tafereelen ook schoone natuurbeschrijvingen. Het is geschreven op Bali in 1466 *Çâka*.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

---

1) Tafereelen uit dit gedicht zijn afgebeeld op de *Candi Tumpang*. Zie Brandes, *Tjandi Djago*, pag. 77—78.

zoo
taal
a op

II, 4b:

der Tuuk
enboek, I, pag.
akawin in *pamada*'s

orst van *Nusamanah*
hyang Anggatirtha (I, 5).
endt hij de beide *patih*'s
n huwelijk te vragen (I, 7).
ndt *Anggabañcana* den *patih*
, om de hulp van den vorst
Anggatirtha (II, 11). De vorst
nah (zang III). Als de Brahmaan
tegen *Anggatirtha* op te trekken,
hij vlucht naar *Anggatirtha* (zang IV).
mpru Toya Mlěh, aan wien *Cita manah*'s
orst gaat wederom naar *Jayacittapuruṣa*,

erhandeling: *Bijdrage tot de kennis der Oudjav. letter-*
Vk. 6e volgr. VII, pag. 106).

CCCLXXIII. (Cod. 4296).

Dit hs., groot 42 blz. folio, is een goed geschreven copie in Balineesch karakter van cod. 3616 (CCCLXXI). De kolophon wordt vermeld door Brandes, l. c. pag. 129, n°. 607.

CCCLXXIV. (Cod. 4297).

Een derde hs. van hetzelfde gedicht, groot 46 blz. fol. in Balineesch karakter geschreven. Het bevat alleen den Oudjavaanschen tekst zonder Bal. interlineaire vertaling. Het schrift is zeer goed, doch de tekst vol lacunes, b. v. in zang I, vers 1*c*, zang II, vers 1*a*, 2*a* enz. ook aan het slot, b. v. in zang XXXVIII, vers 2*b*, XXXIX, 1*b* enz. De titel luidt hier weder anders, zooals blijkt uit het slot: [illegible] Zie Brandes, l. c. n°. 609. De spelling is slecht.

CCCLXXV. (Cod. 4298).

Afschrift in Balineesch karakter van cod. 3745 (CCCLXXII), groot 88 blz. folio, zeer duidelijk geschreven. Uittreksels uit dit hs. geeft Brandes, l. c. p. 129—130, n°. 610.

CCCLXXVI. (Cod. 4299).

Copie in Latijnsch karakter, door dr. van der Tuuk eigenhandig vervaardigd, groot 45 blz. fol., bevattende den O. J. tekst met Balin. commentaar. Zie Brandes, l. c. p. 130, n°. 612.

CCCLXXVII. (Cod. 4300).

Fragment van 7 blz. fol. in Balineesch karakter, met Balin. interlineaire vertaling, zeer goed geschreven. Dit fragment loopt tot zang III, vers 9*c*. Zie Brandes, o. c. II, p. 130, n°. 613.

CCCLXXVIII. (Cod. 4301).

Dit hs., groot 35 blz fol., bevat alleen de interlineaire Balineesche vertaling zonder den Oudjavaanschen tekst. Het is goed geschreven in Bal. karakter en volledig behalve de laatste halve strophe, die ontbreekt. Het begin wordt vermeld door Brandes, l. c. pag. 130—131, n°. 614.

CCCLXXIX. (Cod. 5023 (1)).

Het begin (fol. 1—28) van deze *lĕmpiran,* die 49 cM. lang is, wordt gevormd door een volledig hs. van den *Lubdhaka.* Daarop volgt:

2°. fol. 29—63. Eene redactie van de mythe van *Kuñjarakarṇa* in groote versmaten, die in hoofdzaak met de prozaredactie overeenkomt. Afwijkingen zijn de volgende: daar (ed. Kern, pag. 24 v. d. vertaling) ontmoet *Kuñjarakarṇa,* nadat hij *Wairocana* gesproken heeft en voordat hij naar de onderwereld gaat, *Dwârakâla,* doch hier (fol. 35) den *bhûta Kâla Guptaka.* Daar (pag. 31) heet *Pûrṇawijaya* een *widyâdhara,* hier (fol. 42) een *gandharwa.* De vrouw van *Mûladhara,* die daar (pag. 45) niet genoemd wordt, heet hier (fol. a, 57) *Sumaliṇî* en de vrouw van *Utsâhadharma,* die daar *Sudharmâ* heet, heet hier *Sudharmikâ. Kirṇagata* (pag. 46) heer hier (fol. a, 58) *Karṇagotra.* De schrijver noemt zich *Arta Pamasah.* Dit stuk is geschreven in 1660 *Çâka.*

3°. fol. 63—67. Een Buddhistisch zedekundig gedichtje, getiteld: *Jinârtîprakṛtî,* met de toevoeging: *pralambaṇg kamahâyânin.*

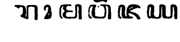
4°. fol. 67—92. Een metrische bewerking van den *Kṛtasamaya.* Het slot luidt: *Iti Kṛtasamaya, sang katha Bhuwanatatwapariyaya samâpta.* Misschien is de titel: *Bhuwanatatwapariyaya.* De inhoud is philosophisch-didactisch. Ook dit is geschreven door *Arta Pamasah* in 1660 *Çâka.*

5°. fol. 92—136. De *Nâgarakṛtâgama,* uitgegeven door dr. Brandes in Verh. Bat. Gen. deel LIV, 1e stuk, 1902, p. 1—70 [1]).

Het vervolg zal later beschreven worden.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCCLXXX. (Cod. 3887 (1)).

 RÂMAWIJAYA.

Het eerste gedeelte van dezen bundel (pag. 1—88) wordt gevormd door het Oudjavaansche epos *Râmawijaya* [2]), waarvan dr. van der Tuuk

---

1) Zie ook Prof. Kern, *Een Oudjav. geschiedkundig gedicht uit het bloeitijdperk van Madjapahit* (Ind. Gids, 1903, pag. 341—360) en: *Eenige plaatsen uit de Nâgarakrĕtâgama betreffende Hayam Wuruk* (Bijdr. T. L. en Vk. 7e volgr. IV, pag. 357—363).

2) Zie Not. Bat. Gen. XI, 400.

in zijn Kawi-Balineesch woordenboek, I, p. 782, s. v. *Râma* II zegt: „titel van een vrij uitvoerige *kakawin* (63 zangen); .... het bevat zonderlinge verkortingen, b. v. *ringĕl* en *hajângça*, *wrĕspati*" enz. De inhoud wordt opgegeven s. v. *Anggara* (I, p. 500): „In Rm. wordt hem (*Anggaraparṇa*, zijn naam z. 18, 13 verkort in *anggaparṇa*) door *Indra Rènuka* ontnomen en aan *Djamadagni* uitgehuwd, die bij haar *Parasurâma* verwekt; *Anggaraparṇa* zoekt hulp bij *Ardjuna Sahasrabâhu*, die echter door *Parasurâma*, door *Indra* te hulp geroepen, *Ardjuna* s. b. en zijne 20 (lees 21) bondgenooten verslaat.... Z. 16, 1 en 2 vindt men de namen dier bondgenooten aldus opgegeven: *Mèthila* (l. *Methîla*) *Sindupati Kimpuru Anggarâdja*, *Kâçîndra Kaçmira Sudakṣiṇa Çakradèwa*, *Kambodja Salwapati rukma kalinggaṇâtha*, *darççaṇanâtha anupadhipa* (l. *Anupâdhipa*) *tjèdirâdja*, *mwang madrakâmalawanâtha susènarâdja sang bahlikâdhipa majûra awantyanâtha*". Ook in dit gedicht komen zinspelingen voor op de mythe van het karnen van de Melkzee, om den *amṛta* te verkrijgen, n. l. zang VI, vers 6*c*:

[illegible]
[illegible]

en zang XXXII, vers 3*b*:

[illegible]

Ook in zang XXXIII, vers 6*a*:

[illegible]
[illegible]

Het hs. is geschreven in *Çâka* 1813 met eene duidelijke hand. Na het *Râmawijaya* volgt (pag. 88—106) de *Hariwangça*, die boven reeds beschreven is (p. 143, cod. CCCXLVII).

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

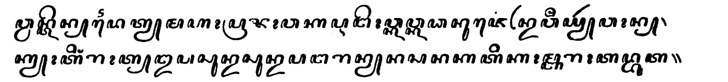
CCCLXXXI. (Cod. 3888 (1)).

[illegible] RATNAWIJAYA.

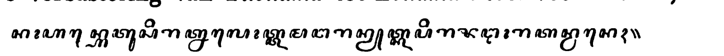
Het begin van dezen bundel (pag. 1—22) wordt gevormd door het O. J. epos *Ratnawijaya*, waarvan dr. v. d. Tuuk in zijn Kawi-Bal. woordenboek, I, pag. 737—738 s. v. *ratna* zegt: „titel v. e. *kakawin*, behelzende 't gevecht van *Sunda* en *Upasunda*, om *Tilot-*

tamâ, op hen afgezonden, daar zij door strenge boetedoening zoo machtig geworden waren, dat zij zelfs *Indra* bedreigden; in de taal groote vrijheid, zoo b. v. *lottama* in pl. v. *tilottamâ*; uit *duloma* op te maken, dat het getrokken is uit een reeds bedorven *Adip*".

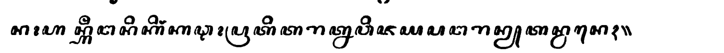
Het gedicht begint eigenlijk eerst met vers 3*b* van zang I:

De verbastering van *Tilottamâ* tot *Lottama* komt voor XVIII, 4*b*:

De titel blijkt uit vers 5*a* van zang XXII:

Het is geschreven in *Glogor*[1]). Op dit gedicht volgt (pag. 22—45) de *Hariçraya*, die boven reeds beschreven is (cod. CCCLXIV).

CCCLXXXII. (Cod. 4050).

 ANGGABAÑCANA.

Dit hs., groot 19 blz. fol. is zeer beschadigd. Dr. van der Tuuk zegt over dit gedicht in zijn Kawi-Balineesch woordenboek, I, pag. 494 s. v. *angga*, II: „Titel v. e. gedicht, dat als een *kakawin* in *pamada*'s is afgedeeld; 't is vol Balineesch".

De inhoud is als volgt: *Anggabañcana*, de vorst van *Nusamanah* bemint *dewi Citamanah*, de dochter van *ḍang hyang Anggatirtha* (I, 5). Op aanraden van zijnen *patih Krodhati* zendt hij de beide *patih*'s *Waher muka* en *Graṇa Wiçya*, om haar ten huwelijk te vragen (I, 7). *Anggatirtha* weigert (II, 6). Daarop zendt *Anggabañcana* den *patih Hastacapala* en den *dĕmang Ecek-Ecek*, om de hulp van den vorst van *Anggatamah* in te roepen tegen *Anggatirtha* (II, 11). De vorst van *Anggatamah* komt in *Nusamanah* (zang III). Als de Brahmaan *Prasaddha* de vorsten afraadt, tegen *Anggatirtha* op te trekken, worden zij zoo vertoornd, dat hij vlucht naar *Anggatirtha* (zang IV). Hij roept de hulp in van *Ampru Toya Mlĕh*, aan wien *Cita manah*'s hand beloofd was (V). Deze vorst gaat wederom naar *Jayacittapuruṣa*,

---

1) Zie verder mijne verhandeling: ***Bijdrage tot de kennis der Oudjav. letterkunde*** (Bijdr. T. L. en Vk. 6e volgr. VII, pag. 106).

dien hij tot bondgenoot krijgt (zang VI). *Anggabañcana* trekt met zijne vazallen tegen *Anggatirtha* op (zang VII). In den strijd, die nu volgt, sneuvelen *Garbhamoha* (VIII, 15), *Graṇa Wiçya* (VIII, 16), *Lambang Cakṣu Panon* (IX, 5), *Bangbang Çoṭendriya* (IX, 6), *Raden Sakti muksah* (IX, 8), de vorst *Korde* (X, 2) en *Kordati* (X, 15). Eindelijk doodt *Anggatirtha* den vorst *Anggabañcana* (zang XI). De gesneuvelde helden ontvangen eene eereplaats in *Yamadipati's* hemel (zang XII). Zie Brandes, o. c. I, pag. 94, n°. 103.

CCCLXXXIII. (Cod. 4051).

Een tweede hs. van hetzelfde gedicht, groot 31 blz. fol. Dit is minder goed geschreven in Balineesch karakter dan cod. 4050 (CCCLXXXII), doch het is niet beschadigd, zooals dat hs. De spelling van beide hss. is slecht. Cod. 4051 is zoo geschreven, alsof het proza ware. Beide hss. beginnen met:

[illegible] (4051 [illegible]) [illegible] (4050 [illegible]) [illegible] (4050 [illegible]) [illegible] (4050) [illegible] (4051) [illegible] (4051 [illegible]) [illegible] (4051 [illegible]) [illegible]

Dr. Brandes (l. c. I, pag. 92) noemt dit gedicht terecht een „allegorie over de hartstochten". Zie verder o. c. pag. 92—95.

CCCLXXXIV. (Cod. 3625).

[illegible] DHARMASAWITA.

Dit lontàrhandschrift is een *cakĕpan*, lang 41 cM. en groot 26 fol. De inhoud wordt gevormd door een zedekundig gedicht, waarin de Brahmaan *Mpu Çûreng rasa* allerlei lessen geeft aan zijnen leerling *Sadraṣa*. Uit zang I, vers 4 blijkt, dat het ook den titel *Baṣa pitu wlas* draagt. Zang VII handelt over de *uttama*, *madya* en *niṣṭa dharma* van het eten, zang VIII over het huwelijk, zang XII over ziekte, zang XIII over dobbelspel, zang XIV over koop en verkoop. De taal is onzuiver Oudjavaansch, evenals die van den *Wighnotsawa*, *Bratasraya* en *Anggabañcana*. Dit hs. is niet volledig. Het bevat slechts 18 zangen van het gedicht. Het schrift is goed. Zie verder Brandes, o. c. I, p. 227—230.

CCCLXXXV. (Cod. 4184).

Dit is een slecht geschreven copie in Balineesch karakter van het lontarhandschrift 3625 (CCCLXXXIV), groot 27 blz. fol. Dr. Brandes vermeldt het o. c. sub n°. 319.

CCCLXXXVI. (Cod. 4183).

Een volledig hs. van hetzelfde gedicht, goed geschreven. Dit bevat 25 zangen. Het slot van de beide vorige hss. (3625 en 4184) komt overeen met pag. 23 van dit hs. Men vindt hier eenige hiaten (in zang IV, vers 10, 14, 18 en 22), die aangevuld kunnen worden door vergelijking met de vorige hss. Hier handelt zang XIX over de *uttama*, *madya* en *niṣṭa dharma* van het slapen, zang XX over schulden enz. De spelling van de drie hss. laat veel te wenschen over. Dit is 27 blz. fol. groot en in Balineesch karakter geschreven. Het eindigt met een hulde aan *Saraswatî*, zooals blijkt uit Brandes, o. c. I, pag. 230, n°. 318.

CCCLXXXVII. (Cod. 4185).

[illegible] DHARMAÇÛNYA.

Dit hs., groot 31 blz. fol. bevat een volledig exemplaar van het Oudjavaansche gedicht *Dharmaçûnya*, dat zich door zuiverheid van taal gunstig onderscheidt van den *Dharmasawita*, *Wighnotsawa*, *Bratasraya* en *Anggabañcana*. De inhoud is, zooals uit den titel blijkt, van didactisch-philosophischen aard. Dit hs. is goed geschreven, maar er zijn enkele hiaten in: in zang V, vers 4, 5 en 6 en in zang XIII, waar vers *4d* tot zang XIV ontbreken, In zang VII vindt men eene Çiwaïetische cosmogonie. De titel blijkt uit zang XX, vers *5d*:

[illegible]

In zang I, vers 5 luidt de titel echter *Dharmaniṣkala* en in vers 2 van den laatsten zang *Jitâkṣara*, waaruit dr. Brandes vermoedt, dat het Javaansche *Jitapsara* bij Winter verbasterd is. Zie overigens o. c. I, pag. 230—233.

CCCLXXXVIII. (Cod. 4186).

Een tweede hs. van hetzelfde gedicht, groot 18 blz. fol. Dit is slecht geschreven in Balineesch karakter en ook de spelling is, gelijk

dr. v. d. Tuuk in margine opmerkt, zeer slecht. Bovendien is het onvolledig, want het loopt niet verder dan tot zang XV, vers 4, overeenkomende met pag. 19 van cod. 4185 (CCCLXXXVII), welk hs. 20 zangen bevat. Dit hs. is een copie van een *kropak* uit *Mangwi.* Dr. Brandes vermeldt het o. c. I, pag. 233, n°. 322.

CCCLXXXIX. (Cod. 5097).

Cakĕpan, lang 46 cM. en groot 21 folia, bevattende een volledig hs. van den *Dharmaçûnya,* geschreven in *Çâka* 1774. Hier luidt de titel: *Dharmaçûnya kling.*

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCCXC. (Cod. 5278).

Ĕmbat-ĕmbatan, lang 31 cM. en groot 32 folia, bevattende het grootste gedeelte van hetzelfde gedicht, tot in zang 20 (het geheele gedicht bevat 20 zangen). Het eindigt abrupt.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CCCXCI. (Cod. 4187).

Dit hs., groot 22 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat een fragment van hetzelfde Oudjavaansche gedicht, beginnende met zang III, vers 1*c* en doorloopende tot zang XX, vers 7*a*. Het schrift is goed. Het is een copie van een lontarhandschrift van *Gusti ñoman keces* uit *Sukasada.* Zie Brandes o. c. I, pag. 233, n°. 323.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

CCCXCII. (Cod. 3841 (4)).

Het vierde gedeelte van dit lontarhandschrift, lang 37 cM. en groot 3 folia, bevat het slot van hetzelfde gedicht, n.l. zang XX, vers 7*b* tot het einde. Over deze *lĕmpiran* vergelijke men Brandes, o. c. I, pag. 233, n°. 325. Dit hs. is het origineel van cod. 3993 (7).

CCCXCIII. (Cod. 3993 (7)).

Het 7e gedeelte van dezen bundel (pag. 7) bevat een afschrift in Balineesch karakter van cod. 3841 (4) (CCCXCII), slechts 9 regels groot en beschadigd. Zie Brandes, o. c. I, pag. 233, n°. 324.

CCCXCIV. (Cod. 95).

Handschrift op papier, groot 74 blz. fol. Voorin (door van der Tuuk bijgeschreven): „De *Darmasunja* (Winter Zamenspr. blz. 352 m. 159 bov.)". Zeer eigenaardig scherp, hoekig schrift. Na het slot van den tekst leest men nog: *Antya ngwang magawe pralambang angitung basa winor kahuwusan sampunya dika darmaçunya tinular kakawin awil tan ing rasagama. Iti kakawin Darmaçunya kěling samakta, tlas tinular sinurat jěng ira pangeran dipati Dipanagara, ingkang putra kangjěng susunan Mangkurat jawa, susunan Pakubuwana senapati ning alaga, ibu wijil pasisir Kěṇḍal paragok kang adarbe těḍak bima cili ing Tuban, wus ing ditěn anggara manis sasi dulkaidah tahun ěbe wuku wayang waswakca kala maṇḍala jagur, tanggal tiga likur, sangkala: sirṇṇa ning sagara, mangsa ning bhumi. Titi.* Het is dus geschreven in 1640. Zie Cat. Engelmann n°. XCV. (p. 185).

Eigendom van het Ned. Bijbelgen., in bruikleen bij het Leg. Warn.

CCCXCV. (Cod. 80 (7)).

DEWARUCI.

Handschrift op papier, 4°, blz. 175—226. Voorin: *Kawi těmbang*'s". De beginwoorden zijn: *Nihan karaṇa niran don ing ulun rumañcaneng soto nirang katadhipya.* De redactie in *těngahan*-versmaat en de prozaredactie zullen later beschreven worden. Zie ook Van der Tuuk's Kawi Bal. Wdb. s. v. *Nawaruci.* Engelmann, Cat. n°. LXXX, 7 (pag. 181). Vreede, Cat. pag. 248—252.

Eigendom van het Ned. Bijbelgen., in bruikleen bij het Leg. Warn.

CCCXCVI. (Cod. 207).

Als voren, fol. blz. Vóórin: „*Bimo soetji*" en LXXXIX.

Eigendom van het Ned. Bijbelgen., in bruikleen bij het Leg. Warn.

CCCXCVII. (Cod. 4104).

DEWATMAKA.

Dit hs., groot 64 blz. fol., geschreven in Balineesch karakter,

bevat een gedicht, waarvan dr. van der Tuuk in zijn Kawi-Balineesch woordenboek, II, pag. 472 s. v. zegt: „titel v. e. *kĕkawin*; naar 't hands., dat ik inzag, van zeer jonge dagteekening; de spelling zeer slecht en met 't metrum wordt raar omgesprongen; er komen Bjw. woorden in voor, onder anderen *gogosan*". Verder valt hieromtrent het volgende op te merken: De naam van den held komt voor in zang I, vers 14*c* (metrum *Çârdûlawikriḍita*):

[illegible]

Daarna weder in zang IV, vers 5 (pag. 12).

[illegible]

Uit zang IV, vers 8 blijkt, dat hij ascese verricht:

[illegible]

Dûrsada wil hem hierin storen, blijkens IV, 15*c*:

[illegible]

Dit gelukt hem niet en *Dewâtmaka* ontvangt een gunstbewijs van de goden. Dit wordt verhaald in IV, 32*b*:

[illegible]

en in vers 33*a*:

[illegible]

Het is moeielijk, eene inhoudsopgave van dit gedicht te geven, daar er geen volledig hs. van is en de taal en spelling even slordig zijn als het schrift. Dit hs. heeft tal van hiaten, b. v. van zang IV, vers 47 af ontbreekt telkens eene halve pagina. Alleen blijkt duidelijk, dat het een episch en geen didactisch gedicht is, zooals de vorige (*Dharmaçûnya*, *Dharmasawita* enz.). Dit hs. eindigt abrupt in zang XIV, vers 2, midden in een zin. Zie overigens Brandes, o. c. I, pag. 242—245.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

CCCXCVIII. (Cod. 4195).

Dit hs. groot 8 blz. fol., geschreven in Balineesch karakter, bevat het begin van hetzelfde Oudjavaansche gedicht, tot zang III, vers 5*d*. Het schrift is goed. Dr. Brandes vermeldt het l. c. pag. 244, sub n°. 343.

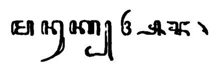
CCCXCIX. (Cod. 4196).

Ook dit hs. bevat een fragment van den *Dewâtmaka*, loopende tot zang III, vers 40*b*, groot 16 blz. fol. Het is van boven en op zij zeer geschonden en het schrift is niet zoo duidelijk als dat van cod. 4195 (CCCXCVIII). Het is in Balineesch karakter geschreven. Zie Brandes, o. c. I, p. 245, n°. 344.

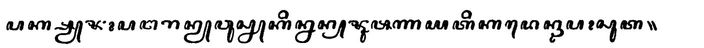
CD. (Cod. 4197).

Een vierde hs. van hetzelfde gedicht, slechts 3 blz. folio groot. Het loopt niet verder door dan tot zang I, 9*d*. Ook dit hs. is slecht geschreven in Balineesch krakter. Zie Brandes, l. c. n°. 345. De spelling der 4 hss. komt zeer overeen. Groote uittreksels uit het begin en het einde van dit gedicht vindt men bij Brandes, o. c. I, pag. 242—244.

CDI. (Cod. 3783).

 MANUK ABHA.

Dit lontarhandschrift is 50 cM. lang en 38 fol. groot. Het is een *lĕmpiran*. Omtrent den inhoud zegt dr. van der Tuuk in zijn Kawi-Balineesch woordenboek, I, pag, 446 s. v. *âbhâ*: „*manuk abha*, eigenn. v. e. pauw, die den naam gegeven heeft aan een *kĕkawin*; ook *sang manuk abha*; zou volgens anderen *moklah* zijn (z. *haba* III)". Op pag. 447 leest men s. v. *haba* III: „*manuk aba*, Sbr. een groote boschhaan (vgl. onder *abha*)". Dr. v. d. T. beslist dus niet, of het een pauw of een boschhaan is. Dat het een eigennaam is, blijkt uit I, 3*a*.

De schrijfwijze *sang manûk âbha* vindt men in II, 3*a*, III, 6*a*, VI, 5, IX, 1, XI, 1*a*, XIV, 8*d*, XVIII, 1*a* en XX, 1*a*. Verder vindt men *sang pakṣyabhâ* (XIX, 7*b*) en *sang âbhakaga* (XIX, 12*a*). Daarentegen is het een eigennaam in XII, 9*d*. Het gedicht is uit een lexicographisch oogpunt niet onbelangrijk door de vele vogelnamen, die er in voorkomen, b. v. de *abha* komt in aanraking met den *tĕrik* (III, 1*a*), den *cangak* (VII, 5*b*, IX, 1*a*, XII, 1*a*) en verder met pauwen, boschhanen en reigers (*bango* en *kuntul*). Hij ontmoet deze vogels, als hij de *satawana* zoekt. Eindelijk vindt hij haar en

krijgt bij haar 8 jongen. Aan het einde is sprake van een brand. Zie verder Brandes, o. c. II, pag. 163—166. De gelijknamige *kidung* zal later beschreven worden.

CDII. (Cod. 4326).

Slecht geschreven copie in Balineesch karakter van cod. 3783 (CDI), groot 33 blz. fol. Zie Brandes, l. c. II, pag. 166, n°. 673.

CDIII. (Cod. 4327).

Een derde hs. van hetzelfde gedicht, groot 28 blz. fol. Dit hs. is in Balineesch karakter geschreven, veel beter dan cod. 4326 (CDII). Het is volledig. Uit het citaat bij Brandes, l. c. II, pag. 166, n°. 675 ziet men, hoe het gedateerd is *Çâka tri sapta paḍwekâ.*

CDIV. (Cod. 4328).

Dit is een afschrift, door dr. v. d. Tuuk eigenhandig vervaardigd in Latijnsch karakter, groot 2 blz. fol. Het loopt niet verder door dan tot zang III, vers II. Zie Brandes, o. c. n°. 676.

CDV. (Cod. 3993 (4)).

ᬧᬲᬲᬗ᭄ᬓᬮᬦ᭄ PASASANGKALAN.

Het vierde gedeelte van dezen bundel (blz. 3—5) wordt gevormd door eene opgave van *candrasangkala* of *wawatĕkan*-woorden, d. i. die cijfers uitdrukken, van 0 tot 9 en van 11 tot 30. Het bevat slechts 16 verzen en is in Balineesch karakter geschreven. Het cijfer 2 wordt uitgedrukt (vers 4) door woorden voor „oor" (*karṇa, talingan*), „oog" (*cakṣu, mata*), „arm" (*bhuja*), „voet" (*caraṇa, pâda, suku*), „hand" (*pâṇi, hasta, lima*), het cijfer 7 (vers 9) door woorden voor „wijze" (*paṇḍita, wipra, buddha, tahu, Bhṛgusuta*). Om 8 uit te drukken heeft men (vers 10) woorden voor „olifant" (*hasti, matangga, liman*), omdat *hastin* (Skr. = olifant) verward wordt met *aṣṭa* (Skr. = acht). Daar overigens dr. Brandes dit hs. afgedrukt heeft in zijn Catalogus (II, pag. 244—246) is het voldoende, daarnaar te verwijzen. Dr. Brandes wijst er op, dat deze tekst afwijkt „van den op Java aangetroffene en ook van de vulgaat op Bali".

CDVI. (Cod. 93 (4)).

Het 4e deel (blz. 298—303) van dezen bundel, die in Jav. karakter op Jav. papier geschreven is, wordt gevormd door 10 strophen van den *Candra sĕngkala* in groote maten, met Nieuwjav. schuin boven de woorden bijgeschreven toelichting. Het begint met: *rupa, condra, sasi, nabi, sasa, ḍara* en eindigt met: *malĕtik* en *haneng gagana.*

Eigendom van het Ned. Bijbelgen., in bruikleen bij het Leg. Warn.

CDVII. (Cod. 184 (6)).

Het 6e deel (blz. 72—74) van dezen bundel bevat de *Candra sĕngkala*, de oude strophen met Nieuwjav. interlineaire verklaring.

Eigendom van het Ned. Bijbelgen., in bruikleen bij het Leg. Warn.

CDVIII. (Cod. 3741).

[illegible] SANGU TANGIS.

Dit lontarhandschrift is 55 cM. lang en 10 fol. groot. Over den inhoud van deze *cakĕpan* valt niet veel te zeggen, daar deze voornamelijk van beschrijvenden aard is. De taal is zuiver Oudjavaansch, zooals kan blijken uit het begin van zang VII, waar de bekende mythe van het karnen van de Melkzee in eene vergelijking voorkomt:

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] enz.

Het begin luidt (na *awighnam astu*):

[illegible]

De titel blijkt uit het slot: [illegible]

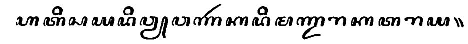
Het schrift is zeer goed. Dit is het origineel van cod. 3953 (8).

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

CDIX. (Cod. 3953 (8)).

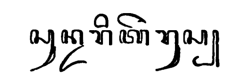
Het achtste gedeelte van dezen bundel (pag. 103—115) bevat een afschrift van cod. 3741 (CDVIII) in Balineesch karakter. Het is

goed geschreven, maar het is geen nauwkeurige copie: de lange vocalen en de klinkers aan het begin der woorden worden verwaarloosd, terwijl de , de en de verward worden, b. v. zang VII, vers 1*b* luidt:

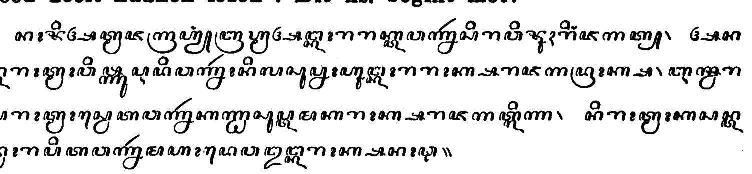

Hier zijn *hatisaya*, *mandara* en *katara* fouten voor *atiçaya*, *mandara* en *kâtara*, zooals cod. 3741 heeft.

CDX. (Cod. 3993 (5)).

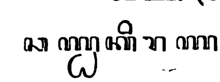
 SUNDARI TĔRUS.

Het vijfde gedeelte (pag. 5—6) van dezen bundel wordt gevormd door een almanak, waarover dr. van der Tuuk in zijn Kawi-Bal. woordenboek, III, pag. 28 s. v. *sundarî*, 3° zegt: „*Sundari trus* en *s. bungkah*, geschriften, die bij de *Wariga* zouden behooren; zij stellen de weekdagbenamingen als personen voor, de hds., door mij geraadpleegd, zijn nagenoeg onleesbaar en schijnen afschriften te zijn van hds. in een ouder schrift opgesteld, dat de afschrijver niet goed heeft kunnen lezen". Dit hs. begint met:

Hieruit ziet men tevens, hoe de taal ervan is. Het schrift is vrij goed. Eene prozaredactie zal in het tweede deel beschreven worden.

CDXI. (Cod. 4570).

 CAṆḌAKIRAṆA.

Dit hs., groot 55 blz. fol. is een copie van het door *Raden Saleh* aan 't Bat. Gen. geschonken hs., dat reeds besproken is door K. F. Holle in zijn „Vlugtig bericht omtrent eenige lontar-hss., afkomstig uit de Soenda-landen" (T. B. G. XVI, pag. 461—464) en door Prof. Kern, Un dictionnaire Sanskrit-kavi (Actes du 6e congrès international des Orientalistes, 3e partie, section 2, pag. 1—11). Aan deze copie ontbreekt 1 blz. Het eerste gedeelte handelt over

metriek, b. v. op pag. 6 (van 't origineel) wordt gesproken over de korte en lange klinkers, op pag. 7 over het getal lettergrepen der versmaten. Van pag. 9 af vindt men namen en voorbeelden van versmaten, b. v. *sragdhara*, *açwalalita*, *wangçapatra*, *çikhariṇî*, *çârdûlawikrîḍita* (14), *suwadana*, *rajanî* (15), *bhujanggawijṛmbita* (17) enz. De door Holle l. c. pag. 461 aangehaalde woorden (*atha sampun ikang guru* etc.) vindt men op pag. 18. Over de spelling handelt pag. 20, waar men ook de door Holle l. c. geciteerde woorden (*ikang wacana bhangga yeka* enz.) vindt. De volgende door Holle aangehaalde plaats (*çabhâ çobhâgya* enz.) vindt men op pag. 22. Van pag. 24 af zijn sommige gedeelten door Prof. Kern toegelicht, b. v. de woorden voor „god" (*amarâs tridaçâḥ* enz. vgl. l. c. pag. 4), *Çiwa* (pag. 25, vgl. l. c. pag. 5: *çiwasarwwawirûpâkṣaḥ* enz.), *Brahmâ* (l. c. pag. 6: *Brahmâ Sraṣṭâtmabhûr dhâtâ* enz.), *Wiṣṇu* (pag. 26, vgl. l. c. pag. 7: *Wiṣṇur Nârâyaṇa* enz.), *Indra* (pag. 27), *Buddha* (pag. 28, vgl. l. c. pag. 8: *Buddho Jino Daçabalaḥ* enz.), *Baladewa* (l. c.: *Balabhadro Balarâmaḥ* enz.), *Kubera*, *Kâmadewa* (pag. 29). Op pag. 30 vindt men o. a. de woorden voor „wijze" (cf. l. c. pag. 9: *dhîro' bhirûpaḥ* enz.), op pag. 31 woorden voor „vogel", „slang", *Kumâra*, *Yama*, *daitya*, *Wṛhaspati*. Op. pag. 32 vindt men woorden voor „vorst, mensch, wagenmenner, kind, dief, gesnedene". Vooral van belang is hetgeen men op pag. 34 vindt: allerlei namen van planten, visschen en vogels. Op pag. 37 komen namen van *Baruṇa*, *Çukra* en *Anggara* voor en verder woorden voor „pauw, raaf, lotus, put, volk, toorn"; op pag. 38 woorden voor „hond, vrouw, bliksem, leeuw, tijger, boschhoen", op pag. 39 voor „suikerriet". Op. pag. 40 zijn de *saptarasa* medegedeeld (zoet, bitter, enz.). Dan komen op pag. 41 de Oudjavaansche woorden, die meer dan ééne beteekenis hebben, als *cawiri*, *urang*, enz. (vgl. Kern, l. c. pag. 11). Op pag. 42 leest men de namen der maanden (vgl. Holle, l. c. pag. 463). Verder vindt men op pag. 43 woorden voor „nagel, mensch, haar, voetring, golf", op pag. 44 en 45 vindt men allerlei lichaamsdeelen, b.v. „hand, dij, knie". Op pag. 46 komen woorden voor, om aan te duiden „rook, huis, rivier, avond, nacht". Pag. 47 en 48 zijn belangrijk door het groote aantal namen van bloemen, planten en vogels, die men er aantreft. Van pag. 49 af volgt de lijst van woorden, beginnende met „diadeem", die Prof. Kern toegelicht heeft (l. c. pag. 9—10). Op

pag. 51 vindt men weer namen van planten, op pag. 52 van dieren en planten, op pag. 53 van huisraad en lichaamsdeelen. Op pag. 54 wordt het alfabet behandeld en op pag. 55 volgen nog eens de namen der maanden. Men ziet dus, dat het woordenboek geenszins systematisch is. De laatste woorden zijn reeds aangehaald door Holle (l. c. pag. 463). Prof. Kern heeft reeds opgemerkt (l. c. pag. 11), dat het niet bestemd was, om het *Sanskrt* te bestudeeren, maar dat het eene handleiding was, om de lezing der Oudjavaansche werken gemakkelijk te maken.

CDXII. (Cod. 4571).

Een tweede afschrift van hetzelfde werk, groot 46 blz. fol. Dit is een afschrift van cod. 4570 (CDXI) in Javaansch karakter, dat dr. van der Tuuk heeft laten vervaardigen, terwijl het vorige hs. door of onder toezicht van Holle afgeschreven is. Het schrift is duidelijk.

CDXIII. (Cod. 3646).

[illegible] Uçana Bali.

Dit lontarhandschrift, lang 46 cM. en groot 24 fol., is een *lĕmpiran*. De inhoud wordt gevormd door eene redactie in groote versmaten van het begin van het geschiedwerk *Uçana Bali*, waarover men vergelijke Friederich's verhandeling in het T. N. I. IX, 3, pag. 245, vgl. Aan het slot van 't hs. staat: [illegible]

De laatste titel (*Mâyântaka*) is juister, daar alleen de strijd met en de dood van den *dânawa Mâya* hier beschreven worden. In zang I, vers 3*a* leest men echter:

[illegible]

In zang II, 2 wordt verhaald, hoe *dewi Danu* eenen zoon krijgt, genaamd *Mâya* (vgl. Friederich, l. c. pag. 286). Van zang III tot VIII zijn vele hiaten in den tekst. In zang III leest men, hoe *Indra* op bevel van *Içwara* tegen den *dânawa Mâya* optrekt, omdat deze de kluizenaars lastig valt (Friedr. l. c. p. 290). De dood van *Mâya* wordt in zang XIII beschreven (Fr. pag. 294). Op pag. 293

spreekt Friedr. van 't water, genaamd *tirta m'poel.* Dit vindt men hier in zang XIV, 2*a* vermeld als *airâ mpul*:

[illegible]

Ook 't water, genaamd *we-patanoe* (l. c. pag. 294) vindt men hier in zang XV, vers 1*c* vermeld als *air Pâtânu*:

[illegible]

In zang XVI komt de vloek van *Danu*, *Mâya*'s moeder, voor. Eene merkwaardige plaats is zang XXII, 1*d*:

[illegible]

Zooals men ziet, wordt hier van de *wayang* gesproken.

CDXIV. (Cod. 4624).

Een tweede hs. van hetzelfde gedicht, groot 28 blz. fol. Dit is een slecht geschreven copie in Balineesch karakter van cod. 3646 (CDXIII).

CDXV. (Cod. 3913).

[illegible] HAÑANG NIRARTHA.

Dr. van der Tuuk zegt in zijn Kawi-Balineesch woordenboek I, pag. 21 s. v. *nirartha*: „eigenn. v. d. 1[en] brahmaan, die op *Bali* landde; hij is de schrijver v. d. *Anjang Nilarta*; en in 1141 ook v. d. *Majântaka*, waar hij zich *Nirarthaka* noemt; ook *Nilarta*, vgl. Anj. 2—13, 1, 2—15, 1".

Deze bundel, groot 29 blz. fol. is door dr. van der Tuuk eigenhandig in Latijnsch karakter geschreven. De inhoud bestaat uit de volgende fragmenten:

1°. pag. 1—6. Het begin van 't Oudjavaansche gedicht *Hañang Nirartha.* Dit gedeelte heet *Bhâsa Nirartha Sangu Sĕkar.* De O. J. tekst is vergezeld van eene Bal. vertaling. Dit gedeelte is geschreven in *Çâka* 1756. Het loopt tot zang VI, 5. Daarop volgt nog vers 8 van zang XIX. Zie overigens Brandes, o. c. II, pag. 13, n°. 416.

2°. pag. 6—9. Een fragment van het *Sumanasântaka*, dat boven reeds beschreven is (pag. 147, cod. CCCLVIII), n.l. 't begin tot zang II, 3.

3°. pag. 9—16. Een 2[e] fragment van den *Bhâsa Nirartha Sangu Sĕkar*, n l. zang VII—XII zonder Bal. vertaling, van zang XIII

tot vers 8 van zang XX met Bal. vertaling; zang XX, vers 9 en 10 zonder Bal. vertaling en van zang XXI af weer met Bal. vertaling. Op blz. 16 leest men den titel: *Bhâsa nirartha sangu skar*, vertaald door: *padartha i Nirartha abkĕl sari*. Zie Brandes, l. c. pag. 14, n°. 417.

4°. pag. 16—18. Het vervolg (zang XXII—XXIV). Op pag. 18 luidt de titel: *bhâsa hanjang Nirartha*, vertaald door: *padartha anis i Nirartha*. Ook dit fragment heeft eene interlineaire Bal. vertaling. Zie Brandes, pag. 15, n°. 423.

5°. pag. 19. Het vervolg (zang XXV). Dit gedeelte heet: *lambang puṣpasañcaya*, vertaald door *kakawin kambang papupul*. Zie Brandes, n°. 425.

6°. pag. 19—21. Het vervolg (zang XXVI—XXX), getiteld *bhâsa hañja² turida*. Dit wordt vertaald door: *padartha idĕh-idĕh kasmarân*. Zie Brandes, pag. 16, n°. 427.

7°. pag. 21—22. Het slot (zang XXXI en XXXII), getiteld *bhâsa hañja² sungsang*, in 't Bal.: *padartha anglalana adhomuka*. Zie Brandes, n°. 430.

8°. pag. 22. Eene herhaling van eenige fragmenten van de *Bhâsa nirartha sangu sĕkar*, n.l. zang V, vers 3 en 4, zang VI, vers 1, 2, 4 en 5 en zang VII, vers 1. Zie Brandes, n°. 418. De beide volgende blz. (23 en 24) zijn onbeschreven.

9°. pag. 25—29. De Bal. vertaling van de *Bh. nir. sangu sĕkar* tot zang XII. Zie Brandes, n°. 422.

CDXVI. (Cod. 3881).

Deze bundel, groot 30 × 2 = 60 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter, bevat de volgende 13 fragmenten:

1°. pag. 1—36. Drie fragmenten uit het *Râmâyaṇa*, die boven reeds beschreven zijn (pag. 121, cod. CCXL), n.l. III, 52—85, XXII, 50—53 en XXIV, 43—126.

2°. pag. 36—38. Een fragment uit het *Sumanasântaka*, ook reeds vroeger beschreven (pag. 146, cod. CCCLVII), n.l. III—IV, 3c.

3°. pag. 38—46. Een fragment uit den *Smaradahana*. Ook dit is boven reeds beschreven (pag. 139, cod. CCCXXVII), n.l. XXII—XXIII, vers 10.

4°. pag. 46—48. Het begin van de *Bhâsa Nirartha sangu sĕkar* tot

vers 8 van zang I, met Balin. interlineaire vertaling. Zie Brandes, n°. 419.

5°. pag. 48—52. De *Bhâsa hañja*[2] *turida* of zang XXVI—XXX. Zie Brandes, n°. 429.

6°. pag. 52. De *Bhâsa hañja*[2] *sungsang* of zang XXXI, met Bal. vertaling. Zie Brandes, n°. 431.

7°. pag. 52. De *Bhâsa hañang nirartha* met Bal. interlineaire vertaling, gevolgd door de *Lambang puṣpasañcaya* (pag. 53) met Bal. interl. vertaling. Zie Brandes, n°. 424.

8°. pag. 54. De *Bhâsa hañja*[2] *turida* of een fragment van zang XXVI met Bal. interlineaire vertaling. Zie Brandes, n°. 428.

9°. pag. 54. De *Bhâsa nirartha sangu sĕkar* of zang XIX, vers 8 en 9. Zie Brandes, n°. 421.

10°. pag. 54—58. Fragmenten uit den *Arjunawiwâha*, die boven reeds beschreven zijn (pag. 115, cod. CCXI).

11°. pag. 58. De *Bhâsa nirartha sangu sĕkar* of zang XIX, vers 6*b*—8*a*. Zie Brandes, n°. 420.

12°. pag. 58—60. Een fragment uit het *Bhâratayuddha*, dat ook reeds boven beschreven is (pag. 126, cod. CCLXVII).

13°. pag. 60. De *Bhâsa hañja*[2] *sungsang* of zang XXXII en XXXIII. Zie Brandes, n°. 432. Uit den door hem medegedeelden koloph. ziet men, dat dit hs. geschreven is in *Çâka* 1807. De inhoud van dit gedicht is van erotischen aard. Dr. Brandes noemt het „een *bundel* van zes zeer fraaie gedichten". Zie o. c. pag. 13.

CDXVII. (Cod. 5023 (2)).

Het begin (fol. 1—144) van dezen *lĕmpiran* is boven reeds beschreven. Op den *Nâgarakṛtâgama* volgt:

6°. De *Nirarthaprakṛtta*, (fol. 137—144), een zedekundig gedicht, vermeld door Brandes, l. c. II, pag. 13, kol. 2.

7°. De *Bhâsa Nirartha Sangu Sĕkar* (fol. 144-*a*, 154). Dit stuk is volledig. Het begin en slot zijn aangehaald door Brandes, l. c.

8°. De *Bhâsa Hañang Nirartha* (fol. *a*, 154—155). Zie het begin en slot bij Brandes, l. c. II, pag. 14—15.

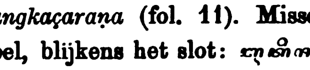
9°. De *Lambang puṣpasañcaya* (fol. 155—*a*, 156). Zie Brandes, l. c. II, pag. 15.

10°. De *Bhâsa hañjahañja turida* (fol. a, 156—157). Zie Brandes, l. c. II, pag. 15.

11°. De *Bhâsa hañjahañja sungsang* (fol. 157—*a*, 158). Zie Brandes, l. c. II, pag. 16, doch dit laatste gedichtje eindigt hier abrupt.

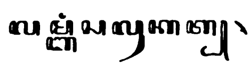
Behoorende tot de Lombok-collectie.

CDXVIII. (Cod. 5136).

Cakĕpan, lang 42 cM. en groot 11 folia, behelzende 8 kleine *kakawin'*: *Bhârgawaçikṣâwartaçâstra* (fol. 1—4), *Ekâkṣara* (fol. 5), *Nirartha* (fol. 6), *Bhâsa Dharmâçâra* (fol. 7), *Bhâsa Tutur nirmala* (fol. 8), *Lokanâthastawa* (fol. 9), *Bhâsâmṛtasâdhana* (fol. a, 11) en *Çaçangkaçaraṇa* (fol. 11). Misschien is het laatste de titel van het geheel, blijkens het slot:

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CDXIX. (Cod. 3810).

 LAMBANG SALUKAT.

Dit lontarhandschrift, lang 76 cM. en groot 37 folia, is een *ĕmbat-ĕmbatan*, bevattende een lyrisch-erotisch gedicht, waarvan de 7 deelen elk een afzonderlijken naam dragen. Het bevat behalve den Oud-javaanschen tekst ook eene Balin. vertaling. Het schrift is goed. Dr. Brandes noemt het onder de n°. 572, 575, 578, 581, 584, 587 en 590. Dit hs. is het origineel van cod. 3992 (CDXX).

Behoorende tot het legaat van der Tuuk evenals de volgende hss.

CDXX. (Cod. 3992).

Deze bundel, groot 31 blz. fol., bevat een zeer goed geschreven copie van cod. 3810 (CDXIX), door dr. van der Tuuk eigenhandig vervaardigd. De verschillende gedeelten heeten als volgt:

1°. pag. 1—7. *Bhâsa Sangupati Salukat*, Bal. *ujar makasangu pjah Salukat.* Dit gedeelte vormt zang I—VIII van het gedicht. Zie Brandes, n°. 571.

2°. pag. 7—9. *Bhâsa wilâpa*, Bal. *ujar ing surat* (zang IX—X). Zie Brandes, n°. 574.

3°. pag. 9—14. *Bhâsa Dutarâga Salukat*, Bal. *ucapan ciri kasmaran mpu Salukat.* Dit gedeelte vormt zang XI—XIV. Zie Brandes, n°. 577.

4°. pag. 14—16. *Bhâsa Hañang*, Bal. *ucapan sang marangkat* (zang XV). Zie Brandes, n°. 580.

5°. pag. 16—18. *Bhâsa Madanodaya Salukat*, Bal. *ujar gaglaran smaratantran mpu Salukat* (zang XVI). Zie Brandes, n°. 583.

6°. pag. 18—28. *Bhâsa Sangupati Salukat*, Bal. *pangawi bĕkĕl pjah mpu Salukat* (zang XVII—XXXVII). Zie Brandes, n°. 586.

7°. pag. 28—31. *Lambang Salukat* (zang XXXVIII—XLII). Zie Brandes n°. 589. Dit hs. is geschreven in *Çâka* 1764.

CDXXI. (Cod. 3912).

Dit is een afschrift van hetzelfde gedicht in Latijnsch karakter, door dr. van der Tuuk eigenhandig vervaardigd, groot 20 blz. fol, naar een hs. van *Çâka* 1674. Dr. Brandes vermeldt dit afschrift sub n°. 573, 576, 579, 582, 585, 588 en 591.

CDXXII. (Cod. 3859 (1)).

[illegible] AJI KĔMBANG.

Deze *kakawin* vormt pag. 1—12 van dezen bundel. Dr. van der Tuuk zegt in zijn Kawi-Bal. Wdb. II, pag. 357 s. v. *kĕmbang*: „*adji kĕmbang*, titel v. e. *kakawin*, op Bali gemaakt, waarin korte en lange lettergrepen niet in aanmerking genomen worden; 't bevat *mantra*'s" [1]). Hoewel in Indische versmaten geschreven, is de taal nieuwer Javaansch. De inhoud wordt gevormd door de vergelijking van lichaamsdeelen met bloemen, b. v. vers 8*b*: [illegible] Vers 11 begint met: [illegible] vers 12 met: [illegible] vers 13 met: [illegible] vers 22 met: [illegible] De titel van het gedicht blijkt o. a. uit het begin van vers 37: [illegible] Ook uit dat van vers 38: [illegible] Evenzoo uit vers 39: [illegible] en uit vers 50: [illegible] Van vers 51 af begint ieder vers met: [illegible] gevolgd door een windstreek (b.v. [illegible] of [illegible] of [illegible] of [illegible] enz.) [illegible] gevolgd door

1) Zie ook Not. Bat. Gen. XIV, pag. XXII, n°. 159.

een telwoord (b. v. [illegible] of [illegible] enz.) [illegible] gevolgd door hetzelfde telwoord, [illegible] Dit gaat door tot vers 65. Van vers 67 af begint ieder vers met: [illegible] gevolgd door een windstreek, daarna een kleur (b. v. [illegible]) [illegible] tot vers 71. Van vers 72 af begint ieder vers met: een windstreek [illegible] gevolgd door een boom, (b. v. [illegible]) [illegible] gevolgd door een vogelnaam (b. v. [illegible] of [illegible] enz.) [illegible] Dit gaat tot vers 76. De laatste verzen (77—81) beginnen met: [illegible] gevolgd door een windstreek [illegible] of [illegible] gevolgd door denzelfden windstreek. Dit is een afschrift van *Çâka* [illegible] d. i. 1716. Het schrift is goed. Men vergelijke verder Brandes, o. c. I, pag. 23—25.

CDXXIII. (Cod. 3192 (2)).

Het begin (fol. 1—15) van deze *cakĕpan*, die 45 cM. groot is, wordt gevormd door het *Pañji*-gedicht *Uṇḍakan Pangrus*, dat later beschreven zal worden. Daarop volgt (fol. 15—21) de *kakawin Aji kĕmbang*. Het begin en het slot wijken af van cod. 3859 (CDXXII).

Geschenk van Prof. Pijnappel in December 1895.

CDXXIV. (Cod. 3891 (2)).

Deze bundel, die goed geschreven is in Bal. karakter, bevat:

1°. pag. 1—6. De *Raçmisañcaya*, die later beschreven zal worden.

2°. pag. 6—42. *Kakawin wawatĕkan* of „dagteekening in woorden uitgedrukt", in groote versmaten. De laatste bestaat uit de volgende 34 fragmenten:

I. pag. 6—7. Fragment van 6 verzen: [illegible] *tiwa* = lijkfeest (vgl. Ngadju Daj. *tiwah*).

II. pag. 7—8. Fr. van 2 verzen: *iti bhâsa wawatĕkan* [illegible] *Tulambĕn* ligt in *Karang Asĕm*.

III. pag. 8. Fr. v. 1 vers: *i. bh. w.* [illegible]

IV. p. 8. Fr. v. 1 v.: *i. bh. w.* [illegible]

V. p. 8—9. Fr. v. 3 verzen: *i. bh. w.* [illegible]

VI. p. 9—11. Fr. v. 14 v.: *i. bh. w.* [illegible]

VII. p. 11—15. Fr. v. 4 zangen: *i. bh. w.* [illegible]

[Balinese script] *Tĕgal Linggah* ligt in *Klungkung.*

VIII. p. 15—16. Fr. v. 4 verzen: *i. bh. w.* [Balinese script] *Tugu* is een tempel, waar *Dewa Manggis* zijn godheid heeft.

IX. p. 16. Fr. v. 3 v.: *i. bh. w.* [Balinese script]

X. p. 16—17. Fr. v. 2 v.: *i. bh. w.* [Balinese script]

XI. p. 17—20. Fr. v. 2 zangen: *i.* [Balinese script] Brand van de *puri* van *Tabanan.*

XII. p. 20—22. Fr. v. 9 verzen: *i. bh. w.* [Balinese script]

XIII. p. 22—25. Fr. v. 20 v.: *i.* [Balinese script]

XIV. p. 25—28. Fr. v. 2 zangen: *i. w.* [Balinese script]

XV. p. 28—30. Fr. v. 11 verzen: *i. w. d.* [Balinese script]

XVI. p. 30. Fragment van 2 verzen: [Balinese script]

XVII. p. 30. Fragm. v. 1 vers: *bh.* [Balinese script]

XVIII. p. 31. Fr. v. 3 verzen: *bh.* [Balinese script]

XIX. p. 31. Fr. v. 2 v.: *bh.* [Balinese script]

XX. p. 31—32. Fr. v. 1 v.: [Balinese script] *Çweta* ligt op *Lombok.*

XXI. p. 32—37. Fr. v. 18 zangen: [Balinese script] In 18 verschillende versmaten.

XXII. p. 37. Fr. v. 4 verzen: *i.* [Balinese script]

XXIII. p. 37—38. Fr. v. 2 v.: *i.* [Balinese script]

XXIV. p. 38. Fr. v. 1 v.: *i.* [Balinese script]

XXV. p. 38. Fr. v. 2 v.: *i.* [Balinese script]

XXVI. p. 38. Fr. v. 1 v.: *i.* [illegible]

XXVII. p. 38—39. Fr. v. 2 v.: *i.* [illegible]

XXVIII. p. 39—40. Fr. v. 2 zangen: *i.* [illegible]

XXIX. p. 40—41. Fr. v. 5 verzen: *i.* [illegible]

XXX. p. 41—42. Fr. v. 2 v.: *i.* [illegible]

XXXI. p. 42. Fr. v. 1 v.: *i.* [illegible]

XXXII. p. 42. Fr. v. 1 v.: [illegible]

XXXIII. p. 42. Fr. v. 1 v.: *w.* [illegible]

XXXIV. p. 42. Fr. v. 2 v.: [illegible]

Behalve deze Bal. opschriften is de taal gemoderniseerd Oudjavaansch. Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

CDXXV. (Cod. 4697).

Dit hs., groot 42 blz. fol., goed geschreven in Balineesch karakter, bevat een fragment van een *kakawin*, waarvan de titel onbekend is. Dit zuiver Oudjavaansche gedicht is gericht aan den *Kâmeçwara*, n.l. *Jayanagara* van *Kaḍiri* (vers 3). De hoofdpersoon is *Arjuna Sahasrabâhu*, die reeds op pag. 2 genoemd wordt. *Nârada* bewerkt, dat hij in strijd geraakt met *Paraçu Râma* (pag. 20). Deze strijd wordt echter in het gedeelte van het gedicht, dat bewaard is gebleven, nog niet vermeld. Het is overigens meer van beschrijvenden dan van epischen aard. Dit gedicht is 40 zangen groot en eindigt abrupt.

CDXXVI. (Cod. 5258).

Ĕmbat-ĕmbatan, lang 29 cM. en groot 7 folia, bevattende een *kakawin* of een fragment daarvan, met Bal. interlineaire vertaling. Het begint aldus: [illegible]

Het laatste vers is: [illegible]

Daar er geen eigennamen in voorkomen, is de titel niet te bepalen. Behoorende tot de Lombok-collectie.

CDXXVII. (Cod. 4698).

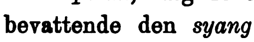
Dit hs., slechts 2 blz. fol. groot, door dr. van der Tuuk eigenhandig geschreven, bevat een fragment van 8 verzen, waarin de geschiedenis van *Garuḍa* op dezelfde wijze als in het *Âdiparwan* beschreven wordt.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals het volgende hs.

CDXXVIII. (Cod. 3976 (2)).

Het begin van dezen bundel (pag. 1—19), den *Nîtisâra* bevattende, is boven reeds beschreven (pag. 133, cod. CCCIII). Daarop volgt: 2°. pag. 19—20 een lofdicht op *Brahmâ*, van 2 zangen, getiteld *Sang hyang Saptongkâra*. Een volgend gedicht van 9 zangen (pag. 20—25) heet *Prâṇa*. Ten slotte nog een fragment van 3 zangen, zonder titel. Dit hs. is oorspronkelijk geschreven in *Çâka* 1471. De inhoud is over het algemeen, evenals die van den *Nîtisâra*, van zedekundigen aard. De geheele bundel is 26 blz. fol. groot, goed geschreven in Balineesch karakter.

CDXXIX. (Cod. 5236).

Lĕmpiran, lang 45 cM. en groot 9 folia, waarvan fol. 7 ontbreekt, bevattende den *syang hyang Saptongkâra*, zooals blijkt uit fol. 8: Daarop volgt nog een fragment, dat begint met: *Oṁ sĕmbah ning anâçrayânuhuni jöng paçupati Çiwa dewatâprabhu.* De laatste woorden zijn: *Rûg tang jîwita yan prasâda sahaneng tanutanu ning aring samâgama.*

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CDXXX. (Cod. 3993 (6)).

Deze bundel, groot 7 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat: I. *Wawatĕkan* (pag. 1), II. *Widhi ning candra* (pag. 1—2), III. *Candra bhûmi* (pag. 2—3), IV. *Pasasangkalan* (p. 3—5), die boven reeds is beschreven (pag. 168, cod. CDV). Het slot wordt gevormd door V. (p. 5—6), *Sundari tĕrus kak.*, die boven reeds beschreven is (cod. CDX, pag. 170). Dan volgt VI (pag. 6) een stukje *kakawin* van slechts 3 verzen, waarin sprake is van *Umadewî*, *Yudhiṣṭhira*, *Bhîma*, *Arjuna*, *Nakula* en *Sadewa*. Ten slotte komt VII (pag. 7) *Dharmaçûnya kak.*, die boven reeds beschreven is (cod. CCCXCIII, pag. 164).

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

III.

MIDDELJAVAANSCHE GEDICHTEN IN TĔNGAHAN-METRUM.

CDXXXI. (Cod. 4302).

ꦩꦭꦠ꧀ Malat.

Dit hs., groot 78 blz. fol., door dr. van der Tuuk eigenhandig in Latijnsch karakter geschreven, bevat het begin van het Middeljav. *Pañji*-gedicht *Malat*, over welks inhoud v. d. T. reeds het een en ander opgemerkt heeft in zijne Notes on the Kawi Language and Literature (Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, New series, XIII, pag. 51—52 [1])). Hier zegt hij van de gedichten *Malat*, *Waseng* en *Wangbang Wideya*: „As to the plot of these three poems, and the heroes and heroines occurring in them, they resemble more the Malay tales belonging to the *Pañji* cyclus than the modern Javanese poems treating of the same subject". De inhoud van dit hs. is als volgt:

De vorst van *Kling* of *Janggala* heeft bij zijne tweede gemalin (de *likwan*, in de Mal. verhalen *paduka liku*) eenen zoon, genaamd *Misa Prabangsa*, terwijl de zoon van den vorst van *Daha* heet *Wiranantaja*. Daarna krijgt de vorst van *Kling* eenen zoon bij zijne eerste gemalin (de *pramiçwari*), die *Nusapati* genoemd wordt en de vorst van *Daha* krijgt eene dochter, *Rangke sĕkar* (verbasterd uit *Anrang kesari* [2])) genaamd (vers 3). In *Singasari* wordt de prinses

1) Zie ook Friederich, *Voorloopig verslag van het eiland Bali*, pag. 29. — Vreede, Cat. der Jav. en Mad. hss. pag. 396, cod. 2214 en 3120. Brandes, o. c. II, pag. 136—159.

2) „Who defies the flowers (by her beauty)". Van der Tuuk, l. c.

Ratnamṛta en in *Gĕglang* de prinses *Ratna ning rat* geboren. *Nusapati* krijgt tot *kadehan's*: *Punta*, *Jrudeh* en *Kṛtala*, terwijl *Misa Prabangsa* krijgt *Pragata* en *Prasanta*. De prinses van *Daha* wordt voor *Nusapati* gevraagd. Zij krijgt tot dienaressen: *Bayan*, *Sanggit*, *Pangunĕngan* en *Pasiran*. De prinses van *Gĕglang* wordt gevraagd voor den prins van *Daha*. *Yang Jagatpati* komt de huwelijksplannen verijdelen door de prinses van *Daha* naar een *grodha*-boom in *Matahun* te voeren (p. 5). De vorst van dit rijk neemt haar met zich mede. *Wiranantaja* gaat zijne zuster zoeken. Hij komt te *Tuban*, scheept zich daar in en bereikt het land *Tañjawi*. De vorst van dat rijk verheft hem tot vorst van *Malayu* [1]), terwijl hij zelf *bagawan* wordt. Daarna wordt gesproken van den prins van *Pawon-awon*, genaamd *Kuda Panglulut*. Deze is getrouwd met de prinses van *Jagaraga*, genaamd *Ni Wiṣyamṛta*, die reeds na 2 maanden sterft. Hij wil niet weder trouwen, tenzij hij iemand vindt, gelijk aan de overledene. 's Middernachts verlaat hij heimelijk het paleis en komt in het bosch *Tarate Bang*.

Nu gaat het verhaal over op den prins van *Putrasena*, *Kuda Pangrimang* genaamd, die gehuwd is met *Nawang Rum*, de dochter van den *arya* van *Singasari*. Op de vogeljacht krijgt hij eene flauwte en sterft. Na de verdwijning van *Rangke sĕkar* wil men *Nusapati* met de prinses van *Singasari* laten huwen, doch hij verlaat heimelijk het paleis en komt te *Pagutan*. Na eenigen tijd daar gebleven te zijn, gaat hij naar een bosch onder *Tarate Bang*. De vorst van dat rijk droomt, dat *bhaṭâra Kâla* hem beveelt, *Nusapati* te dooden: daarna zal hij een zoon krijgen. Nu volgt de beschrijving van den strijd van dezen vorst met *Nusapati*, waarin de laatste overwinnaar blijft. Vervolgens ontmoet *Nusapati* in eene kluizenarij den prins van *Pawon-awon*. Deze noemt zich *Jaran Nirharṣa* en volgt *Nusapati*, die zijn naam verandert in *Pañji amalat raçmi*, terwijl *Prasanta* voortaan *Kĕbo tan mundur* heet (pag. 40). De vorsten van *Pamotan* en *Kabalan* trekken tegen *Gĕglang* op. Daar komt ook *Pañji*, die zich voor een *kalana* uitgeeft. Met *Kuda Nirharṣa* verslaat hij de beide vorsten en huwt de beide prinsessen, *Wisarsa* en *Wisapati* genaamd. Bovendien huwt hij nog de prinsessen *Nusaharṣa* en *Anrang harṣa*.

---

1) Dr. van der Tuuk zegt l. c. p. 53: „The story of ***Wîrânantaja*** and his bearing the name *Malayu* occurs also in the Malay novel *Hañtuwah*.

Nu wordt verhaald, hoe de vorst van *Lasĕm* de aangenomen dochter van zijn broeder, den vorst van *Matahun*, voor zich tot vrouw wenscht. De prinses is echter zoo afkeerig van hem, dat zij steeds een dolk bij zich draagt. De vorst van *Lasĕm* verstrooit zich met jagen en visschen. Hier eindigt het hs. abrupt. Het bevat slechts twee zangen, een van 65 en een van 239 verzen, dus in het geheel 304 verzen. Zie Brandes, II, n°. 624.

CDXXXII. (Cod. 4303).

Een tweede hs. van hetzelfde gedicht, groot 27 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven. Het loopt niet verder dan tot vers 100 van zang II of tot pag. 44 van cod. 4302 (CDXXXI), waar verhaald wordt, hoe *Pañji* verlangt, dat men hem een *kalana* noemt. Zie Brandes, II, n°. 625.

CDXXXIII. (Cod. 4304).

Ook dit hs., groot 34 blz. fol., eveneens in Balin. karakter geschreven, bevat het begin van den *Malat*, doch het loopt slechts tot vers 98 van zang II (pag. 44 van cod. 4302 en pag. 27 van cod. 4303), waar verhaald wordt, hoe *Pañji* in het woud van *Gĕglang* komt. Dit hs. is een copie van het lontarhandschrift 3785. Zie Brandes, II, n°. 626.

CDXXXIV. (Cod. 3785).

Lontarhandschrift, lang 47 cM. en groot 36 folia. Deze *lĕmpiran* is het origineel van cod. 4304 (CDXXXIII). Zie Brandes, II, n°. 627.

CDXXXV. (Cod. 4305).

Dit hs., groot 88 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat een fragment van den *Malat*, beginnende met vers 99 van zang II en dat zich dus onmiddellijk aan cod. 3785 (CDXXXIV) aansluit. Het slot van cod. 4302 komt overeen met pag. 21 van dit hs. Hier begint zang III. Daarin wordt verhaald, hoe de vorst van *Malayu* (d. i. de prins van *Kaḍiri*) naar *Gĕglang* gaat, om zijne zuster te zoeken. *Pañji* verlaat *Gĕglang* en gaat naar *Singasari*. Dit rijk staat hij bij tegen den vorst van *Pajarakan*. Na hem gedood te hebben, huwt hij zijne dochter. In zang IV (pag. 54) begeeft *Misa*

Prabangsa zich naar *Gěglang*, om zijn broeder te zoeken. Eene nieuwe verwikkeling ontstaat daardoor, dat de vorst van *Mataram* verliefd wordt op de afbeelding der prinses van *Gěglang*. Zijn huwelijksaanzoek wordt afgewezen, op aandrang van den vorst van *Malayu* en *Misa Prabangsa*. Daarop trekken de vorsten van *Mataram*, *Lasěm*, *Camara* en *Pajang* op tegen *Gěglang*. Om hen te weerstaan wordt *Pañji* uit *Singasari* teruggeroepen. De broeders herkennen elkander. Op pag. 75 begint zang V. Zie Brandes, II, n°. 628.

CDXXXVI. (Cod. 3737).

Lontarhandschrift, lang 55 cM. en groot 33 folia. Deze *ěmbat-ěmbatan* komt overeen met pag. 1—25, r. 10 v. b. van cod. 4305 (CDXXXV) en loopt tot vers 23 van zang III, waar verhaald wordt, hoe een bode den vorst van *Malayu* bericht, dat de *bhagawân* (afgetreden vorst) van *Tañjawi* gestorven is. Vergelijk verder Brandes, II, pag. 141, n°. 629.

CDXXXVII. (Cod. 4306).

Dit hs., groot 134 blz. fol., goed geschreven in Balineesch karakter, bevat een *Malat*-fragment. De eerste 5 verzen van den afschrijver zijn medegedeeld door dr. Brandes, II, p. 141—142, n°. 630. Op blz. 2 begint vers 116 van zang II, overeenkomende met blz. 49, r. 5 v. b. van cod. 4302 (CDXXXI), waar verhaald wordt, hoe de vorst van *Gěglang Pañji*, die hem gered heeft, laat ontbieden door den *patih*. Het loopt bijna even ver door als cod. 4305, want het loopt tot vers 88 van zang V. Het is een afschrift van een lontarhandschrift van 117 folia, van den vorst van *Bangli*.

CDXXXVIII. (Cod. 4307).

Afschrift in Latijnsch karakter, door dr. van der Tuuk eigenhandig vervaardigd, groot 115 — 79 = 36 blz. Het sluit zich onmiddellijk aan cod. 4302 (CDXXXI) aan en begint dus met zang III. Het bevat alleen zang III en komt overeen met pag. 33, r. 6 v. o. tot pag. 80, r. 11 v. b. van cod. 4306 (CDXXXVII). Zie Brandes, II, p. 143, n°. 631.

CDXXXIX. (Cod. 3871 (8)).

Het begin van dezen door dr. v. d. Tuuk in Lat. karakter geschreven bundel wordt gevormd door fragmenten uit het *Râmâyaṇa*, die boven reeds beschreven zijn (pag. 118—119). Dan volgt (p. 168—171) een *Malat*-fragment uit het midden van zang III, want er wordt reeds gesproken over *Pañji*'s terugkeer naar *Gĕglang*. Men vergelijke Brandes, n°. 632.

CDXL. (Cod. 3721).

Lontarhandschrift, lang 50 cM. en groot 109 folia. Deze *cakĕpan*, waarvan fol. 38 ontbreekt, begint met zang IV van den *Malat*. Het slot van cod. 4305 (CDXXXV) komt overeen met fol. 50*b*, r. 1 van dit hs. Daar begint de 6e zang, waarin verhaald wordt, hoe *Pañji* de vorsten van *Mataram* en *Pajang* doodt, terwijl de vorst van *Malayu* den pleegvader zijner zuster, den vorst van *Lasĕm*, doodt. De vorst van *Camara* onderwerpt zich. 66. Als *Anrang Kesari* haren pleegvader in den dood volgen wil, herkent de vorst van *Malayu* haar als zijne zuster. In zang VII (f. 68*b*) krijgt *Pañji* twist met zijnen broeder *Misa Prabangsa*, omdat deze zijn paard *Wayang antĕban* doorsteekt. 87. *Pañji* huwt de prinsessen *Mahiraçmi*, *Nawang Langö* en *Ken Wiṣapati*. In zang VIII (f. 90) wordt verhaald, hoe *Pañji* verliefd raakt op *Anrang Kesari*. Dit fragment loopt dus verder door dan de vorige hss. Zie verder Brandes, n°. 633.

CDXLI. (Cod. 4308).

Dit hs., groot 54 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat zang IV en V van den *Malat*, overeenkomende met het begin van cod. 3721 (CDXL). Het einde is medegedeeld door dr. Brandes, sub n°. 634.

CDXLII. (Cod. 3597).

Cakĕpan, lang 41 cM. en groot 179 folia, waarvan fol. 20, 96 en 97 ontbreken. Dit hs. begint met zang II, waarvan de eerste woorden eenigszins afwijken van die van cod. 4302, want hier luiden zij:
[illegible]
[illegible]

[illegible] enz., doch daar: *Hana kawarnaha mangke dera kawuwus sira raden Mantri ring Kling harsa lunga hangluruh* enz. Tot f. 42 staan op ieder palmblad 3 regels, doch van f. 43—179 steeds 4 regels. Het loopt even ver door als cod. 4308 (CDXLI). Men vergelijke Brandes n°. 635, waar men in plaats van zang IV leze zang II.

CDXLIII. (Cod. 3595).

Lontarhandschrift (*cakĕpan*), lang 41 cM. en groot 108 folia, waarvan f. 5, 23, 24 en 36 ontbreken. Het bevat zang VI—IX. Het begin komt overeen met fol. 50*b* van cod. 3721 (CDXL), terwijl het slot van cod. 3721 overeenkomt met fol. 74 van dit hs. De meeste palmbladen zijn met 3 regels beschreven. In het laatste gedeelte wordt het verblijf der prinsen van *Kahuripan* en *Daha* aan het hof van *Gĕglang* en *Pañji*'s steeds toenemende liefde voor *Anrang Kesari* beschreven. Op fol. 91*b* begint zang IX met: [illegible] [illegible] enz. (dus eenigszins afwijkend van wat Brandes als de beginwoorden opgeeft l. c. II, pag. 138). Aan het slot wordt verhaald, hoe de prinsen den *gamĕlan* bespelen. Zie Brandes sub n°. 636. Het loopt dus verder door dan de vorige hss.

CDXLIV. (Cod. 4309).

Het begin van dit hs., dat 53 blz. fol. groot en in Balin. karakter geschreven is, komt overeen met dat van cod. 3595 (CDXLIII). Het bevat zang VI—VIII van den *Mâlat*. Een uitvoerig uittreksel geeft Brandes sub n°. 637.

CDXLV. (Cod. 4310).

Afschrift van 2 blz. fol. in Latijnsch karakter, door dr. v. d. T. eigenhandig vervaardigd, bevattende zang VI, vers 1—9 van den *Malat*. Het slot komt overeen met pag. 2, r. 13 v. o. van cod. 4309 (CDXLIV). Zie Brandes, sub n°. 638 (o. c. II, pag. 145).

CDXLVI. (Cod. 4311).

Dit hs., groot 268 — 170 = 98 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat een *Malat*-fragment, beginnende met vers 3 van

zang VI. Het slot van cod. 3595 (CDXLIII) komt overeen met r. 2 v. b. van pag. 256 van dit hs. In de laatste 12 blz. wordt o. a. verhaald, hoe *Raden Prabangsa* een brief schrijft aan den vorst van *Malayu* en wordt verder het leven aan het hof van *Gĕglang* beschreven. Het eindigt in zang IX. Vergelijk verder Brandes sub n°. 639.

CDXLVII. (Cod. 3061).

Het begin van dit lontarhandschrift is in Voorindisch schrift (*Tamil*). Daarop volgen 2 fol. in Bal. schrift, bevattende 't begin van zang VII van den *Malat*, genummerd fol. 15 en 16, groot 60 cM. en beschreven met 4 regels.

In 1887 overgebracht uit 's Rijks Ethnogr. Museum.

CDXLVIII. (Cod. 4983).

Embat-ĕmbatan, lang 31 cM. en groot 6 folia, bevattende een fragment van den *Malat*, zooals blijkt uit regel 3 van fol. 1. Op r. 2 wordt *Nawang Rum* genoemd.

Geschenk van Prof. Kern in 1903.

CDXLIX. (Cod. 3585).

Dit lontarhandschrift, lang 39 cM. en groot 132 folia, waarvan f. 90—99 ontbreken, is een *cakĕpan*, het origineel van cod. 4311 (CDXLVI). Zie Brandes, n°. 640.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

CDL. (Cod. 4312).

Ook dit hs., groot 121 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat een *Malat*-fragment, beginnende met zang IX. Het slot van cod. 3585 (CDXLIX) komt overeen met pag. 38 r. 7 v. b. van dit hs. (vers 194 van zang IX). De verdere inhoud is als volgt:

pag. 41. *Malayu* schaakt, als zanger vermomd, de prinses van *Gĕglang*, *Ratna ning rat*, in haar slaap en brengt haar naar *Tohpati*, waar hij haar huwt. Op pag. 44 begint de 10e zang: [illegible] enz. In het eerste katern (pag. 1—45) zijn de bladzijden op Maleische wijze van achteren naar voren beschreven. De inhoud van zang X (pag. 45—61) wordt gevormd door gesprekken

tusschen *Anrang Kesari* en haren broeder *Malayu*, die van *Pañji* olifanten leent, om een tochtje te gaan maken. Op blz. 61 begint de 11ᵉ zang: [illegible] enz. In dezen zang (blz. 61—88) wordt *Pañji's* liefde voor *Anrang kesari* beschreven. In eene *wayang*vertooning wordt de dood van *Abhimanyu* voorgesteld (pag. 78). Op blz. 88 begint de 12ᵉ zang: [illegible] enz. Hierin (blz. 88—109) wordt verhaald, hoe de vorst van *Kahuripan* in *Kĕḍiri* komt en den prins van *Jagaraga*, *Kudângrimangi* genaamd, naar *Gĕglang* zendt, om *Raden Prabangsa* te halen (pag. 89). Daar gekomen hoort hij van *Kuda Nirharṣa*, wie *Pañji* en *Malayu* eigenlijk zijn (pag. 92). Daarop gaan de vorsten van *Kahuripan* en *Daha* naar *Gĕglang* (pag. 102). Als het bekend wordt, dat *Malayu* de prinses van *Gĕglang* gehuwd heeft, ontsteekt de vorst in toorn. Op pag. 109 begint de 13ᵉ zang: [illegible] enz. Hierin wordt verhaald, hoe de *karang Tohpati* omsingeld wordt, doch door de komst der beide vorsten wordt alle misverstand opgehelderd. Op pag. 118 worden de 4 vrouwen van *Malayu* genoemd: de prinsessen van *Pamotan*, *Paṇḍan Salas*, *Pajarakan* en *Kabalan* en de 3 vrouwen van *Pañji*: de prinsessen van *Wyantipura*, *Tañjungpura* en *Camara*. Ook dit hs. eindigt nog abrupt, doch het zet de geschiedenis toch veel verder voort dan de andere hss. Het is een afschrift van het lontarhandschrift 3800. Zie Brandes, n°. 641.

CDLI. (Cod. 3800).

Dit lontarhandschrift is het origineel van cod. 4312 (CDL). Het is een *lĕmpiran*, lang 42 cM. en groot 112 folia. Dr. Brandes vermeldt het sub n°. 642.

CDLII. (Cod. 4313).

Malat-fragment, groot 127 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, beginnende met zang IX, evenals het vorige hs. (cod. 3800): [illegible] enz. Hier wordt de droom der *Raden Galuh* verhaald. Het loopt tot in zang XIII of tot pag. 117 r. 3 v. o. van cod. 4312 (CDL), waar verhaald wordt van *Malayu*'s residentie. Zie Brandes sub n°. 643.

CDLIII. (Cod. 3714).

Lontarhandschrift, lang 51 cM. en groot 132 folia. Deze *cakĕpan* is het origineel van cod. 4313 (CDLII). Zie Brandes, n°. 644.

CDLIV. (Cod. 3670).

Ook dit lontarhandschrift, lang 29 cM. en groot 136 folia (het is een *lĕmpiran*) begint met zang IX van den *Malat*, evenals de vorige hss. Het loopt echter slechts tot blz. 82, r. 6 v. b. van cod. 4312, dus slechts tot in zang XI. Zie Brandes, n°. 645.

CDLV. (Cod. 4314).

Het begin van dit hs., dat 140 blz. groot en slecht geschreven is in Balineesch karakter, luidt: [illegible] Daarop volgt: [illegible] enz. welke woorden men in cod. 4312 (CDL) terugvindt op pag. 53, r. 7 v. b., dus in zang X. Het slot van dat hs. komt overeen met pag. 91, r. 7 v. b. van dit hs. Ook de inhoud van het volgende gedeelte is eene voortzetting van de beschrijving van het verblijf der vorsten aan het hof van *Gĕglang*. Op blz. 93 wordt verhaald, hoe *Malayu* de *lampahan Rámáyaṇa* opvoert, waarin de schaking van *Sítá* en de dood van *Jaṭáyu* voorgesteld wordt. Op blz. 107 begint de 14e zang met: [illegible] enz. Op blz. 117 de 15e zang met: [illegible] enz. en op blz. 128 de 16e zang met: [illegible] Uit de woorden [illegible] die midden op blz. 136 voorkomen, blijkt dat daar een hiaat is. Dit hs. eindigt abrupt met: [illegible] Het loopt verder door dan de tot nu toe beschrevene hss., doch is nog incompleet. Zie Brandes, n°. 646.

CDLVI. (Cod. 3630).

Deze *lĕmpiran*, lang 43 cM. en groot 35 folia, bevat een *Malat*-fragment, waarvan het begin overeenkomt met pag. 52, r. 12 v. b. van cod. 4312 (CDL), dus in zang X. De eerste woorden zijn: [illegible] enz. Het slot komt overeen met pag. 81, r. 4 v. o. van dat hs. Het loopt dus tot vers 95 van zang XI. Zie Brandes, n°. 647.

CDLVII. (Cod. 4315).

Malat-fragment, groot 83 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, beginnende met zang XI (vgl. blz. 61 van cod. 4312) en loopende tot vers 28 van zang XIV. De laatste woorden zijn: [illegible] Zie Brandes, n°. 648.

CDLVIII. (Cod. 4316).

Dit hs., groot 12 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat een fragment uit den *Malat*, beginnende met enkele corrupte verzen van het slot van den 10en zang en loopende tot vers 47 van zang XI. De laatste woorden zijn: [illegible] Zie Brandes, n°. 649.

CDLIX. (Cod. 4317).

Ook dit hs., groot 24 blz. fol., insgelijks in Balineesch karakter geschreven, bevat een *Malat*-fragment, beginnende bij vers 21 van zang XI (vgl. cod. 4312, pag. 66, r. 9 v. b.) en loopende tot vers 5 van zang XII of cod. 4312 pag. 89, r. 8 v. o. Vgl. Brandes, n°. 650.

CDLX. (Cod. 3710).

Lontarhandschrift, lang 50 cM. en groot 50 folia, waarvan 1, 3, 19, 28, 30, 31, 33, 40, 46—49 ontbreken. Deze *cakĕpan* bevat een *Malat*-fragment, beginnende met de episode, waar de dood van *Abhimanyu* voorgesteld wordt in de *wayang* (vgl. pag. 78 van cod. 4312 (CDL). De bovenste regel van het 1e palmblad is beschadigd en daardoor grootendeels onleesbaar, hetgeen vooral van het begin geldt. Het slot van cod. 4312 komt overeen met fol. 38 van dit hs. Het eigenlijke slot van dit hs. komt overeen met pag. 112, r. 3 v. b. van cod. 4314 (CDLV). Het laatste palmblad is onleesbaar, daar de voorste helft er van ontbreekt. Dit hs. loopt dus ongeveer van zang XI tot in zang XIV. Het is op vele plaatsen geschonden, terwijl bovendien de folia dikwijls in verkeerde volgorde samengeregen zijn. Cf. Brandes, n°. 651.

CDLXI. (Cod. 3604).

Cakĕpan, lang 25 cM. en groot 63 folia, waarvan f. 47, 48 en 55 ontbreken, bevattende een *Malat*-fragment, dat begint met vers 20 van zang XII (vgl. pag. 92 r. 4 v. o. van cod. 4312 (CDL)): [illegible] enz. Het eindigt met de woorden: [illegible] (vgl. cod. 4312, p. 118, r. 8 v. b.). Op elk lontarblad staan slechts 3 regels. Zie Brandes, n°. 652.

CDLXII. (Cod. 4318).

Dit hs., groot 433 — 383 = 50 blz. fol., waarvan pag. 1—33 in Balineesch en pag. 33—50 in Latijnsch karakter geschreven zijn, bevat een *Malat*-fragment, waarvan het begin (pag. 1—4) afwijkt van zang XIV in de andere hss. Op blz. 4 begint zang XV, overeenkomende met pag. 117, r. 7 v. o. van cod. 4314 (CDLV). Verder komt het overeen met dat hs. tot pag. 136, r. 8 v. b. = pag. 22, r. 10. v. o. van dit hs. Van daar af wijkt het geheel van cod. 4314 af. De hiaat op blz. 136 van cod. 4314 wordt hier n.l. aangevuld door pag. 22—36, r. 12, v. b. In dit gedeelte wordt verhaald, hoe *Wiranantaja* de prinses *Anrang Kesari* schaakt en naar den berg *Kawi* voert (pag. 33). Op pag. 35 begint de 17e zang met: *Amung kari prayawira amûjâbrata rahina wngi.* Het slot van cod. 4314 komt overeen met pag. 39, r. 8 v. b. van dit hs. De 18e zang begint op pag. 41 met: *Ndah muwah sira sang prabhu sama rawuh sireng wukir Kawi.* Op pag. 49 schijnt het eigenlijke slot van de *Malat* te staan: de prins van *Kahuripan* huwt natuurlijk de prinses van *Daha*. Wel begint op die bladzijde nog een nieuwe zang (de 19e) met *Tuyuh twaskw among kapti kapranan* enz. doch dit is eigenlijk slechts een naschrift. Dit hs. is geschreven in *Çâka* 1778. Men vergelijke ook Brandes, n°. 653.

CDLXIII. (Cod. 3841).

Lontarhandschrift, lang 36 cM. en groot 1 fol. Deze *ĕmbat-ĕmbatan* bevat de eerste woorden van den *Malat* met Bal. vertaling, zooals dr. Brandes reeds mededeelde sub n°. 654.

CDLXIV. (Cod. 3919 (1)).

Het begin van dezen bundel (blz. 1—18), die in Balineesch karakter geschreven is, wordt gevormd door fragmenten uit het begin van den *Malat* met Balin. vertaling. Het begint met fragmenten uit zang I, b. v. op pag. 2 wordt verhaald, hoe men zoekt naar *Nusapati*. Op pag. 4 begint een fragment uit zang III (vers 72—80), op pag. 8 een later fragment uit denzelfden zang (vers 118—129), op pag. 14 een fragment uit zang IV, overeenkomende met cod. 4308 (CDXLI), pag. 49, r. 9 v. b. tot pag. 51, r. 4 v. b. Daarop volgen fragmenten uit de epische gedichten *Bhâratayuddha* en *Arjunawiwâha*, die boven (pag. 125 en 114) reeds beschreven zijn. Het is een afschrift van cod. 3627 (1) [1]).

CDLXV. (Cod. 3627 (1—5)).

Dit lontarhandschrift, lang 42 cM. en groot 37 fol. is een *cakĕpan*, bevattende het origineel van cod. 3919 (1) (CDLXIV). Br. n°. 656.

CDLXVI. (Cod. 4319).

Malat-fragment, groot 377 blz. fol., met afwijkend begin van zang III. Dit luidt: [Balinese script] enz. Op pag. 3 begint zang IV, evenals in cod. 4305 (pag. 54). Niettegenstaande zijn grooten omvang is het toch onvolledig, want het eindigt abrupt met de volgende woorden: [Balinese script] Het hs. is echter onbruikbaar, daar het in de war ligt, want b. v. op pag. 61 begint zang III. Het schrift is zeer goed. Zie Brandes, n°. 657.

CDLXVII. (Cod. 4320).

Ook dit hs., groot 216 blz. fol., in Bal. schrift, veel slechter dan cod. 4319 (CDLXVI) geschreven, bevat een *Malat*-fragment met een afwijkend begin. Dit luidt: [Balinese script] en dus ongeveer als in cod. 4319. In cod. 4305, pag. 21 begint deze zang echter anders. Het loopt door tot in zang VI, docht eindigt reeds in het 6e vers van dien zang. Zie Brandes, n°. 658.

---

1) Men vergelijke Brandes, o. c. sub n°. 655.

CDLXVIII. (Cod. 4321).

Afschrift in Latijnsch karakter, door dr. van der Tuuk eigenhandig vervaardigd, van een *Malat*-fragment, groot 23 blz. fol. Dit is een andere redactie van het begin. Evenals het *Râmâyaṇa* begint het met *Ana sira ratu dibya.* Op pag. 6 wordt de geboorte van *Prabangça* uit de *Liku* van *Kahuripan* en van *Wiranantaja* verhaald, op pag. 10 *Nusapati's* geboorte. Op pag. 16 leest men, hoe de vorst van *Tarate bang* eene openbaring krijgt, *Nusapati* te dooden, om eenen zoon te kunnen krijgen. Op pag. 18 begint zang III met: *Hnĕngakna hana gantyaning wuwus raden Galwing Kadiri sah* enz. Het is slechts een klein fragment. Men vergelijke verder Brandes o. c. n°. 659 (II, p. 155).

CDLXIX. (Cod. 4322).

Dit hs., groot 56 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat een andere redactie van den *Malat,* die begint met *Uṁ awighnam astu namasidḍĕm* en daarna in de versmaat *dĕmung*: [illegible] enz. Hieruit ziet men, dat het begin ontbreekt. Op pag. 20 wordt verhaald, hoe de prinses van *Daha* in het bosch van *Mataun* is. Op pag. 22 begint de 2e zang met: [illegible] enz. en op pag. 39 zang III met: [illegible] enz. Het eigenlijke einde, dat abrupt is, vindt men op pag. 53, terwijl blz. 54—56 onmiddelijk zich aansluit bij pag. 52, r. 10 v. o. Het gedeelte pag. 52, r. 10 v. o. tot pag. 53, r. 1 v. o. moet dus volgen op pag. 56. In de Voorloopige lijst van de verkortingen, gebruikt in het Kawi-Balineesch-Nederlandsch woordenboek van Dr. H. N. van der Tuuk, zegt deze van dit hs.: „Het bevat woorden, die in de gewone *Mal(at)* niet aangetroffen worden..........; voorts een brok met interlineaire vertaling, aanvangende met een klein stuk boven de episode van *Nawangrum* (z. 372 en vlgd.)". Dr. Brandes bespreekt dit hs. sub. n°. 660 (o. c. II, pag. 155—156).

CDLXX. (Cod. 4323).

Dit hs., groot 93 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat een *Malat*-redactie, die begint met: *Oṁ awighnâm astu namaçidḍĕm* en

daarna: [Balinese script] enz. Op pag. 10 begint een nieuwe zang met: [Balinese script] enz. Op pag. 25 weder een nieuwe zang met: [Balinese script] enz. Op pag. 34 begint een zang met: [Balinese script] enz. Op pag. 67 begint een zang met: [Balinese script] enz. Op pag. 81 begint zang XVIII, overeenkomende met blz. 41 van cod. 4318 (CDLXII). Dit hs. is volledig, zooals blijkt uit het slot: *Oṁ Saraswatine namaḥ*. Zie Brandes, n°. 661.

CDLXXI. (Cod. 3841).

Lontarhandschrift, lang 42 cM. en groot 1 fol. Deze *lĕmpiran* bevat een *Malat*-fragment, weergegeven door Brandes, sub n°. 662.

CDLXXII. (Cod. 5025 (38)).

Het 38e deel (fol. 88—92) van dezen *lĕmpiran* wordt gevormd door een *Malat*-fragment, dat afwijkt van de andere hss.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

CDLXXIII. (Cod. 4324).

[Balinese script] MANTRI WADAK.

Omtrent dit *Pañji*-verhaal zegt dr. van der Tuuk in zijn Kawi-Balineesch woordenboek, III, pag. 521 s. v. *wadak*: „Held en titel v. e. zeer modern gedicht, waarin vele bal. woorden; de held, kroonprins v. *Koripan*, wordt er als stier geboren en krijgt naderhand in den hemel v. *Çiwa* een menschelijke gedaante en den naam *Sura* of *Wira Sudjaja*, de versmaten zijn *jurangandanu*, *adri*, *pangkur* en *sinom*". Dit hs. is 112 blz. fol. groot en in Balineesch karakter geschreven. Omtrent den inhoud valt, behalve het reeds door dr. van der Tuuk medegedeelde, nog het volgende te zeggen:

Terwijl de vorstin van *Daha* reeds een zoon heeft, *Wijapati* genaamd (pag. 7) en ook de vrouwen der hofgrooten van *Koripan* reeds kinderen hebben (*Punta*, *Kalang*, *Jurudeh*, *Wirun* en *Kĕmbar* genaamd), blijft de vorstin van *Koripan* nog steeds zwanger, totdat zij eindelijk bevalt van

een stier. Ten einde eene andere gedaante te verkrijgen, gaat deze (hij heet *Mantri Wadak*) ascese verrichten op den berg *Indrakila*. De vorstin van *Daha* krijgt eene dochter, die *Ratna Murcita* genoemd wordt. Deze wordt door een storm weggevaagd en komt met hare volgelingen in *Tĕgal Sapudak* (pag. 15). Haar broeder gaat haar zoeken en bestrijdt onder weg de vorsten van *Magada* en *Tañjawi*. Zijne zuster krijgt van *Baṭâra Guru* een tooversteen, waardoor zij eene geheele hofhouding in het leven roept en zelf koningin wordt. De prins van *Koripan* komt bij *Baṭâra Guru*, die zijne gedaante verandert en hem *Wira Sujaya* noemt. De prins van *Daha* komt, na veel geleden te hebben, bij zijne zuster, die hem tot vorst verheft (pag. 33). De prins van *Koripan* ziet van uit een dadelboom *Ratna Murcita*, doch hij kan den weg naar *Tĕgal Sapudak* niet vinden, daar er telkens een groote duisternis opkomt, zoodra hij nadert (pag. 38). Eene nieuwe episode van het verhaal wordt gevormd door het huwelijksaanzoek van de vorsten van *Lasĕm*, *Mataram*, *Camara*, *Matahun* en *Pajang*, die allen dingen naar de hand van de prinses van *Gĕglang*, die echter geweigerd wordt, daar zij vroeger met *Wijayapati* verloofd was. De vorst van *Gĕglang* wordt in den daarop volgenden strijd eerst bijgestaan door *Wira Sujaya*, die het geraas der strijdenden gehoord had en later ook door *Jayapati* (pag. 52). Deze beiden verslaan de 5 vorsten en dooden er 4 van: alleen de vorst van *Camara* keert naar zijn land terug. In zang II (pag. 67) wordt verhaald, hoe *Wira Sujaya Jayapati* bezoekt in *Tĕgal Sapudak*. Niettegenstaande alle moeite, die hij doet, krijgt hij de prinses van *Daha* echter niet te zien. In zang III (pag. 79) laat *Jayapati* zijne zuster naar *Daha* vertrekken, om haar aan *Wira Sujaya* te onttrekken, want hij heeft zijne liefde ontdekt. *Wira Sujaya* vindt op een tweede bezoek, dat hij *Jayapati* wil brengen, *Tĕgal Sapudak* verlaten, waarop hij zich naar *Gĕglang* begeeft. Daar vindt hij *Jayapati*, die daar was, om afscheid te nemen van den vorst (pag. 89). Hij wil *Jayapati* vergezellen, maar deze weigert dit, waarop *Wira Sujaya* naar het schip der prinses van *Daha* gaat. Aan *Ken Bayan* deelt hij mede, dat hij de prins van *Koripan* is. In zang IV (pag. 95) komt *Jayapati Wira Sujaya* bestrijden. Deze vlucht naar het strand van *Daha*, doch *Jayapati* vervolgt hem daarheen en doodt hem (pag. 99). Op *Baṭâra Guru*'s bevel sprenkelt een witte raaf water over zijn lijk,

waardoor hij weer levend wordt. In zang V (p. 106) komt *Jayapati* bij zijne ouders in *Daha*. Hij ontmoet daar ook den vorst van *Koripan*, die daar toevallig op bezoek was. Het verdriet van dezen vorst over den dood van zijnen zoon verkeert in blijdschap, als deze zich kort daarna in levenden lijve vertoont (pag. 109). Daarop komt eene verzoening tusschen *Jayapati* en *Wira Sujaya* tot stand, gevolgd door het huwelijk van de prinses van *Daha* met *Wira Sujaya* en van de prinses van *Gĕglang* met *Jayapati* (pag. 111). Het hs. eindigt abrupt. Aan het slot is sprake van den vorst van *Singasari*. Dit hs. is een afschrift van het lontarhandschrift 3720. Vergelijk ook Brandes, II, pag. 162.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

CDLXXIV. (Cod. 3720).

Dit lontarhandschrift, het origineel van cod. 4324 (CDLXXIII), is een *lĕmpiran*, lang 49 cM. en groot 56 folia. Zie Brandes, n°. 670.

CDLXXV. (Cod. 4325).

Dit hs., groot 119 blz. fol., goed geschreven in Balin. karakter, bevat den *Mantri wadak*. Het loopt even ver door als het vorige. Tot pag. 53 vindt men aanteekeningen van dr. van der Tuuk in margine, die op den inhoud betrekking hebben. Dit hs. is een copie van het lontarhandschrift 3587. Brandes vermeldt het sub n°. 671.

CDLXXVI. (Cod. 3587).

Lontarhandschrift (*cakĕpan*), het origineel van cod. 4325 (CDLXXV), lang 37 cM. en groot 96 folia. Vgl. Brandes, n°. 672.

CDLXXVII. (Cod. 4338).

MĔNUR WILIS.

Hoewel men uit den titel van dit hs. dit niet zou opmaken, behoort het tot den *Pañji*-cyclus. Het is 30 blz. fol. groot en in Balineesch karakter geschreven. Uit de eerste woorden: *Hnĕngakna polah ira* blijkt, dat het begin ontbreekt. De inhoud is als volgt: De held van het verhaal, die behalve *Mĕnur Wilis* ook dikwijls *Astrasmara* heet, ontmoet in een *patapan* de dochter eener weduwe, *Ratna Sari*, die hem liefde inboezemt. 6. De vorst van *Boja sĕkar*

droomt van haar en zendt gezanten, om haar te halen. Begrijpelijkerwijze verzet *Mĕnur Wilis* zich daartegen. Terwijl hij een der gezanten doodt, dooden de andere de weduwe. In zang II (pag. 9) wordt verhaald, hoe *Mĕnur Wilis* en *Ratna Sari*, beducht voor des vorsten toorn, gaan zwerven. Van een *yakṣa* en eene *yakṣi*, die weten, dat hij een prins van *Kĕmbang Wilis* is, krijgen zij allerlei tooverjuweelen, waardoor hij een groot leger doet ontstaan (pag. 19). Hiermede bestrijdt hij den vorst van *Boja Sari* en diens broeders, die in *Wanakṛta*; *Singa nagara* en *Kĕmbang Langkwas* regeeren. In den strijd wordt hij bijgestaan door zijn ouderen broeder *Asat Sagara* met zijne *kadeyan*'s *Jurudeh*, *Punta* enz. en door zijn jongeren broeder *Carang Kurina*, die toevallig rondzwervende hem ontmoeten. Aan het slot wordt verhaald, hoe de *yakṣa* en de *yakṣi* gedood worden. Het is slechts een fragment. Zie overigens Brandes, o. c. II, p. 176—177, n°. 691.

CDLXXVIII. (Cod. 4339).

ᬫᬶᬲᬕᬕᬂ MISA GAGANG.

Dit hs., groot 62 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat het *Pañji*-verhaal *Misa Gagang*. De held van het verhaal neemt afscheid van zijne geliefde, *Ni Wirâma* genaamd, om naar *Majapahit* te gaan. In zang III (pag. 9) gaat zij ascese bedrijven. In zang IX komt hij weder bij haar. Later (in zang XIII) wordt zij door de *widyâdhari*'s weggevoerd (pag. 53). Als zij echter ziet, hoe wanhopig hij is, keert zij terug (pag. 57). Aan het slot wordt verhaald, hoe na een hanengevecht de prinses van *Majapahit* met *Misa Gagang* huwt, terwijl de oude vorst *bhagawân* wordt. Uit de uittreksels, die dr. Brandes (o. c. II, pag. 177—179, n°. 692) ervan geeft, ziet men, hoe de taal, waarin het geschreven is, de Middeljavaansche is.

CDLXXIX. (Cod. 3963 (7)).

Het zevende deel (pag. 79—95) van dezen bundel, die in Balin. karakter geschreven is, wordt gevormd door een fragment van dezelfde *Pañji*-roman. De woorden, waarmede het begint, vindt men in cod. 4339 op r. 7 v. o. van pag. 1 (vers 4). Het slot komt overeen met pag. 15, r. 7 v. b. van dat hs. Deze bundel is een

afschrift van het lontarhandschrift 3581 (3). Zie verder Brandes, o. c. II, pag. 179—181, n°. 693.

CDLXXX. (Cod. 3581 (3)).

In deze *cakĕpan*, lang 34 cM., bevatten fol. 27—48 het origineel van cod. 3963 (7) (CDLXXIX). Zie Brandes, n°. 694.

CDLXXXI. (Cod. 3934 (3)).

Het slot (pag. 24—38) van dezen bundel, die in Balineesch karakter geschreven is, wordt gevormd door hetzelfde fragment van den *Misa Gagang*. Het is een afschrift van het lontarhandschrift 3784 (3). Zie Brandes sub n°. 695.

CDLXXXII. (Cod. 3784 (3)).

Deze *lĕmpiran*, lang 48 cM., bevat het origineel van cod. 3934 (3) (CDLXXXI) op fol. 17—30. Brandes vermeldt het sub n°. 696.

CDLXXXIII. (Cod. 4496).

ᬲ᭄ᬫᬭᬯᬾᬤᬦ SMARAWEDANA.

Omtrent dit *Pañji*-gedicht zegt dr. van der Tuuk in zijn Kawi-Bal. woordenboek, III, pag. 327 s. v. *smara*: „held en titel van een *kidung*; het was een prins van *Koripan*, die, als aap geboren, aan 't hof komt van den vorst van *Paṇḍan Salas* en aldaar de gedaante van een mensch verkreeg; de *kladyan gusti*'s halen uit dit gedicht de namen hunner kinderen" enz.

Dit hs. is 265 blz. fol. groot en duidelijk geschreven in Balin. karakter. De inhoud is als volgt:

Eerst worden de vorsten van *Kling*, *Mamĕnang*, *Gĕglang* en *Singhasari* met hunne vazallen: de vorsten van *Pawon-awon* en *Jagaraga* en hunne kinderen opgesomd. Daarop wordt de geboorte van den witten aap en zijne verbanning verhaald (vers 8). Dan volgen de verschillende verlovingen (vers 9—10).

De prinses van *Daha*, *Sukṣmasari* genaamd, verdwijnt uit den tuin, omdat zij eene schitterende bij te ver vervolgt. De prins van *Jagaraga*, *Citradharma* genaamd, dien de vorst van *Kling* tot troost, omdat hij zelf geen zoon had, als kind aangenomen had, gaat haar zoeken.

Hetzelfde doet de prins van *Gĕglang*, genaamd *Citradana* (vers 33). Ook *Citrayuddha*, de prins van *Mamĕnang*, en *Citraweda*, die van *Pawon-awon*, verdwijnen.

Zang II (pag. 15). Nu wordt verhaald, hoe de vorst van *Paṇḍan Salas* den witten aap vindt en tot schoonzoon wil aannemen. Dit geschiedt echter eerst, nadat hij tengevolge van een bad eene menschelijke gedaante gekregen heeft. De godheid geeft hem de volgende 4 namen: *Jaya Wirâtmaka, Kuda Wirakṣa, Wedana Raçmi* en *Walat Kung* (vgl. den eigennaam *Malat*). Hij huwt de beide prinsessen *Amṛtamaya* en *Kṛtamaya* (vers 27). *Citradharma* ontmoet hem en blijft bij hem (vers 34). Nu wordt verhaald, hoe de prins van *Pawon-awon* gaat rondzwerven, om de verdwenen prinses van *Daha* te zoeken en hoe hij zich voortaan *Wira lĕngkara* noemt, terwijl de *rangga Brajanata* van *Kling*, die hem vergezelt, zich voortaan *Kĕbo Jagrâprameya* noemt (vers 40).

Zang III (pag. 30). De prins van *Kling* (hij heet hier *Jaran walat raçmi*) gaat van *Paṇḍan Salas* naar *Singasari* en staat den vorst van dit rijk bij tegen de vorsten van *Pajarakan, Pamotan* en *Kabalan*, die *Singasari* aanvallen, omdat de hand van *Sukṣmakirana*, de prinses van *Singasari*, geweigerd is aan den vorst van *Pajarakan*. In den nu volgenden strijd doodt *Wira lĕngkara*, die *Wirâtmaka* ontmoet had, den vorst van *Pamotan* en *Wirâtmaka* die van *Kabalan* en *Pajarakan*.

Zang IV (pag. 47). *Wirâtmaka* huwt daarop de dochter van den verslagen vorst van *Kabalan, Sukṣmajñâna*.

Zang V (pag. 62). Ook *Kṛtajñâna*, de prinses van *Pamotan*, en *Amṛtawatî*, die van *Pajarakan*, huwt hij.

Zang VI (pag. 77). Ter belooning voor zijn hulp verwerft hij ook de hand van *Sukṣmakirana*. Nu trekt hij naar *Gĕglang*, om den vorst van dit rijk bij te staan tegen de vorsten van *Wirabumi, Magadha* en *Balungbungan*. De vorst van *Wirabumi* had n.l. de hand der prinses van *Gĕglang*, die van *Magadha* de hand der prinses van *Janggala* gevraagd, doch beiden waren hun geweigerd. De vorst van *Gĕglang* doodt eigenhandig dien van *Balungbungan*, terwijl *Smarawedana* de beide andere vorsten verslaat.

Zang VII (pag. 94). Hij huwt daarna de dochters der drie verslagene vorsten, *Pranawirasih* (van *Wirabumi*), *Sudawati* (van *Magadha*) en *Cittawati* (van *Balungbungan*).

Zang VIII (pag. 108). Nu wordt gesproken over de vorsten van *Lasĕm*, *Mataun*, *Mataram*, *Samarang*, *Kṛtasura* en *Jakṛta* en de namen hunner zonen en dochters worden opgesomd. De verdwenen prinses van *Kaḍiri* was in *Mataun* aangekomen en door den vorst van dit rijk als dochter aangenomen onder den naam van *Anantasari*. Het verhaal gaat nu over op den prins van *Gĕglang*. Deze komt op zijne omzwervingen, om de prinses van *Daha* te zoeken, achtereenvolgens in *Tañjungpuri*, *Wantipura*, *Tatar*, *China*, *Malayu*, *Kĕling*, *Nangkabo* (d. i. *Mĕnangkabau*) en *Palembang*. Hij noemt zich *Rudrakara* en huwt de prinses van *Palembang*, *Wedasara* genaamd. Daarna keert hij naar *Gĕglang* terug en landt onderweg op het eiland *Mañjĕti* (115). Op pag. 116 worden allerlei namen van schepen en visschen opgesomd. Daarna wordt verhaald, hoe de prins van *Mamĕnang* op zijne zwerftochten te *Bali* komt en daar de prinses *Ratna Wibhawati* huwt, terwijl hij den naam *Sudanamṛta* aanneemt. Tengevolge van een droom gaat hij naar *Gĕglang*.

Zang IX (pag. 123). *Smarawedana* huwt *Mṛtaningrat*, de prinses van *Gĕglang*. De prins van *Mamĕnang* komt te *Gĕglang* zonder te zeggen wie hij is.

Zang X (pag. 137). In dezen zang wordt verhaald, hoe het aanzoek van den vorst van *Lasĕm* om de hand van de prinses van *Gĕglang* afgewezen wordt, omdat zij reeds verloofd was met den prins van *Mamĕnang*.

Zang XI (pag. 152). In den strijd, die nu ontbrandt, wordt de vorst van *Jakṛta* gedood door *Sudanamṛta*, die van *Mataram* door *Rudrakara* en die van *Kṛtasura* en *Samarang* door *Kuda Wirakṣana* (*Smarawedana*).

Zang XII (pag. 168). De laatste doodt ook den vorst van *Lasĕm*, terwijl die van *Mataun* zich onderwerpt.

Zang XIII (pag. 184). *Sudanamṛta* huwt de prinses van *Kṛtasura*. Onder de huwelijksfeesten wordt ook de *ringgit cina* genoemd (vers 34). Is hiermede soms de *wayang golek* bedoeld, die van Chineeschen oorsprong schijnt te zijn, of de Chineesche schim?

Zang XIV (pag. 201). Beschrijving van feesten, kleeding, enz. Opvallend is het aantal van *gringsing*'s (*baṭik*-patronen), die hier genoemd worden, b.v. *amanggala sutra* (vers 4), *sĕsĕmenan* (vers 6), *lubeng miyat* (vers 10), *rinaras ati* (vers 11), *jagaçatru* (vers 25).

Zang XV (pag. 216). Ook in dezen zang worden allerlei feesten enz. beschreven.

Zang XVI (pag. 232). De vorst van *Janggala* zendt een gezant naar *Gĕglang* met het bericht, dat hij voornemens is, ascese te gaan bedrijven, ten einde een zoon te verkrijgen. Deze bode hoort daar, dat *Wirâtmaka* eigenlijk de prins van *Janggala* is.

Zang XVII (pag. 249). *Wirâtmaka* verdwijnt met *Antasari* uit *Gĕglang*, waarop de vorst van dit rijk *Rudrakara* en *Sudanamṛta* naar *Pranaraga* zendt, om *Wirâtmaka* te dooden en *Antasari* terug te voeren. Te rechter tijd verschijnt echter de vorst van *Kahuripan* (*Janggala*) met zijne broeders en nu volgt eene algemeene herkenning: *Sudanamṛta* blijkt de prins en *Antasari* de prinses van *Daha* te zijn, enz. *Sudanamṛta* huwt met *Anawang Raçmin*, de prinses van *Jagaraga*.

Zang XVIII (pag. 261). De verschillende prinsen en vorsten keeren, na gehuwd te zijn, ieder naar hun eigen land terug: *Wiradarma* (*Rudrakara*) huwt *Murṣitarasmi*, de prinses van *Mataram* en keert naar *Palembang* terug; *Lingga Bawana*, de prins van *Bali*, huwt *Murtiningsih*, de prinses van *Samarang* en keert naar zijn land terug enz. Ook de *kadeyan*'s huwen: *Bajranâtha* huwt de *ken bayan*'s van *Daha*, *Singasari*, *Gĕglang*, *Lasĕm*, *Wirabhûmi*, *Magadha* enz., terwijl de andere *kadeyan*'s resp. de *ken sanggit*'s, *pangunĕngan*'s en *pasiran*'s dier rijken huwen. Het hs. eindigt met den lof van *Janggala*. Het is geschreven in *Çâka bhûta sang brâhmaṇa rumasa tunggal* = 1677.

CDLXXXIV. (Cod. 4497).

Een tweede hs. van dezelfde *kidung*, groot 113 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven. Het bevat echter slechts de eerste helft, want het eindigt in vers 39 van zang IX, overeenkomende met pag. 137, r. 2 v. b. van cod. 4496 (CDLXXXIII).

CDLXXXV. (Cod. 4498).

Ook dit hs., groot 82 blz. fol., zeer goed geschreven in Balin. karakter, bevat den *Smarawedana*, doch alleen de tweede helft, want het begint in vers 39 van zang IX. Het sluit zich onmiddellijk aan cod. 4497 (CDLXXXIV) aan. Het is geschreven in *Çâka karasa mûrti ning rasa tunggal* = 1636.

CDLXXXVI. (Cod. 3726).

Embat-ĕmbatan, lang 48 cM. en groot 16 folia, bevattende een fragment van den *Smarawedana*, waarvan begin en slot ontbreekt, terwijl het slecht en onduidelijk geschreven is.

CDLXXXVII. (Cod. 3969).

ꦲꦸꦤ꧀ꦢꦏꦤ꧀ꦥꦁꦒꦿꦸꦱ꧀꧈ UNDAKAN PANGRUS.

Het begin (pag. 1—36) van dezen bundel, die in Balin. karakter geschreven is, wordt gevormd door het *Pañji*-gedicht *Uṇḍakan Pangrus*. De inhoud is in het kort als volgt:

In *Gĕglang* is *Uṇḍakan Pangrus*, bijgenaamd *Pañji Singañjaya*. Hij heeft twee vrouwen. Op eene van deze vrouwen wordt de prins van *Gĕglang* verliefd. Hij wil door *Togog Pañji* laten vermoorden, doch *Sĕmar*, *Wirun* en *Andaga* verhinderen dit. Eindelijk blijkt *Uṇḍakan Pangrus* de prins van *Kahuripan* te zijn, waarop eene algemeene verzoening volgt. In dit gedicht is sprake van *Tumasik* als een rijk, dat *Gĕglang* wil aanvallen. Hierop volgt (pag. 37—43) de *Sawung Galing paçraman* en dan (pag. 44—75) weder een afschrift van den *Uṇḍakan Pangrus*.

CDLXXXVIII. (Cod. 4606).

Dit hs., groot 27 blz. fol., slecht geschreven in Balin. karakter bevat eveneens den *Uṇḍakan Pangrus*. Het is echter niet geheel volledig, want bet loopt slechts tot vers 118*b* of pag. 36 r. 5 v. b. van cod. 3969 (CDLXXXVII). Het is geschreven in *Çâka* 1738.

CDLXXXIX. (Cod. 4607).

Ook dit hs., groot 30 blz. fol., goed geschreven in Balin. karakter, bevat hetzelfde *Pañji*-gedicht. Hier ontbreekt echter de beginformule *awighnam astu*. Het loopt even ver door als cod. 4606 (CCLXXXVIII). Het is een copie van het lontarhandschrift 3666 (CDXC).

CDXC. (Cod. 3666).

Cakĕpan, lang 29 cM. en groot 61 fol., bevattende het origineel van cod. 4607 (CDLXXXIX).

CDXCI. (Cod. 4608).

Een 5e hs. van hetzelfde gedicht, groot 21 blz. fol., slecht geschreven in Balineesch karakter, even ver doorloopende als cod. 3666 (CDXC). Dit is een afschrift van het lontarhandschrift 3752.

CDXCII. (Cod. 3752).

Ĕmbat-ĕmbatan, lang 71 cM. en groot 22 fol., bevattende het origineel van cod. 4608 (CDXCII).

CDXCIII. (Cod. 3953 (7)).

Het 7e gedeelte (pag. 81—103) van dezen bundel, die goed geschreven is in Balineesch karakter, wordt gevormd door hetzelfde verhaal. Het loopt even ver door als de vorige hss. Ook de beginformule vindt men hier.

CDXCIV. (Cod. 3770).

Dit lontarhandschrift, lang 44 cM. en groot 63 fol., is een *cakĕpan*, bevattende den *Uṇḍakan Pangrus*. Het begin ontbreekt, daar de helft van het eerste palmblad afgebroken is. Het loopt even ver door als de vorige hss.

CDXCV. (Cod. 4609).

Ook dit hs., groot 21 blz. fol., goed geschreven in Balin. karakter, bevat een fragment van hetzelfde *Pañji*-gedicht, loopende tot vers 116 of blz. 35, r. 13 van cod. 3969 (CDLXXXVII).

CDXCVI. (Cod. 3914 (2)).

Het 2e gedeelte (pag. 18—21) van dezen bundel, die goed geschreven is in Balineesch karakter, wordt gevormd door een fragment van den *Uṇḍakan Pangrus*, loopende tot vers 15*b* of blz. 5, r. 11 v. o. van cod. 3969. Aan den anderen kant van dit hs. staat een Ternataansch-Nederlandsche woordenlijst, getrokken uit van der Crab.

CDXCVII. (Cod. 4610).

Dit hs. van den *Uṇḍakan Pangrus* is 37 blz. fol. groot, goed geschreven in Balineesch karakter. Het bevat vele varianten, die dr.

van der Tuuk in margine aangeteekend heeft. Het slot wijkt van dat van cod. 3969 af. Het is een afschrift van het lontarhandschrift 3733 (CDXCVIII).

CDXCVIII. (Cod. 3733).

Lontarhandschrift, lang 54 cM. en groot 41 fol. Deze *cakĕpan* bevat het origineel van cod. 4610 (CDXCVII).

CDXCIX. (Cod. 3192 (1)).

Het begin (fol. 1—15) van deze *cakĕpan*, die 45 cM. lang is, wordt gevormd door den *Uṇḍakan Pangrus*, geschreven in *Çâka* 1746. Daarop volgt (fol. 15—21) de *kakawin Aji kĕmbang*, die boven (sub n°. CDXXIII) reeds beschreven is.

Geschenk van Prof. Pijnappel in December 1895.

D. (Cod. 4642).

WANGBANG WIDEHA.

De inhoud van dit hs., dat 92 blz. groot en goed geschreven is in Balineesch karakter, wordt gevormd door het *Pañji*-verhaal *Wangbang Wideha* [1]). Evenals in alle andere *Pañji*-verhalen gaat de prins van *Kahuripan*, die hier *Makaradhwaja* heet, de prinses van *Daha*, genaamd *Warâstrasari*, die verdwenen was, zoeken. Op zijne zwerftochten huwt hij *Keçawatî*, de prinses van *Singasari*, doch hij keert onverrichter zake terug. De prinses van *Daha* wordt in het bosch van *Kĕmbang Kuning* gevonden door den prins van dit rijk, die *Singamâtra* heet. Hij voert haar naar *Daha* terug en wordt haar verloofde, hoewel zij vroeger reeds aan *Makaradhwaja* verloofd was. Nadat zij gehuwd zijn, wil zij geen gemeenschap met hem hebben (I, 23). Dit vernemende, gaat *Makaradhwaja* onder den aangenomen naam *Wangbang Wideha Pañji Wireçwara* naar *Daha* en treedt daar als *ḍalang* op. Eerst voert hij de *topeng*, die hier *pangrakĕtan* heet, op (I, 62) en den volgenden nacht den *lakon Ghaṭotkacâçraya* (I, 77), waarin *Wighnotsawa* en *Suprasena* optreden (I, 86). De prinses en de *ḍalang* worden wederzijds op elkaar verliefd.

1) Zie Van der Tuuk, *Notes on te Kawi language and literature*, pag. 51.

Zang II (pag. 29). Nu wordt verhaald, hoe de vorsten van *Lasĕm*, zijne broeders, die in *Mataram* en *Kabalan* en zijne zwagers, die in *Camara*, *Pajang* en *Manungkuli* regeeren, tegen *Daha* optrekken wegens de prinses. De vorst van *Daha* wordt bijgestaan door zijne vazallen, de vorsten van *Jagaraga* en *Putrasena*, doch vooral door *Wangbang Wideha*, die 4 van de vorsten verslaat, terwijl 2 (die van *Manungkuli* en *Camara*) zich onderwerpen. In zang III (pag. 48) wordt *Wangbang Wideha* tot belooning door den vorst van *Daha* als zoon aangenomen. Hij treedt nu op in de *wayang prawa-lakon Suprabhâdûta* en haalt de poppen uit een vergulde *rimpi* (datgene wat in hedendaagsch Jav. *koṭak* heet). Hier wordt het verbum *angacapurit* gebruikt (vgl. het Javaansche *cĕmpurit*). Ook den *lakon Asmaradahana* voert hij op (pag. 71). Eindelijk schaakt *Wangbang Wideha Warâstrasari* en voert haar naar *Kahuripan*, waar hij haar huwt (pag. 81). *Singamatra* krijgt ter vergoeding de prinses van *Lasĕm* tot vrouw (pag. 87). Ook de overige prinsen en hofgrooten huwen. Dit hs. is geschreven in *netra celeng bhûta tunggal* (1792). Het is een afschrift van het lontarhandschrift 3633 (DI).

DI. (Cod. 3633).

Dit lontarhandschrift, lang 46 cM. en groot 100 fol., is een *cakĕpan*, bevattende het origineel van cod. 4642 (D).

DII. (Cod. 4643).

Een 3e volledig hs. van hetzelfde gedicht, groot 90 blz. fol., goed geschreven in Balineesch karakter.

DIII. (Cod. 4644).

Ook dit is een volledig hs. van den *Wangbang Wideha*, groot 76 blz. fol., dicht aaneengeschreven in Balineesch karakter. Het is een copie van het lontarhandschrift 3647 (DIV).

DIV. (Cod. 3647).

Lontarhandschrift, lang 46 cM. en groot 83 fol. Het is een *lĕmpiran*, bevattende het origineel van cod. 4644 (DIII).

DV. (Cod. 3715).

Cakĕpan, lang 50 cM. en groot 74 fol. bevattende een volledig, doch slecht geschreven hs. van hetzelfde gedicht.

DVI. (Cod. 4645).

Afschrift, groot 101 blz. fol., wijd uiteen geschreven in Bal. karakter. Het ontbrekende slot is door dr. van der Tuuk in Latijnsch karakter aangevuld. Het is gedateerd 1687 en is een copie van het lontarhandschrift 3779 (DVII).

DVII. (Cod. 3779).

Dit lontarhandschrift, lang 47 cM. en groot 75 fol., is een *cakĕpan*, bevattende het origineel van cod. 4645 (DVI).

DVIII. (Cod. 3610).

Lĕmpiran, lang 39 cM. en groot 88 fol. Dit lontarhandschrift is slecht geschreven en onvolledig, want het eindigt abrupt.

DIX. (Cod. 4646).

Fragment van den *Wangbang Wideha*, groot 23 blz. fol., slecht geschreven in Balineesch karakter. Het begint bij zang II (= pag. 29 van cod. 4642) en loopt tot vers 9 van zang III of pag. 50, r. 13 van cod. 4642 (D).

DX. (Cod. 4647).

Afschrift van een andere redactie van den *Wangbang Wideha*, in 4 zangen, groot 94 blz. fol., dicht opeen geschreven in Balineesch karakter. Aan het eind staat het eerste vers. Het verschil in redactie betreft meer den vorm dan den inhoud. Dit hs. is volledig. Het is een copie van het lontarhandschrift 3643 (DXI).

DXI. (Cod. 3643).

Cakĕpan, lang 46 cM. en groot 125 fol., bevattende het origineel van cod. 4647 (DX).

DXII. (Cod. 4648).

Dit hs., zeer klein in Balineesch karakter geschreven, groot 126 blz. fol., bevat dezelfde redactie van den *Wangbang Wideha* als cod. 4647 (DX) en 3643 (DXI). Het is een afschrift van *Çâka* 1787.

DXIII. (Cod. 4665).

ᬯᬲᬾᬂ WASENG.

Van dit *Pañji*-gedicht zegt dr. van der Tuuk in zijne „Notes on the Kawi language and literature" (Journal of the Asiat. Soc. new series, XIII, p. 52): „In the *Wasèṅ* the hero is called *Wîrânamtami*, and after the loss of the Princess of *Daha*, whose name is *Amahi-raras*, he takes the name of *Tamasah*. When living at the court of *Daha*, in the vicinity of his beloved one, who was not aware of his being the prince of *Koripan*, he went by the name of *Kuda*, or *Huṇḍakan Wasèṅ Sari*, or *Wasèṅ Sari* (*kuda* and *huṇḍakan* mean horse, whereas *sari* and *sĕkar* mean both flower and princess)".

Dit hs. is 186 blz. fol. groot en in Balineesch karakter geschreven. Behalve hetgeen dr. van der Tuuk omtrent den inhoud mededeelt, valt er nog het volgende van te zeggen:

De prins van *Kling*, genaamd *Wirânamtami*, is verloofd met de prinses van *Kaḍiri*, *Amahi raras* geheeten. De laatste wordt door den vorst van *Magadha* ten huwelijk gevraagd (vers 4). Als hij verneemt, dat *Wirânamtami* hem in den weg staat, laat hij hem slapende oplichten en naar *Magadha* voeren, maar kan hem niet dooden, daar hij onkwetsbaar is (vers 12). Daarop wordt hij in het water geworpen en blijft daar 10 dagen zonder te sterven. De prinses van *Kaḍiri* vindt zijn lichaam, dat aangespoeld wordt. Hij blijft in *Kaḍiri* en noemt zich *Uṇḍakan Wasengsari*.

In zang II (pag. 16) wordt verhaald, hoe de vorsten van *Magadha*, *Putrasena* en *Pawon-awon* tegen *Daha* (*Kaḍiri*) optrekken. *Waseng* toont zijne dankbaarheid door deze vorsten te verslaan, waarbij hij de voldoening smaakt, zijn ouden vijand eigenhandig te dooden (pag. 25). Hierop volgt de beschrijving van *Waseng*'s liefde tot *Amahi raras* en van het huwelijk van den vorst van *Gĕglang* met de prinses van *Singasari*.

Zang III (pag. 52). Nadat *Amahi raras* zijne liefde beantwoord heeft, keert *Waseng* naar zijne ouders terug (pag. 82). Van zijne afwezigheid maakt de vorst van *Wîrabhûmi* gebruik, om *Daha* aan te vallen. Wel is waar wordt hij verslagen, doch in de verwarring verdwijnt *Amahi raras*. Als *Waseng* dit bij zijn terugkeer verneemt, valt hij in zwijm.

Zang IV (pag. 85). *Amahi raras* komt bij een kluizenaar op den *Argi Manik*. Daar vindt haar de vorst van *Gĕglang*, die haar tot zich neemt, zonder te weten wie zij is (pag. 95). Zij noemt zich *Amahi lara*. Intusschen gaat *Waseng* haar zoeken en onderwerpt allerlei rijken onder den aangenomen naam van *Pañji Pamasah*. Hij verovert *Mataram*, *Lasĕm*, *Tañjawi*, *Tañjung pura*, *Tumasik*, *Awyanti*, *Inangkabo*, *Jamur jipang*, *Koñci*, *Suṇḍa* en *Singapura* (pag. 99). Daarna keert hij naar Java terug en staat *Gĕglang* bij tegen den vorst van *Pajang*.

In zang V (pag. 104) wordt verhaald, hoe hij dezen vorst verslaat, waarvoor hem de hand van *Amahi lara* toegezegd wordt.

Zang VI (pag. 118). Als hij haar ziet, wordt hij aangedaan door hare groote gelijkenis met de verdwenen prinses van *Daha*. Intusschen huwt hij allerlei prinsessen van de door hem onderworpene landen en vergeet langzamerhand zijne verdwenen geliefde, hetgeen *Amahi lara* natuurlijk vindt (p. 141). Eens echter hoort hij *Amahi lara* dezelfde melodie spelen, die hij vroeger de prinses van *Daha* hoorde spelen, waarop hij van aandoening in zwijm valt (pag. 146). Hij wordt zoo hevig ziek, dat men ongerust over hem wordt. Dit hoorende, wil *Amahi lara* een einde aan haar leven maken (pag. 150). De ontknooping wordt veroorzaakt door de komst van den vorst van *Daha*, die in *Pañji Pamasah Waseng* herkent en in *Amahi lara* zijne dochter. Nu geneest *Pañji* weder. Eindelijk komt het uit, dat hij de verdwenen prins van *Koripan*, *Wirânamtami*, is.

Zang VII (pag. 166). Het einde is natuurlijk het huwelijk van den prins van *Koripan* met de prinses van *Daha*, waarbij o. a. de *topeng*, hier nog *menmen* genoemd, opgevoerd wordt (pag. 178). Ook de geboorte van hun zoon en zelfs diens verloving wordt nog verhaald. Het is een volledige *Pañji*-roman. De taal, waarin het geschreven is, is de Midddeljavaansche. De recente datum van vervaardiging blijkt o. a. daaruit, dat hier reeds van vuurwapenen gesproken wordt.

DXIV. (Cod. 5092 (1)).

Cakěpan, lang 40 cM. en groot 50 folia, bevattende den *Waseng*. Het begint evenals cod. 4665, doch het slot wijkt af. Dit stuk loopt tot fol. 48, r. 4, waar een fragment van den *Sutasoma* begint, dat boven reeds beschreven is (pag. 142, cod. CCCXLIII).

Behoorende tot de Lombok-collectie.

DXV. (Cod. 4666).

Dit hs., groot 109 blz. fol., zeer dicht opeengeschreven in Bal. karakter, bevat hetzelfde gedicht en loopt even ver door als cod. 4665 (DXIII).

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

DXVI. (Cod. 4667).

Een derde hs. van hetzelfde gedicht, groot 145 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven. Het is onvolledig, want het loopt niet verder dan tot vers 150 van zang VI of tot pag. 161, r. 1 v. b. van cod. 4665. Dit is een afschrift van het lontarhandschrift 3705 (DXVII).

DXVII. (Cod. 3705).

Lontarhandschrift, lang 30 cM. en groot 149 folia. Deze *cakěpan* bevat het origineel van cod. 4667 (DXVI).

DXVIII. (Cod. 4668).

Ook dit hs., groot 40 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat het begin van den *Waseng*, tot vers 96 van zang III of tot pag. 77, r. 10 v. o. van cod. 4665. Het is een afschrift van het lontarhandschrift 3644 (DXIX).

DXIX. (Cod. 3644).

Cakěpan, lang 38 cM. en groot 72 folia, bevattende het origineel van cod. 4668 (DXVIII).

DXX. (Cod. 4669).

Zeer goed, in Balineesch karakter geschreven hs. van het begin

van den *Waseng*, loopende tot in vers 117 van zang III of tot pag. 81, r. 3 v. o. van cod. 4665. Het is een afschrift van het lontar-handschrift 3586 (DXXI).

DXXI. (Cod. 3586).

Lěmpiran, lang 46 cM. en groot 83 folia, bevattende het origineel van cod. 4669 (DXX).

DXXII. (Cod. 4670).

Afschrift in Latijnsch karakter, door dr. van der Tuuk eigenhandig vervaardigd, groot 35 blz. fol. en loopende tot in vers 68 van zang III of tot pag. 69, r. 3 v. o. van cod. 4665 (DXIII).

DXXIII. (Cod. 4671).

Dit hs., groot 30 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat het begin van den *Waseng* en loopt tot vers 2 van zang III of tot pag. 52 onderaan van cod. 4665 (DXIII).

DXXIV. (Cod. 3645).

Cakěpan, lang 46 cM. en groot 120 folia. Het is slecht geschreven en waarschijnlijk daarom niet afgeschreven. Het loopt tot in vers 150 van zang VI of tot pag. 160 onderaan van cod. 4665. Het eindigt abrupt.

DXXV. (Cod. 5012).

PURUSÂDAÇANTA.

De titel van deze *lěmpiran*, groot 174 folia en lang 53 cM., tot fol. 33 met vier en verder met vijf regels beschreven, schijnt verkeerd te zijn. Het bevat n.l. een gewoon Middeljav. *Pañji*-gedicht. In het begin wordt gesproken van de vorsten van *Kěling*, *Kěḍiri*, *Gěglang* en *Singasari*. De vorstin van *Kěling* krijgt een zoon, die *Jayeng Smara* genoemd wordt (fol. 2). De taal is vrij jong: op verschillende plaatsen is sprake van geweren (*běḍil*), b. v. fol. 6, 87 en 170. Op fol. a, 15 wordt van de wetboeken *Kuṭâramânawa* en *Manuçâsana* gesproken. Evenals in andere *Pañji*-geschriften wordt ook hier de kleeding zeer uitvoerig beschreven, die gewoonlijk bestaat uit *baṭikan*'s in *gringsing*-

patroon, b.v. de vorst van *Kĕling asabuk gringsing Pârthayajña* (fol. 17), die van *Mamĕnang asabuk gringsing Wirâṭa.* Voor den prins van *Janggala Anusah kung* wordt *Puṣpita ning rum* van *Mamĕnang* gevraagd (fol. a, 29), en voor hem is ook de prinses van *Singasari* bestemd. *Kuda Wiramṛta* is verloofd met de *galuh* (prinses) van *Janggala.* Op fol. a, 44 wordt eene *wayang*-vertooning beschreven, waarin *Arjuna, Dropadi* en *Subhadrâ* optreden. Op fol. 103 wordt verhaald, hoe *Wyatingrat,* de prinses van *Koripan,* verdwijnt. De vorst van *Awyanti* neemt haar als dochter aan. De prins van *Mamĕnang* gaat haar zoeken (fol. 113). Hij spreekt met een Mahâyânistischen priester over *bharâlî Prajñâpâramitâ* [1]) en *Wairocana* (fol. a, 143). *Wiradhânada,* de prins van *Mamĕnang,* verandert zijn naam in *Jinâstrapati.* Hij bezoekt den vorst van *Yajñapura* en wil vandaar naar *Jambudwîpa* oversteken, om een witten olifant te zoeken, dien hij in *Yawadwîpa* niet vinden kan. Dit hs. eindigt abrupt.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

DXXVI. (Cod. 4010 (1)).

[illegible] AJAR PIKATAN.

Dit hs., groot 21 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat het *Pañji*-gedicht *Ajar Pikatan.* Het begin is reeds door dr. Brandes in zijne Beschr. J. B. en S. hdss. v. d. T. I, p. 16—17 medegedeeld. Men leze daar echter, p. 16, kol. 2, r. 5, v. o. [illegible] in plaats van [illegible] De versmaten worden door dr. Brandes l. c. opgegeven, doch de maat van zang 9 heet hier niet *Istri Tañjung,* maar *Tambungan.* Ook de beginwoorden der zangen worden daar opgegeven, doch hier begint de 3e zang anders, n. l.: [illegible] Ook de 8e zang begint hier anders, n.l.: [illegible] en het eerste woord van zang 7 luidt hier niet [illegible] maar [illegible]

---

1) Deze plaats en nog een in het hoogstmerkwaardige prozageschrift *Sang hyang Kamahâyânikan,* dat in het tweede deel van dezen catalogus zal beschreven worden, zijn, voor zoover mij bekend, de eenige in de Jav. literatuur waar van deze godin sprake is, die bij ons bekend is door het prachtige beeld, dat 's Rijks Ethn. Mus. (Serie 1409/1587) van haar bezit (Zie o. a. Von Saher, *Versierende Kunsten,* pl. XX).

De inhoud van dit gedicht is aldus: De vorstin van *Paṇḍan Salas* (vgl. de beschrijving der Mal. *ḥikâyat Pañji Susupan Mesa Kĕlana* in mijn Cat. der Mal. en Sund. hss. p. 85, r. 6 v. o.) krijgt een zoon, *Ajar Pikatan* genaamd, die droomt, dat de maan in zijn schoot valt (evenals *Raden Mantri* in de Mal. *Sjair Ken Tambuhan*, ed. Klinkert, pag. 11, r. 5 v. o.: *Raden bĕrmimpi bulan nan jatuh, ka atas ribaan cahayaña pĕnuh*). Deze overeenkomst is des te sterker, daar *Ajar Pikatan* hier ook dikwijls *Raden Mantri* of *Raden Hino* genoemd wordt. Op de jacht raakt hij door een onweder van zijne volgelingen gescheiden. In den tuin *Paṇḍan Ukir* ziet hij de *Widyadari's* zich baden, o. a. *Suprabhâ*, wier *sisimping* hij verbergt. Zij krijgt het eerst terug, nadat zij haar ring aan hem gegeven heeft, waarop zij verdwijnt. *Ajar Pikatan* gaat nu ronddolen, om haar te zoeken. Eerst doodt hij een *rangsasa* (lees *râkṣasa*) en huwt de prinses, die door dezen reus gevangen gehouden werd. Daarna doodt hij een draak, die schatting eischte van het land *Madina* en huwt de prinses.

p. 15. Uit liefde tot *Suprabhâ* heeft hij echter geen gemeenschap met zijne beide gemalinnen. Verder komt hij bij den kluizenaar *Agra Manik*, wiens beide dochters, *Widasari* (vgl. den Mal. eigennaam *Bidasari*) en *Widasĕkar* genaamd, op hem verliefd worden. Ook ontmoet hij *Nawâsuta*, die hem met een apenleger volgt. Eindelijk verklaart de vogel *Ganṭayu* (Skr. *Jaṭâyu*) zich bereid, hem naar den *Surâlaya* (hemel) te voeren, waar hij *Suprabhâ* terugvindt. Uit het slot, dat dr. Brandes aanhaalt op blz. 17, 2e kol. r. 7—11 v. b., blijkt, dat dit hs. niet volledig is. Het is uit *Bangli*. Zie Brandes n°. 23.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

DXXVII. (Cod. 3667).

Lontarhandschrift, lang 26 cM. en groot 50 folia. De 4 laatste strophen van cod. 4010 (DXXVI) ontbreken hier en in plaats van met *awighnam astu namasidĕm* begint dit hs. zooals dr. Brandes sub n°. 24 aangeeft. Het begin der zangen wijkt soms af van dat in cod. 4010 (1) en komt overeen met de opgaven van dr. Br. pag. 17, kol. 1, r. 7 v. o. — kol. 2, r. 4 v. b. Dit is een *cakĕpan*, met 4 regels beschreven. Zie Brandes n°. 25. Het is het orig. v. cod. 4010 (2).

DXXVIII. (Cod. 4010 (2)).

Dit hs., groot 20 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, is een copie van het lontarhandschrift 3667. In het door dr. Brandes sub n°. 24 medegedeelde slot leze men in r. 11 v. o. [illegible] in plaats van [illegible]

DXXIX. (Cod. 4010 (3)).

Ook dit hs., groot 26 blz. fol., goed geschreven in Balin. karakter, bevat een afschrift van den *Ajar pikatan*. Het loopt niet verder dan tot vers 4 van zang X, die door dr. Brandes sub n°. 26 aangehaald wordt. Men leze daar echter op pag. 17, kol. 2, r. 3 v. o. [illegible] in plaats van [illegible]

DXXX. (Cod. 4010 (4)).

Een 5e hs. van hetzelfde gedicht, groot 17 blz., slecht geschreven in Balineesch karakter. Het begin ontbreekt en dit hs. begint met het laatste woord van vers 12 van zang III (cod. 4010 (1), pag. 7, r. 1 v. b.). Het slot is door dr. Brandes aangehaald. Men leze echter op blz. 18, kol. 1, r. 11 v. o. [illegible] in plaats van [illegible] Dit is een afschrift van het lontarhandschrift 3619. Zie Brandes, n°. 27.

DXXXI. (Cod. 3619).

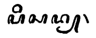
Cakĕpan, lang 42 cM. en groot 46 folia, waarvan fol. 44 en 45 ontbreken. Op ieder blad staan 3 regels. Het schrift is zeer onduidelijk. Het is het origineel van cod. 4010 (4). Zie Brandes n°. 28.

DXXXII. (Cod. 4010 (5)).

Dit hs., groot 18 blz. fol., goed geschreven in Balineesch karakter, bevat den *Ajar pikatan*. Het komt overeen met de beide vorige hss. Zie Brandes n°. 29.

DXXXIII. (Cod. 4010 (6)).

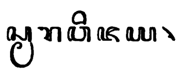
Ook dit hs., groot 19 blz. fol., eveneens goed geschreven in Balin. karakter, bevat hetzelfde gedicht. Het is slechts een fragment, be-

ginnende in zang I en eindigende in zang VI. Zooals dr. Brandes sub n°. 30 opmerkt, wijkt het belangrijk af van de vorige hss. In het door hem medegedeelde begin leze men (blz. 18, kol. 2, r. 6 v. b.) in plaats van Het laatste gedeelte is vol hiaten.

DXXXIV. (Cod. 4010 (7)).

Een 9e hs. van hetzelfde gedicht, groot 2 blz. fol., niet zeer fraai geschreven in Balineesch karakter. Het is slechts een fragment van het begin, dat zooals dr. Brandes sub n°. 31 opmerkt, dooreenligt. De slotwoorden zijn door dr. Brandes l. c. aangehaald.

DXXXV. (Cod. 5017).

 SMARAWIJAYA.

Deze *lĕmpiran*, groot 124 fol. en lang 52 cM., bevat een Middel-jav. *Pañji*-gedicht, getiteld *Smarawijaya*. In het begin wordt verhaald, hoe *Jayeng Kalangun* regeert in *Pamasah*. Zijne zuster heet *Amṛta ning rat* en zijn broeder *Wira Jayasmara*. Hij krijgt bezoek van *Lĕmbu Nirada* uit *Pasurwan*. Op fol. 9 wordt gesproken van den vorst van *Pangrus*, wiens zonen heeten: *Bañak Sucika*, *Misa Pawana* en *Gagah Citranâda*. De eerste wordt naar *Gĕmĕt* gezonden. Het rijk *Pangrus* wordt aangevallen door *Karawira* (fol. 18). Deze wordt door *Lĕmbu Nirada* bestreden (fol. 19). De prinses *Citrandaya* van *Tamasa* wijst het aanzoek van *Gĕmĕt* af (fol. 26) enz. Op fol. 41 wordt gesproken van de prinsessen van *Tṛṇamṛta* en *Kaṇḍayun*. Op fol. 68—71 wordt de strijd tusschen *Tamasa* en *Gĕmĕt* verhaald. *Jayasmara* doodt den vorst van *Tamasa* (fol. a, 70). Zijn bondgenoot, de vorst van *Lamoja*, wordt gedood door het leger van *Pasurwan*, doch de derde bondgenoot, de vorst van *Pamĕnĕm* verdwijnt (fol. 71). Verder bevat dit hs. de in *Pañji*-geschriften gewone beschrijving van kleederen, b.v. fol. a, 38: *Raden Arya asabuk gringsing kawung* (fol. a, 38). *Nṛpati akampuh lar ing atat* (fol. 48), opvoeringen van *lakons*, b.v. de *lakon Yajñawatî* (fol. a, 83) en *Kṛṣṇawijaya* (fol. 83), doch vooral erotische episodes, waarmede het eindigt.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

DXXXVI. (Cod. 4177).

[illegible] DANGDANG PĚTAK.

Dit hs., groot 67 blz. fol., bevat het *Pañji*-verhaal *Ḍangḍang pĕṭak.* In het begin is sprake van de vorsten van *Mamĕnang* en *Kahuripan.* Daarna wordt de geboorte verhaald van twee prinsen van *Kahuripan, Anilapati,* die in de gedaante van een witten raaf (*ḍangḍang pĕṭak*) naar het kerkhof van *Mamĕnang* vliegt, en *Smara Wijaya,* en van twee prinsessen van *Daha,* genaamd *Ratna Duhita* en *Smara Duhita.* Verder worden nog genoemd de prinsessen van *Padjang, Twan Çrĕnggânta,* van *Matahun, Nîlaharṣa* en van *Mataram, Twan Mâyapuṣpa* (pag. 6). Later wordt *Ratna Duhita* geschaakt door *Anilântaka,* den vorst van *Wiçyasari* (pag. 24). Ook de drie broeders, die in *Banggala, Malaka* en *Malahala* regeeren, komen later ter sprake (pag. 48). Dit hs. eindigt abrupt. De laatste woorden zijn: [illegible] (vers 3 van zang 10). Het is een afschrift van een lontarhandschrift van 130 halve folia uit *Sukasada,* en is goed geschreven in Balineesch karakter. Zie Brandes sub n°. 310.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

DXXXVII. (Cod. 4178).

Een tweede hs. van hetzelfde gedicht, groot 70 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, doch minder goed dan cod. 4177 (DXXXVI). Het loopt slechts tot zang VIII of pag. 63, r. 9 v. o. van cod. 4177, maar toch eindigt dit hs. niet abrupt, want aan het slot staat: [illegible] enz. Het is een afschrift van het lontarhandschrift 3656. Zie Brandes n°. 311.

DXXXVIII. (Cod. 3656).

Lontarhandschrift, lang 46 cM. en groot 53 folia. Deze *cakĕpan* is het origineel van cod. 4178 (DXXXVII). Zie Brandes n°. 312.

DXXXIX. (Cod. 4179).

Dit hs., groot 81 blz. fol., niet zeer fraai geschreven in Balin. karakter, bevat het gedicht *Ḍangḍang Pĕṭak.* Tot zang VIII komt het overeen met de vorige hss., maar daarop volgen nog 6 verzen,

die in de andere hss. ontbreken en het verhaal voltooien. Dat het volledig is, blijkt uit het door dr. Brandes sub n°. 313 medegedeelde slot. Het is een afschrift van 1793 *Çâka*. Aan het eind wordt verhaald, hoe de vorst van *Wiçya sĕkar* als koning optreedt in *Mamĕnang* en hoe *Smara Wijaya* terugkeert naar *Kĕling* met *Smara Duhita*.

DXL. (Cod. 4180).

Ook dit hs., groot 55 blz. fol., in Balineesch karakter, doch beter dan cod. 4179 (DXXXIX) geschreven, bevat hetzelfde gedicht. Evenals het vorige hs. komt het tot zang VIII met de andere hss. overeen, maar daarop volgen hier nog 2 verzen, die van de andere hss. afwijken en medegedeeld zijn door dr. Brandes sub n°. 314. Dit hs. is geschreven in *Çâka kâya hudan gaṇa ning wong*. Het is een afschrift van het lontarhandschrift 3709 (DXLI).

DXLI. (Cod. 3709).

Lontarhandschrift, lang 49 cM. en groot 68 folia. Deze *cakĕpan* is het origineel van cod. 4180 (DXL).

DXLII. (Cod. 5044).

Lĕmpiraṇ, groot 103 folia en lang 34 cM., bevattende een fragment van een *Pañji*-gedicht, waarvan het begin en slot ontbreken. In het begin wordt verhaald, dat de vorst van *Janggala* hoort, dat *Raden Mantri* niet wil huwen (fol. 3). Dan wordt gesproken van *Raden Indra Wismara* (fol. a, 5), en van den prins van *Jagaraga*, *Raden Rawi Nâda*, zijn vriend (fol. 6). De kluizenaar *Santâgni* roept hunne hulp in tegen den vorst van *Banggala* (fol. 10), die daarop door *Indra Wismara* gedood wordt (fol. 45), terwijl *Rawi Nâda* diens broeder, den vorst van *Singhâla* verslaat (fol. a, 42). Dit hoorende overvalt hun zwager, de vorst van *Magadha*, verbonden met de vorsten van *Wîrabhûmi*, *Malahala* en *Matahun*, *Daha* aan (fol. 67). Voordat *Indra Wismara* zijn oom te hulp komt, verandert hij zijn naam in *Pañji Karta Wijaya*, terwijl *Rawi Nâda* zich voortaan *Kuda Nispṛha* noemt (fol. 77). Tegelijk wordt *Gĕglang* aangevallen door de vorsten van *Lasĕm* en *Mataram* (fol. 80) en *Singhasari* door de vorsten van *Pajang* en *Pajarakan* (fol. a, 81). *Pañji* verslaat den vorst van

Magadha en *Kuda Nisprha* dien van *Wîrabhûmi* (fol. a, 96), terwijl ten slotte *Pañji* den vorst van *Malahala* verslaat (fol. 100). Dit hs. heeft op sommige plaatsen lacunes. Het schrift is goed.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

DXLIII. (Cod. 3841 (*h*)).

Dit lontarblad is slechts aan één kant beschreven met 2½ regel Balin. schrift. Het is zeer lang, doch gedeeltelijk geschonden. Het bevat een fragment van een Middeljavaansch *Pañji*-gedicht, zooals blijkt uit de eigennamen *Pañji* en *Nawang Wulan*, die erin voorkomen.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

DXLIV. (Cod. 3917 (2)).

[illegible] ADIPARWA KIDUNG.

Het 2e gedeelte (blz. 56—65) van dezen bundel, die goed geschreven is in Balineesch karakter, wordt gevormd door een episode van het *Âdiparwa kidung* in *tĕngahan*-maat. Het begin (tot blz. 57, r. 1 v. b.) is reeds meegedeeld door dr. Brandes, I, blz. 9—10, doch men verbetere daar:

pag. 9, r. 11 v. o. [illegible] in: [illegible]
pag. 9, r. 7 v. o. [illegible] in: [illegible]
pag. 9, r. 4 v. o. [illegible] in: [illegible]
pag. 10, r. 6 v. b. [illegible] in: [illegible]
pag. 10, r. 10 v. b. [illegible] in: [illegible]

Dit gedeelte van het *Âdiparwa* komt overeen met de volgende gedeelten van het Indische origineel: I, p. 56—60. De geschiedenis van de *bale gala-gala* met het *Jatugrhaparwa* (I, 5635—5927) en met de door Prof. Kern onder den titel „Een Indische sage in Javaansch gewaad" uitgegeven *lakon Obong-obongan bale si Gala-gala*. Eigenaardig is het echter, dat hier geen sprake is van het verbranden, maar alleen van het vergiftigen der *Pâṇḍawa*'s door de *Korawa*'s en dit geschiedt niet in een *bale*, maar in een grot (*guwa*). De 5 personen, die in hunne plaats verbrand worden, worden hier vergiftigd. Van den witten *garangan* en de tocht naar de onderwereld is hier geen sprake.

II. p. 60—63. De geschiedenis van *Arimba*, overeenkomende met het *Hiḍimbawadhâparwa* (I, 5928—6102) en met den door dr. Hazeu uitgegeven *lakon Arimba* (B. T. L. en Vk. 6e volgr. V, p. 333—388). *Arimbi* heet hier *Arimba*'s vrouw, niet zijne zuster, zooals in de Indische en Nieuwjavaansche redacties.

III. p. 63—65. De ontmoeting met *Baka*, overeenkomende met het *Bakawadhaparwa* (I, 6103—6215), dat onder den titel „des Brahmanen Wehklage" vertaald is door Bopp in „Ardschuna's Reise zu Indra's Himmel", p. 29 sq. In het door dr. Brandes medegedeelde slot leze men op pag. 10, r. 5 v. o. [illegible] in plaats van [illegible] Zie Brandes, o. c. n°. 12.

DXLV. (Cod. 4011).

ᬳᬚᬶᬥᬃᬫ AJI DHARMA.

Dit hs., groot 64 blz. fol., door dr. van der Tuuk eigenhandig afgeschreven, bevat een middel-Javaansche redactie van den *Aji Dharma*, een *kidung*, die overeenkomt met het N. Jav. gedicht *Angling Darma*, zooals dr. van der Tuuk reeds opmerkte in zijne korte beschrijving van dit gedicht in zijn Kawi-Bal. Wdb. II, p. 422 s. v. *dharma*. Het begin en het slot zijn reeds medegedeeld in de Beschrijving enz. van dr. Brandes, I, pag. 19—20. Daar Winter aan zijne editie van het N. Jav. gedicht in Verh. Bat. Gen. XXV eene uitvoerige inhoudsopgave heeft doen voorafgaan, is het voldoende, hier slechts de verschilpunten tusschen den inhoud van het Middeljavaansche en het N. Jav. gedicht aan te wijzen. De naam van den held luidt in het N. J. *Angling Darma*, hier echter *Aji* of *Hari Dharma*. Daar regeert hij in *Malawapati*, hier in *Mâlawa*. Daar is hij bevriend met *Naga pratala*, hier met *Anantabhoga*, den vorst van *Takṣaka* (sic). De spreuk, waardoor hij de taal der dieren leert, heet daar *Aji dipa*, hier *Pañcabhûmi* (pag. 4). Hetzelfde verhaal vindt men in de Maleische *Bayan budiman*, zooals blijkt uit de inhoudsopgave, hiervan door dr. Brandes gegeven in T. I. T. L. en Vk. XLI, pag. 460—461. De prinses van *Bojanagara* heet in de N. J. redactie *Dewi Srĕnggarawati*, doch hier *Cakrawatî* (pag. 19). De *patih*, die den held van het verhaal bedriegt door in zijn lichaam te varen, terwijl zijn ziel dit verlaten heeft, heet daar *Baṭik* (!) *Madrim*, blijkbaar eene ver-

bastering van *patih Madrin*, zooals hij hier heet (pag. 35). Een van de verhalen, waardoor de stomme prinses van *Kĕrtanagara* aan het spreken gebracht wordt, is dat van de 4 werklieden en het levende beeld (pag. 47—48), dat ook in de Mal. *ḥikâyat Bayan budiman* voorkomt, zooals blijkt uit de inhoudsopgave hiervan door dr. Brandes, l. c. pag. 458—459 [1]). De vrucht, die deze prinses begeert, is in de N. J. redactie een *siwalan*, hier een *mangga* (p. 56). Daar verandert hij zich in een pauw, hier in een *sulindit* (*sarindit*). Terwijl daar *Baṭik Madrim* vergiffenis krijgt, wordt hier de *Patih Madrin* of liever de bok, waarin hij veranderd was, door *Aji Dharma*'s zoon gedood (pag. 58). Na de geschiedenis van de zielsverhuizing wordt hier verhaald, hoe *Aji Dharma*'s zoon de 4 gemalinnen van zijn vader gaat halen (pag. 61), waarna *Aji Dharma* vorst van *Bojanagara* wordt. Het laatste gedeelte van den *Angling Darma* ontbreekt hier. Uit het door dr. Brandes aangehaalde slot blijkt, dat de *sĕngkala* van dit gedicht is: *bhûḥ kakali winayâ bhûmi*. Omtrent de taal zegt dr. van der Tuuk, dat deze „zeer verdacht en denkelijk op Bali vermengd geworden" is. Zie Brandes, sub n°. 34.

DXLVI. (Cod. 4015).

[illegible] AMAD.

De N. Jav. redactie van dit populaire werk in *macapat* is reeds beschreven door Prof. Vreede in zijn Cat. der Jav. en Mad. hss. p. 205—207 en p. 405—406. Ook de Mal. en Sund. bewerkingen zijn reeds beschreven in mijn Cat. der Mal. en Sund. hss. p. 144—147 en p. 323, terwijl de Mad. redactie boven beschreven is [2]). Dit hs., groot 54 blz. fol., is een afschrift in Balineesch karakter van een lontarhandschrift van *Bungkulan*, in de versmaat *dĕmung*. Het begin en slot zijn reeds medegedeeld door dr. Brandes, l. c. I, p. 30—31. Men leze daar echter op pag. 30, kol. 2, r. 3 v. b. [illegible] in plaats van [illegible] r. 9 v. b. [illegible] in plaats van [illegible] r. 7 v. o. [illegible] voor [illegible] op p. 31, kol. 1, r. 3 v. b. [illegible] in plaats van [illegible] r. 7 [illegible] in plaats van [illegible] r. 17 [illegible] voor [illegible] en r. 19 [illegible] in plaats van [illegible]

1) De Mal. tekst hiervan is uitgegeven in Niemann's Bloemlezing uit Mal. geschriften, I, p. 248—251 (1e druk).

2) Zie boven pag. 31 en 32.

Uit dat citaat ziet men tevens, dat er aan het slot vele hiaten zijn. De inhoud komt overeen met de Mal., Sund., Mad. en N. Jav. redactie in *macapat*, behoudens de volgende kleine afwijkingen: Als *Amad* het spoor van den olifant volgt, die zijn broeder *Muhamad* weggevoerd had (vgl. Vreede, Cat. der Jav. en Mad. hss. pag. 206, r. 4 v. b.), komt hij voor een rivier, die hij op den rug van een *baju* oversteekt (pag. 9). De dochter van de weduwe, die *Amad* tot zoon aanneemt, heet hier niet *Rara Sumĕkar*, zooals in cod. 1985, of *Rĕngga Smara*, zooals in cod. 1877, doch *Rĕga Rasmi* (pag. 10 vlg.). Van hier af wordt *Amad* steeds *Amaḍeng Sari* of *A. Santun* (gelijk een bloem) genoemd. Dit hs. loopt verder door dan het Jav. hs. 1985, doch niet zoo ver als het Mal. hs. 3249, want het eindigt daar, waar *Amaḍeng Sari* zijn broeder *Muhamad* ontmoet (vgl. mijn Cat. der Mal. en Sund. hss. pag. 145, r. 11 v. b.). Zie Brandes, sub n°. 46.

DXLVII. (Cod. 4060).

[illegible] ARJUNA PRALABDA.

Een hs. van deze *kidung* is reeds beschreven in Prof. Vreede's Cat. der Jav. en Mad. hss. pag. 399, cod. 2289, zonder vermelding van den titel. Dr. van der Tuuk deelt meer omtrent den inhoud mede in zijn Kawi-Bal. Wdb. Dr. Brandes vermeldt den naam van den schrijver (*Kyahi Ḍawuh Bale Agung*) volgens de *Pamañcangah* en geeft ook het begin. In dat citaat verandere men echter [illegible] (pag. 99 kol. 1, r. 14 v. b.) in [illegible] en [illegible] (kol. 2, r. 5 v. b.) in [illegible] Daar de inhoud noch door Prof. Vreede, noch door dr. van der Tuuk, noch door dr. Brandes voldoende gegeven is, laten wij die hier volgen:

Çiwa daalt neder in de gedaante van *Arjuna* en bedrijft overspel met *Pranasih*, de vrouw van *Anggadipa*, den vorst van *Mayapuri* (zang I).

Zang II (pag. 4). Als *Anggadipa* dit bemerkt, doodt hij zijne vrouw en maakt in zijn paleis *amok*. Zelfs de verleider wordt bijna gedood en ontkomt slechts door zijne verklaring, dat hij *Arjuna* niet is. Bemerkende dat *Çiwa* hem bedrogen heeft, steekt *Anggadipa* zich dood. Dit hoorende roept zijn pleegbroeder, *Kalarajah* van *Langsyapura*, zijne onderdanen ten strijde op. Hij zendt zijn *patih Kalatamah*

naar *Indraprastha*. De *Pâṇḍawa*'s willen *Arjuna* niet helpen, omdat zij hem voor schuldig houden (pag. 9). *Arjuna* wordt door *Kalarajah* gedood, waarop zijn ziel in den hemel *Pranasih* vindt. Om haar bezit strijdt hij met *Anggadipa*'s ziel, totdat *Çṛnggameru* hen scheidt. Deze wijst haar aan *Arjuna* toe en zendt *Anggadipa* naar de hel (*kawah*) (pag. 10). *Arjuna* en *Pranasih* worden weder op aarde in het leven gebracht. Hij krijgt een wapen, om *Kalarajah* te dooden. Eerst doodt hij den *patih Kalatamah* en daarna *Kalarajah*, waarop hij naar *Mayapura* gaat. Een vriend van *Kalarajah*, *Kala Katung*, die *Arjuna* bestrijdt, wordt gevangen genomen en gespaard onder voorwaarde, dat hij op den *Gandamayu* boete gaat bedrijven (p. 35). Daarop moet *Arjuna Raden Wiçendriya* bestrijden, die vertoornd op hem is, omdat hij *Pranasih* had willen huwen. Hij wordt gedood, doch later door *Arjuna* in het leven teruggeroepen (p. 54). Nu volgt de beschrijving van *Arjuna*'s ontmoeting met *Kṛṣṇa* en zijn huwelijk met *Subhadrâ*. Dit wekt *Haladhara*'s (*Baladewa*'s) toorn op, omdat deze *Triyajñâna* voor haar bestemd had. De strijd tusschen *Arjuna* en *Triyajñâna*, waarbij de laatste zich onderwerpt, vormt het slot van deze *kidung*. Dr. Brandes haalt ook het begin van zang XVIII aan. In dat citaat verbetere men [illegible] (p. 100, kol. 1, r. 8 v. b.) in [illegible] en [illegible] (r. 10 v. b.) in [illegible] In het door dr. Brandes medegedeelde slot is het volgende te veranderen: [illegible] (r. 5 v. o.) in [illegible] in [illegible] [illegible] (r. 3 v. o.) in [illegible] [illegible] (kol. 2, r. 5 v. b.) in [illegible] [illegible] (r. 9 v. b.) in [illegible] [illegible] (r. 10 v. b.) in [illegible] [illegible] (r. 11 v. b.) in [illegible] [illegible] (r. 12 v. b.) in [illegible] in [illegible] en [illegible] (r. 13 v. b.) in [illegible] In de citaten van het begin der zangen verbetere men [illegible] (p. 101, kol. 1, r. 1 v. b.) in [illegible] en in het citaat van de kol. [illegible] (r. 16 v. b.) in [illegible] Dit hs. is groot 98 blz. fol. en in Balineesch karakter geschreven. Het is een afschrift van cod. 3589 en gedateerd *Çâka sanga paṇḍita arasa tunggal* (1679). Zie Brandes sub n°. 116.

DXLVIII. (Cod. 3589).

Lontarhandschrift, lang 38 cM. en groot 79 folia. Deze *cakěpan* is het origineel van cod. 4060 (DXLVII). Cf. Brandes sub n°. 117.

DXLIX. (Cod. 4061).

Dit is een andere redactie van hetzelfde gedicht, groot 96 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven. Het verschil in redactie betreft, zooals dr. Brandes reeds opgemerkt heeft, de versificatie, daar hier ook de *Kaḍiri* en *Aṣṭakoçala*-versmaten gebruikt zijn. In het door dr. Brandes aangehaalde begin der zangen verbetere men [illegible] (kol. 2, r. 3 v. b.) in [illegible] en [illegible] (r. 5 v. b.) in [illegible] Het begin van het gedicht, tot strophe 7 van zang II, ontbreekt hier, want dit hs. begint met [illegible] (niet [illegible] zooals dr. Brandes citeert r. 18 v. b.) [illegible] In de aangehaalde kol. leze men [illegible] in plaats van [illegible] (r. 12 v. b.). Dit hs. is een afschrift van het lontarhandschrift 3802. Zie Brandes, sub n°. 118.

DL. (Cod. 3802).

Lĕmpiran, lang 35 cM. en groot 99 folia, waarvan echter 19 folia ontbreken. Hoewel het origineel van cod. 4061 (DXLIX), is dat hs. beter, omdat het oorspronkelijk, sedert er een afschrift van gemaakt is, sterk beschadigd is. Zie Brandes, sub n°. 119.

DLI. (Cod. 4063).

Dit hs., groot 43 blz. fol., goed geschreven in Balineesch karakter, bevat het laatste gedeelte, in *prigĕl*-versmaat, der tweede redactie van den *Arjuna Pralabda* (zang XVIII—XXIV). Het begint met het optreden in het verhaal van *Kṛṣṇa*. In den door dr. Brandes aangehaalde kol. verbetere men [illegible] (blz. 103, kol. 1, r. 18 v. b.) in [illegible] Zie Brandes sub n°. 122.

DLII. (Cod. 4062).

Afschrift in Latijnsch karakter, door dr. van der Tuuk eigenhandig vervaardigd, groot 73 blz. fol., volgens de tweede redactie, doch hier vindt men ook het begin en het slot. In de laatste bladzijde zijn hiaten, zooals blijkt uit het citaat bij dr. Brandes, waar men echter *ngutap* (blz. 102, kol. 1, r. 14 v. b.) in *ngutjap*, *stû* (kol. 2, r. 31 v. b.) in *strî* en *suçrawawati* (r. 11 v. o.) in *suçrawati* veranderen moet. Zie Brandes, sub n°. 120.

DLIII. (Cod. 3771).

Lontarhandschrift, lang 45 cM. en groot 69 folia. Deze *cakĕpan* is slecht geschreven en vertegenwoordigt de tweede redactie, doorloopende tot zang XXI. Het laatste blad is beschadigd. Overigens vergelijke men wat dr. Brandes over dit hs. mededeelt, l. c. n°. 121.

DLIV. (Cod. 3979 (3)).

JAYA PRAMEYA.

Het derde gedeelte van dezen bundel (blz. 67—115), die in Balineesch karakter geschreven is, wordt gevormd door het Middeljav. gedicht *Jaya prameya*, dat volgens dr. van der Tuuk door de *gusti kladyan* bij een lijkfeest opgedreund wordt.

De inhoud is aldus: de vorst van *Lokeçabhûmi*, genaamd *Jaya prameya*, verliest zijne vrouw, genaamd *Nirnakasraya*, die door monsters is weggevoerd en verborgen wordt gehouden. Hij gaat haar zoeken en wordt o. a. aangesproken door de aarde, het water, de zon, den wind en de lucht (pag. 78). Eindelijk verneemt hij, dat zij opgelost is in de *pañca mahâbhûta* (vijf elementen). Nu gaat hij de elementen bestrijden, maar wordt gedood door hunne dienaren, drie *râkṣasa*'s, genaamd *Bâyu*, *Koçika* en *Kṛṣacandra*. Na weder levend gemaakt te zijn door *Wiṣṇu*, wordt hij nog eens gedood en zelfs opgegeten, maar daarna weder levend gemaakt (pag. 97). Daarop trachten de *pañca mahâbhûta* hem te dooden, doch als zij hem opeten, sterven zij, waarop hij met zijne vrouw hereenigd wordt. De taal, waarin het geschreven is, noemt dr. van der Tuuk een kunsttaal. Vgl. Brandes, o. c. I, pag. 260—262, n°. 359. Aan het einde wordt een gedeelte van het gedicht nog eens verhaald (blz. 114, r. 2 v. o. tot het slot).

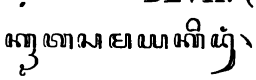
DLV. (Cod. 4207).

Een tweede hs. van hetzelfde gedicht, groot 41 blz. fol., in Balineesch karakter goed geschreven. Hier zijn de verzen duidelijk van elkaar gescheiden, terwijl in cod. 3979 (3) (DLIV) de tekst doorloopend geschreven is. Ook de spelling is hier beter. Het begint in de versmaat *pamandana*. Op blz. 39 begint de versmaat *kawitan*. Dit hs. loopt tot pag. 114, r. 3 v. o. van cod. 3979 (3). Zie Brandes, n°. 360.

DLVI. (Cod. 4208).

Ook dit hs., groot 56 blz. fol., bevat hetzelfde gedicht. Het is, evenals de vorige hss., in Balineesch karakter geschreven, doch veel slechter. Het is niet geheel volledig, want het slot komt overeen met pag. 40, r. 7 v. o. van cod. 4207. Het is een afschrift van een hs. uit *Bakung*. Zie Brandes, n°. 361.

DLVII. (Cod. 4267).

 KṚTASAMAYA KIDUNG.

Dit hs., groot 103 blz. fol., goed geschreven in Balineesch karakter, bevat de *kidung Kṛtasamaya*, waarvan de taal Middeljavaansch, doch vol moderne Jav. woorden is. In het begin is sprake van den vorst van *Pûrwanagara*, wiens zoon *Surawijaya* heet en van de drie broeders, die regeeren in *Indranagara*, *Wîranagara* en *Aṣṭanagara* (pag. 3). Daarna wordt verhaald, hoe *Ratna Murdika*, de prinses van *Indranagara*, ten huwelijk gevraagd wordt voor *Surawijaya*. Op pag. 9 gaat het verhaal over op de kinderen van den vorst van *Prastanagara*, genaamd *Jaya Lĕngkara*, n.l. *Sita Raçmin* en *Sita Raga*. Dat dit gedicht niet oud is, blijkt uit het voorkomen der woorden *bĕdil*, *miskin*, *gurnada*, *balyorti* enz. Op blz. 14 wordt gesproken over de vijf broeders, die regeeren in *Erawangga*, *Drĕmbawangga*, *Durgajendra*, *Langgapati* en *Wilaṣetra*. De verdere inhoud wordt gevormd door de beschrijving van de oorlogen tusschen deze vorsten en de vroeger genoemden, waarin o. a. de vorst van *Langgapati* sneuvelt (pag. 85). De vorst van *Kṛtasamaya*, naar wien dit gedicht genoemd is, komt van pag. 85 af telkens voor. Behalve de gewone beschrijving van gevechten en liefdesavonturen, vindt men hier vele namen van visschen (pag. 30), planten (pag. 40) en *baṭikan*'s (pag. 11, 42, 52—54, 81 en 94), zoodat het uit een lexicographisch oogpunt niet van belang ontbloot is. Vgl. Brandes, o. c. pag. 88—90, n°. 529. Uit den kol. blijkt, dat het een afschrift van een hs. van 1677 is.

DLVIII. (Cod. 4268).

Een tweede hs. van hetzelfde gedicht, groot 144 blz. fol., eveneens goed geschreven in Balineesch karakter. Het is volledig en heeft tot sangkala: *bhûta sang winaya ṛtu janma*. Zie Brandes, n°. 530.

DLIX. (Cod. 3917 (1)).

KUNTÎYAJÑA.

Het begin van dezen bundel (blz. 1—56), die goed geschreven is in Balineesch karakter, wordt gevormd door het gedicht *Kuntîyajña*. De inhoud hiervan is als volgt:

Kuntî verneemt, dat *Arjuna* in zijn kluis op den *Indrakîla* niet te vinden is. Daarop wil zij zich met de 4 andere *Pâṇḍawa*'s in 't vuur storten, doch *Nârada* weerhoudt haar door te berichten, dat *Arjuna* in den hemel *Suprabhâ* gehuwd heeft, na *Kawaca* (*Niwâtakawaca*) gedood te hebben. Na zijn terugkeer bestrijdt *Arjuna* den *daitya*-vorst van *Karang Gumantung* (pag. 15). Daarop gaat hij onder den aangenomen naam *Wangbang Astuti*, om *Danuraja* uit te noodigen voor het offer aan de schim (*pitṛyajña*) van *Pâṇḍu*. Hij verneemt, dat de prinses *Çrîgati* ten huwelijk gevraagd is door den *daitya*-vorst *Madhusûdana*. Zij geeft echter de voorkeur aan hem. Daarop schaakt de *daitya Arjuna* en doodt hem. De 3 dochters van *Antaboga* vinden zijn lijk in de onderwereld en verzoeken hun vader, hem weer levend te maken. Hierop huwt hij haar. Als de *Pâṇḍawa*'s vernemen, dat *Madhusûdana* hunnen broeder gedood heeft, trekken zij tegen hem op. Ook *Arjuna* keert op aarde terug, voegt zich bij hen en verslaat hem. Daarop gaan *Bhîma, Nakula* en *Sahadewa* een witte *kidang* zoeken als *caru* (offerdier) voor hun vader. *Bhîma* doodt den *daitya Kâla buwana*, die daarop in *Wiṣṇu* verandert en aan *Bhîma* mededeelt, dat de vorst *Jagatkâraṇa* de witte *kidang* heeft. Als *Bhîma* bij dezen vorst komt, weigert hij de witte *kidang* te geven, waarop de *Pâṇḍawa*'s tegen hem optrekken. *Arjuna* en *Jagatkâraṇa* dooden elkander. Op pag. 51 is eene lacune. In zang II (versmaat *istri tañjung*) wordt verhaald, hoe *Suprabhâ* hen beiden doet herleven door een *manik* (juweel) uit haar haarwrong. Zij deelt hun mede, dat *Jagatkâraṇa* de zoon is van haar en van *Arjuna*. Het verhaal eindigt met eene algemeene verzoening. Dr. van der Tuuk zegt in zijn Kawi-Balin. Wdb. II, p. 32 s. v. *kuntî*, dat dit gedicht, behalve in de versmaat, geheel overeenkomt met den *Wangbang Astuti*, zelfs in de keuze der woorden, en dat de taal zeer nieuwe woorden bevat. Zie ook Brandes, Beschr. J. B. en S. hdss. v. d. T. II, p. 97—98, n°. 545.

DLX. (Cod. 4329).

PAÑJI MARGASMARA.

Hoewel de naam van dit hs. zou doen vermoeden, dat het tot den *Pañji*-cyclus behoort, is dit toch niet het geval. Het is 141 blz. fol. groot en goed geschreven in Bal. karakter. De inhoud is in het kort als volgt:

Candrasari, de prinses van *Singa Sĕkar*, is bestemd de gade te worden van *Jaran Warida*. Daarna wordt verhaald, hoe de *patih* van *Majalangu*, genaamd *Pañji Margasmara*, na een kort huwelijk zijne gemalin verliest, waarop hij gaat zwerven. In zang II (pag. 2) komt hij te *Singa sĕkar* en wordt daar uitgenoodigd te spelen. *Candrasari* ziet hem baden en wordt verliefd op hem. In zang III (pag. 5) wordt hij ook op haar verliefd. In zang IV zijn op pag. 9 en 10 vele hiaten. Zij roept zijn hulp in, omdat men haar wil uithuwelijken (zang VI). In zang VII overwint *Pañji's* haan dien van *Jaran Warida* (pag. 24). Haar vader betrapt *Pañji* op een bijeenkomst met haar (zang IX). Toch wil hij haar dwingen, *Jaran Warida* te huwen, hoewel zij niets van dezen weten wil en zelfs een zwaard trekt, als hij nadert (zang XII). Eindelijk ontvoert *Pañji Margasmara* haar (zang XIV). Zij gaan rondzwerven en *Pañji* speelt, doch niet altijd gelukkig (zang XVII). In zang XIX komt hij in *Majapahit* (pag. 118) en ontmoet *Jaran Warida*. Het verhaal eindigt bevredigend: *Jaran Warida* wordt *dĕmang* in *Kahuripan* (pag. 139) en krijgt eene dochter, *Keṉ Puṣparaçmi*, terwijl *Pañji Margasmara* bij *Candrasari* eene dochter krijgt, die *Candrakawati* heet.

Zooals men ziet, wijkt de inhoud te veel van dien der *Pañji*-verhalen af, dan dat men dit geschrift tot dien cyclus kan rekenen, hoewel eenige der eigennamen ook in de *Pañji*-verhalen voorkomen. Dit hs. is geschreven in *Çâka* 1733. Zie Brandes, Beschr. J. B. en S. hdss. v. d. T. II, p. 168—169, n°. 678.

DLXI. (Cod. 4330).

Ook dit hs., groot 68 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat hetzelfde verhaal, doch het is onvolledig, want het bevat slechts de eerste 15 zangen en komt tot pag. 67, r. 7 v. b. overeen met

cod. 4329 (DLX) pag. 85, r. 8 v. o. Van daar af tot het slot wijkt het af. Dit is een afschrift van het lontarhandschrift 3600. Zie Brandes sub n°. 679.

DLXII. (Cod. 3600).

Dit lontarhandschrift is een *cakĕpan*, lang 44 cM. en groot 78 folia, bevattende het origineel van cod. 4330 (DLXI). Brandes, n°. 680.

DLXIII. (Cod. 4445).

RÂMÂYAṆA KIDUNG.

Dit hs., groot 30 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat eene redactie van het *Râmâyaṇa* in *tĕngahan*-maten. In het begin zegt *Marîca*, dat hij van *Widyapuri* komt. Hieruit blijkt, dat het begin ontbreekt, want de *daitya Marîca*, die zich in een gouden *kidang* verandert, om *Râma* van *Sîtâ* weg te lokken, ten einde *Râwaṇa* in de gelegenheid te stellen, haar te schaken, komt in Kern's uitgave van de *kakawin* eerst in vers 22 van den 5en sarga (pag. 37) voor. *Widyapura* is eene verbastering van *Ayodhyâpura*. Ook het einde ontbreekt. Het is geschreven in *Çâka* 1794. De spelling is slecht. Op pag. 26 wordt verhaald, hoe *Râwaṇa* een paar herders laat onthoofden, wier hoofden hij daarop, zeggende dat zij die van *Râma* en *Lakṣmana* zijn, aan *Sîtâ* toont.

DLXIV. (Cod. 4521).

SUMANASÂNTAKA KIDUNG.

De *kakawin* van dezen naam is boven reeds beschreven. Van de *kidung* zegt dr. van der Tuuk in zijn Kawi-Bal. woordenboek, III, p. 324, s. v.: „De *kidung* van dien naam wijkt in beloop hier en daar er zeer van af, zoowel wat de eigennamen als de volgorde van 't verhaal betreft...; in de *kakawin* staat de geschiedenis van *Hariṇî* voorop en wordt achteraan verkort verhaald, terwijl de *kidung* haar slechts achteraan noemt". Dit hs. is 107 blz. fol. groot en in Balineesch karakter geschreven. Het begint onmiddellijk met de beschrijving van *Widarbha*. De *kidung* bestaat uit 4 zangen van resp. 31, 137, 131 en 73, dus in het geheel uit 372 verzen. Dit hs. is geschreven in *Çâka* 1797. Het is een afschrift van het lontarhandschrift 3722.

Vgl. mijne verhandeling over het O. Jav. gedicht in B. T. L. en Vk. 6e volgr. VI (1899), pag. 391—400.

DLXV. (Cod. 3722).

Dit lontarhandschrift, lang 48 cM. en groot 76 folia, is een *cakĕpan*, bevattende het origineel van cod. 4521 (DLXIV).

DLXVI. (Cod. 3971 (1)).

[illegible] ALISALIS HIJO.

Het begin van dezen bundel (blz. 1—7), die goed geschreven is in Balin. karakter, wordt gevormd door het gedicht *Alisalis hijo*, „waarvan de opdreuning een wonderlijke uitwerking zou hebben, in een bosch helder weer doet ontstaan, een verloren rund vinden, enz." volgens dr. van der Tuuk's Kawi-Balineesch woordenboek, s. v. *alis*. Het slot van dit hs. is reeds door dr. Brandes aangehaald, l. c. pag. 28.

DLXVII. (Cod. 4014).

Ook dit hs., groot 7 blz. fol., eveneens goed geschreven in Bal. karakter, bevat hetzelfde gedicht; waarvan dr. Brandes het begin naar dit hs. aanhaalt, l. c. p. 27—28. Men verbetere daar echter de volgende fouten:

p. 27, kol. 2, r. 9 v. b. staat: [illegible] lees: [illegible]
r. 10 v. b. staat: [illegible] lees: [illegible]
r. 12 v. b. staat: [illegible] lees: [illegible]
r. 13 v. b. staat: [illegible] lees: [illegible]
r. 8 v. o. staat: [illegible] lees: [illegible]
r. 6 v. o. staat: [illegible] lees: [illegible]
r. 4 v. o. staat: [illegible] lees: [illegible]
r. 3 v. o. staat: [illegible] lees: [illegible]
p. 28, kol. 1, r. 5 v. b. staat: [illegible] lees: [illegible]
r. 9 v. b. staat: [illegible] lees: [illegible]
r. 10 v. b. staat: [illegible] lees: [illegible]
r. 11 v. b. staat: [illegible] lees: [illegible]
r. 13 v. b. staat: [illegible] lees: [illegible]
r. 14 v. b. staat: [illegible] lees: [illegible]
r. 17 v. b. staat: [illegible] lees: [illegible]

Het slot, dat afwijkt van dat van cod. 3971 (1) (DLXVI) is reeds door dr. Brandes aangehaald, l. c. pag. 28, die tevens mededeelt, dat dit een afschrift is van een *lĕmpiran* van *Ida Koneng.*

DLXVIII. (Cod. 3636).

Lontarhandschrift (*lĕmpiran*), lang 26 cM. en groot 18 folia, bevattende het origineel van cod. 4014 (DLXVII). Brandes, n°. 43.

DLXIX. (Cod. 3923 (2)).

Het 2e gedeelte van dezen bundel (pag. 8—12), die goed geschreven is in Balineesch karakter, wordt gevormd door de *Alisalis hijo.* Het afwijkende begin is reeds aangehaald door dr. Brandes, sub n°. 44. Van der Tuuk noemt dit afschrift onbruikbaar.

DLXX. (Cod. 3953 (3)).

Ook het 3e gedeelte van dezen bundel (blz. 51—53), die slecht geschreven is in Balineesch karakter, wordt gevormd door hetzelfde gedicht. Zie Brandes sub n°. 45.

DLXXI. (Cod. 5025).

Lontarhandschrift, groot 100 fol. en lang 45 cM. Deze *lĕmpiran* bevat 42 verschillende fragmenten, waarvan 40 Javaansche, meest van erotischen inhoud, n.l.:

1. fol. 1—a, 4. *Lulungid.* De gedichten met dezen titel erotisch.
2. a, 5—a, 6. *Kidang puh wilĕt adangabangan*, erotisch.
3. a, 7—a, 9. *Uṇḍakan Bandhana.* Hierin wordt gesproken van het gedicht *Smaradahana.* Zie boven pag. 137—139.
4. a, 9—12. *Raratusan.*
5. 12—13. *Lulungid*, in de versmaat *cumangkirang.*
6. a, 14—a, 16. *Lulungid*, in het metrum *kĕbo dungkul.*
7. a, 16—21. *Lulungid*, in het metrum *wukir padlĕgan.*
8. 21—24. *Rara kadura*, in het metrum *singhâñidra.*
9. 24—25. *Lulungid*, metrum: *lagarang.*
10. a, 26—a, 27. *Çarakusuma*, metrum: *ranggâkikis.* Erotisch.
11. 27—29. *Lulungid*, versmaat: *wilĕt ranggâkikis.*
12. 29—33. *Nâthamahârtha*, versmaat: *singhânalang.* Staatkundig.
13. 33—34. *Lulungid*, metrum: *rara kaḍiri.*

14. 34—36. *Wukir kawi*, metrum: *mañjangan slĕwang wilĕt.*
15. 36—40. *Bañak apulaga*, metrum: *rangga wuni. Pañji*-fragment.
16. 40—41. *Lulungid*, metrum: *jaruman atat, ĕṇḍĕk madhu lalangö.*
17. a, 42—a, 44. *Rangga kalong*, metrum: *wadwâlas. Pañji*-fragment.
18. a, 44—48. *Gîta*, metrum: *jaga ḍami.*
19. a, 49—a, 50. *Tĕtĕkĕn waramârga*, metrum: *kamawi rangro.*
20. a, 50—a, 53. *Mṛtamâsa*, metrum: *rangga wuni.*
21. a, 53—a, 57. *Luludin*, metrum: *rareng tiyang.*
22. a, 57—a, 59. *Wilĕt sangu*, metrum: *kañcil masowi.*
23. a, 59—61. *Makatatwa bhuwana.* Leerdicht (*tutur*).
24. a, 62—67. *Alisalis hijo*, overeenkomende met cod. 3971 (1) enz.
25. a, 68—a, 70. *Alis wilis*, metrum: *caruk wukir kawi.*
26. a, 70—73. *Alisalis hijo*, metrum: *racik sĕmen.* Met muzieknoten.
27. a, 74—a, 76. *Lulungid*, metrum: *wargasari.*
28. a, 76—a, 78. *Wilĕt mañura.* Erotisch.
29. a, 79—a, 80. *Lulungid*, metrum: *pakis miring.*
30. a, 80—81. *Lulungid*, metrum: *rangga calon.*
31. 81—82. *Lulungid*, metrum: *madhu gĕṇḍis.*
32. 82—84. *Ampik*, metrum: *kĕbo kaṭik.*
33. 84—85. *Lulungid*, metrum: *raga kakasih.*
34. 85—86. *Lulungid*, metrum: *lara kamalon.*
35. 86—a, 87. *Lulungid*, metrum: *orag kamal.*
36. a, 87—87. *Lulungid*, metrum: *waṣpa pring.*
37. a, 88—88. *Smararañcana*, erotisch van inhoud.
38. 88—92. Een fragment van den *Malat* (zie boven pag. 182—195).
39. a, 93—94. *Guguritan añiñian*, Balin. zal in het 2e deel beschreven worden.
40. 94—a, 95. *Lulungid*, metrum: *dĕmung*, Middeljavaansch.
41. a, 95—a, 97. *Wilĕt sih tan pĕgat*, erotisch van inhoud.
42. a, 98—100. Een Balin. gedicht met muzieknoten, zonder titel. Zie beneden in het 2e deel.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

DLXXII. (Cod. 3980 (2)).

BHRAMARA SANGUPATI.

Het 2e gedeelte (pag. 10—14) van dezen bundel, die in Balineesch

karakter geschreven is, wordt gevormd door den *Bhramara Sangupati* in *kaḍiri*-versmaat. De inhoud is zonder eenig belang. Uit de uittreksels, die dr. Brandes ervan geeft, ziet men, dat de taal, waarin het geschreven is, de Middeljavaansche is. Zie o. c. I, pag. 200—201.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

DLXXIII. (Cod. 4164).

BUBUKSAH.

Dit hs., groot 20 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat een gedicht, getiteld *Bubuksah*. De held heet zoo (Skr. *bubhukṣâ* beteekent: lust tot eten) in tegenstelling tot zijn broeder, *Gagang Aking* (d. w. z. Dorre Steel). Als deze beide broeders elkander den voorrang betwisten, zendt *Baṭâra Guru* een witten tijger, die eigenlijk *Kâla Wijaya* was, om hen op de proef te stellen. *Gagang Aking* is bevreesd, opgegeten te worden, doch *Bubuksah* biedt zich zelf als voedsel aan den tijger aan. Dit laatste is een Buddhistische karaktertrek. Zie overigens Brandes, I, pag. 204—205, n°. 287.

DLXXIV. (Cod. 3918 (1)).

Het begin van dezen bundel (blz. 1—16), die goed geschreven is in Balineesch karakter, bevat hetzelfde gedicht. Het begin tot blz. 8, r. 2 v. o. van cod. 4164 (DLXXIII) ontbreekt hier. Ook is het slot hier anders. Zie verder Brandes sub n°. 288.

DLXXV. (Cod. 5038).

Lĕmpiran, lang 48 cM. en groot 33 folia, bevattende een volledig hs. van de *Bubuksah*. Hier wordt in het begin verhaald, hoe de beide broeders *Kĕbw amilih* en *Kĕbw angrawĕg* gaan ronddolen en in de leer komen bij *Ru hulu Kĕmbang*, die hen naar den vorst brengt (3). Hun leeraar verandert later hunne namen in *Gagang Aking* en *Bubuksah* (fol. a, 6). Het begin van cod. 4164 vindt men hier op fol. a, 17, r. 2 in het midden. Het is geschreven in *Çâka* 1652. De slotwoorden van cod. 4164 vindt men hier op fol. a, 33, r. 4 onderaan.

Behoorende tot de Lombok-collectie.

DLXXVI. (Cod. 3746 (8)).

DANGDANG GĚNDIS ANOM.

Het 8e gedeelte (fol. 36—42) van deze *cakĕpan*, die 48 cM. lang is, wordt gevormd door de *kidung Ḍangḍang gĕnḍis anom*, een onbeduidend gedichtje van erotischen inhoud, in de versmaat *kaḍiri*. Zie Brandes, n°. 306.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

DLXXVII. (Cod. 3746 (9)).

DANGDANG BANGBUNGALAN.

Het 9e gedeelte (fol. a, 43—49) van dezelfde *cakĕpan* wordt gevormd door de *kidung Ḍangḍang Bangbungalan*, een gedicht van didactisch-philosophischen inhoud in den vorm van een gesprek tusschen *Ḍangḍang Kusuma* en *Saptati*. Ook dit gedicht is in de versmaat *kaḍiri* geschreven. Zie Brandes sub n°. 305.

DLXXVIII. (Cod. 4216).

JAYENDRIYA.

Dit hs., groot 9 blz. fol., goed geschreven in Balineesch karakter, bevat de *kidung Jayendriya*, een gedicht van erotischen inhoud. De taal, waarin het geschreven is, is de Middeljavaansche. Volgens dr. van der Tuuk zijn er sommige exemplaren van muzieknoten voorzien. Zie Brandes, n°. 374.

DLXXIX. (Cod. 3901 (1)).

Ook het begin van dezen bundel (pag. 1—7), die slecht geschreven is in Balineesch karakter, wordt gevormd door hetzelfde gedicht. De aanhef *awighnam astu* van cod. 4216 (DLXXVIII) ontbreekt hier, doch hier staan aan het slot nog eenige woorden, die daar ontbreken en door dr. Brandes sub n°. 375 medegedeeld zijn. Dit is een afschrift van het lontarhandschrift 3790 (DLXXX).

DLXXX. (Cod. 3790).

Lontarhandschrift (*lĕmpiran*), lang 34 cM. en groot 15 folia, bevattende het origineel van cod. 3901 (1) (DLXXIX). Zie Brandes, n°. 376.

DLXXXI. (Cod. 4217).

Afschrift in Latijnsch karakter, door dr. van der Tuuk eigenhandig vervaardigd, met interlineaire Balin. vertaling, groot 6 blz. fol. Het is onvolledig, want het loopt slechts tot pag. 4, r. 4 v.b. van cod. 3901 (1).

DLXXXII. (Cod. 3953 (1)).

ᬓᬶᬤᬸᬂ ᬲᬸᬡ᭄ᬟ KIDUNG SUṆḌA.

Het begin (pag. 1—49) van dezen bundel, die in Balineesch karakter geschreven is, wordt gevormd door de *Kidung Suṇḍa*, een op Bali vervaardigd Middeljavaansch gedicht. De inhoud is in het kort aldus:

De jonge vorst van *Majapahit, Hayam wuruk* genaamd, vraagt de prinses van *Suṇḍa* ten huwelijk. Als haar vader haar zelf komt brengen, maakt de *patih Gajahmada* twist met den *patih Anepakĕn* van *Suṇḍa*. In den daarop volgenden strijd sneuvelt de vorst van *Suṇḍa* (in 1279 *Çāka* volgens den *Pararaton* [1])), waarop ook zijne gemalin en zijne dochter den dood zoeken. Dit vernemende sterft *Hayam W̦uruk* van verdriet. Daarop vallen de vorsten van *Kahuripan* en *Wĕngkĕr Gajahmada* aan, die ook omkomt. Behalve nieuwere Javaansche vindt men ook Maleische en Banjuwangische woorden in den tekst. Deze redactie is in de versmaat *Kaḍiri* en is verdeeld in drie zangen. In het begin vindt men vele lacunes en aan het slot is alles in de war. Zie Braṇdes, o. c. II, pag. 63 sq. sub n°. 495.

DLXXXIII. (Cod. 3857 (2)).

Het tweede gedeelte (pag. 108—169) van dezen bundel, die goed geschreven is in Balineesch karakter, wordt gevormd door een andere redactie van de *Kidung Suṇḍa*, waarvan de eerste zang in dezelfde versmaat is als de *Uṇḍakan Pangrus*, de tweede (pag. 130) in *durmanggala* en de derde (pag. 156) in *sinom*, dus de laatste in *macapat*-maten. Zie Brandes o. c. II, pag. 64—65, sub n°. 496. Het verschil tusschen beide redacties betreft echter den vorm, niet den inhoud. Dit hs. is volledig en zonder lacunes. Het is een afschrift van *Çāka* 1800.

---

1) Edit. Brandes, tekst pag. 28—29, vertaling pag. 134—135.

DLXXXIV. (Cod. 4254).

Dit hs., groot 50 blz. fol., eveneens goed geschreven in Bal. karakter, bevat dezelfde redactie van de *Kidung Suṇḍa* als cod. 3857 (2) (DLXXXIII). Het is volledig. Slechts de koloph. wijkt af van die van het vorige hs. Zie Brandes sub n°. 497.

DLXXXV. (Cod. 3864 (1)).

Het begin van dezen bundel bevat dezelfde redactie der *Kidung Suṇḍa* (pag. 1—37), doch zang I ontbreekt hier. De kol. wijkt hier af van die der vorige hss. Zie Brandes sub n°. 498. Daarop volgt de *Sutasoma*, die boven (pag. 142) reeds beschreven is.

DLXXXVI. (Cod. 3979 (1)).

KORAWAÇRAMA KIDUNG.

Het begin van dezen bundel (blz. 1—39), die slecht en slordig geschreven is in Balineesch karakter, wordt gevormd door een gedeelte van het verhaal *Korawâçrama*. De inhoud is ongeveer aldus:

Wyâsa bezoekt de *Korawa*'s en raadt hen aan, boete te doen, om zich op de *Pâṇḍawa*'s te kunnen wreken. Daarop keert hij naar den hemel terug (pag. 13). Dit doen zij, na allen weer levend gemaakt te zijn (pag. 26). Op pag. 29 wordt de verbranding van *Kâla Yawana* beschreven, op pag. 32 de ascese van *Bhagadatta*, op pag. 35 de aanbidding van *bhaṭâra Guru*. Vgl. wat de taal betreft Brandes, II, pag. 71 sq. sub n°. 504.

DLXXXVII. (Cod. 3856 (1)).

MANUK ABHA KIDUNG.

Het begin van dezen bundel (pag. 1—15), die in Balineesch karakter geschreven is, wordt gevormd door een redactie in *tĕngahan*-maten van het gedicht *Manuk abha*, waarvan de *kakawin* reeds boven beschreven is (pag. 167 sq.). De inhoud van de *kidung* wijkt uit den aard der zaak niet af van die der *kakawin*. Zie verder Brandes, II, p. 166 sq. n°. 677. Het is geschreven in *Çâka: netra ning brâhmaṇa sang winaya satata.*

DLXXXVIII. (Cod. 4346).

ꦤꦮꦫꦸꦕꦶꦏꦶꦢꦸꦁ NAWARUCI KIDUNG.

Daar de inhoud van dit werk reeds door dr. van der Tuuk medegedeeld is in het Journal of the As. Soc. New series, XIII, p. 53—54 en Kawi-Bali Wdb. I, p. 542—543 s. v. volgen hier slechts enkele bijzonderheden. *Bhîma* doodt in de put *Dorangga* twee *nâga*'s, die in een *widyâdhara*-paar veranderen (pag. 1). Op pag. 10 is eene lacune, nadat verhaald is, hoe *Bhîma* sterft. Dit hs. is 52 blz. fol. groot, goed geschreven in Balineesch karakter en bevat eene redactie, verdeeld in 12 zangen. Het is een afschrift van het lontarhandschrift 3620. Zie verder Brandes o. c. II, p. 188 sq. sub n°. 709.

DLXXXIX. (Cod. 3620).

Lontarhandschrift (*cakĕpan*), lang 41 cM. en groot 53 folia, waarvan echter fol. 10—14 ontbreken. Het is het origineel van cod. 4346 (DLXXXVIII). Zie Brandes sub n°. 710.

DXC. (Cod. 3921 (2)).

Het tweede gedeelte van dezen bundel (pag. 12—24), die door dr. van der Tuuk eigenhandig in Latijnsch karakter geschreven is, bevat een redactie van de *Nawaruci* in *kaḍiri*-maat, die geheel van de vorige afwijkt, zooals men kan zien uit het door Brandes l. c. sub n°. 714 aangehaalde slot. Het begin luidt hier: *Muwah kṣatriyâ winuwus sang Wṛkodarâbhiṣekâ hiki kang kocap makapanggulu ni Pâṇḍaweku kaprĕnah sanak de nira çri mahârâja Yudhiṣṭhira* enz. (vgl. daarentegen Brandes sub n°. 709). De put, die in cod. 4346 *Dorangga* heet, wordt hier *Sindurangga* genoemd. Het verschil tusschen de beide redacties betreft meer den vorm dan den inhoud.

Onmiddellijk hierop volgt weer een *Nawaruci* in *pangkur*, *dingdang* en *pangkur*-maat, in Balineesch karakter geschreven (pag. 25—42). Het begin dezer redactie is aangehaald bij Brandes sub n°. 711 en komt overeen met pag. 4, r. 4 v. o. van cod. 4346. Het begin ontbreekt hier dus.

DXCI. (Cod. 4347).

Dit hs., groot 26 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat de redactie in *kaḍiri*-maat van den *Nawaruci*, evenals pag. 12—24 van cod. 3921 (DXC). Het is echter incompleet, want het eindigt abrupt met: [illegible] Het is een afschrift van het lontarhandschrift 3799. Zie Brandes sub n°. 712.

DXCII. (Cod. 3799).

Dit lontarhandschrift is een *lĕmpiran*, lang 46 cM. en groot 19 folia, waaarvan echter het eerste ontbreekt en het laatste geschonden is. Het is het origineel van cod. 4347 (DXCI). Brandes, n°. 713.

DXCIII. (Cod. 3963 (6)).

ᬭᬗ᭄ᬤᬮᬾᬮᭂᬗᭂᬄ RANGDA LELENGEH.

Het zesde gedeelte van dezen bundel (pag. 70—78), die in Bal. karakter geschreven is, wordt gevormd door een gedichtje, *Rangda lelengeh* genoemd naar eene weduwe, die haar kind achterlaat, als zij uitgaat, met de boodschap, om niemand binnen te laten. Eene *râkṣasî*, die toegang tracht te krijgen, gelukt dit aanvankelijk niet, later echter wel. Ook een muis speelt een rol in dit volks- of kinderverhaaltje. Het is een afschrift van het lontarhandschrift 3581 (2).

DXCIV. (Cod. 3581 (2)).

Lontarhandschrift (*cakĕpan*), lang 34 cM. en groot 48 + 33 = 81 folia, waarvan fol. 13—27 wordt gevormd door de *Rangda lelengeh*. Het is het origineel van cod. 3963 (6) (DXCIII).

DXCV. (Cod. 3934 (2)).

Ook het tweede gedeelte van dezen bundel (pag. 12—24), die in Balineesch karakter geschreven is, wordt gevormd door de *Rangda lelengeh*. Het is een afschrift van het lontarhandschrift 3784 (2).

DXCVI. (Cod. 3784 (2)).

Dit lontarhandschrift is een *lĕmpiran*, lang 30 cM. en groot 48 folia, waarvan fol. 9—17 de *Rangda lelengeh* bevatten. Het is het origineel van cod. 3934 (2) (DXCV).

DXCVII. (Cod. 3891 (1)).

RAÇMISAÑCAYA.

Het begin van dezen bundel (pag. 1—6), die goed geschreven is in Balineesch karakter, wordt gevormd door het gedichtje *Raçmisañcaya*, dat, zooals uit den titel blijkt, van erotischen inhoud is. Het bestaat uit kunstverzen van 1 + 3, 1 + 3 en 2, 1 + 4, 1 + 4 enz. lettergrepen. In de verzen keeren beurtelings de klanken *ri*, *ra*, *ja*, *sih*, *wa* enz. herhaaldelijk terug. De inhoud is geheel aan den vorm opgeofferd.

DXCVIII. (Cod. 3746 (4)).

SANDHIPRATATWA.

Het 4e gedeelte (fol. 15—20) van deze *cakĕpan*, die 48 cM. lang is, wordt gevormd door een didactisch-philosophische *kidung*.

DXCIX. (Cod. 3969 (2)).

SAWUNG GALING PAÇRAMÂN.

Het tweede gedeelte van dezen bundel (pag. 37—43), die in Bal. karakter geschreven is, wordt gevormd door den *Sawung galing paçramân*. Het heeft eigenlijk geen inhoud, want het handelt over de *blabad*, zooals aan het slot gezegd wordt. Hierop volgt de *Uṇḍakan Pangrus* [1]) (pag. 44—75) en dan weder de *Sawung galing paçramân* (pag. 75—80).

DC. (Cod. 4514).

SUBRATA.

Dit hs., groot 64 blz. fol., slecht geschreven in Balin. karakter, bevat de *kidung Subrata*, waaraan dr. van der Tuuk veel materiaal voor zijn Kawi-Bal. woordenboek ontleend heeft. De taal ervan is Middeljavaansch, met Balineesch vermengd, b.v. op pag. 36 en 39 (*balabad*), 40, 41—43 (*goñjor*) enz. en zeer modern, daar o.a. van geweren (*bĕdil*) gesproken wordt. De inhoud is hoogst onbeduidend.

---

1) Zie boven pag. 203, cod. CDLXXXVII.

De held wordt door *Dorakâla* in den hemel gelaten (pag. 23), wordt vorst van *Doradaya* en verslaat later den vorst *Kĕbo wiraja*, na bij een asceet op den *Gunung Sari* geweest te zijn (pag. 46). Op pag. 58 vindt men allerlei namen van visschen en planten. Het is geschreven in 1683.

DCI. (Cod. 3746 (2)).

Het tweede gedeelte van deze *cakĕpan* (fol. 12—14), die 48 cM. lang en in het geheel 128 fol. groot is, wordt gevormd door het begin van den *Subrata*.

DCII. (Cod. 4536).

TANTRI KĔDIRI.

Over de redactie van dit fabelboek in *kĕḍiri*-versmaat zegt dr. van der Tuuk [1]) in zijne Notes on the Kawi language and literature (Journal of the Asiatic Society, New series, XIII, p. 45): „The other (B) is rarely met with, and begins with the metre *kaḍiri.* The latter is the more modern version of the two and contains even Portuguese words (*miñu*, e. g., a kind of beverage, is evidently = *vinho*). This version has but few tales, such as that of the deer, the mouse, the crow and the pigeon king, in common with the *Hitopadeça* and *Pañcatantra*. But the pigeon king is here called *Kaṇḍaguna*, the crow *Hugata*, the deer *Tuṅgapa*, and the mouse *Hiraṇyâkta*; the tortoise has no special name. The hunter is called *Haṣṭakrama*" enz. en in zijn Kawi-Bal. woordenboek, II, p. 578: „De tweede uit een, zoo 't schijnt, geheel andere bron (zie onder *prakaraṇa*, waar men tevens zien kan, dat dit fabelboek veel uitgebreider moet geweest zijn), in de *kaḍiri*-versmaat (de hds. hiervan zijn niet vrij van Balinismen, zie b. v. onder daarbij vol fouten" enz. en: „de 2e bewerking bevat fabels, in de 1e niet te vinden, zooals de elkaar verlossende dieren ..... de slang en de rat" enz.

1) Zie ook Brandes in Feestbundel Veth, pag. 145. Feestbundel de Goeje, pag. 89, n. 1. T. I. T. L. en Vk. VIII, 151, XXXV, 473, XXXVII, 400. Not. Bat. Gen. XXIX, pag. 33, XXXI, pag. 78 en B. T. L. V. feestnummer 1883, p. 155. — Encycl. van Nederl.-Indië, s. v. *Tantri*. — Dr. H. H. Juynboll, *Eenige fabels uit de prozabewerking van de Tantri vergeleken met Indische fabels* (Bijdr. T. L. en Vk. 7e volgr. II, pag. 290—301).

tevens den prins doodt. Hierna komt de geschiedenis van den jager en de apin (XVII). Eene apin beschermt een jager tegen een tijger. De jager beloont dien dienst echter met ondank, daar hij de jongen der apin verbrandt. Hoewel zij dit weet, draagt zij hem toch uit het bosch, waarop hij haar ook doodt. Zij komt in den hemel, terwijl de jager, die *Pâpaka* heet, in de hel komt. Dan wordt de fabel van den kameel en den leeuw (VII) voortgezet (XVIII). Daarna komt de fabel van *Indra* en den papegaai (pag. 98). *Indra* doodt zijn papegaai in een oogenblik van drift. Later kan noch hij, noch een andere god dit dier weer levend maken.

XIX. pag. 99. Een andere vogel echter, de *wiyung*, vertelt om aan te toonen, hoeveel slimheid vermag boven kracht, de fabel van den wedloop tusschen *Garuḍa* en de schildpadden, die overeenkomt met die van den *kañcil* en de *keyong*'s (*Sĕrat kañcil*, red. *Amongsastra*, V, 58—69, Van Dorp III, 15—IV, 17) en de andere wedloopfabels in den Ind. Archipel, bij de *To Raja* (Adriani, *Étude sur la littérature des To Radja* in T. I. T. L. en Vk. XL, pag. 362—363), in de *Minahassa* (door mij vertaald in B. T. L. en Vk. 1894, p. 713—714), de *Lampongsche* districten (Van Ophuysen, l. c. 1896, p. 133), de *Galelareezen* (Van Baarda, l. c. 1895, p. 222—226) en de *Atjèhers* (Snouck Hurgronje, *de Atjèhers*, II, p. 161).

XX. De groene vlieg vertelt, hoe een jager van een Brahmaan eene koe krijgt, maar niets hieraan heeft, omdat hij haar niet melken kan.

XXI. De specht verhaalt de bekende fabel van den specht, die een tijger verlost van een been. Als de tijger ondankbaar is, steekt de specht hem de oogen uit (pag. 103).

XXII. De leeuw en het bosch (pag. 106).

XXIII. De duiven en de jager (pag. 107).

XXIV. De slang en de muis (pag. 110).

XXV. De boosdoener, die priester wil worden (pag. 112).

XXVI. *Nandaka* verhaalt aan *Sambaddha* de fabel van de 3 visschen, die ook in den *Hitopadeça* voorkomt (4, 2). Hier heeten zij *Ananggawidûta*, *Pratyumnamatî* en *Yatbawiṣyati*, doch in den *Hitopadeça*: *Anâgatawidhâtâ*, *Pratyutpannamatî* en *Yadbhawiṣya* (pag. 117) [1].

---

1) Het overeenkomstige gedeelte der prozaredactie is door mij medegedeeld in de Bijdr. T. L. en Vk. 7e volgr. II, pag. 299—301.

XXVII. *Sambaddha* vertelt aan den leeuw de fabel van het bluffende schaap, dat den tijger schrik aanjaagt, door den aap te vragen, waarom hij slechts één tijger als schatting meebrengt (pag. 122). Dit verhaal komt ook in de *Sĕrat Kañcil* voor (red. *Amongsastra*, VIII, 1—IX, 7 en editie Van Dorp, VII, 8—X, 1) [1].

XXVIII. *Sambaddha* vertelt aan den leeuw de geschiedenis van de *nâginî* en koning *Haridharma*. Als deze vorst zich wil verbranden, omdat zijne vrouw zijn geheim wil weten, leert hij van een schaap, hoe hij moet handelen (pag. 125) [2].

Ten slotte dooden de stier en de leeuw elkaar en ook de jakhals sterft door zijne gulzigheid. Dit hs. is geschreven in *Çâka lilima sang brâhmaṇa sang winaya bhûmi.*

DCIII. (Cod. 4537).

Dit is een tweede hs. van de *Tantri kaḍiri*, groot 104 blz. fol., zeer goed geschreven in Balineesch karakter en volledig. Het is een afschrift van *Çâka* 1803.

DCIV. (Cod. 4538).

Een derde hs. van hetzelfde fabelboek, groot 63 blz. fol., goed geschreven in Balineesch karakter. Het is echter onvolledig, want het loopt niet verder door dan tot vers 69 van zang IV of pag. 63 van cod. 4536 (de *tuma* en de wandluis).

DCV. (Cod. 4539).

De inhoud van dit hs., groot 25 blz. fol., goed geschreven in Balineesch karakter, wordt gevormd door het begin van de *Tantri kaḍiri*. Het eerste halfvers luidt hier echter anders dan in de 3 vorige hss. Het loopt niet verder door dan tot vers 101 van zang I en eindigt abrupt met de woorden: [illegible] die men in cod. 4536 (DCII) op pag. 23, r. 6 v. b. vindt.

---

1) Vgl. de inhoudsopgave van dr. Brandes in T. I. T. L. en Vk. XXXVII, pag. 42—43 en pag. 135—136.

2) Dit verhaal wordt ook gevonden in de Mal. *hikâyat Bayan Budiman*. Vgl. dr. Brandes: „Iets over het Papegaaienboek" in T. I. T. L. en Vk. XLI, pag. 460—461.

DCVI. (Cod. 4540).

Ook dit hs., groot 40 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat een fragment van hetzelfde fabelboek, dat zich direct aan het slot van cod. 4539 (DCV) aansluit en doorloopt tot vers 73 van zang IV. De laatste woorden: [illegible] vindt men in cod. 4536 op pag. 64, r. 8 v. b. Hierop volgt nog een fragment van 2 verzen, dat er niet bij behoort.

DCVII. (Cod. 3618).

Lontarhandschrift, lang 40 cM. en groot 67 fol., bevattende het begin van de *Tantri kaḍiri* tot in vers 77 van zang IV (de *baka* en de kreeft). De laatste woorden: [illegible] vindt men in cod. 4536 op pag. 62, r. 1 v. o. Het is een *cakĕpan*.

DCVIII. (Cod. 4541).

[illegible] TANTRI DĔMUNG.

De inhoud van dit hs., dat 115 blz. fol. groot en in Balineesch karakter geschreven is, wordt gevormd door een tweede redactie van de *Tantri*, n.l. die in *ḍĕmung*-versmaat, waarvan dr. van der Tuuk in zijne Notes on the Kawi language and literature, l. c. p. 45 zegt: „They slightly differ from one another as to the number of tales they contain. The one (A) commences in the metre *dĕmuṅ*, and is the more popular of the two". En verder (pag. 46): „In the story of the grateful animals, the name of the ungrateful goldsmith is *Wenuka* in B [1]), whereas in A. and the *Kamandaka* it is *Suwarṇaṅkara*". Ook in zijn Kawi-Balineesch woordenboek, II, pag. 578 zegt dr. van der Tuuk, dat de redactie, die aanvangt in de *ḍĕmung*-versmaat de bekendste is [2]).

Deze redactie is in 5 zangen verdeeld, de *Tantri kaḍiri* echter in 4. De eerste zang bevat 62, de tweede 54, de derde 78, de vierde 68 en de vijfde 137 verzen, dus deze redactie telt in het geheel 399 verzen, terwijl de *Tantri kaḍiri* $106 + 49 + 23 + 337 = 515$ verzen

1) Met B. bedoelt dr. van der Tuuk hier de *Tantri kaḍiri*.

2) Zie ook Brandes in Not. Bat. Gen. XXXVIII, pag. LXXIII.

bevat. Ter vergelijking met de *Tantri kaḍiri* diene hier nog het volgende overzicht:

I. pag. 23. De papegaaien = *T. K.* pag. 46 (cod. 4536) I.

II. pag. 29. De schildpad en de ganzen = *T. K.* pag. 54 (II).

III. pag. 31. De *tuma* en de wandluis = *T. K.* pag. 57 (III).

IV. pag. 32. De kreeft en de *baka* = *T. K.* pag. 58 (IV).

V. pag. 54. De *tinil* en de zee = *T. K.* pag. 72 (VIII).

VI. pag. 55. De Brahmaan en de goudsmid = *T. K.* pag. 74 (IX).

VII. pag. 75. De kreeft en de Brahmaan = *T. K.* pag. 86 (XIII).

VIII. pag. 76. De *iji* en de aap = *T. K.* pag. 88 (XV).

IX. pag. 78. De apin en de ondankbare jager = *T. K.* pag. 91 (XVII).

X. pag. 81. De blufferige geit = *T. K.* pag. 122 (XXVII).

XI. pag. 84. De woedende olifant en de *siyung*. Deze ook in het *Pañcatantra* voorkomende fabel ontbreekt in de *Tantri kaḍiri. Sambaddha* verhaalt deze fabel aan *Nandaka*. De olifant vernielt het nest van de *siyung*, maar deze wreekt zich door den olifant de oogen uit te steken.

XII. pag. 85. *Indra* en de papegaai = *T. K.* pag. 98 (XVIII).

XIII. pag. 86. *Garuḍa* en de schildpadden = *T. K.* pag. 99 (XIX).

XIV. pag. 87. De specht en de tijger = *T. K.* pag. 103 (XXI).

XV. pag. 91. De raaf, de slang en de *kĕpuh* = *T. K.* pag. 87 (XIV).

XVI. pag. 94. De boosdoener, die priester wil worden = *T. K.* pag. 112 (XXV).

XVII. pag. 100. *Haridharma* = *T. K.* pag. 125 (XXVIII).

Men ziet dus, dat de volgorde hier zeer afwijkt van die in de *Tantri kaḍiri* en dat het aantal fabels hier 11 minder bedraagt, terwijl een der fabels wel hier, maar niet in de *Tantri kaḍiri* gevonden wordt. Dit hs. is geschreven in *Çâka* 1793. Het is een afschrift van het lontarhandschrift 3577 (DCIX).

DCIX. (Cod. 3577).

Dit lontarhandschrift is 37 cM. lang en 132 fol. groot. Het is een *cakĕpan*, bevattende het origineel van cod. 4541 (DCVIII).

DCX. (Cod. 4542).

Een derde hs. van de *Tantri ḍĕmung*, groot 108 blz. fol., in

Balineesch karakter geschreven, doch niet zoo goed als cod. 4541 (DCVIII). Uit het slot blijkt, dat het volledig is. Het jaar, waarin het afgeschreven is, wordt niet vermeld. Alleen de 10 laatste regels van cod. 4541, die trouwens van den afschrijver zijn en niet tot het gedicht behooren, ontbreken hier.

DCXI. (Cod. 4543).

Ook dit hs., groot 78 blz. fol., goed geschreven in Balin. karakter, bevat de *Tantri ḍĕmung*. Het loopt even ver door als cod. 4542 (DCX) en is dus ook volledig. Volgens onderschrift van dr. van der Tuuk is het een copie van een *kropak* van *Mĕngwi*.

DCXII. (Cod. 4544).

Fragment van de *Tantri ḍĕmung*, groot 74 blz. fol., vrij goed geschreven in Balineesch karakter, doch eenigszins vuil. Het loopt tot vers 20 van zang V of tot pag. 85, r. 6 v. b. van cod. 4541 en is een afschrift van een *kropak* van *Bañjar tĕgal*.

DCXIII. (Cod. 3855).

Deze bundel bevat eene transcriptie in Latijnsch karakter, door dr. van der Tuuk eigenhandig vervaardigd van de *Tantri ḍĕmung*:

1°. pag. 1—36 = pag. 1—64 van cod. 4541. Dit fragment loopt tot vers 12 van zang IV.

2°. pag. 37—38 = pag. 62, r. 8 v. b. tot pag. 63 r. 5 v. o. van cod. 4541 of vers 4—9 van zang IV.

3°. pag. 39—83 = pag. 64, r. 7 v. o. tot het slot van cod. 4541. Dit fragment begint met vers 14 van zang IV en is voorzien van eene interlineaire Balineesche vertaling.

4°. pag. 85—87 (pag. 84 is wit gelaten) bevat vers 53 en 54 van zang I (pag. 14, r. 6 tot 17 v. b. van cod. 4541) en vers 50 tot 56 van zang III (pag. 53, r. 9 v. o. tot pag. 55, r. 9 v. b. van cod. 4541).

5°. pag. 89—92 (pag. 88 is wit gelaten). De Balin. vertaling van zang V, vers 10—35.

6°. pag. 93—106. De Bal. vertaling van zang V, vers 82 tot het slot van de *Tantri*, geschreven in *Çâka* 1763.

7°. pag. 107—110. Fragmenten van de Bal. *Tantri* in *sinom*-metrum.

DCXIV. (Cod. 4545).

Dit hs., groot 32 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat het begin van de *Tantri ḍĕmung* tot in vers 43 van zang I of tot pag. 11, r. 12 v. o. van cod. 4541, met Balin. vertaling.

DCXV. (Cod. 4546).

Ook dit hs., groot 7 blz. fol., dicht in elkaar in Balineesch karakter geschreven, bevat het begin van de *Tantri ḍĕmung* met Bal. commentaar, doch het loopt niet verder dan tot in vers 24 van zang I of tot pag. 6, r. 10 v. o. van cod. 4541. Het is een afschrift van het lontarhandschrift 3738 (DCXVI).

DCXVI. (Cod. 3738).

Lontarhandschrift, lang 14 cM. en groot 19 folia. Deze *ĕmbat-ĕmbatan* bevat het origineel van cod. 4546 (DCXV).

DCXVII. (Cod. 4547).

Fragment van de *Tantri ḍĕmung*, groot 10 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, met Balin. commentaar, n.l. zang V, vers 37 tot 69 of pag. 89, r. 11 v. b. tot pag. 97 r. 6 v. o. van cod. 4541.

DCXVIII. (Cod. 3815).

Ĕmbat-ĕmbatan, lang 65 cM. en groot 8 folia, bevattende een klein fragment van de *Tantri ḍĕmung*.

DCXIX. (Cod. 4548).

Tantri-fragment, groot 26 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, loopende van zang V, vers 82 tot het slot of van pag. 100, r. 4 v. o. tot het slot van cod. 4541, met Balin. commentaar. Het is een zeer goed geschreven copie van *kropak* 3758, gedateerd *Çâka* 1763.

DCXX. (Cod. 3758).

Dit lontarhandschrift is een *ĕmbat-ĕmbatan*, lang 68 cM. en groot 36 folia, bevattende het origineel van cod. 4548 (DCXIX).

DCXXI. (Cod. 4549).

Afschrift van een fragment der *Tantri dĕmung*, groot 27 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, loopende van zang V, vers 83 tot het slot of van pag. 100, r. 1 v. o. tot het slot van cod. 4541, met Balin. commentaar.

DCXXII. (Cod. 4975).

Volledig en keurig lontarhandschrift (*lĕmpiran*), lang 46 cM. en groot 79 folia, met 4 regels beschreven. Het is afkomstig uit de boekerij van wijlen den *râja* van *Lombok* en is gedateerd 1814 *Çâka*. Het is in een zeer net kistje van ijzerhout.

Geschenk van den heer A. A. J. Schilt, officier van administratie op H. M. schip Zeeland te Nieuwediep, in 1899.

DCXXIII. (Cod. 3934 (1)).

ᬘᬮᭀᬦ᭄ᬅᬭᬂ CALON ARANG.

Het begin van dezen bundel (blz. 1—12) wordt gevormd door het gedicht *Calon arang*, waarvan de inhoud aldus is:

De weduwe *Calon arang* van *Jirah* is vertoornd, omdat niemand hare dochter, *Ratna manggali* genaamd, ten huwelijk vraagt. Daarom gaat zij naar het kerkhof, ten einde *Durgâ*'s hulp in te roepen tegen *Er Langghya*, den vorst van *Daha*. In vers 1 wordt van den wijzen *Bhâradah* en zijne dochter *Suwedhawatî* gesproken. Welke rol dezen spelen, blijkt niet uit dit gedicht, maar wel uit de prozaredactie, die in het tweede deel zal beschreven worden. Deze bundel is in Balineesch karakter geschreven.

DCXXIV. (Cod. 3963 (5)).

Het vijfde gedeelte van dezen bundel (blz. 60—69), die ook in Bal. karakter geschreven is, wordt gevormd door dezelfde redactie van de *Calon Arang* en loopt ook evenver door.

DCXXV. (Cod. 3784 (1)).

Het begin van dit lontarhandschrift (fol. 1—9), dat in het geheel 30 cM. lang en 48 fol. groot is, wordt gevormd door de *Calon Arang*. Deze *lĕmpiran* is het origineel van cod. 3934 (1) (DCXXIII).

DCXXVI. (Cod. 3581 (1)).

Ook het begin van dit lontarhandschrift, dat 34 cM. lang en in het geheel 48 + 33 = 81 fol. groot is, wordt gevormd door het origineel van cod. 3963 (5) (DCXXIV). De *Calong Arang* vindt men op fol. 1—13 van deze *cakĕpan.*

DCXXVII. (Cod. 4563).

Dit hs., groot 5 blz. fol., bevat een door dr. van der Tuuk eigenhandig in Latijnsch karakter vervaardigd afschrift van het begin van de *Calong Arang*, loopende tot in vers 10 of tot pag. 4, r. 6 v. b. van cod. 3934 (1).

DCXXVIII. (Cod. 4564).

Eene andere redactie van hetzelfde gedicht. Dit hs., groot 36 blz. fol., in Bal. karakter geschreven, is vol lacunes. Het begint met: [illegible] .... lacune, terwijl cod. 3934 (1) (DCXXIII) begint met: [illegible] enz. Het eindigt abrupt met: [illegible]

DCXXIX. (Cod. 4565).

Afschrift in Latijnsch karakter, door dr. van der Tuuk eigenhandig vervaardigd, van een redactie der *Calon Arang* in *ḍĕmung*-versmaat, beginnende met: *Wuwusĕn sang mamuni yogiswara mpu Bhâradah haneng çrami ring Lĕmah tulis* enz. Het is 37 blz. fol. groot en eindigt abrupt met: *kakalung, nohane tan sipi.*

DCXXX. (Cod. 3979 (2)).

[illegible] CANDRA BERAWA.

Het begin (blz. 1—39) van dezen bundel, die in Balineesch karakter geschreven is, wordt gevormd door de boven [1]) reeds beschrevene redactie van den *Korawâçrama* in *tĕngahan*-maten. Daarop volgt (pag. 39—67) de *Candra berawa.* In dit geschrift wordt *râja Berawa* voorgesteld als sprekende met de *Pâṇḍawa*'s: *Yudhiṣṭhira* (soms ook *Dharmawangsa* genoemd), *Bhîma* (of *Wṛkodara*), *Arjuna, Sakula* (sic) en *Sadewa* (sic) en met *Kusna*, zooals geregeld ge-

1) Pag. 235 (cod. DLXXXVI).

schreven wordt in plaats van *Kṛṣṇa*. Er wordt hoofdzakelijk gesproken over de wapenen, die *Berawa* kunnen dooden. Als diens ziel eindelijk naar *Pramesti Guru* gaat, volgt *Yudhiṣṭhira* hem, doch hij keert later weder op aarde terug. De afschrijver schijnt het oorspronkelijke hs. niet goed te hebben kunnen lezen, want hij schrijft steeds [illegible] in plaats van [illegible], b. v. in het dikwijls voorkomende [illegible]. Het gebruik van deze interjectie, die ook in de door Prof. Kern geheel of gedeeltelijk uitgegeven geschriften *Kuñjarakarṇa* en *Tantu Panggĕlaran* [1]) en in de *Nawaruci* voorkomt, wijst misschien op een W. Javaanschen oorsprong, daar in het tegenwoordige Sund. dergelijke woordjes, zooals bekend, nog veel voorkomen. De titel blijkt uit het slot: [illegible] De schrijfwijze [illegible] in plaats van [illegible] doet ook aan 't Sund. denken.

DCXXXI. (Cod. 4649).

[illegible] WARGASARI.

Dit hs., groot 26 blz. fol., in Balineesch karakter zeer compres geschreven, bevat de *kidung Wargasari*. Dr. van der Tuuk schijnt dit hs. niet gelezen te hebben: hier ontbreken althans de talrijke kantteekeningen, die men in zijne andere hss. aantreft. De inhoud is hoogst onbeduidend: De held van het verhaal verlaat zijne grootmoeder, *Datu Nareçwarî*, en komt bij *Astapaka*, wiens dochter, *Wedaraçmi* genaamd, hij huwt. Later huwt hij ook *Narawatî*, de schoone dochter van den *patih*. De inhoud is voornamelijk erotisch. Dit gedicht is in 10 zangen verdeeld. Het is een afschrift van de *kropak* 3713.

DCXXXII. (Cod. 3713).

Lontarhandschrift, lang 51 cM. en groot 42 cM. Deze *cakĕpan* bevat het origineel van cod. 4649 (DCXXXI).

DCXXXIII. (Cod. 4650).

Afschrift in Latijnsch karakter, door dr. van der Tuuk persoonlijk vervaardigd, groot 28 blz. fol., overeenkomende met de vorige hss., behalve dat de aanvangsformule *awighnam astu* hier ontbreekt.

---

1) Ook in de door mij uitgegeven 15, 16 en 17e *parwa*'s van het O. Jav. *Mahâbhârata*. Zie mijn proefschrift: *Drie boeken van het O. Jav. Mahâbhârata*, pag. 48 en 177.

DCXXXIV. (Cod. 3614).

Beschadigd en slecht geschreven lontarhandschrift, onvolledig, lang 38 cM. en groot 62 fol. Deze *cakĕpan* is voor het grootste gedeelte met 4, alleen de laatste folia zijn met 3 regels beschreven.

DCXXXV. (Cod. 3922).

Het eerste gedeelte (blz. 1—50) van dezen bundel, die in Balin. karakter geschreven is, wordt gevormd door den *Wargasari*. Het begin of althans een gedeelte van zang I vindt men eerst op pag. 28. Het zijn dus slechts 2 fragmenten. Deze bundel is een afschrift van het lontarhandschrift 3584 (DCXXXVI).

DCXXXVI. (Cod. 3584).

Dit lontarhandschrift, lang 38 cM. en groot 31 + 22 = 53 fol. is het origineel van cod. 3922 (DCXXXV). Het is een *cakĕpan*.

DCXXXVII. (Cod. 3915 (2)).

Het 2e gedeelte (pag. 48—55) van dezen bundel, die slecht geschreven is in Balineesch karakter, wordt gevormd door een fragment van den *Wargasari*.

DCXXXVIII. (Cod. 3946 (3)).

Ook het 3e gedeelte van dezen bundel (pag. 3—17), die goed geschreven is in Balineesch karakter, wordt gevormd door een fragment van hetzelfde gedicht, doch een ander dan dat van cod. 3915 (2) (DCXXXVII).

DCXXXIX. (Cod. 4651).

Eene andere redactie van hetzelfde gedicht, slecht geschreven in Bal. karakter, groot 11 blz. fol. Dit hs. eindigt abrupt.

DCXL. (Cod. 4652).

Fragment van dezelfde redactie van den *Wargasari*, in Balineesch karakter, groot 4 blz. fol.

DCXLI. (Cod. 4653).

Goed in Balineesch karakter geschreven hs. van dezelfde redactie, groot 12 blz. fol. Het is een afschrift van de *kropak* 3724.

DCXLII. (Cod. 3724).

Lontarhandschrift, lang 48 cM. en groot 14 fol. Deze *lĕmpiran* is het origineel van cod. 4653 (DCXLI).

DCXLIII. (Cod. 3856 (2).

WARIGA KIDUNG.

Het begin (pag. 1—15) van dezen bundel, die in Balineesch karakter geschreven is, wordt gevormd door de boven (blz. 235) reeds beschreven *Manuk abha kidung*. Daarop volgt (pag. 15—20) de *Wariga kidung*, van dergelijken inhoud als de in het tweede deel te beschrijven prozaredactie. Dit fragmentje is van weinig belang.

DCXLIV. (Cod. 3872 (2)).

Het 2e gedeelte (blz. 14—22) van dezen, in Balin. karakter geschreven bundel, wordt gevormd door een ander fragment van de *Wariga kidung* dan cod. 3856 (2) (DCXLIII). Dit fragment handelt over de letters. Omtrent de volgorde der letters van het alphabet wordt hier een verhaaltje gedaan. Op blz. 17 begint een nieuwe zang, over de goden handelende, b.v. van *Îçwara* wordt gezegd, dat zijn kleur wit is, de stier zijn *wâhana* (rijdier), de *bajra* (discus) zijn wapen, de *bajrâsana* zijn zetel enz.

DCXLV. (Cod. 3746 (10).

WIDYAKṢAMA.

Het 10e gedeelte (fol. 49—50) van dit lontarhandschrift, dat 48 cM. lang en een *cakĕpan* is, wordt gevormd door het erotische Middeljavaansche gedichtje *Widyakṣama*.

DCXLVI. (Cod. 4684).

WÎTARÂGA.

Dit hs, groot 12 blz. fol., bevat de *kidung Wîtarâga*, in Balin. karakter. De inhoud is onbelangrijk, half erotisch, half beschrijvend, doch de taal (Middeljav.) is uit een lexicographisch oogpunt mis-

schien van eenig belang. Het is een afschrift van *Çāka* 1765. Deze *kidung* is in het metrum *dĕmung* geschreven en bevat slechts 37 strophen.

DCXLVII. (Cod. 3980 (1)).

Ook het begin van dezen bundel (blz. 1—9), die goed geschreven is in Balin. karakter, wordt gevormd door den *Wîtaraga.*

DCXLVIII. (Cod. 3884 (2)).

Het tweede gedeelte (blz. 7—14) van dezen bundel, die door dr. v. d. Tuuk eigenhandig in Latijnsch karakter geschreven is, wordt gevormd door een copie van hetzelfde gedicht, overeenkomende met cod. 4684 (DCXLVI).

DCXLIX. (Cod. 3865 (1)).

Het begin (pag. 1—8) van dezen, in Bal. karakter geschreven bundel wordt gevormd door een Middeljav. gedicht zonder titel, waarin verhaald wordt, hoe *Areka suruh wangi,* de prins van *Pasurwan,* met zijne gemalin, *Ratna Dewatî* van *Majapahit,* in eene kluizenarij komt, doch teruggeroepen wordt, omdat *Majapahit* door *Tumapĕl* aangevallen wordt. Het bestaat bijna geheel uit natuurbeschrijvingen. De taal komt overeen met die der geschriften *Pararaton, Rangga Lawe* en *Kidung Sunda,* die in denzelfden bundel staan.

DCL. (Cod. 3932 (1)).

Het begin (pag. 1—3) van dezen bundel, die slecht geschreven is in Balin. karakter, wordt gevormd door een Jav. didactisch gedichtje.

DCLI. (Cod. 3953 (2)).

Het tweede gedeelte (pag. 50—51) van dezen, in Balin. karakter geschreven bundel, bevat eveneens een Jav. didactisch gedichtje, getiteld *Lulungid.*

DCLII. (Cod. 3963 (9)).

Het slot (pag. 161—187) van dezen bundel, die in Bal. karakter is geschreven, wordt gevormd door een Middeljav. minnedicht, dat abrupt eindigt. Het is een afschrift van de *kropak* 3581 (5).

DCLIII. (Cod. 3581 (5)).

Cakĕpan, lang 34 cM. en groot 48 + 33 = 81 folia, waarvan het slot gevormd wordt door het origineel van cod. 3963 (9).

DCLIV. (Cod. 3984 (2)).

Het 2e gedeelte (pag. 7—10) van dezen, in Bal. karakter geschreven bundel wordt gevormd door een Middeljavaansch gedicht zonder titel, bestaande uit 3 zangen, waarvan de eerste natuurbeschrijvingen bevat, terwijl de beide volgende van erotischen aard zijn.

DCLV. (Cod. 4700).

Dit hs., groot 5 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat een zeer onbeduidend Middeljavaansch gedichtje van lyrisch-erotischen inhoud, zonder titel.

DCLVI. (Cod. 3746).

Het 6e gedeelte (fol. 25—31) van dit onafgeschreven lontarhandschrift, wordt gevormd door een didactisch Middeljavaansch gedicht zonder titel, waarin o. a. sprake is van *bayu*, *çabda* en *hiḍĕp*.

Ook het 12e gedeelte (fol. 52—53) bevat een Middeljav. gedichtje van philosophischen inhoud.

Het 18e gedeelte (fol. 70—72) is in Middeljav. geschreven. Hierin treden *Mantri Kele* en een *pakatik* op, terwijl ook van *Majapahit* gesproken wordt.

Het 20e stukje (fol. 73—74) is in 't Middeljav. geschreven en is van didactischen inhoud.

Het 28e stuk (fol. 88—90) is Middeljavaansch. De *bhuwanâgung* (makrokosmos) wordt hier vergeleken met den *bhuwanâlit* (mikrokosmos) en met de *akṣara*'s (letters).

DCLVII. (Cod. 3841 (*g*)).

Lontarpalmblad, aan ééne zijde beschreven met 3½ regel Balin. schrift, bevattende een stukje Middeljav. in *Misagagang*-metrum. Er wordt in verhaald, dat *Ni Wirâma* zich baadt, waarbij de *widyâdharî*'s uit den hemel afdalen.

IV.

MIDDELJAVAANSCHE GEDICHTEN IN MACAPAT-METRUM.

DCLVIII. (Cod. 4454).

ᬭᬗ᭄ᬕᬮᬯᬾ RANGGA LAWE.

De hss. 2218, 3141 en 1913 zijn reeds beschreven door Prof. Vreede (Cat. der Jav. en Mad. hss. p. 396—399). Dit hs. is 152 blz. fol. groot en in Bal. karakter geschreven. Het is volledig. Behalve hetgeen door Friederich (Voorloopig Verslag, pag. 21), Prof. Kern (B. T. L. en Vk., 1877, p. 145 en 1887, p. 575) en Prof. Vreede over dit Middeljavaansche gedicht reeds medegedeeld is, leest men in Van der Tuuk's Kawi-Bal. Wdb. III, p. 710 s. v. *lawe*: „*Rangga lawe*, eigenn. zoon van *Wîrarâja* en aldus door *Wijaya* genoemd; hij is de held v. e. zeer populair gedicht in de nieuwste versmaten (*sinom*, *durma* enz.) en in 't Bal. gewoonlijk *Lawe* genaamd; het bezingt den strijd van *Daha* tegen *Tumapĕl*, de stichting van *Majapahit*, den strijd van dezen staat tegen *Daha*, waarbij de Chineezen te hulp geroepen worden en den opstand van R. L. (onder vorst *Jayanagara*); volgens de Balineezen zou het eene dichterlijke omwerking zijn v. d. *Arok* en vele passages zijn dan ook bijna letterlijk gelijkluidend...... de rijmen, die in de strophe voorkomen, komen niet steeds overeen met die der Jav. gedichten...... uit 't voorkomen van woorden als *mramaga* zou men 't besluit trekken, dat het op Bali is vervaardigd; de namen der helden, die er in optreden, zijn tevens benamingen van verschillende krislemmet-fatsoenen". Dr. Brandes, die vroeger den *Rangga Lawe* zeer belangwekkend

noemde, zegt in de voorrede zijner uitgave van den *Pararaton*, dat de *Rangga L.* op dit prozawerk gebaseerd en meer uit een literarisch dan uit een historisch oogpunt van belang is. De passage, waarin de stichting van *Majapahit* verhaald wordt en die men in dit hs. vindt op blz. 41 sq. (IV, 84), is door Prof. Vreede met eene vertaling uitgegeven in 't aan Prof. Veth aangeboden Feestalbum. Dit hs. is geschreven in *Sweccanagara* (d. i. *Gelgel*) in *Çāka* 1783. Het origineel is echter in 1465 *Çāka* geschreven.

DCLIX. (Cod. 3865 (3)).

Het 3e gedeelte (pag. 42—123) van dezen bundel, die in Balineesch karakter duidelijk, doch dicht opeen geschreven is, wordt gevormd door een volledig afschrift van den *Rangga Lawe*, voorafgegaan door den *Pararaton* (pag. 9—41) en gevolgd door de *Kidung Sunda* (pag. 124—143).

DCLX. (Cod. 4455).

Afschrift in Latijnsch karakter van den *Rangga Lawe*, door dr. van der Tuuk persoonlijk vervaardigd. Het is volledig. Alleen de kolophon van cod. 4454 (DCLVIII) ontbreekt hier.

DCLXI. (Cod. 3870 (2)).

Deze bundel bevat: 1°. de *Pararaton kidung* (pag. 1—27), die later zal beschreven worden. 2°. de *Rangga Lawe* (p. 27—49), in Balineesch karakter. Dit laatste gedicht is echter onvolledig, want het eindigt abrupt.

DCLXII. (Cod. 3601).

Dit lontarhandschrift, lang 19 cM. en groot 46 folia, is een *cakĕpan*, bevattende een fragment van den *Rangga Lawe*, waarvan zoowel 't begin als 't slot ontbreekt en dat slecht geschreven is.

DCLXIII. (Cod. 4456).

Afschrift in Balineesch karakter van een fragment van den *Rangga Lawe*, zeer goed geschreven, groot 44 blz. fol. Het begint met zang VIII = pag. 82 van cod. 4454 (DCLVIII).

DCLXIV. (Cod. 4457).

Dit hs., groot 43 blz. fol., slecht geschreven in Balineesch karakter, begint met zang VIII van den *Rangga Lawe* en loopt tot in vers 184 van zang XI. Het komt dus overeen met pag. 82—138, r. 1 v. o. van cod. 4454 (DCLVIII).

DCLXV. (Cod. 4458).

Ook dit hs., groot 12 blz. fol., goed geschreven in Balin. karakter, bevat een fragment van hetzelfde gedicht, beginnende met vers 91 van zang VII en loopende tot vers 169, terwijl in cod. 4454 deze zang slechts 163 verzen bevat.

DCLXVI. (Cod. 4459).

Afschrift in Javaansch karakter met interlineaire Bal. vertaling in Latijnsch karakter van zang X, vers 1 tot 31 van den *Rangga Lawe*. Dit hs. is 31 blz. fol. groot en goed geschreven.

DCLXVII. (Cod. 4460).

Rangga Lawe-fragment, groot 20 blz. fol., in Balineesch karakter, bevattende zang X tot XI van hetzelfde gedicht met interlineaire Bal. vertaling.

DCLXVIII. (Cod. 4461).

Een tweede afschrift van hetzelfde *Rangga Lawe*-fragment door dr. van der Tuuk eigenhandig in Latijnsch karakter geschreven, met Bal. vertaling naast den Middeljavaanschen tekst.

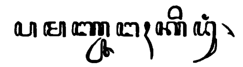
DCLXIX. (Cod. 3865 (4)).

KIDUNG SUṆḌA.

De redactie in *tĕngahan*-versmaat is boven reeds beschreven (pag. 234—235). Het slot van dezen bundel (pag. 124—143), die in Balineesch karakter geschreven is, wordt gevormd door eene redactie in *macapat*-versmaat van de *Kidung Suṇḍa*. De inhoud komt overeen met die der andere redactie, doch de vorm verschilt. Over de taal, waarin dit hs. geschreven is, kan men zich een oordeel vormen door de uittreksels, die dr. Brandes in zijne Beschrijving der Javaansche,

Bal. en Sasaksche hdschr. van dr. van der Tuuk, II, p. 65—66 er van geeft. Dit hs. is geschreven in *Çâka* 1775.

DCLXX. (Cod. 3857 (1)).

 PAMAÑCANGAH KIDUNG.

De prozaredactie van dit geschiedwerk zal in het tweede deel beschreven worden. Het begin (pag. 1—108) van dezen bundel, die goed geschreven is in Bal. karakter, wordt gevormd door eene zeer uitvoerige redactie in versmaat. Op pag. 5 worden de plaatsen, die door de *Bali Aga* bewoond worden, vermeld, op pag. 11 de geboorte van *Hayam Wuruk*, op pag. 26 vindt men een verhaal omtrent het ontstaan van Java, op pag. 41 wordt het vertrek van den heiligen *Bahu rawuh* uit *Blambangan* naar *Bali* beschreven. Verder vindt men hier de expeditie der Balineezen tegen *Blambangan* en het sneuvelen van *Jarantik* verhaald. Zie Brandes, n°. 755.

DCLXXI. (Cod. 4366).

Ook dit hs., groot 108 blz. fol., in Bal. karakter geschreven, bevat hetzelfde gedicht. Het loopt even ver door als cod. 3587 (1). Dit hs. is een copie van de *kropak* 3598 (DCLXXII).

DCLXXII. (Cod. 3598).

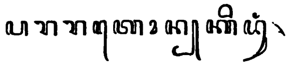
Dit lontarhandschrift, lang 40 cM. en groot 93 fol., is een *cakĕpan*, bevattende het origineel van cod. 4366 (DCLXXI).

DCLXXIII. (Cod. 3129).

Fragment, groot 85 — 58 = 27 fol. van een *ĕmbat-ĕmbatan* (de 57 eerste folia ontbreken), bevattende een soort van kroniek zonder jaartal, waarschijnlijk de *Pamañcangah kidung*. Het eindigt abrupt en is 41 cm. lang.

Geschenk van de heeren F. A. Lindeman en Mr. H. L. van Bloemen Waanders, 29 Mei 1890.

DCLXXIV. (Cod. 3870 (1)).

 PARARATON KIDUNG.

Het begin (pag. 1—27) van dezen bundel, die in Bal. karakter

geschreven is, wordt gevormd door het begin eener redactie van de *Pararaton* in versmaat. De *kidung Arok* uit *Cĕrbon*, waarover dr. Brandes spreekt (Tijdschr. I. T. L. en Vk. XXXII, pag. 396 en *Pararaton*, pag. 5*) schijnt een ander geschrift dan dit te zijn. Dit hs. volgt de door Brandes uitgegeven prozaredactie op den voet. Het is onvolledig, want het loopt tot pag. 19, r. 8 v. b. van den tekst (vgl. pag. 65 der vertaling) in de editie, dus tot in de regeering van *Çiwabuddha*. Hier en daar is de taal met Bal. woorden vermengd. Zie Brandes, n°. 829.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

DCLXXV. (Cod. 4499).

SRI TAÑJUNG.

Omtrent den inhoud van dit gedicht zegt dr. van der Tuuk in zijne Notes on the Kawi language and literature in J. R. A. S. XIII (1881): „*Sritañjuṅ*, the daughter of *Sahadewa*, is married to *Sidapakṣa* (in the dialect of *Bañuwaṅi Sidåpoksă*), her cousin, the son of *Nakula*. He stabs her under the impression that she had committed adultery during his absence in Indra's heaven whither the king had sent him in order to seduce *Sritañjuṅ*. From the circumstance of her blood emitting a delicious scent he concluded that the king had slandered her. According to the tradition, *Bañu* (water) *waṅi* (well scented) has its name from her, but the poem itselfs says nothing about it. The wicked king, *Sinduraja*, is at last killed by *Sidapakṣa*, who is assisted by the *Pâṇḍawa*'s". Zie ook van der Tuuk's Kawi-Bal. woordenboek, II, p. 745—746, s. v. *tañjung*, 2°. en Vreede, Cat. der Jav. en Mad. hss. pag. 394—395. Dit hs. is 66 blz. fol. groot, goed geschreven in Bal. karakter. Het eindigt abrupt daarmede, dat *Sritañjung* aan haren grootvader *bhagawân Tambapetra* verhaalt, hoe zij door *Sidapakṣa* gedood, maar later door *Durgâ* weer levend gemaakt is. Dit hs. is een afschrift van het lontarhandschrift 3801.

DCLXXVI. (Cod. 3801).

Dit lontarhandschrift, lang 41 cM. en groot 82 fol., is een *lĕmpiran*, bevattende het origineel van cod. 4499 (DCLXXV).

DCLXXVII. (Cod. 4500).

Ook dit hs., groot 63 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, doch kleiner dan cod. 4499 (DCLXXV), bevat de *Sritañjung*. Hoewel het verder doorloopt dan het vorige hs., is het toch incompleet.

DCLXXVIII. (Cod. 4501).

Dit hs., groot 43 blz. fol., slecht geschreven in Balineesch karakter, bevat een fragment van de *Sritañjung*. Hier staan in het begin 2 verzen, die in de vorige hss. ontbreken. Het is onvolledig en loopt minder ver door dan de vorige hss.

DCLXXIX. (Cod. 4502).

Fragment van de *Sritañjung*, groot 2×25=50 blz. fol., goed geschreven in Balineesch karakter. Het eindigt abrupt.

DCLXXX. (Cod. 3863 (1)).

Het begin (blz. 1—24) van dezen bundel, die in Balin. karakter klein geschreven is, wordt gevormd door een fragment van hetzelfde gedicht. Op het eind wordt verhaald, hoe *Sidapakṣa* het bloed van *Sritañjung* ziet.

DCLXXXI. (Cod. 3866 (1)).

Ook het begin van dèzen bundel (blz. 1—25), die vrij groot geschreven is in Balineesch karakter, wordt gevormd door de *Sritañjung*. Dit fragment begint bij zang II. Het is geschreven in *Çāka* 1744. Dit is een afschrift van het lontarhandschrift 3623 (DCLXXXII).

DCLXXXII. (Cod. 3623).

Lontarhandschrift, lang 44 cM. en groot 28 fol. Deze *cakĕpan* is het origineel van cod. 3866 (1).

DCLXXXIII. (Cod. 4503).

Dit hs., groot 22 blz. fol., goed geschreven in Bal. karakter, bevat eene andere redactie van de *Sritañjung*, waarin de heldin *Istri Tañjung* heet. Het begint met zang II en eindigt abrupt. Het is een afschrift van de *kropak* 3749 (DCLXXXIV).

DCLXXXIV. (Cod. 3749).

Ĕmbat-ĕmbatan, lang 63 cM. en groot 14 fol., bevattende het origineel van cod. 4503 (DCLXXXIII).

DCLXXXV. (Cod. 4504).

Eene 3e redactie van de *Sritañjung*, groot 15 blz. fol., in Bal. karakter. Het begin en het slot ontbreken.

DCLXXXVI. (Cod. 4505).

Fragment van den Middeljav. tekst met Bal. interlineairen commentaar, groot 9 blz. fol., in Bal. karakter. Het begin komt overeen met pag. 37 van cod. 4499 (DCLXXV). Het is geschreven in *Çâka* 1707.

DCLXXXVII. (Cod. 4506).

Terwijl alle tot nu toe beschreven hss. uit Bali afkomstig waren, zijn de nu volgende uit *Bañuwangi*. Dit hs., groot 170 blz. 4°., in Arabisch karakter (*pegon*) geschreven, is volledig. Ook de dood van *Sindurâja* wordt hierin nog beschreven. De inhoud komt overeen met die der hss. uit Bali.

DCLXXXVIII. (Cod. 4507).

Copie van cod. 4506 (DCLXXXVII), groot 137 blz. fol., in Arabisch karakter (*pegon*). Dit hs. is uit *Bañuwangi*.

DCLXXXIX. (Cod. 4508).

Dit hs., groot 234 blz. 4°., in Arabisch karakter (*pegon*) geschreven, is uit Java. Het begin ontbreekt, want het hs. begint abrupt op pag. 16. Verder is het echter volledig.

DCXC. (Cod. 4509).

Een vierde hs. van den tekst van *Bañuwangi*, groot 158 blz. fol., goed geschreven in Jav. karakter, met het opschrift: *punika lontar çrî tañjung, babon saking toya arum*. Het begin wijkt af van dat der vorige hss. Hier staat aan den aanvang de Arabische formule: *Bismillahirrahmanirrahim*. Het slot komt overeen met pag. 169, r. 3 v. b. van cod. 4506 (DCLXXXVII).

DCXCI. (Cod. 4510).

Ook dit hs., groot 216 blz. 4°., in Arabisch karakter (*pegon*) op Jav. papier geschreven, bevat een *Bañuwangischen* tekst, die bijna overeenkomt met cod. 4512. Dit hs. schijnt volledig te zijn, want aan het slot staat تمت والله اعلم.

DCXCII. (Cod. 4511).

Sritañjung-hs., groot 96 blz. fol., klein geschreven in Jav. karakter. Op het titelblad staat met potlood: „*Sri Tandjung* naar een handschrift van *Banjuwangi* (schijnt incompleet te zijn)". De inleiding van cod. 4509 (DCXC) ontbreekt hier, doch het loopt even ver door als dat hs.

DCXCIII. (Cod. 4512).

Dit hs., groot 164 blz. 4°., in Jav. karakter geschreven, bevat den tekst van *Bañuwangi*. Het begin wijkt af van dat van cod. 4510 (DCXCI) en 4506 (DCLXXXVII) en het eindigt abrupt.

DCXCIV. (Cod. 4513).

Afschrift van cod. 3184 (DCXCV) in Jav. karakter, groot 84 blz. fol. Het begin komt overeen met cod. 4506 (DCLXXXVII) en 4507 (DCLXXXVIII), doch het schijnt niet geheel volledig te zijn.

DCXCV. (Cod. 3184).

Het origineel van cod. 4513 (DCXCIV), groot 215 blz. 4°. Op het titelblad staat: „De lotgevallen van *Srie-Tandjoong*, Prinses van *Blambangan*. Geschenk van Mr. Ed. Lenting, lid van de 2e Kamer der Staten-Generaal uit de nalatenschap van zijn vader Ds. D. Lenting, Maart 1881". Met potlood is daaronder geschreven: „Door mij aan dr. van der Tuuk gezonden, die in margine eenige annotaties heeft gemaakt". Het is in Jav. karakter geschreven.

Geschenk van de heeren Prof. Vreede en Sigal in 1892.

DCXCVI. (Cod. 3977 (4)).

SUDAMALA.

Het slot (pag. 183—220) van dezen bundel, die in Balin. karakter

geschreven is, wordt gevormd door een gedicht, waarvan *Sudamala* de held is en dat als eene inleiding van de *Sritañjung* te beschouwen is. In zijne Notes on the Kawi language and literature schrijft dr. van der Tuuk over den inhoud van dit gedicht het volgende: „The latter poem relates how *Sadewa* (*Sahadewa*) delivered *Durgâ* of her *Râkṣasa*-form, the consequence of a curse by *Çiwa*, who had convicted her of adultery with a young cowherd, and had assumed that form to put her to the test. *Umâ*, being transformed into a monster, received the name of *Durgâ*, and was compelled to dwell in the cemetery *Gandamayu*. *Sahadewa* delivered her of the consequences of *Çiwa*'s curse, and went thenceforth by the name of *Sudamala*, — a corruption from *çuddha* (purified), and *mala* (a temporary monstrous form caused by the curse of a god)". (Journ. As. Soc. new series, XIII, pag. 55).

Verder valt nog omtrent den inhoud op te merken, dat *Sudamala* (*Sahadewa*), na *Durgâ* van hare *râkṣasa*-gedaante verlost te hebben, op haar raad naar *Tambapetra* gaat, dien hij van zijne blindheid geneest (pag. 202) en wiens dochter hij huwt. Tegelijk met *Umâ* waren ook de *widyâdhara*'s *Citrasena* en *Citrânggada* vervloekt; omdat zij *Çiwa* en *Umâ* in een bad bespied hadden, worden zij veranderd in twee *râkṣasa*'s, genaamd *Kalântaka* en *Kalañjaya* (pag. 184). Later bestrijden zij de *Pâṇḍawa*'s, doch worden door hen verslagen, waarop zij hunne oorspronkelijke gedaante terugkrijgen (pag. 219). De schrijver van dit gedicht is dezelfde als die van de *Sritañjung*, zooals dr. van der Tuuk reeds opmerkte in zijn Kawi-Balineesch woordenboek, III, pag. 162, s. v. *Sudamala*.

Behoorende tot het legaat van der Tuuk, evenals de volgende hss.

DCXCVII. (Cod. 4515).

Dit hs., groot 17 blz. fol., in Balineesch karakter slecht geschreven, bevat het begin van den *Sudamala*, tot in zang IV of tot ongeveer pag. 199 van cod. 3977 (4).

DCXCVIII. (Cod. 4516).

Dit hs., groot 31 blz. fol., goed geschreven in Balin. karakter, bevat den *Sudamala*. De formule *oṁ awighnam astu namas siddhaṁ*

ontbreekt hier aan 't begin. Dicht bij het einde (pag. 28—30) is een stuk in *tĕngahan*-versmaat ingelascht.

DCXCIX. (Cod. 3893 (1)).

Het begin (blz. 1—42) van dezen bundel, die slecht geschreven is in Balineesch karakter, wordt gevormd door hetzelfde gedicht, beginnende met *awighnam astu.* Uit den kolophon blijkt, dat de Balineezen aan het lezen van dit gedicht eene zuiverende kracht toeschrijven, dat het de onreinheid van het lichaam wegneemt. Daarop volgen 5 regels proza uit een *Kṛtabasa* of woordenboek.

DCC. (Cod. 4517).

Fragment van den *Sudamala*, groot 31 blz. fol., goed geschreven in Balineesch karakter en evenzoo beginnende als cod. 3893 (1) (DCXCIX). Dit hs. is niet geheel volledig, want het slot komt overeen met pag. 217 van cod. 3977 (4).

DCCI. (Cod. 3863 (2)).

Het slot (blz. 26—50) van dezen bundel, die in Balin. karakter goed geschreven is, wordt gevormd door hetzelfde gedicht. De formule *awighnam astu* ontbreekt hier aan 't begin. Dit hs. loopt tot pag. 217, r. 4 v. o. van cod. 3977 (4) of tot den dood van *Kalañjaya.* Het is een afschrift van het lontarhandschrift 3788 (DCCII).

DCCII. (Cod. 3788).

Dit lontarhandschrift, lang 34—36 cM. en groot 30 + 5 = 35 folia, is een *lĕmpiran*, bevattende het origineel van cod. 3863 (2) (DCCI).

DCCIII. (Cod. 3866 (2)).

Het slot (pag. 55—72) van dezen bundel, die in Balineesch karakter goed geschreven is, wordt gevormd door den *Sudamala.* Het begin ontbreekt hier, want reeds in de eerste woorden is sprake van het kerkhof *Gandamayu.* Dit hs. is een afschrift van een hs., geschreven in *Çāka* 1748, n.l. van het lontarhandschrift 3623 (2).

DCCIV. (Cod. 3623 (2)).

Cakĕpan, lang 44 cM. en groot 28 + 20 = 48 folia, waarvan het slot (pag. 29—40) gevormd wordt door het origineel van cod. 3866 (2).

DCCV. (Cod. 3991 (2)).

Ook het slot (pag. 17—36) van dezen bundel, die slecht geschreven is in Balineesch karakter, wordt gevormd door een fragment van hetzelfde gedicht, waarvan echter zoowel het begin als het slot ontbreekt.

DCCVI. (Cod. 3977).

ꦮꦁꦧꦁꦄꦱ꧀ꦠꦸꦠꦶ꧈ Wangbang Astuti.

Deze bundel bestaat uit 4 stukken: 1°. *Wangbang Astuti* (pag. 1—16). Daar dit slechts een fragment is, komt het later ter sprake. 2°. *Bhîma swarga* (pag. 16—20), die beneden beschreven wordt. 3°. *Wangbang Astuti* (pag. 21—87). De geheele bundel is in Balineesch karakter geschreven, doch het eerste gedeelte (pag. 1—20) kleiner dan het volgende (pag. 21—127). Het slot wordt gevormd door den *Sudamala* (pag. 87—127). De inhoud van den *Wangbang Astuti* is als volgt:

Kuntî, Dharmawangça, Bhîma, Nakula en *Sahadewa* zijn ongerust, omdat *Arjuna* zoo lang wegblijft. *Bhîma* gaat hem zoeken op den *Indrakîla*, maar vindt hem niet (pag. 22). Reeds wil *Kuntî* zich met hare zonen van kant maken, als *Nârada* hun mededeelt, dat *Arjuna* in den hemel met *Suprabhâ* gehuwd is. Op aarde teruggekeerd, moet hij den *râkṣasa Purbaka* van *Karang Gumantung* bestrijden, die tegen *Gajahoya* optrekt, omdat *Arjuna Niwâtakawaca* gedood had (pag. 29). De *râkṣasa*-vorst wordt verslagen door *Arjuna* (pag. 33). Daarna neemt *Arjuna* den naam *Wangbang Astuti* aan en gaat naar *Wanasaba* (pag. 39). De prinses van dit rijk, *Çrîgati* genaamd, was ten huwelijk gevraagd door den *daitya*-vorst *Madhusûdhana*. Deze strijdt daarop met *Wangbang Astuti*, die met *Çrîgati* huwt (pag. 43). *Wangbang Astuti* wordt gedood en zijn lijk valt in den lusthof van den slangenvorst *Anantabhoga* (pag. 45). Deze maakt hem weer levend en geeft hem zijne 3 dochters ten huwelijk (p. 47). *Kṛṣṇa* zendt zijn *cakra* uit, om *Arjuna* te zoeken, waarop deze naar de aarde terugkeert.

Gezamenlijk verslaan de *Pâṇḍawa's* nu *Madhusûdhana*, waarna zij een witten *kidang* gaan zoeken als lijkoffer voor hun vader (pag. 59). Zij ontmoeten den *râksasa Kâla bhuwana*, die na door *Bhîma* gedood te zijn, in *Wiṣṇu* verandert. Deze zegt, dat *Jagatkâraṇa* den witten *kidang* heeft (pag. 64). *Bhîma* gaat hem vragen, doch hij wordt geweigerd. Om *Arjuna* tot den strijd met hem uit te lokken, zegt *Bhîma*, dat *Jagatkâraṇa* hem in schoonheid overtreft (pag. 71). In den nu volgenden strijd dooden *Arjuna* en *Jagatkâraṇa* elkander. Daarop komen de *widyâdharî's*, onder welke ook *Nini Ṭowok* wordt genoemd, op het slagveld en doen de gesneuvelden herleven (pag. 77). Nu blijkt *Jagatkâraṇa* de zoon van *Arjuna* bij *Suprabhâ* te zijn en zijne legerhoofden blijken zonen van *Arjuna* bij de drie dochters van den slangenvorst te zijn. Het gedicht eindigt met eene algemeene verzoening. Het hs. is geschreven in 1777 *Çâka*.

Het fragment, waarmede deze bundel begint, vangt aan met de ontmoeting met den *râkṣasa Kâla bhuwana* (blz. 61 van het andere stuk). Het loopt nog iets verder door dan het vorige, want het slot daarvan komt overeen met pag. 15, r. 3 v. b. van dit fragment. Hier wordt nog verhaald, hoe de *Pâṇḍawa's* naar *Çiwadwâra* gaan.

DCCVII. (Cod. 4640).

Dit hs., groot 55 blz. fol., in Bal. karakter geschreven, bevat den *Wangbang Astuti* en loopt even ver door als cod. 3977 (3). Het is geschreven in 1797 *Çâka*.

DCCVIII. (Cod. 4641).

Ook dit hs., groot 42 blz. fol., in Bal. karakter geschreven, bevat hetzelfde gedicht en loopt even ver door als de vorige hss. Het is geschreven in *Çâka kawula puruṣa sang winaya rasa bhûta*. Aan het slot schrijft dr. van der Tuuk: Daar de bevrijding van *Pâṇḍu's* ziel hierin niet doorgaat, wordt de *Bhîmaswarga* als aanvulsel van dit verhaal aangemerkt.

DCCIX. (Cod. 3708).

Dit lontarhandschrift, lang 49 cM. en groot 29 fol., is een *ĕmbat-ĕmbatan*, bevattende het origineel van het begin van cod. 3977 (1).

DCCX. (Cod. 3869 (1)).

Het begin (blz. 1—28) van dezen bundel, die slecht geschreven is in Bal. karakter, bevat een fragment van den *Wangbang Astuti*, waarvan het begin overeenkomt met dat van cod. 3708 (DCCIX). Hoe ver het loopt is niet te zien, daar het slot zeer geschonden is. Hierop volgt de *Bhîmaswarga*.

DCCXI. (Cod. 4132).

ᬪᬶᬫᬲ᭄ᬯᬃᬕ BHÎMASWARGA [1]).

Dit hs., groot 25 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat het Middel-Javaansche gedicht *Bhîmaswarga*, waarvan de Maleische prozabewerking reeds in mijn Cat. der Mal. en Sund. hss. beschreven is. [2]) De taal, waarin het geschreven is, Javaansch met Balineesch vermengd, leert men kennen uit dr. Brandes' citaten l. c. I, p. 175, waar men echter (2e kol. r. 9 v. b.) [illegible] leze in plaats van [illegible] De inhoud is in het kort aldus:

Pâṇḍu gaat naar de hel, omdat hij den heiligen *Kindama* gedood had, eene geschiedenis, die aan het *Âdiparwa* (pag. 116 mijner uitgave) ontleend is. Zijne weduwe *Kuntî* spoort hare 5 zoons, de *Pâṇḍawa*'s aan, hunnen vader uit de *kawah* te verlossen. Daarbij draagt *Bhîma* zijne moeder en broeders. Ook de clowns *Delĕm*, *Tuwalen* en *Sangut*, de Balineesche vertegenwoordigers van den Javaanschen *Sĕmar* en zijne zoons *Petruk*, *Nalagareng* enz. vergezellen hem. *Bhîma* bestrijdt *Cikrabala*, *Gora Wikrama*, *Utpata*, *Jogor Manik* en *Suratma*, de *dorakâla*'s en den hellehond (*asu gaplong*), tot hij eindelijk *Pâṇḍu*'s *âtman* krijgt (pag. 13).

Zang II (pag. 15). *Yang Prameṣṭi* wil de *Pâṇḍawa*'s in den hemel hebben, omdat deze zoo verlaten is. Daarop worden zij door verschillende goden gedood, o. a. *Arjuna* door *Wiṣṇu*, *Nakula* en *Sahadewa* door *Mahasno* (! lees *Mahâçwinau*). Deze passage is aan het

1) Zie over dit gedicht mijne bijdrage in het Kern-album, getiteld: „De invloed van het Oudjavaansche Mahâbhârata op het Javaansch-Balineesche gedicht Bhîmaswarga" (pag. 73—74) en Van der Tuuk's Notes on the Kawi language and literature (J. A. S. XIII), pag. 53.

2) Pag. 56—58, cod. 3377.

Prasthânikaparwa ontleend, waarvan het onechte gedeelte (pag. 85 r. 3 v. o.—87, r. 9 v. b. mijner editie) sporen van invloed van den *Bhîmaswarga* draagt.

Zang III (pag. 19). Als *Dharmawangça* naar de hel gevoerd wordt, haalt *Bhîma* hem er weer uit (pag. 20).

Zang IV (pag. 22), *Bhîma* bestrijdt en verslaat den *buta-patih Bandayuta*, die eerst *Tuwalen* ingeslikt had, waarop de *Pâṇḍawa's* naar *Indraprastha* terugkeeren. Volgens dr. van der Tuuk worden allerlei figuren uit dit verhaal in de *wayang* te pas gebracht, o. a. de *buta curegah*, de *asu gaplong* enz. Het is een afschrift van het lontarhandschrift 3816 (DCCXII). Zie Brandes, n°. 239.

DCCXII. (Cod. 3816).

Dit lontarhandschrift, lang 45 cM. en groot 25 fol. is een *ĕmbat-ĕmbatan*, bevattende het origineel van cod. 4132 (DCCXI). Brandes, n°. 240.

DCCXIII. (Cod. 3975 (1)).

Het begin van dezen bundel (blz. 1—34), die slecht geschreven is in Balineesch karakter, wordt gevormd door den *Bhîmaswarga*. Dit hs. is geschreven in *Çâka* 1794. Zie Brandes, n°. 241.

DCCXIV. (Cod. 4133).

Ook dit hs., groot 11 blz. fol., eveneens slecht geschreven in Jav. karakter, bevat hetzelfde gedicht, doch alleen den eersten zang. Volgens dr. van der Tuuk is de redactie zeer slecht. Brandes, n°. 242.

DCCXV. (Cod. 4134).

Afschrift, beginnende in Latijnsch karakter, door dr. van der Tuuk eigenhandig vervaardigd, groot 10 blz. fol., doch onvolledig, want het begint met zang II. Van vers 15 af is het echter in Balineesch karakter geschreven. Ook de 4 laatste verzen ontbreken. Zie Brandes, n°. 243.

DCCXVI. (Cod. 3974 (2)).

Het tweede gedeelte van dezen bundel (blz. 30—49), die door dr. van der Tuuk eigenhandig in Latijnsch karakter geschreven is, wordt gevormd door zang I van hetzelfde gedicht. Hier volgen echter

nog vier verzen achter het laatste vers van dien zang, die door dr. Brandes (l. c. p. 177) medegedeeld zijn. Zie Brandes, n°. 244.

DCCXVII. (Cod. 4135).

Fragment van den *Bhîmaswarga*, groot 17 blz. fol., in Bal. karakter geschreven en volgens Brandes (l. c. p. 177) parallel loopende met zang I. Het begin ontbreekt echter. Brandes, n°. 245.

DCCXVIII. (Cod. 3977 (2)).

Het tweede gedeelte van dezen bundel (pag. 16—20), die goed geschreven is in Bal. karakter, wordt gevormd door een fragment van den *Bhîmaswarga*, dat evenzoo begint als cod. 4135 (DCCXVII), doch slechts doorloopt tot pag. 3 van dat hs. Brandes, n°. 246.

DCCXIX. (Cod. 3869 (2)).

Ook het tweede gedeelte van dezen bundel (blz. 28—33), die slecht geschreven is in Bal. karakter, bevat een fragment van hetzelfde gedicht, dat evenzoo begint als cod. 3977 (2) en 4135, doch nog minder ver doorloopt. Het is een afschrift van de *kropak* 3832.

DCCXX. (Cod. 3832).

Dit lontarhandschrift, lang 49 cM. en groot 4 fol., is een *ĕmbat-ĕmbatan*, bevattende het origineel van cod. 3869 (2). Brandes, n°. 248.

DCCXXI. (Cod. 4181).

ᬤᬃᬫᬚᬢᬶ DARMAJATI.

Fragment van een gedicht, eveneens behoorende tot den *Mahâbhârata*-cyclus, in Bal. karakter geschreven, groot 9 blz. fol. De inhoud is als volgt:

Darmajati, een aangenomen zoon van *Duryodhana*, en *Duryodhana* willen *Bhîma* vergiftigen, ten einde de hand van *Kṛṣṇa*'s dochter *Subhadrâ*, die reeds met *Arjuna* verloofd was, te kunnen verwerven. Dit geschiedt, doch *Bhîma* sterft niet, maar wordt opgesloten. *Subhadrâ* wordt naar *Gajahoya* gevoerd. *Arjuna* bevrijdt *Bhîma*, waarop zij *amok* maken. *Darmajati* bestrijdt hen en verandert zich eerst in *Suprabhâ* en daarna in *Indra*. Wie hij eigenlijk is, blijkt niet, daar het hs. hier abrupt eindigt. Zie wat de taal aangaat, waarin dit hs. geschreven is, de uittreksels van Brandes, I, p. 225—226, n°. 316.

DCCXXII. (Cod. 4467).

ᬲᬂᬲᬢ᭄ᬬᬯᬦ᭄ SANG SATYAWAN.

Dit hs., groot 40 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat het Middeljavaansche gedicht *Sang Satyawan*, dat vermoedelijk in *Bañuwangi* vervaardigd is. Dit is een afschrift van *Çâka langgĕng ṛṣi rasa tunggal* (1760). De taal is vermengd met Balineesch. De omstandigheid, dat er reeds Arabische woorden in voorkomen (b. v. op pag. 37 en 40 *duniya* = دنيا), bewijst dat het niet zeer oud is. De eerste zang is in de versmaat *mahiṣa langit*, vermeld bij Raffles (I, 402) en Winter (I, 326). De hoofdpersoon is de god *Satyawan*, die zich op aarde komt incarneeren, om zich te vermaken. Hij huwt *Suwistri*, de dochter van *Yayâti* en *Dewayânî*, wier namen aan het *Âdiparwa* ontleend zijn [1]). Als hij zich dood houdt, doodt ook zijne gemalin zich (pag. 10). Later herleven zij echter beiden. Nu gaat hij een kluis betrekken en ook hierheen volgt zijne gemalin hem. Onderweg bezorgt hij haar allerlei last, door zich eerst in een draak (pag. 7), dan in een tijger te veranderen en eindelijk storm te veroorzaken. Hier is een groote hiaat (pag. 18). Eindelijk komt *Suwistri* in de kluis en nu neemt *Satyawan* de gedaante van den kluizenaar en den naam *Cilimurti* aan (pag. 20). Later maakt hij zich echter bekend en neemt hij zijne vroegere gedaante weder aan (pag. 26). Op pag. 27 staan 2 verzen van den afschrijver, die eerst aan 't einde behooren te staan. Later bedriegt *Satyawan* weder zijne schoonouders, die ascese gaan verrichten op den *Batur* (pag. 31). Dit hs. is een afschrift van het lontarhandschrift 3699 (DCCXXIII).

DCCXXIII. (Cod. 3699).

Lontarhandschrift, lang 27 cM. en groot 68 fol. Deze *cakĕpan* bevat het origineel van cod. 4467 (DCCXXII).

DCCXXIV. (Cod. 4175).

ᬤᬂᬤᬂᬳᬶᬭᭂᬂ DANGDANG HIRĔNG.

Dit hs., groot 43 blz. fol., niet zeer fraai geschreven in Balineesch karakter, bevat een fragment van een *Pañji*-verhaal. Dr. v. d. Tuuk

1) Zie mijne editie, pag. 73—88.

zegt er van: „Titel van de *Candrakirana*, naar een dienaar van de zon; 't is een gedicht in nieuwe versmaten en de taal bevat modern Jav. woorden als *botěn*, *tuměḍak*, enz.; daar er ook Bal. woorden in voorkomen, zoo is 't waarschijnlijk door een Bal. Moh. gemaakt; het bevat ook van elders onbekende woorden". De inhoud is als volgt:

Rahaden Dewî is uit *Daha* verdwenen en komt in een bosch bij een witten tijger, die haar herkent en met eerbied behandelt. De zon laat haar door zijn dienaar, een zwarten raaf (*ḍangḍang hirěng*), tot zich voeren. Na 7 jaren bij hem geweest te zijn, stelt zij zijne liefde op de proef, door eerst zijne lievelingsvogels en daarna de zielen uit de hel los te laten (blz. 9). Als de zon haar toch even lief blijft hebben, vraagt zij, hem te vergezellen, hetgeen hij na eenige aarzeling toestaat. De hitte is echter zoo sterk, dat haar lichaam verbrandt, terwijl haar hoofd in een vijver in *Koripan* valt (pag. 13). De *raden Mantri* van dat rijk vischt het op en verzorgt het. De zon zendt den *ḍangḍang hirěng* weder naar beneden en geeft *Candrakirana* weer een lichaam, terwijl de *widyâdharî*'s haar zonnekleederen brengen. Zoo gaat zij naar den prins van *Koripan*, die intusschen met de prinses van *Gěglang* gehuwd is. Hij verlaat echter zijne bruid en vereenigt zich met *Candrakirana* (pag. 38). Vertoornd hierover, wil de vorst van *Gěglang Koripan* bestrijden, doch nu treedt de vorst van *Daha* verzoenend tusschenbeiden en sticht vrede, terwijl hij tevens zijn verloren gewaande dochter wederziet en herkent. Het begin en slot van dit hs. ontbreekt. Wat de taal betreft, vergelijke men overigens dr. Brandes, l. c. I, pag. 221—222, n°. 307.

DCCXXV. (Cod. 4176).

Een tweede hs. van hetzelfde gedicht, groot 24 blz. fol., vrij slecht geschreven in Balineesch karakter. Het is nog onvollediger dan cod. 4175 (DCCXXIV), want het loopt slechts van pag. 1, r. 6 v. o. tot pag. 31. r. 10 v. b. van dat hs. Het is een afschrift van het lontarhandschrift 3818 (DCCXXVI). Zie Brandes, n°. 308.

DCCXXVI. (Cod. 3818).

Dit lontarhandschrift, lang 38 cM. en groot 27 fol. is een *ěmbat-ěmbatan*, bevattende het origineel van cod. 4176. De beide eerste folia ontbreken. Zie Brandes, o. c. n°. 309.

DCCXXVII. (Cod. 4490).

Singa bramara.

Afschrift in Bal. karakter van een *Pañji*-gedicht, zoo genoemd naar den held. Het is 38 blz. fol. groot. Begin en slot ontbreken. In vers 5 is sprake van *Rahaden Galuh Mta ning rat* van *Nusa Tañjawi*, in vers 6 van hare dienaressen *Bayan* en *Sanggit* en op pag. 2 van *Sira Pañji Niçraga* en *Singa bramara*. *Mta ning rat* wordt ziek en sterft van minnesmart (pag. 13). Ten teeken van rouw knipt men zich de nagels (zang II, vers 4). Op pag. 16 is sprake van *Murda ning rat* van *Nusantara*, op pag. 20 van *Wîra Keçawa*, den schoonzoon van den vorst van *Wĕngkĕr*, en op pag. 25 van *Samudra* of *Malayu*. De vorst van *Malaka* komt de *Raden Galuh* ten huwelijk vragen (pag. 30). Aan het slot wordt een hanengevecht beschreven. Het hs. eindigt abrupt. De taal, waarin het geschreven is, is de Middeljavaansche. Het is een afschrift van het lontarhandschrift 3592.

DCCXXVIII. (Cod. 3592).

Lontarhandschrift, lang 40 cM. en groot 50 folia. Het is een *cakĕpan*, bevattende het origineel van cod. 4490 (DCCXXVII).

DCCXXIX. (Cod. 4012).

Aji dharma.

De redactie in *tĕngahan*-metrum is boven (pag. 219—220) reeds beschreven. Dit hs., groot 40 blz. fol., in Bal. karakter geschreven, bevat een redactie in gedeeltelijk *macapat*- en gedeeltelijk *tĕngahan*-versmaten. Uit het begin, dat evenals het slot en de aanvangswoorden der 44 zangen door dr. Brandes (l. c. I, pag. 20—22) medegedeeld is, ziet men, hoe vol lacunes dit hs. is. De inhoud komt overeen met die der andere redactie. Dit is een copie van cod. 3590 (DCCXXX).

DCCXXX. (Cod. 3590).

Cakĕpan, lang 40 cM. en groot 56 fol., bevattende het origineel van cod. 4012 (DCCXXIX). Zie Brandes, n°. 36.

DCCXXXI. (Cod. 4225).

DURMA.

Dit hs., groot 36 blz. fol., goed geschreven in Balineesch karakter, bevat een Middeljavaansch gedicht, vermengd met vele Balineesche woorden, van den volgenden inhoud:

Râjapâla ontneemt de badende *widyâdharî Ken Sulasih* hare kleederen en geeft haar die eerst terug, als zij belooft, hem te huwen. Nadat zij een zoon bij hem gekregen heeft, keert zij naar den hemel terug. Deze zoon, *Durma* genaamd, de held van het gedicht, wordt ook door zijnen vader verlaten, die ascese gaat bedrijven. De zedelessen, die hij zijnen zoon geeft (pag. 5) zijn in het Balineesch. Later gaat *Durma* naar den vorst van *Wanokling*. Hij wordt geschaakt door de *râkṣasî Durgadeni*, die met hare beide broeders het bosch onveilig maakt. De vorst van *Wanokling* slaagt er niet in, de *râkṣasa*'s te verslaan. Eindelijk weet *Durma* te ontsnappen, waarop hij *Durgadeni* en hare beide broeders doodt. Ter belooning krijgt hij den titel *Raden Singa Pañjara* (pag. 25). Later komt zijn vader hem bezoeken. Het hs. eindigt abrupt in de beschrijving, hoe *Durma* eene schoone prinses schaakt. Uit de excerpten, die dr. Brandes (l. c. pag. 276—277) van dit hs. geeft, ziet men, dat de taal niet zooals hij zegt Balineesch, maar Javaansch is. Zie Brandes, n°. 390.

DCCXXXII. (Cod. 4226).

Een tweede hs. van hetzelfde gedicht, groot 38 blz. fol., slecht geschreven in Balineesch karakter. Terwijl het vorige hs. abrupt begint, treft men hier een gewoon begin aan (zie deze strophe bij Brandes l. c. p. 277). Dit hs. loopt niet zoover door als het vorige, want het slot komt overeen met pag. 30, r. 3 v. o. van dat hs. Zie Brandes, n°. 391.

DCCXXXIII. (Cod. 3696).

Dit lontarhandschrift, lang 36 cM. en groot 16 folia, is een *lĕmpiran*, bevattende den *Durma*. De eerste strophe wijkt eenigszins af van die van het vorige hs. (zie Brandes, l. c. p. 278). Dit hs. loopt tot blz. 14, r. 10 v. o. van cod. 4225 (DCCXXXI). Zie Brandes, n°. 392.

DCCXXXIV. (Cod. 4227).

Ook dit hs., groot 7 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat een fragment van den *Durma*, dat evenzoo begint als cod. 4226 (DCCXXXII), doch hier is nog eene strophe in laag-Maleisch daarvóór (zie Brandes l. c. p. 278). Dit hs. loopt evenver door als cod. 3696 (DCCXXXIII), behalve dat de laatste woorden hier afwijken. Zie Brandes, n°. 393.

DCCXXXV. (Cod. 3657).

Lontarhandschrift, lang 38 cM. en groot 11 folia. Deze *ĕmbat-ĕmbatan* bevat het origineel van cod. 4227 (DCCXXXIV). Zie Brandes, n°. 394.

DCCXXXVI. (Cod. 3821).

Ĕmbat-ĕmbatan, lang 38 cM. en groot 36 folia. Ook dit hs. komt overeen met de beide vorige, doch is niet het origineel van cod. 4227 (DCCXXXIV), zooals blijkt uit het Balineesch begin en slot, aangehaald door dr. Brandes, n°. 395.

DCCXXXVII. (Cod. 4228).

Durma-fragment, groot 8 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven. Het begint met dezelfde strophen als cod. 4226 en 4227, doch het loopt slechts tot pag. 13, r. 10 v. o. van cod. 4225. Zie Brandes, n°. 396.

DCCXXXVIII. (Cod. 4229).

De inhoud van dit hs., groot 13 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, wordt gevormd door zang II tot vers 3 van zang III van den *Durma*. Uit de citaten bij Brandes (n°. 397) ziet men echter, dat deze redactie van de andere afwijkt.

DCCXXXIX. (Cod. 3734).

Deze *ĕmbat-ĕmbatan*, lang 57 cM. en groot 16 folia, bevat een fragment van den *Durma*, dat evenzoo begint als het vorige hs. Het slot wordt door dr. Brandes (n°. 398) aangehaald.

DCCXL. (Cod. 3671).

Embat-ĕmbatan, lang 33 cM. en groot 21 folia, evenals de *Rangga lawe* beginnende. Zoowel het begin als het slot van deze afwijkende redactie zijn door dr. Brandes (l. c. p. 279—280) geciteerd sub n°. 399.

DCCXLI. (Cod. 3746 (1)).

ꦆꦤ꧀ꦢꦿꦭꦺꦴꦏꦏꦶꦢꦸꦁ꧈ INDRALOKA KIDUNG.

De prozaredactie van dit staatkundige geschrift zal in het tweede deel beschreven worden. Het begin van dezen *cakĕpan* (fol. 1—12), die 48 cM. lang is, wordt gevormd door eene redactie in *macapat*. In de uittreksels, die dr. Brandes (l. c. II, p. 36—37) ervan geeft, leze men (pag. 37, kol. 1, r. 2 v. b.) [illegible] in plaats van [illegible] De inhoud komt vrijwel overeen met die der prozaredactie. Zie Brandes, n°. 453.

DCCXLII. (Cod. 4000 (2)).

ꦏꦶꦢꦸꦁꦭꦭꦼꦩ꧀ꦧꦸꦠ꧀꧈ KIDUNG LALĔMBUT.

Het tweede gedeelte van dezen bundel (blz. 10—17), die in Jav. karakter geschreven is, wordt gevormd door de *Kidung Lalĕmbut*, die in dr. Brandes' Beschrijving der hss. van dr. v. d. Tuuk in zijn geheel afgedrukt is (II, p. 56—59), waar men echter (pag. 56, kol. 2, r. 8 v. o. [illegible] leze voor [illegible] en [illegible] voor [illegible] De inhoud wordt gevormd door eene opsomming van de *lalĕmbuts* of beschermgeesten van allerlei plaatsen op Java. Zie Brandes, n°. 486.

DCCXLIII. (Cod. 3915 (1)).

ꦏꦸꦤ꧀ꦝꦁꦢꦶꦪ꧈ KUṆḌANG DIYA.

Het begin (pag. 1—48) van dezen bundel, die slecht geschreven is in Balineesch karakter, wordt gevormd door een Middeljavaansch gedicht met vele Balineesche woorden en vormen, dat naar den held *Kuṇḍang diya* heet. Deze wordt door *Liman Tarub* vermoord, omdat hij diens vrouw, *Jĕrum* genaamd, beslapen had. Later wil *Liman Tarub* hem in den hemel weder vermoorden, maar dit wordt hem verboden (pag. 29). Als *Kuṇḍang diya* en *Jĕrum* door *Nārada* weer

levend gemaakt zijn, komt *Liman Tarub*, die intusschen op den *gunung Batur* den naam *Sarayuda* aangenomen heeft, hem weder bestrijden, doch *Nârada* komt tusschen beiden. Ook eene poging van *Panamun*, *Sarayuda*'s broeder, om *Kuṇḍang diya* te dooden, mislukt [1]). In de uittreksels, die dr. Brandes van dit gedicht geeft, leze men (II, pag. 92, kol. 2, r. 13 v. o.) [illegible] in plaats van [illegible] en r. 12 v. o. [illegible] in plaats van [illegible] Zie Brandes, n°. 536.

DCCXLIV. (Cod. 4273).

Een tweede hs. van hetzelfde gedicht, groot 37 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven. Het komt overeen met het vorige hs., behalve dat het herhaalde *oṁ* in den kolophon ontbreekt. Zie Brandes, n°. 537.

DCCXLV. (Cod. 4274).

Ook dit hs., groot 16 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, bevat een fragment van de *Kuṇḍang diya*, beginnende met de 2e strophe, die hier echter eenigszins anders luidt dan in de beide vorige hss. en loopende tot vers 124 of pag. 18, r. 7 v. o. van. cod. 3915 (1). Zie Brandes, n°. 538.

DCCXLVI. (Cod. 4275).

Fragment van hetzelfde gedicht, groot 14 blz. fol., in Balineesch karakter geschreven, loopende tot vers 106 (pag. 16, r. 12 v. b. van cod. 3915 (1) of pag. 14, r. 8 v. b. van cod. 4274). Zie Brandes, n°. 539.

DCCXLVII. (Cod. 3872 (1)).

[illegible] RARE ANGON.

Het begin (blz. 1—14) van dezen bundel, die in Balineesch karakter geschreven is, wordt gevormd door een Middeljav. gedichtje van didactisch-philosophischen inhoud, waarin een kluizenaar (*ki tuwa*) met een herdersknaap (*rare angon*) over allerlei onderwerpen spreekt. De kluizenaar komt door zijne ascese ten slotte in den hemel.

---

1) Zie Not. Bat. Gen. XXVII, 136. Ook een wijk van Batavia heet *Koṇḍang diya* (Van der Tuuk, Kawi-Bal. Wdb. s. v.).

DCCXLVIII. (Cod. 3961 (2)).

Ook het slot (pag. 31—41) van dezen bundel, die zeer goed geschreven is in Balineesch karakter, wordt gevormd door hetzelfde gedicht. Het bevat echter slechts een fragment, want het loopt niet verder dan tot ongeveer pag. 6 van het vorige hs. (cod. 3872 (1).

DCCXLIX. (Cod. 3921 (4)).

Het vierde gedeelte (pag. 42—56) van dezen bundel, die in Balineesch karakter geschreven is, wordt gevormd door het begin van den *Rare angon*. De formule *oṁ awighnam astu namaḥ Çiwâya*, waarmede cod. 3872 (1) begint, ontbreekt hier. Het schrift is zeer goed.

DCCL. (Cod. 3975 (4)).

Ook het slot (pag. 42—46) van dezen bundel, die slecht geschreven is in Balineesch karakter, bevat den *Rare angon*. Het begin wijkt hier echter af van dat der 3 andere hss. Het slot is zoo geschonden, dat het onleesbaar is. Dit hs. is een afschrift van den *kropak* 3725 (DCCLI).

DCCLI. (Cod. 3725).

Lĕmpiran, lang 48 cM. en groot 34 fol., bevattende het origineel van cod. 3975 (4) (DCCL).

DCCLII. (Cod. 3961 (1)).

AJI PANGUKIRAN.

Het begin (blz. 1—30) van dezen bundel, die in Bal. karakter geschreven is, wordt gevormd door het geschrift *Aji pangukiran*, waarvan dr. van der Tuuk in zijn Kawi-Balineesch woordenboek zegt: „Titel van een gedicht, waarin den goden een plaats aan 't menschenlichaam wordt toegeschreven". Het begin en slot is reeds door dr. Brandes in zijne beschrijving der Jav. Bal. en Sas. hss. van dr. Van der Tuuk medegedeeld (blz. 25—26). Ook het begin der 7 zangen vindt men l. c. vermeld. In dit hs. ontbreken tusschen pag. 16 en 17 zes bladzijden. Het draagt den *sangkala: rupa ning hasti gopuragni*. De inhoud is hoogst onbeduidend. Zie Brandes, n°. 39.

80,–
2 vol.

BOEKDRUKKERIJ voorheen E. J. BRILL. — LEIDEN.